

II.
C26131
Dleci

IX

CVETNIK.

Berilo

za

slovensko mladino.

Vredil

Anton Janežič,

učitelj na c. k. viši realki v Celovcu.

Pervi del.

Književno naznanilo.

Po gg. bukvarjih: J. Leonu in E. Lieglu v Ceu-
 ovcu; J. Giontinitu, J. Lerherju in M. Gerberju
 v Ljubljani; K. Soharju v Gorici; J. Tarmonu
 v Celju; Fr. Lejrerju v Mariborn; J. Schimpfu
 v Terstu; J. Vepusteku v Novem mestu in J. Reš u
 v Kranju se dobivajo sledeče družbine bukve:

	gld. kr.
1. Slovenske večernice 1. in 2. zvezek vkup 1860	— 30
2. " " 3. zvezek 1861	— 20
3. " " 4. zvezek 1861	— 20
4. Zgodbe sv. pisma starega zakona 1860	— 40
5. " " novega zakona 1860	— 40
6. Marije rožen evet. Molitevne bukve s premiš- ljevanjem v počenjenje narsvetejših serc Jezusa in Marije	— 60
7. Humbertove resnice sv. vere v premišljevanje 1859	1 —
8. Šola vesela lepega petja. Z napevi vred	— 40
9. Pesmarica za šolo in dom. Z napevi vred	— 40
10. Božidar. Pripoved za mladost	— 15
11. Elizabeta ali pregnanci v Sibiriji. Povest za mlade in odraščene ljudi	— 15
12. Oglledalo čednosti v povestih	— 20
13. Kraljedvorski rokopis, poslovenil Fr. Levstik	— 10
14. Zgodbe sv. cerkve. Spisal A. Lesar 1863	— 40
15. Deteljica ali življenje treh kranjskih bratov fran- coskih soldatov 1863. Spisal J. Cigler	— 36
16. Jezus Kristus devicam svojim nevestam na serce govori itd. 1864. Spisal A. Lesar	— 36
17. Hudo brezno ali gozdnarjev rejenc. Povest za mlade in odraščene ljudi 1864. Spisal Fr. Erjavec	— 20
18. Juri Kozjak, slovenski janičar. Povest iz XV. stoletja. 1864. Spisal J. Jurčič	— 36
19. Rožice. S podobo blejskega jezera 1859	— 30
20. Večernice XI. zvezek 1865	— 20
21. Večernice XII. zvezek 1865	— 20
22. Oglenica ali nedolžnost in hudobija. Za Slovence predelal Fr. Zakrajšek	— 36

C V E T N I K.

Berilo

za

slovensko mladino.

Vredil

Anton Janežič,

učitelj na c. k. viši realki v Celovcu.

Pervi del.

V CELOVCU.

Na svetlo dala in založila družba sv. Mohora.

1865.

I C 26131 e

Z dovoljenjem vis. čast. Kerškega knezoškofijstva.

030025877

KAZALO.

	Stran.		Stran.
1. Mladini. - V. Vodnik	1	32. Origen Gregoriju o branji. - A. Lésar	33
2. Spoznavaj sebe. - J. Navratil	1	33. Slovenska zemlja v starih časih. P. Hieinger	33
3. Máterino serce. - D. Terstenjak	2	34. Popotnik. - J. Strel	34
4. Domače ognjišče. - L. Pesjakova	2	35. Vodena kaplja. - J. Tušek	35
5. Prave sreče dom. - Fr. Erjavec	2	36. Mornar in rudar. - J. Jurčič	40
6. Slovenska zemlja. - A. Janežič	3	37. Mornarska. - A. Umek	41
7. Na moje rojake. - V. Vodnik	4	38. O zdravem zraku. - M. Vertovec	41
8. Kraški svet. - J. Bilec	4	39. Madona della Sedia. - A. Umek	42
9. Hoja v plavž. - L. Pesjakova	5	40. Na goro. - M. Vilhar	44
10. Jutranja molitev. - A. Umek	10	41. Svizec ali marmotica. - A. Lésar	45
11. Bog v naravi. - J. Bilec	10	42. Polharji in poljšja lov na Dolenskem - J. Jurčič	46
12. Človek živalim gospod. - A. Lésar	14	43. Lovec. - Fr. Cegnar	48
13. Zadovoljna nedolžnost. - M. Kastelec	13	44. Alboin in Gizulf. - J. Hiti	48
14. Jablan - A. Lésar	13	45. Kako narava pričuje. - A. Umek	49
15. Tergatev na Dolenskem. - J. Jurčič	15	46. Kam in kje. - M. Valjavec	49
16. Kmet. - Miroslav Vilhar	17	47. Živali popotnice. - Fr. Erjavec	50
17. Oče in sinovi. - Iz Novic	18	48. Boljša dežela. - A. Slomšek	52
18. Konj. - Dr. V. Janežič	18	49. Zaterti. - M. Kastelec	53
19. Pot do kruha. - R. Ledinski	20	50. Sahara. - A. Janežič	53
20. Delo je sladko. - A. Lésar	21	51. Velbljod. - Fr. Erjavec	54
21. Olimpijske igre. - Dr. E. Costa	22	52. Tolaž. - A. Umek	56
22. Bogu dopadljiva dela. - Fr. Cegnar	23	53. V nedeljo popoldne. - A. Lésar	56
23. Prilika. - M. Cigale	23	54. Premaguj se. - M. Vertovec	61
24. Dušni mir. - Dr. M. Prelog	25	55. Nova in stara kopa. - Fr. Cegnar	62
25. Polje duhovno. - A. Umek	26	56. Svila. - Po nemškem	63
26. Iskrice življenja. - Dr. J. Bleiweis	26	57. Tri rožice. - J. S.	65
27. Piška in petelin. - Fr. Celestin	27	58. Traven. - M. Ravnikar Poženčan	66
28. Sraka in mlade. - V. Vodnik	29	59. Pomlad. - A. Umek	67
29. Prijatelji življenja. - Dr. J. Šubic	30	60. Mravljišče. - Fr. Erjavec	68
30. Dragotin in njegov oče. - A. Likar	31	61. Slavček. - J. Jenko	71
31. Cérkvica. - Fr. Zakrajšek	32	62. Storklja. - Dr. V. Janežič	72
		63. Nevihta. - Fr. Cegnar	74
		64. Zastavica. (Blisk). - M. Vilhar	76
		65. Svitloba. - M. Vertovec	76

Stran.	Stran.
66. Dva draga kamena. - J. Cigler . . . 78	106. Lesena riba. - M. Vilhar . . . 123
67. Biserji. - M. Vilhar . . . 78	107. Kerk in Kerčani. - J. Terdina. 124
68. Memento mori. - A. Umek . . . 80	108. Narodni jezik. - Fr. Štrukelj 125
69. Molitev. - A. Globočnik . . . 80	109. Prijateljstvo. - Fr. Cegnar . 126
70. Po smerti bomo vsi enaki. - Fr. Cegnar . . . 80	110. Pravi prijatelji. - J. Božič . 126
71. Noč. - A. Lésar . . . 81	111. Peter Klepec. - A. Š. . . . 128
72. Nočne pesmi. - J. Vesel . . . 82	112. Pogreb. - J. Koseski . . . 130
73. Lastovki v slovo. - V. Orožen . 83	113. Črna kuga na Dunaju. - A. Zupančič 112
74. Tice popotnice. - V. Gorenc . 84	114. Jeza. - J. Šuman 133
75. Egipt. - M. Verne 86	115. Senosška. - V. Kurnik . . . 133
76. Mladosti - Dr. J. Zupan . . . 88	116. Nezačudljivi kmet. - Fr. Pirc 134
77. Karol veliki v šoli. - Fr. Celestin 88	117. Golob. - J. Božič 137
78. Moč znanstev. - Dr. J. Lavrič . 88	118. Zvonikarjeva. - Bl. Potočnik 138
79. Angelj tužnih. - S. Jenko . . . 89	119. O slovenskem petji. - A. Kos 139
80. Fenicija in Feničani. - M. Verne 90	120. Jan Sobieski svojim vojščakom pred bojem s Turki. - J. Navratil 140
81. Kerščanstvo v Avstriji. - J. J. . 91	121. Človeško življenje. - Fr. Svetličič 141
82. Metod in Atila. - A. Umek . . 92	122. Ris. - J. Kosmač 142
83. Domorodne misli. - Fr. Zakrajšek 93	123. Ruski jemščik. - Fr. Jeriša . 144
84. Spremembe na zemlji. - Fr. Marn 94	124. Lavdon. Slovenska narodna pesem 146
85. V gozdu. - Fr. Levstik 95	125. Kopica pripovedek iz življenja cesarja Jožefa II. - Iz Novic 146
86. Lisica. - J. Tušek 96	126. Postonjska jama. - Dr. E. Costa 147
87. Jež in lisica. - A. Slomšek . . 97	127. Nada. - Gr. Krek 148
88. Trepetlika. - L. Pesjakova . . . 98	128. Jesenski dan na severno-amerikanskih pustinja. - Fr. Celestin 151
89. Deklica s kozo. - Fr. Zakrajšek . 98	129. Živalsko zimsko spanje. - Fr. Marn 153
90. Zimsko življenje. - A. Zupančič 99	130. Sreče dom. - J. Virk 155
91. Sreča. - Fr. Celestin 101	131. Kralj in možaka poštenjaka. - Rodoljub Ledinski 156
92. Resnica. - A. Umek 101	132. O slovenskih narodnih pripovedih in pravljicah. - J. Jurčič 160
93. O lastnostih gorkote. - M. Verbovec. 102	133. Podobar in razsojevalec. - Fr. Prešern 162
94. Planinar. - Bl. Potočnik . . . 103	134. Valentin Duval. - J. Levičnik 163
95. Gorska jezera. - J. Jurčič . . . 104	135. Nравnosti visoka cena. - M. Močnik 166
96. Gavran ali krokar. - J. Tušek . 105	136. Korak v življenje. - S. Jenko . 168
97. Domovina. - A. Praprotnik . 106	
98. Vstanavljanje goratanskih vodov. - A. Einspieler . . 108	
99. Bitva s Tatarji. - J. Majciger . 109	
100. Otroče oblačilo. - L. Pesjakova 112	
101. Pravljica o materi. - Fr. Erjavec 114	
102. Moč prave molitve. - A. Lésar . 118	
103. Sirota. - Fr. Cegnar 122	
104. Cerkniško jezero. - J. Božič . 120	
105. Voda. - K. Robida 121	

1.

Mladini.

(Zložil V. Vodnik.)

Jáblane, hruške

In druge cepé

Cépi v mladosti

Za stare zobé.

2.

Spoznavaj sebe.

(Spisal J. Navratil.)

S čim se človek spameti in vé, da živi, treba mu je, da se berž vpraša: kdo sem? kaj sem? čemu sem na svetu? kaj bode iz mene? Kdor se ni še vprašal tako, tisti ni še živel tako, kakor bi moral živeti vsak človek na svetu; tisti se ne more hvaliti, da je že slišal glas modrosti, ktera nam sveti in nas vodi kakor zvezda po poti življenja, brez ktere bi brodili po tēmi in morali prepustiti vájeti življenja neukrotnim slepim strastim. Kdor ne mara za modrost, pojde iz tega sveta, kakor bi bil tujec na njem, tujec sam sebi. Ako se pa hočeš umodriti moraš najprej sebe dobro spoznati. Da se to zgodi, treba je, da skerbno paziš na sé, kakošen si, kakošne lastnosti, kakošne dušne napake ali neródnosti imaš na sebi, bodi-si po kervi, ali po slabem nauku, ali po slabem zgledu i. t. d. Ker véš, kaj nápečnega počenjajo po navadi ljudjé take ali take kervi, pazi dobro na vsako svoje djanje, pa bodeš berž vedel, kake kervi si tudi tí, kake lastnosti, kake napake imaš tudi tí na sebi. Premodri stvarnik ti je dal prosto voljo; ako le hočeš, s časom popraviš nehvalne svoje lastnosti, če tudi težko. Ako te je prava volja popraviti ali umódríti se, moraš paziti na sé tako, kakor na koga drugega, po pravici, brez lastne ljubezni; zakaj ta nas rada slepi, da napak, ki je na drugih vidimo in grajamo, na sebi ne vídimo ali je vsaj zagovarjamo, pomanjšujemo in polep-

šujemo. — Perva stopinja do modrosti je tedaj poznavanje samega sebe in po pravici imenujemo modrijana tistega slavnega Gerka, ki je to resnico prvi spoznal in čegar zlati pregovor je bil: „Spoznavaj sebe.“

3.

Máterino serce.

(Spisal Davorin Terstenjak.)

Máterino serce je skrivna zaloga največih zakladov; v materi ste vtelešeni ljubezen in milost; mati je vrec vsega dobrega in blagega. Máterino serce vleče vse k sebi; če ravno so skušnjave večkrat zmotile otročiče in otujile jim serca, ljube matere mili glas je vendar zopet nazaj prikličé.

Máterino serce je ognjišče, okoli kterege se zbirajo otroci in domačini. Veselo se da povsod živeti, ali — ljubo domá, kdor ga imá; pri ljubi materi je najvarniše in najprijetniše.

V máterino serce je zapisan vsak otročič in domačin; mati pozna vse in vé za vse; máterino serce je sveti tempelj, mati je prva učiteljica pobožnosti, njeno serce častitljivo svetišče.

Mati je kraljica in vladarica rodovine; če ona umerje, poderli so se hiši trije vogli.

4.

Domače ognjišče.

(Spisala Luíza Pesjakova.)

Prekrasna je zemlja domá in drugod,
In čúdeži stvarstva rastó nam povsód;
Al vendar veselje prebiva le tam,
Kjer vzdiga domače ognjišče se nam.

5.

Prave sreče dom.

(Spisal Fr. Erjavéc.)

Moj sin! odperti so ti potje na vse strani. Vprašaj svoje serce, kam te žene. Ako želiš učenosti, pojdi v velika mesta med učene ljudi; ako želiš bogastva, prehodi daljne zemlje in prekmorske otoke; ako hlepiš po časti in visoki službi, idi, kamor te žene tvoje serce; ako pa želiš sreče, prave sreče, ako želiš biti srečen

med srečnimi: ostani v svoji domovini, ostani v hiši svojega očeta. Kjer si se rodil, tù delaj do smerti. Verjemi mi, da si boljšega mesta na vsem svetu ne najdeš. Svoje domovanje poznaš iz otročjih let, tù se nad teboj razpenja staro sinje nebó; tu ti sije čisto, zlato solnce, ki ti je sijalo v otročjih letih; tu poznaš vsako drevó, vsak germ, ki raste ob potoku. V zemljo, ktera te je rodila — lezi k pokoju. Le v domovini poznaš vse ljudi, poznaš njih misli in želje, poznaš njih djanje in nehanje, ker si med njimi rasel, ker je poznaš s trate, kjer ste skupaj igrali. Le domá ti je jasna božja previdnost in osoda človeška. Le domá med svojimi ljudmi najdeš pravo poezijo — in poezije je treba človeku, da se ne pogrezne v ničemnurnost vsakdanjega življenja. — Vse na svetu se stara in vene, le narod vedno živi in poganja nove mladike. Blagor sinu, ki ne išče daleč od doma svoje sreče.

6.

Slovenska zemlja.

(Spisal A. Janežič.)

Pod jugom avstrijanskega cesarstva se širi ne velika, toda krasna in srečna zemlja. Iz južne strani se koplje v valovih sinjega morja, na severni plati jo opira snežnica planinskih gor, proti vzhodu in zahodu pa se izgublja v neprezérni ogerski in laški ravani. Svet je močno gorat in bregovit, nikjer vendar ne primanjkuje za sèlo in ral pripravne ravnote. Gore in berda odeva sploh gozd in trata, osojne bregove in gorice prepleta vinska terta, kmetu najslajši pridelek, ravni in doline pa zaljšajo v čudni spreminjavi polja in livade, vasi in mesta. Oserčje gor in hribov hrani množico koristnih rud, ki služijo pridni roki v izdelavo potrebnega orodja, ali pa je razvotljeno v neizmérne dvorane s prekrasnimi kamnenimi podobami in drugimi podzemnimi čudeži. Zemlja je bogata z bistrimi jezeri in ribniki, po katerih se ribič vozi v svojem čolnu, s srebročistimi studenci in potoki, ki namakajo in rodovitijo dol in gorico, pa tudi z derečimi rekami, ki nosijo ladije in druge tovore na svojem herbtu. Kamor koli se oberneš, pri vsacem koraku te pozdravlja obilnost in razno-verstnost pozemeljskih in naravskih čudežev; le pod jugom se je umaknila skoraj vsa ta obilnost pod zemljo in ti zbuja v sercu toliko večje stermenje.

Ta zemlja, — mera jej je okoli 400 štirjaških milj — je zemlja slovenska, prežlahten biser v kroni presvitlih vladarjev iz habsburške rodovine, in v njej prebiva po lepih dolinah in

solnčnih višinah, po prijaznih ravanih in morskih bregovih krepki, pobožni in véрни narod slovenski.

7.

Na moje rojake.

(Zložil V. Vodnik.)

1. Slovenec! tvoja zemlja je zdrava,
Za pridne nje lega najprava;
Polje, vinograd, gora, morjé,
Ruda, kupčija tebe redé.
2. Za uk si prebrisane glave,
Pa čedne in terdne postave,
Išče te sreča, um ti je dan,
Našel jo boš, če nisi zaspan.
3. Glej stvárница vse ti ponudi,
Le jemat' od nje ne zamudi;
Lenega čaka stergan rokáv,
Pal'ca beraška, prazen bokál.

8.

Kraški svet.

(Spisal J. Bilec.)

Na severni strani se vzdigajo nad jadranskim morjem iz belega apnenika sestavljene planine; na nje se pa naslanjajo ob vzhodnem bregu dinarske gore, ki so ravno tako puste in gole, kakor une. Da-si je svet daleč tje v Dalmacijo pust in nerodoviten in se torej Kras na iztočni strani Adrije na široko in dolgo raztega, vendar se imenuje prav za prav Kras le tisti oddelek slovenske zemlje, ki se razprostira med Gorico, Terstom, Postojno in Reko.

Planine kraškega sveta so različne od družih planin. Tù se ne nahaja visocih gorâ; tù ne stermé ertasti hribje v višave, temuč podoben je Kras visoki planjavi, nad katero se kakor valovi dvigajo skalnati verhunci. Ti verhunci in pogosto tudi doline, ki se med griči razprostirajo, so posute s sivim apnenikom, ki je ali na velikih kupih nakopičen ali pa sèm ter tje raztresen. Pred veliko stoletji so neki te gore zeleni gozdi pokrivali; nemila sekira je vendar hribom zeleni kinč in zemlji zavetje ugonobila, ter grozoviti burji pot odperla. Burja je ro-

dovitno zemljo malo po malu odnesla, da je sedaj kraški svet skoraj ves gol in pust viditi. Pravijo, da so Benetke na kraških bukvah sezidane in iz kraškega lesa.

Posebno znamenit je Kras zavoljo svojih prečudnih podzemeljskih hramov, kateri so prava čuda božje vsegamogočnosti. Te jame so prav dolge in široke, in okinčane s krasnimi kamnatimi podobami. Tù je strop naslonjen na velikanske apnene stebre; tam ti zakriva čarobne prostore krasno kamneno zagrinjalo, da bi ga tako zalo najslavniši umetnik ne naredil; tù meniš, da je podertina starega gradu, tam so razveršчени kristali, kakor piščali v orgljah itd. Še večje čudo ti polni dušo, ko zaslišiš globoko pod seboj šumenje potoka, ki moti grobovo tihoto čarobne jame in se peni čez sterme skale v strašni prepad, da te o samem pogledu že groza prehaja. V teh podzemeljskih vodah šviga sem ter tje neka čudna živalica, ki nikdar na dan ne pride in se človeška ribica (*proteus anguinus*) imenuje. Nikjer drugod je še niso našli, samo v jamah na Notranjskem je domá.

Da-si tudi je mnogo pustega in golega sveta na Krasu, razprostirajo se vendar sèm ter tje rodovitne doline in dolinice, ki je marljivi Kraševce kaj pridno obdeluje, da si pičlega živeža pridela. Pozabil bi skoraj v taki dolini, da si na Krasu, ko bi te gola rebra hribov na-nj ne opominjala. Vode, ki tekó po teh dolinah, imajo večidel le kratek tek; valé se nekaj časa po poljanah, dokler se v kako jamo ali podzemeljsko žrelo ne vlijo. Najlepše se more to viditi na „Reki“, ki se pri Škocijanu v brezdno izliva, se do malo časa zopet na dan pokaže ter potem iz nova v zemljo skrije.

To ti je ob kratkem Kras, da si ga, če nisi še po njem potoval, saj nekoliko v mislih pred oči postaviti moreš.

9.

Hoja v plavž.

(Spisala Luiza Pesjakova.)

I. Pekoče solnce je jelo že slovo jemati od ozke in globoke doline. Predno se večerni mrak mirno in pokojno vleže na zemljo, pojdi z menoj, preljubi deček, tje po cveteči trati; vedno ob bistri vodici te hočem peljati v poslopje, kjer boš vidil veliko čudežev; po poti pa ti bom pripovedovala marsiktero reč, ki te bode mikala, saj si radoveden kakor vsak bistroumni otrok. Sterma je sicer pot do struge; ali ko sva pri njej, popelje naji stezica zmiraj na ravnem po dolini. Predno

v dolino prideva, obrni se še enkrat nazaj, in poglej, kako se v večerni zarji blišče snežniki. Solnce je že za goro zašlo, ali popolnoma ločiti se vendar ne more; z žarečo ljubeznijo še poljubuje skalnate stene, in dolgo bode ondi še svetila zarja, enaka sreči, ktera nam zapušča sladki svoj spomin. — Kako lepa je slovenska naša domovina, kako velikanske so naše planine, kaj ne, ljubi moj deček, vredna je, da se iz visoke ljubezni do nje vedno vrednega kažeš premile svoje očetnjave? — Glej tam pod snežniki livado, ki je lepša ko kraljevska preproga, in na nji vesele ovce in lahkonože koze. Ali vidiš med črnimi smrekami v skalnati postelji leskeče kristale čiste vodice? Ali čuješ, kako jek odmeva prosto petje pastirjevo in žvenkljanje malih zvončkov?

Zdaj sva v dolini, dobro četert urice imava do plavža. Že davno sem želela, peljati te v kraj, kjer sem prebivala z največim veseljem srečen otrok, kakor si ti, in kjer se mi še zdaj kakor v čarodejni svetilnici kažejo nepozabljive podobe detinstva in zlate njegove sanje. Detinstvo! cveteči svet, kako hitro si minil! Po tebi se oziram kakor po migljajoči zvezdi na nebu, ktero hrepenljivo občudujem, doseči je pa ne morem; in hrepenenje raste in raste v sercu, kakor svitli biser v zaperti školjki — morda se dopolni tam, kjer nas čaka nevenljiva mladost v znožji večnega Očeta.

Prijazna je pot med mejami zelenega gloga, škoda, da se mu je cvet že usahnivši osul. Ali vedi, da nekdanj glog ni cvetel, toda ko so judje iz njegovih vej mučečo krono spleтали zveličarju, jokali se je revni glogov germ in Jezus mu je spremenil solze v lepo dišeče cvetje, ktero se od tega časa o velikem tednu razcveta. Kedar ga boš vidil, spomni se te pravljice, obžalovaje bitko terpljenje rešiteljevo, in tudi tvoje solzice bodo mile cvetke pobožnega življenja pognale.

Glej tu na levi črno ogljenico! Gotovo so jej oglje izpeljali in ga porabili v plavžu, blizo nje napravlja se druga; lepo so jo koparji obokali z bukovim drevjem, kako skerbno jo zdaj pokrivajo s perstjo in z rušino! Ko to delo doverše, zažgali jo bodo od znotraj, in ker perstna odeja malo zraka dopušča do derv, bodo le tlela tako, da se iz njih izkuha oglje. Našel je namreč presodni človeški um, da sto liber lesa daje 20—25 liber oglja.

Koliko cvetic raste tu na podolji! Ni drugače, moj ljubi, gredé morava venec splesti, da dragi mami domu prineseš spominek od najinega sprehoda. Tergaj kamilice z zlatorumenim serčkom, okoli ktereга stoji versta belih cvetov, in lepodišeče dúšice; stegni se po blede roži goščavki, ali vari se, da se ne zbodeš; ondi miga vonjava modrih vijolic, skrite so globoko

pod travo; poiskati jih je treba, kakor je navada skoraj vsaki pravi lepoti; lej, tisoč in tisoč šmarnic, ne čudim se, da jih je toliko, saj ravno zdaj živimo v mescu, v katerem ves svet časti in hvali mater božjo, zato pa hodi sveta devica po zemlji in pod njenimi stopinjami rastejo cvetice, bele in lepe, kakor nebeški njeni nogi, in milo dišeče, kakor posvečena njena oblačila, s kterimi se jih dotika. Po obliki so podobne zvončekom, in akoravno so neme, vendar Mariji na glas oznanjajo čast in slavo.

Prelep bo najin venec: tam v nižavi zapazim še vert poln nežnih potočnic, te cvetlice ne smejo nikjer pogrešati se. Ali veš, od kod je spominčica sladko svoje ime dobila? — Poslušaj! — Ko je večni Bog vstvarjal rastline in jim imena dajal, rekel jim je: „Vedno se pomenljivih svojih imen spominjajte.“ Toda kmalo pride majhna cvetica, modra je bila kakor nebeški svod, in pravi: „Ne zameri, Gospod, ne morem se spomniti svojega imena.“ — „Pozabljiva rastlinica ti!“ — odgovori jej stvarnik — „da se ti to več ne primeri, imenuj se za naprej: spominčica.“ — Spominčico je bilo sram svoje pozabljivosti, umaknila se je v samoto zraven tihega potoka, in ko jo kdo uterga, opominja ga vselej svojega imena in ljubezni, ktera ga jej je milostljivo dala.

Glej, ravno kar se je nama prikazalo černo poslopje, konec najinega potovanja. Ali slišiš, že germi bučeči bron s pravilnimi udari na najino uhó; skladno ga spremlja tek urnih koles in veršenje šumeče vode; ali ti ne dopade ta viža, ali ni veličanska? Vidiš li iskreno zagorelost, ki se bliska skoz temna vrata, hitro, hitro naprej, Vulkan naji že pozdravlja z žarečimi dihi in razodeval nama bode prečudna svoja dela v vroči delavnici. Le noter, ljubi deček, glej in občuduj! — —

II. Veliko in visoko je svodasto poslopje in oboki se izgubljajo v temini. Černo je vse tukaj, celó krepki možjé, kateri molcé in tlačansko doveršujejo svoja opravila; nikar se jih ne boj, tudi pod sajasto obleko bije serce, občutljivo za ljubezen in žalost, kakor najino, in žuljaste njihove roke so časti in prijaznega stiska vredne, kajti le po trudu in delu so take. Velika peč sredi hiše, to je: plavž. Znano je, da vse železne rude niso čiste in enako bogate, in da imajo iz svojih zemljiških ležišč več ali manj apnjaka ali pa kremenarja. Torej se slabe rude z bogatejšimi mešajo. Ako je ruda preapnjakasta, pridene se jej kremenarja, ako je prekremenasta, pridene se jej apnjaka. To mešanje je potrebno, ker se ne apnjak ne kremen sama za se ne raztopita, tudi v najhujšem ognju ne, ako sta si pa v pravi primeri, rada se vežeta in dasta lahko raztopljivo žlindro, ktere se loči železo.

Predno se taka ruda dene topit, mora se plavž dobro segreti; v ta namen se najprej z ogljem do verha nasuje, oglje se pri ustji podneti, tako da se gor na kviško vnema in razbeli plavž. Ko pogori to oglje, zopet se z družim nasuje plavž, verh oglja pa tudi tanka lega železne rude; kedar se to vsede, dosuje se na novo; še le potem, ko začne raztopljeno železo na ognjišče teči, zaženó se mehovi, da njihova sapa popihuje ogenj in pospešuje top železne rude. Od tedaj dalje se pa lega za lego oglja in rude od verha v žrelo vsiplje, dokler ju je kaj, in to noč in dan, včasi več let zapored, dokler plavž predolge vročine ne jame razruševati se.

Raztopljena ruda se steka v ognjišče, in kedar je polno, žlindra, ki je loža ko železo in po njem plava, kakor olje na vodi, jame teči čez jez iz ognjišča. Ko se v ognjišču nabere tudi toliko železa, da stoji skoro verh jeza, odpre se odcejalnica ognjišču na dnu, da začne teči ali v jame, ktere vidiš v pesku narejene, ali pa v kalupe. Temu železu pravi se sirovo ali vlitó železo ali pa grodelj. Ono je terdo, pusto, ne dá se ne kovati, ne variti, rado pa se topí; tudi ni čisto, ampak ima pet odstotkov ogleca kemiško zvezanega ali pa tudi nekaj le primešanega. Ako se to železo zopet raztopí in se pri dotiki z zrakom ima dalj časa raztopljeno, oglec iz njega zgori in vlačno je tako, da se dá kovati in variti, in pravimo mu kovano železo.

Vém, da si, dragi moj deček! radoveden, in berem ti na obrazu vprašanje: „Kako se neki ruda v plavžu topí? — Tudi to ti hočem ob kratkem povedati.

Da bodeš kemiško djanje v plavžu razumel, treba ti je najprej vedeti, kaj je železna ruda in iz česa da je. Železne rude so na vnanji pogled sicer mnogolične, ali notranja njihova bistvena sestava je vselej železo in kislec z več ali manj družimi primesmi, kakor na pr. kremen, apnjak, glina itd. Kislec mora se v podobi gaza, druge primesi pa v podobi žindre odpraviti, da se čisto železo iz rude dobí. Kislec ima do žarečega oglja silno močen pohlep; ako torej rude z razbeljenim ogljem pridejo v dotiko, kislec rudo zapusti in se z oglecem kemiško zveže v oglečevo kislino, ktera v gazovi podobi izpuhti plavžu iz žrela, železo pa samo ostane, le da namesti kisleca privzame nekoliko ogleca, in tako je raztopljeno. V hudi plavževi vročini se tudi tuje primesi raztopé in dajo žindro.

To se tako godí: Goreče oglje hudo vročino v plavžu dela, in potrebuje, da more goreti, veliko kisleca. Ruda, ki je bila skoz žrelo vsuta na oglje, ta se z njim pomeša in hudo razbeli ter oddaja svoj kislec žarečemu oglju in postane tako čisto železo, toda še vlačno. Ko se to vlačno železo v plav-

ževem osredku globe je pogrezuje, dospé še v hujšo vročino v plavževem ognjišču in počineku. Ondi pet odstotkov ogleca privzame in tako svojo vlačnost izgubi, postane kapljivo-tekoče in z žlindro oblito kaplje skozi plavževo stalo na ognjišče. Tukaj se železo zavolj svoje težkote vsede na dno, žlindra pa po njem plava.

III. Pozno je že, ravno je odzvonilo angelsko česčenje, proti domu morava iti, da ne bodo mati za té v skerbéh. Z Bogom, ljubi stari plavž, z Bogom nevtrudljivi delavci!

Ah! kako lepa je spomladanska noč! Z bliščečim zvezdastim šapeljem si je glavo obdala, in prijazno nama sveti polna luna. Vsa narava se ziblje v miru, v vonjavi, v soglasji. Cvetice zapirajo oči, hrošči si napravljajo zibelke iz zelenega listja, in tiči počivajo v gnjezdcih in skrivajo glavice pod perutnice. Le slavček prepeva še presladko svojo pesem in murnič v travi čverči. Vešica, ki je po dnevi spala, letí in zbujá dremljoče cvetice iz dišečih sanj. To je čas, o katerem se čutila in pesmi zbujajo, o katerem serce pozabi terpljenja dneva in kjer se ločene duše srečujejo, vzdigovaje se v sočutnih mislih in molitvah do vzajemne večne domovine.

Vidil se, preljubi prijateljček, ravno kar v plavžu, kako se pridobiva železo, ktero je najvažnejše in najkoristniše izmed vseh kovin; kajti iz železa se kuje plug, s katerim marljivi oratár obdeluje kameničje, ono ledino spreminja v rodovitno zemljo. Iz železa je meč, ki brani domovino; po železnih šinah hití parni stroj, premagovaje neizmerno daljavo, in na železnih žicah se vlečejo daljnopisne črte, kakor oživljajoče žile po svetu, in prenašajo misel s hitrostjo samega vetra. Primerilo se je že, da so narodi v posesti zlata obožali, med tem, ko je posestnikom železa bogastvo obilno cvetelo. In kakor nam je železo važno in koristno, ravno tako je ogenj podloga večemu delu naše omike. Zato se imenuje mitologični bog Vulkan ali Hefést tudi bog omike in olike. Kot bog pozemske toplote, je pripomogel Vulkan tudi rastju in posebno je blagoslovil vinsko tertó, ktera je od nekđaj na vulkanski zemlji najžlahnejši sad rodila. Da, predragi deček, v gorkoti je življenje, v mrazu — smert. Ali si že čul, kaj je preslavni nemški pevec Schiller o koristi ognja pisal? Če ne, poslušaj tehtne besede, ktere nam je Koseski, verli naš pesnik, tako lepo podomačil. Glasé se tako-le:

„Koristna ognja je oblast,
Ko človek čuva njeno rast,
In kar napravi, kar stori,
Je dár nebeške te moči.“

In kaj bi počeli po zimi, kedar nam narava vsako veselje odreka in kedar moramo luči in cvetja le samo v sebi iskati, ako bi nam takrat ne migal prijazni plamen, da nam ogreva ljubo izbico? Kako priljudno je okoli ognja, ko burja brije, ko sneg mete, ko se ledene rožice na oknecu leskečejo in ko mraz ljudem ude kerči; preradi prebivamo v tem času med svojimi, delo in govorica tečeta in serce se sklepa s srcem v neizmerni ljubezni.

Čas hiti, le še malo stopinjc in stalo boš, ljubo dete, pred durmi očetove hiše. Lahko noč! naj se ti podobe tega večera v sanji v spominčice spremené in naj sladko in pomenljivo vedno krog tebe cvetó.

10.

Jutranja molitev.

(Zložil A. Umek.)

1. Tebi, večno bitje, pojem slavo!
Dal v telesu zdravem dušo zdravo,
Dal si, da iznova se radujem:
Aleluja, slava Bogu!
2. S hladnim mrakom udom spanje bega,
Glas vesel se krog in krog razlega,
Duh vedrí se, serce se mi širi:
Aleluja, slava Bogu!
3. Primate se roke pridno dela,
Da na večer duša bo vesela,
Da zapojem spet, ko jutro pride:
Aleluja, slava Bogu!

11.

Bog v naravi.

(Svobodno poslovenil J. Bilec.)

Dete, od kod si prišlo? Kaj je vidilo tvoje oko? Kam si namenjeno?

Dete: Sprehajalo sem se po travniku v gosti travi, živina se je pasla krog mene in počivala je v hladni senci, žito je rastlo na polji, med pšenico je cvetel mak, vse se je bliščalo v krasoti.

In drugega nič nisi vidilo, nič nisi zapazilo? Verni se, dete, imenitnejše reči so tam. — Bog je bil na polji, ali ga nisi vidilo. Njegova krasota se je vidila na travniku, smehljal se je v solnčni bliščobi.

Dete: Sprehajalo sem se po temnem gozdu, veter je šepetal po drevji, potok je veselo veršel čez skalo, veverica je skakljala z vejice na vejico in tice so prepevale po vejah.

Ali si slišalo le veršenje potoka, le vetra šumljanje? Verni se, dete, imenitniše stvari so tam. Bog je bil med drevjem, njegov glas se je slišal v veršnji vodi, tičic sladko petje je bilo glas njegov — in ti ga nisi slišalo?

Dete: Vidilo sem, kako je mesec iznad dreves priplaval, bliščal se je kakor zlata svetilnica. Malo po malo je noč prižgala zvezde na obnebi. — Pa kmalo potem sem vidilo, kako so se pripodili črni oblaki, blisk je švigal kakor ognjena kača po nebesu, grom za gromom je razgrajal izperva iz daljine, potem bliže in bliže, tresel sem se, prestrašno je treskalo.

In ti se nisi drugega balo ko groma? Ti nisi v gozdu nič drugega opazilo, kar je bilo strašno, kakor samo blisk? Verni se dete, druge stvari so še tam. V nevihti je bil Bog, ali ga nisi vidilo? Bog je bil v gromu in v blisku, ali ga nisi spoznalo? —

Bog je povsod! V slehernem glasu, ki ga slišimo — govori on; v vseh rečeh, ktere vidi naše oko, vidimo ga, nič, prav nič ni brez Boga; naj bo on torej tudi v vseh tvojih mislih!

12.

Človek živalim gospod.

(Sv. Janez Zlatoust; poslovenil A. L é s a r.)

Ako je človek živalim res kralj, kako je neki to, da je toliko živali močnejših, urnejših in hitrejših? Konj je hitrejši, vol poterpežljiviši in stanovitniši, orel loži, oroslan močnejši od človeka. Kaj odgovorimo temu ugovoru? — To le, da je tudi ta ugovor dokaz božje modrosti in časti, s katero nas je obdal. Konj je hitrejši od človeka, človek pa je spretnejši in urnejši, kajti daljno pot hitreje preide. Bodi-si konj še tako hiter in močen, vendar bode komaj 200 stadij *) pretekel na dan; človek s pripreženimi konji pa 2000 stadij na dan daleč pride. **) Kar

*) Stadia bila je mera daljave, ki znaša po naši štetvi 125 korakov.

**) Kaj bi o hitrosti, s katero se vozimo po železnicah, še le dandanes pisal sv. Janez!

stori pri konju hitrost, to in še celó več pri človeku pamet opravi. Če tudi človek nima tako hitrih nog, kakor konj, rabi pa njegove noge, ki mu morajo ravno to službo opravljati, kakor lastne.

Nobena žival nima nad drugo toliko moči, da bi ktero môgla siliti v svojo službo. Človek pa s svojo mnogoverstno umetnostjo, ki mu jo je Bog dal, podverže si lahko vsako žival ravno v to službo, za ktero je najspretnjša.

Ako bi človekove noge bile tako močne, kakor konjske, bile bi neukretne za druge reči in opravila; ne mogel bi človek n. pr. hoditi po gerdih in težavnih potih, ne mogel bi priti verh gorá, ne plezati na drevesa; vse to in enako konju kopito brani. Da-si tudi so človekove noge meče, vendar več služeb opravljajo od konjskih. Njihova šibkost nič ne škoduje človeku, ker mu v tem mora služiti moč konjskih nog. Kar torej tiče različno rabo nog, človek konja daleč preseže.

Res je, da ima orel peruti, s kterimi se lahko vzdiga visoko v zrak. Jaz pa imam pamet in umetnost, s kterima zamorem vse leteče živali k sebi doli potegniti ter uloviti. Ali pa hočeš morda viditi tudi moje peruti? Jaz imam peruti, ki so še veliko lože, ki me ne nesó le pet ali deset ur na kviško, ampak v nebes nebesa, tje, kjer Kristus sedi na desnici božji.

Živali imajo tudi orožje v svojem telesu; vol ima svoje rogé, prešič svoje zobé, oroslan svoje šape. Meni pa Bog orožja ni vložil v teló, ono je zunaj telesa, v znamenje, da je človek krotkejša stvar, in da vedno ne potrebuje orožja. Kajti včasi orožje odložim, včasi pa za nje primem. Da sem torej prost in ne prisiljen, orožje vedno nositi, vstvaril je Bog mojo natoro tako, da je orožje ločeno od mene.

Mi pa živali ne presegamo le v tem, da imamo pametno dušo, ampak tudi naše teló ima predstvo pred njihovim telesom. Bog nam je namreč teló vstvaril tako, da se vjema z dušno blagostjo, in da spolnuje vse, kar mu duša velewa; telesa pa ni brez namena ravno takošnega vstvaril, kakoršno mora biti, da streže pametni duši. Ako ne bi bilo takošno vstvarjeno, motilo ali zaderževalo bi dušo v njenih opravilih in delih. To se v boleznih očitno kaže. Ako teló le nekoliko zapustí svoj red, precej je tudi duša ali močena ali ustavljena v marsikterem svojem djanji; na priliko: ako so možgani gorkejši ali merzlejši, kakor imajo biti. Naše teló nam tedaj kaže veliko sledov božje previdnosti. Ne le, da je bilo v začetku boljše vstvarjeno, kakor je zdaj, ampak ono bo enkrat tudi še v veliko večje veličastvo obujeno.

Ako hočeš viditi še kak drug dokaz modrosti, ki jo je Bog razkazal nad človeškim telesom, hočem ti povedati, kaj

sveti Pavel najbolj občuduje. In kaj je to? Bog je teló tako vstvaril, da ima zmiraj ud v čem prednost pred udom. Po božjem sklepu je ud lepši od uda, ud močnejši od uda. Okó na pr. je lepo, noge so pa močnejše. Glavi gré največa čast, vendar pa ne more nogam reči: „Ne potrebujem .vas.“ — To pričajo živali, tega nas uči vse naše življenje. Kralj potrebuje podložnikov, podložniki kralja, kakor glava nog. Taka je tudi med živalmi. Nekatere so močnejše, nekatere pa lepše. Te nas razveseljujejo, te pa oblačijo. Pav nas kratkočasi, kokoši in prešiči so nam hrana, koze in ovce nas oblačijo, vol in osel za nas delata. Tudi so še druge živali, ki nimamo nič tega dobička od njih; toda one vadijo ali urijo našo hrabrost.

13.

Zadovoljna nedolžnost.

(Zložil M. Kastelec.)

1. Kaj mara za dnuarje,
Gradove, zemljé,
Kdor srečno obvarje
Nedolžno sercé!
2. Saj njemu odpira
Vijolica cvet,
Sladkosti nabira
Obilno mu svet.
3. Ga sap'ce pihljajo,
Odžeja ga vir,
Prijazno migljajo
Mu zvezdice mir!

14.

Jablan.

(Po Krumaherju spisal A. L é s a r.)

I. Necega dne je skerben gospodar sadil divjo jablan na svoj vert. Njegov sinek ga je opazoval pri delu, kar prašaje spregovori:

„Oče! čemu to gerbasto reč na lepo obdelani vert, pač še prostora ni vredna na njem?“

„Počasi, moj sinko, nikár prenašlo ne sodi; ali pa tudi poznaš to gerbasto reč, kakor jo imenuješ?“

„Kako bi je ne poznal“, odgovori deček, „saj se jej koj vidi, kaj da je.“

II. „Po vnanjem, se vé da! — toda ne vidi se, kaj da je v njej, in kaj da iz nje more biti!“ — odgovoré oče svojemu sinku. „Moj sin! to nekazno drevesce zraste, če Bog dá, visoko lepo drevo, ki nas bo razveseljevalo s svojim cvetjem in sadjem, le čakati moramo nekoliko! Kajti zdaj v njem še počiva rastivna moč, in skrita v njem še spi rodovitnost.“

Jeseni deček svojega očeta zopet najde pri drevescu. Postavili so bili ravno zraven drevesca kolček, h kateremu so ga privezovali.

„Čemu to delate?“ vpraša sinek očeta. „S tem delom, kakor se mi zdi, drevescu prostost jemljete!“

Oče mu odgovoré: „Zató sem to storil, da mi kak vihar ne zlomi drevesca, ako bi bilo brez podpore, in da tanko in ravno na kviško raste. Zdaj je še preslabo, da bi samo sebe nosilo.“ — Potem oče drevescu nekoliko vejic previdno odrežejo od debla, okoli drevesca zemljo zrahljajo in ternja nasadé, da bi živina ne mogla do njega.

„Vse to,“ pravijo, „drevescu na korist delam, da skrita moč brez poškodovanja raste v njem in da se na dobro izide.“

III. Komaj zima mine, oče svojega sinka zopet peljejo k drevescu na vert. Od družega drevesa, ki je bilo jeseni obrodilo najslajše in najokusnejše sadje, odrezali so bili živo šibko mladico. — Ko prideta do drevesca, oče v žep sežejo po nož, divji gerbasti jablani veršiček odrežejo ž njim, ter jej debelce razkoljejo.

O joj! pač škoda!“ deček zavpije in se ustraši. „Tedaj je bil zastonj dosedanji Vaš trud?“

Oče pa nasmehlja se mu, vtaknejo tujo vejico drevescine mu deblu v razklad in je potem skerbno in terdno povežejo z mehkim ličjem in razklad dobro namažejo z rumenim voskom. Na to jamejo tako le govoriti: „Glej, dragi moj sin! ako bi bilo drevesce ostalo zunaj v gozdu, rastlo bi bilo krivo in gerbasto in rodilo le neokusen, zel, grenek, nevžiten sad. Zdaj pa sem njegovi rasti odkazal ravno pot, divji njegov sok pa napeljal v to žlahno mladico, da se v njej požlahtni, berž ko spomlad začne razvijati svojo mladivno moč. Tako sem drevescu storil vse, da čversto drevo lahko zraste iz njega.“

IV. Čem bolj se pomlad dalje pomiče, tem veselejše drevesce na visoko razprostira svoje mladice in vejice. Dečka je veselilo, kedar je ugledal drevesce, in berzih nog je tekel po očeta, ko je prvi cvet zagledal na njem. — Oče pa zopet sežejo po nož in drevescu veršičke in vejice in cvet odrežejo.

O, škoda! škoda! deček vsklikne; kedar so vrezali, vselej ga je v serce zbolelo. „Kako morete vendar tako neusmiljeni biti, oče? Ubogo, o ubogo drevesce!“

„Ne bodi ti žal!“ odgovoré mu oče. „Odrezal sem mu le preneglo rasteče odrastke, po katerih bi žlahni sok zdivjal. Ako bi jelo premlado roditi, zgubilo bi svojo moč, predno bi popolnoma dorastlo. — Ali veseli se, ljubi moj sinko! dostavili so oče. Pervi njegov cvet nam je znamenje, da drevesce v sebi hrani notranjo moč. Dajmo mu časa, da se okrepi, in najboljšega sadja se smemo nadjati od njega.“

V. Nekaj let je bilo minilo od tega prigodka. Neko jesen se deček lepo omikan in olikan iz mesta verne na očetov dom, — bil je v mladenški dobi. Oče ga z velikim veseljem sprejmó, in precej za roko peljejo na lepi vert.

Glej, pred njima stoji čversta debela jablan, kateri so se veje skoraj šibile do tal, kajti na njih je viselo obilo rudečezlatega sadja.

„Glej, dragi moj sin!“ povzamejo oče besedo, „kako lepo in veselo te to drevó pozdravlja s svojimi polnimi vejami? To je ono, tebi še menda dobro znano gerbasto drevesce, glej, kako hvaležno drevo je zrastlo iz njega. — Tvoje bodi to drevó, saj je s teboj tako čversto in krasno zrastlo.“

Sin očeta objame in se milo zjoka na očetovem vratu; tudi mu je, kakor da bi se mu bilo še le zdaj razjasnilo njegovo notranje bitje in namen njegovega življenja.

15.

Tergatev na Dolenskem.

(Spisal J. Jurčič).

Svetijo se verhovi daljnih goric. Tam se je tica zbudila na veji, zaferfetala s pisanimi perutmi in zazibala se pod sinje jutranje nebó. Svet lepote in svitlobe, obrazov in življenja se ti odpira, oznanja veselje. In glej, tudi človek, krasota in dopolnjenje stvarnikove roke, tudi on je pozabil mnogoverstne grenobe in bridkobe svojega serca, tudi on je vesel!

Tropa ljudi gre vriskaje in pevaje v goro. Resnoben in vendar zadovoljen na obraz, koraka pred družčino stari gospodar, opertav nese brento in vesel pogleduje za seboj mlade ljudi, berhke mladenče in zdrave deklice. Prišel je čas tergateve, čas pridelka zlate kapljice.

Tu stoji vinograd. Težko nosi kolje tertó, rumenega grozdja polno. Ljubo solnce, ki ga je s pomladi ozeblino varovalo, ki

ga je po letu gredo in zorilo, obseva ga tudi zdaj. Smeje se polna jagoda vinograjski deklici, kakor solza čistega veselja na milem materinem licu. „To si Ti dal, večna dobrota!“ pravi stari vinogradnik in ginjen pogleda v nebo k darovavcu vsega dobrega. S svetim križem začeni prvo delo, obrezoval je s pomladi golo terto, strahoma je molil tačas Boga, naj varuje rast, naj mu dá srečno čakati tergatve, in hvaležno začne zopet s svetim križem poslednje delo, ko je Bog njegovo molitev uslišal.

Nima Dolenec veselišega dela in časa, ko tergatev po želji. Vidiš tam deklice, domače in najete, prepevaje in glasno šalé se s kablico posezati od terte do terte, od grozda do grozda. Mladenči vsipljejo napolnjene posode v naramne brente in težko nosijo v zidanico ali leseni hram, na prijazni rebri v sredi vinograda postavljeni. Pač škoda bi se zdelo staremu gospodarju lepih rumenih jagod, krasnega darú mogočne stvarnosti, tlačiti v kadí, ko ne bi vedel, da pripravlja tako sladko vino še čudovitejši in boljši zavžitek; tako pa z radostjo privija težko prešo in polni velikanske sode. Tiho odmeri tam pri sebi, koliko bode izpil na lastno in svojih zdravje in veselje, zraven pa prešteli, koliko mu bode za gotovino ostalo, da dene na stran ljubi hčerki za doto, kedar pride ženin po njo, ali domačemu sinu, gospodarju po njegovi smerti, v priboljšek in lože življenja. Tudi priletna mati, gospodinja, pride s prekrižanima rokama in brihtnim očesom, odpogovaje široko perje po brajdah izmed tert, da bi v zidanici in pod prešo pogledala in moža poprašala, kako in koliko se je že nateklo. Mali porednež, beloglavi bratec, skače danes prost in vesel zdaj okoli deklice, starše sestre, ter jej izbrane grozde donaša, zdaj gleda, kako oče cedí sladki mošt in jemlje čveteroogelne trope iz preše, zdaj zopet kuri na oglu zidanice in dreza s kincem v pepel.

Solnce se pomika niže in niže; poslednji njegovi žarki se upirajo v mnogoštevilne oživljene nograđe po gorici, ki se daleč raztega. Podoba je, kakor bi se nerado ločilo od radostnih marljivih ljudi.

Ko pa vendar solnce oprezovaje izgine za robotimi hribi in hladen veter zamaje lahko perje teže oproščene terte, snide se družčina po pol dokončanem delu na tratini pri hramu. Dom jim je nizko v dolini, drugo jutro jim je zgodaj začeti, zato ostanejo vsi v gori čez noč. Velikanski ogenj se zapali. Mrak nastaja in zmerom svetleje odseva plamen; tudi v sosednem vinogradu se kuri, tudi v nasprotni oddaljeni vinski gori se svetijo tam in tam ognji. Deklice se vsedejo na travo in zró v plamen, mladenči nasproti, oče gospodar izterkajo z modrim licem pipo, mati gospodinja pa pristavijo velik lonec mesa, za večerjo po delavnem dnevi. Čutara se verstí v krogu in device uberó mile

glase, da v tiho noč odmeva; stermé posluša plavajoča samotna luna slovenske zdravice od sladkega vinca iz gladkih gerl, in kakor odpev čuje enake glasove iz juga in vzhoda; v višinah pa svojemu Gospodu pové: „Ti večna Sreča, ustvaril si človeka za srečo!“

16.

Kmet.

(Zložil M. Vilhar.)

1. Ko pomlad se bliža,
Svoj vertec gradím,
In orjem in sejem
In terte sadím.
2. Po letu koševam
Planine, dolí,
In serpe bruševam,
Ko žito zorí.
3. V jeseni gozdarim,
Otavo kosím,
Pšenico omlatim
Pa grozdje mestím.
4. Po zimi počivam,
Kmet truden je vsak,
Orodje popravljam
In puham tobák.
5. Ves teden se trudim,
Si žulim roké,
V nedeljo hladim si
Glavíco, sercé.
6. Če nimam le preveč
Na rami nadlóg,
Vertím se in vriskam,
Da ravno sem ubóg.
7. Ak peče serce me,
Pa vendar molčím,
Ker vé, da sem rojen,
Da največ terpím.

8. Če kdo zaničuje
Težavni moj stan,
Ta nima al serca,
Al nima možgán.

17.

Oče in njegovi otroci.

(Novice.)

Priletnega kmeta so otroci neprenehoma natvezali, da jim njih dedinstvo še ob svojem življenji razdeli; saj ga bodo do smerti preživljali, kakor se spodobi hvaležnim in dobrim otrokom. Stari oče se je branil in branil tje do pomladi. Ko so s pomladi pod njegovo streho vrabci mlade imeli, vzame stari oče gnjezdo z mladimi vred, dene ga v kletko in jo obesi na okno. Kmaló so prileteli stari, prinesli živeža, in so skoz mrežico pitali lačne mlade. — Mladi dobé perje in se obrastejo, stari je pa še zmiraj pitajo. Ko zadnjič vidi kmet, da se morejo mladi sami preživiti, vjame stare, dene je v kletko in mlade izpustí ter pokliče svoje sine in hčere. Minilo je veliko veliko ur, pa nobeno vrabče se ni spomnilo svojih vjetih staršev; lakote bi bili morali umreti, ko bi jih modri oče ne bil izpustil. Sinom in hčeram pa je rekel: „Ali ste vidili, kako so mladi svojim starim njih skerb povernili? — Varniše je vselej, da se starim ni treba na mlade zanašati, ker bi se jim moglo goditi kakor starim vrabcem!“ — Otroci pa so umolknili, in nikdar niso več nadlegovali očeta zavolj razdelitve premoženja.

18.

Konj.

(Spisal dr. V. Janežič.)

Konj, iz Azije domá, se je razplodil s človekom po vsem širocem svetu; pod merzlim severnim nebom in pod pekočim južnim solncem — povsod mu služi in mu opravlja najteža opravila. Kmetu orje njive in mu spravlja pridelke, trgovcu prevaža blagó iz kraja v kraj, v urnem teku predirja z gospodo mesta in dežele; celó smert ga ne straši, kedar nese svojega gospoda v boj z ljutim sovražnikom. Iz hvaležnosti ga je povzdignil človek nad vse druge živali.

Oglejmo si najprej iskrega konja po njegovi berthki postavi! Kakor iz jekla izkresana je vsa njegova podoba. Tanek in sko-

čen je ves, kakor lahkonoža serna na planini. Ponosno ziblje gosposko glavo na dolgem labodovem vratu, ki ga zaljša lahkokodrasta griva. Čelo je visoko in ploščato; veliko živo oko igra v prečudnem lesku; ušesi stojite po koncu in ste kaj gibčni. Široke, lepo obokane persi in močna pleča so priča prečudne moči in ognjenega poguma. Noge so visoke in tanke, ali pri vsem tem močne in skočne; s kopitom zemljo bije, da podkev iskre kuje o terdem kremenu. Herbert je raven in lepo zalit, obokani križ proti dolgemu repu otočen. Gladko kožo pokriva gosta, kratka in svitla dlaka; z vsem truplom trene, da se ga le s perstom dotakneš, kakor bi ga električna iskra prešinila.

Konj pa ni samo koristna in berhka, ampak tudi jako razumna žival, da je malo taci. Sosebno imenitna je njegova pomnjivost ali znanje mesta, po katerem je kedaj hodil. Pot, ki ga je že kedaj hodil, pozna čestokrat bolje od svojega gospodarja; terdovratno se ustavlja, ko bi ga silil voznik po nepravem poti. Ako bi tudi vso noč na vozu prespal, konj te gotovo srečno pripelje na dom. Svojega gospodarja pozna po obleki in po glasu; veselo mu rezgeče nasproti, da ga le od daleč začuti. Nov hlapec, nove jasli, nova staja — vse ga zanima, vse mora na tanko ogledati. Njegov pogled pa je ves drugačen od pogleda vola ali krave pred novimi vrati.

Konj je jako podučljiv in se dá s prijazno besedo in z lepim ravnanjem marsičemu priučiti. Na vprašanja odgovarja, vganjeva zastavice, z glavo prireka in odreka, šteje z ного in vganja še druge umetnije. Na miglje se stori mertvega: vlačí ga za rep, z bičem mu pokaj nad glavo, noge mu raztezaj — kar ganil se ti ne bode; beseda „merhar“ pa ti ga zbudi, kakor bi trenil skoči na noge, živ in vesel kakor poprej.

Tudi na čas se konj dobro pozná. Kako stopa, skače in pleše po taktu! On vé, kedaj je jutro, kedaj poldan in večer; tudi za godbo ni brez čuta. Mil je vojaškemu konju trombe glas; nemirno koplje z ного, ko zadoni klic na vojsko. Osramotil je konj že marsikterega jezdeca novaka, ki ni vedel kam, ko je tromba zapela.

Konj ljubi in sovraži, on je poln ponosa in častilakomnosti. Kako mogočno prestopa, kako ponosno otresa z glavo, kedar nosi v leskečem sedlu kralja ali kraljico! Kako moško prestavlja noge pred bogato kočijo in ziblje z glavo, kakor bi hotel vsacega mimogredočega opominjati, da postojí in si ogleda prekrasno njegovo opravo! Kako ponižno vendar krevsa pred umazaním vozom priprostega kmeta; ves klavern glavo obeša, ne upa se skor kviško pogledati, kakor bi ga bilo sram gole priproščine in uboštva! Kdo navdihuje konja mogočnega vojaškega poveljnika, da se tako odurno in ošabno nosi proti konjem poslušnih

prostakov? Kdo ga spodbada v tekališču, kedar konji brez jezdarja za stavo tekajo, da hoče biti vsak prvi na mestu in si steči pohvalo zbranega ljudstva? Kolika razumnost! — Tudi veselje in tuga je znana njegovemu sercu; z gospodarjem se veseli in tuguje. Ahilejevi konji so oplakovali smert svojega gospodarja pred Trojo in s pobešeno glavo je sledila vérna Babieça mertvemu Cidu do groba.

Da-si ravno konja najmanjša reč lahko ustraši, da skoraj vso zavednost izgubi in se v dir spusti; vendar mu v nevarnosti naraste serce, da se ne boji nobenega sovražnika. Priča so nam njegovi boji z levom, z jaguarjem in z drugimi roparskimi zvermi; to nam spričuje tudi njegov junaški pogum, kedar nese vojščaka v kervavo bitvo. Obá navdaja ena edina misel; konj in jezdar obá sta junaka. Kakor viher jo derví čez plan, toliko da se kopito zemlje dotika; nič ga ne plaši, ne hrup in vpitje bojevavcev, ne prasketanje pušek in gromovina topov, ne vrisk in stok ranjenih in umirajočih. In če mu je kroglja poderla gospoda raz sedla, kakor v obupu plane z ostalimi tovarši v najgoščo trumo, grize in razbija, dokler tudi njemu smertonosna kroglja ne predere serca. Smertno ranjen mirno in pokojno umira; ni čuti ne glasú ne stoka — junak ti ostane do poslednjega dihljeja.

Zavoljo teh in še mnogih drugih lepih lastnosti se je konj človeku že v starodavnih časih močno prikupil. Že nekdajni Perzijani in Gerki so ga imeli v visoki časti in ga kot proročavno žival po božje častili; za njimi so mu tudi malikovavski Germani in Slovani visoko čast skazovali. V hramu malika Sventovita v Retri so redili — kakor pripoveduje letopisec Sakšo Gramatik — tri sto žlahtnih kônj, katerim so sami svečeniki žito pokladali. V kaki časti imajo to žival še dan danes zlasti kočujoči narodje, n. pr. Arabci!

Tako je človek to lepo in koristno žival vedno visoko čislal in jo bode čislal, dokler bode človeku služila in mu lajšala težavno življenje.

19.

Pot do kruha.

(Zložil Rodoljub Ledinski.)

1. Oj kmet! al véš do kruha pot?

Al véš, kje poln dobí se sod?

Plug in motika vésta za-nj;

Le prašaj ju, kdar vstaneš 'z sanj.

2. Pa rano vstani; nezaspan

Rabotaj, dokler sije dan;

Skerbnó obdelaj si polje,

Okoplji v nógradu tertjé.

3. Pomladni hlad, poletni znoj

Po versti hodi naj s tebój;

Na levo, desno ne pogláj

In stopaj ž njima zvést napréj.

4. In kdar se leto jesení,

Se ti na njivi hleb zori;

In kdar umrè jesenski grom,

Tekóč ti nograd zajde v dom.

20.

Delo je sladko.

(Sv. Janez Zlatoust; poslovenil A. Lésar.)

Spanja ne more prijetnega in sladkega storiti ne mehka, ne pozlačena postelj, ne hišna tihota; le tedaj je spanje prav sladko, kedar smo delali, da smo tako trudni in vpehani, da kimaje glavo položimo na postelj. Tega nas skušnja uči; to pa tudi sveto pismo poterjuje. Salomon, ki je vedno v vsem veselji živel, hotel je to naznaniti, rekoč: Njemu, ki dela, je spanje sladko, naj je malo ali veliko vžil. Bogatinu pa obilost spati ne dá. Čemu neki Salomon pristavlja besede: naj je malo ali veliko vžil? Lakota kakor tudi obilost dela noči brez spanja. Lakota namreč duha usuši in obervi orožení, da se ne morejo zapreti; prenapolnjen želodec pa kratko sapo dela, nek nemir ali neko tesnoto budí in tisočero nadležnosti vzrokuje in bolečin; delo pa je spanju tako lahek pomoček, da hlapec sladko spi, bodi-si lačen, bodi-si tudi sit. Ker namreč hlapci okoli letajo in delajo ves ljubi dan, kergospodarjem strežejo in še ne utegnejo opočiti si, zató jim je sladko spanje, ktero vživajo, zadostno plačilo za njihov trud in delo. Milosti božji gre hvala, da pravo veselje ni na prodaj ne za zlato ne za srebro, ampak da se more doseči le z delom, trdom in pomanjkanjem. Pri bogatinih je torej to vse drugače. Če tudi ležé na mehkih posteljah, vendar jim zaspanec celo noč ne zatísne oči; naj počnó, kar hočejo, tega veselja vendar ne dosežejo. Revež pa ima trudne ude, kedar se z dela verne, in prédno se vleže, začne že vživati sladko spanje kot plačilo za svoj trud. Ker tedaj revež z večó

slastjo je in pije in spi, ktero prednost ima neki bogastvo, ki še tega nima, kar vživa uboštvo? Zató je Bog že iz začetka človeku naložil delo, ne da bi ga bil hotel v jezi kaznovati, ampak da bi ga modrejšega storil, in da bi se človek poboljšal. Ko je Adam živel brez dela, izgubil je raj. Sveti Pavel, ki je v delu in skerbéh in bdenji živel, bil je zamaknjen v nebesa in ondi slišal neizrekljive reči. Ne ogibajmo se torej dela, ne bojmo se truda. Za delo že na zemlji, predno pridemo v nebesa, ravno z delom največe veselje dosežemo. Pa ne le veselje je delu plačilo, temuč delu imamo zahvaliti se še za veliko večo dobroto — za terdno zdravje.

21.

Olimpijske igre.

(Spisal dr. Etbin Costa.)

Med národnimi igrami starodavnih Gerkov so bile najslavnejše olimpijske, tako imenovane po slovečem in posvečenem kraju Olimpja. Na versti so bile vsako peto leto; gledavcev pa je bilo na tisoče in tisoče, ker so v Olimpijo prihiteli iz vseh krajev gerške zemlje. Zadnje olimpijske igre so bile 394. leta po Kristusovem rojstvu. Te igre so terpele vselej pet dni. Borci so se morali vselej po 10 mescev poprej vaditi v elidski gimnaziji. Svečanost se je pričenjala zvečer z mnogimi in raznimi žertvami, igre same pa so bile na versti jutro dan, ko je zora počila. Skušali so se, kdo zna hitrejše teči in jahati, kdo bolje skoči, kdo more dalje vreči in kdo je močnejši v boju s pestmi, na koncu pa so se skušali med seboj godci in pesniki v svojih umetnostih. K takim igram so smeli priti le moški in pa svečenice poganske boginje Cérere. K tej slovesnosti so se družile tudi še druge pobožne svečanosti, katerih so se vdeleževali poslanci posameznih gerških držav. Zmagavce so glasno po imenih klicali, potem je venčali z mladikami divje masline (oljke) in kazali je národu s palmovimi vejami v rokah. Tudi še drugo čast so jim dajali: zlagali in prepévali so o njih pesmi, stá-vili jim slope, in ko so se vernili na svoj dom, imeli so častne sedeže v gledališču, bili so oproščeni vseh davkov, jedli so ob državnih stroških, smeli so se posebno oblačiti itd. Kedar se je prikazal tak mož, precej je vstal ves narod pred njim. Od slovečega gerškega pesnika Pindarja imamo 14 slavodatek, zloženih na čast zmagovavcem olimpijskih iger.

Bogu dopadljiva dela.

(Serbska národna; poslovenil Fr. Cegnar.)

O, moj človek, ti pravični!

Ti služabnik véni božji!

Ako misliš božji biti,

Delaj dobro vse življenje,

Poštuj brata, ki je starši,

In tvoj mlajši bode tebe;

Ne prevzemi v dobri sreči,

Ne ponižaj v britkem zlu se,

Ne polakni se na tuje;

Ker, moj človek ti pravični!

Ko človeka smert ugrabi,

Seboj clo nič ne ponese,

Ko sklenjene bele roke

In pravična dela svoja.

23.

Prilika.

(Iz francoskega poslovenil M. Cigale).

Njega dni stopi neki človek na verh svoje previsoke hiše in začne z ravne ali ploščnate strehe razgledovati se v beli svet. Pogleda pod-se ter vidi doli na tleh človeka, ki stoji tik rova, deržečega navpik v neko podzemeljsko jamo kamenico.

In ko se tako ozira v okrog, opihljava mu vetrec lase in prijetno šumotljanje, katero mu bije na ušesa, mami ga ter navdaja z nekako prevzetijo.

In reče sam sebi: Jaz, ki stojím tu, pač sem večí od tega revnega paglavca tam doli.

S temi besedami pa je pokazal, da je tak, kakoršni so sploh ljudje, kateri hoteč izmeriti, kako visoki so sami, najrajši pozabijo od višine svoje odbiti višino podnožja, na katerem stojé.

Vpiraje tako svoje oči zaničljivo na človeka pod seboj, kar začuti, da mu je nekaj šterknilo na glavo, ter povzdignivši oči zagleda poleg svoje hiše turen, kateri je bil še mnogo viši, in opazi, da na turnu stojí neki človek.

Le-tá videč s turna pod seboj unega na hiši, misli si: S tem se smem malo pošaliti, ter mu zaničevavno pljune na glavo.

Ali možak verh hiše mu to jako zameri, rekoč: Zakaj ne

morem jaz doseči tako visoko? ter mu požuga s povzdignjeno pestjó. Ali uni odzgor se malo meni za to revno žuganje, ampak se mu le smeje in spakuje.

Toda dokler se tako posmehuje temu pod seboj, pozdi se njemu samemu, kakor da bi mu nekaj cepalo na glavo, in obernivši oči k višku ugleda balon, ki se je mogočno zibal po ozračji, in v ladjici tega balona bil je neki človek.

In človek ta spusti oči v niz in ko razloči unega na turnu, obide ga misel, da mu sme ponagajati ter mu v šali vsuje iz vreče peska in proda na glavo.

Ali temu, ki je stal na turnu, zdelo se je to za malo ter pravi: Zakaj ne morem speti se v to ladjico? in požuga serdito unemu v balonovi ladjici, kateri pa še manj mara za to prazno repenčenje.

Sedaj pogleda tudi ta, kateri je stal pri tleh, k višku in zapazi unega verh hiše, unega na turnu in unega pod balonom.

In pravi: Ali je lepo biti v taki višavi! Kako se nek daleč vidi okrog in kako lahko človek sope! Da sem vsaj na tej-le hiši, vžival bi hladno sapico, in soparica ne bi me dušila kakor tu doli.

Izrekši besede te, iznenada zasliši glas, ki prihaja po rovu iz kamenarnice, glas kamenarja, kateri pravi: Kako žalosten je stan, preživeti vse svoje dni pod zemljo in pariti se tu v zaduhlem volhkem zraku pri žalostni svitlobi berleče lučice, v tem ko se drugi tu gori sprehajajo po zeleni travi, dihaje zdravo sapo pod milim vedrim nebom.

V serce ganjen posluša te besede mož, ki je stal nad jamo, in si misli: Glej tu enega, kateri je še nižje in nesrečnejši od tebe!

Dokler je pa to vse bilo, pripodé se nanagloma črni oblaki in zaverši silen vihar in piš. Grom bobní, da je groza, in blisk šviga strahovito po oblacih.

Huda nevihta dervi in suče balon neusmiljeno sem ter tje, in možak v ladjici ne siplje več peska, niti se šali s kom, ampak želi si, ne biti tako visoko, ter bi silno rad z visokega bil prestavljen na kako nižje mesto.

Ali dokler tako zastonj stoka in trepetaje ječí, — bliskne, zagermí in trešči na ravnost v balon, vžgê balon in siromak z ladjice telebi stermoglav na tla, da se mu truplo vse razbije.

In kmalo potem zadene strela tudi stolp in ubije človeka, kateri je bil na istem.

Še več, udarivši v turen strela razmaje zidovje, zavalí kamen na tega, ki je bil verh hiše, in mu zlomi roko.

Kamenar pa, kateri je delal v jami pod zemljo, še nič vedel ni, kak vihar je zdeloval gori nad njim, in ko mu je napočil čas počitka, ni več žaloval, temveč prepeval.

In kedar uni pri tleh začuje kamenarja, da poje, nakloni se malo čez preduh in pové mu vse, kar se je bilo ravno kar pripetilo.

Dopové mu pa pristavi: Nikar tedaj ne toži več, da si tako nizko, kajti glej! uni, kateri je bil najvišje, bil je tudi najbližje viharju: prvi in najhuje bil je zadet; tudi drugi na turnu je smertno ranjen; dosti terda se je godila še temu na nadhišji. Celó mene, ki sem stal le malo više iznad tebe, doletela je neka mervica. Ti si zdihoval, ko so drugi prevzetno šopirili se, zato se ti pristoji, da zdaj poješ, ker vihar, ki je une pobil, tebi ni motil ni dela ni počitka. Tudi jaz jo bom zapel niti bodem tožil, saj me je samo dež porosil ter se lahko zopet osušim na solncu.

Razumevši te besede, zamisli se kamenar ter pravi sam pri sebi: Utolažimo se, da smo mali; kajti veličina na tem svetu se meri in kupuje, djal bi, na seženj, in skerbí, nevarnosti in nesreče so — tisti denar, s katerim se plačuje. Ali še po tej ceni človek ne more dospeti dovolj visoko, kjer ne bi našel iznad sebe nikogar višega, zakaj Bog edini mirno vživa svoje veličje ter ne vidi nikogar sebi nad glavo niti more kdaj pasti.

24.

Dušni mir.

(Spisal dr. M. Prelog.)

Kar je drevesom korenje, potokom vrelci, to je človeku serce. Ako znaš serce dobro ravnati, v lepem redu bodeš imel vse čute in dušne zmožnosti; zato rej dobro čuvaj in berzdaj vsa svoja poželenja.

Vse tvoje misli morajo biti samo krepostne. Ne smeš biti zadovoljen s tem, da sam sebe po zmožnosti izобразиš, svoj talent moraš rabiti tudi drugim na srečo. Ako si napolniš svoje serce samo z ugodnimi in s tacimi mislimi, ki domačo in državno srečo podpirajo, pokazal se bode tvoj srečni občutek tudi na tvojem obličji.

Sreča domačega gospodarstva in domovine naj ti bode vedno na misli; kajti človek je najsrečnejši, ako dobro precéniti zna, kar domá dobrega ima. Popotnik terpi mraz, veter in dež.

Zmeraj misli samo na to, kar imaš, in nikdar ne na ono, česar nimaš; drugače nikdar ne bodeš srečen. Ako se ti kaj po sili vzame, tvoja prva misel bodi: kar mi je ostalo, to mi je zadosti; tako si bodeš ohranil dušni mir, največo srečo na tem svetu.

25.

Polje duhovno.

(Po češkem zložil A. U m e k.)

1. Ko ti dušo bol razdeva,
Pomni: božje je drevó,
Bog ti orje serca dno,
Predno seme v njem razseva.
2. Kedar v stiskah ti iz oči
Kane solza serčnih ran,
Vedi, da je dar poslan:
Serce nebna rosa moči.
3. Ko ti v lica radost sije,
Vedi: božje solnce je,
Z neba duši kaže se,
Da se seme v cvet razvije.
4. In kjer zemlja preorana
V nebni rosi se pojí,
V solnčnem svitu letnih dní
Žetev je obilna dana.

26.

Iskrice življenja.

(Spisal dr. J. Bleiweis.)

Solnce še ni zašlo, ako se je skrilo za oblake. Tudi sreča naša še ni vselej zginila, ako se mislimo nesrečne.

Solza otožnega serca je dostikrat kapljica, skoz katero človek še le zagleda mavrico prihodnjega veselja.

Bog nam ne pošilja tug in nadlog vselej le zató, da bi nas ponižal, ampak dostikrat zató, da nas povzdigne.

Luna mila! enaka se mi zdiš pravemu prijatelju; vidimo te še le, ko je solnce naše sreče za goro šlo.

Kdor išče stanovitnega veselja v hrupu svetá, zgrešil je že prave poti do njega.

Kakor megle in oblaki izvirajo le iz zemlje, tako tudi nesreča naša izhaja večidel le iz nas samih.

Kakor se zvezde še le prikažejo, kedar noč nastopi, tako se v nesreči še le razodeva človeka prava vrednost.

Ne tisti, ki domovino ljubi v sreči, je pravi njen prijatelj, ampak tisti, ki jej zvest ostane v nadlogah.

Ne ljubi sam sebe, pa bodi sam sebi prijatelj.

Za vse imej roko na srcu, za enega le serce na roci.

Prijatelj! večkrat se podajaj v naročje mile, čudapolne narave. V njej neprenehoma šumljá studenec prave modrosti, iz katerega zajema ranjeno serce tolažbo, pokoj in srečo.

27.

Piška in petelin.

(Po češkem spisal Fr. Celestin.)

I. Ni je bolj domače tice od piške, ki se je človeku menda prva pridružila in se ž njim po vseh delih sveta razširila.

Šteje se sicer več kurjih plemen, različnih po velikosti, barvi in drugih posebnostih; vsem so vendar prirojene nevtrudljiva marljivost, ljubeznjiva priproščina in vesela brezskerbno. Kolikrat je premetena lesica nemilo gospodarila po kurnjaku in marsikteri piški vrat zavila, nedolžna puta vendar na sinočnem morišču spet tako brezskerbno zaspí, kakor bi mislila, da nima pod solncem sovražnika, ker je tudi ona vsem dobra. Od jutra do mraka imá na kupe skerbí; pridno si išče po dvoru in po travnicah polžev, glist in druge hrane; urno vendar steče domú, ko začuje vabilni glas domače gospodinje.

Prav čudno se vede, kedar nese. Pazno tava do skritega gnjezda v kotu, tiho počene in nameče včasi še listja, merve ali drugega drobirja po sebi, da bi se skrila pred svetom. Ko je pa z velikim trdom znesla belo jajce, v gnjezdu stojé nekaj počije, potem se ukrade nekaj stopinj od gnjezda, spne se na kako više mesto in preveselo zakokodaka, srečo svojo tovaršicam oznanovaje. Če je nanesla 20—24 jajec, začne na gnjezdu posedati in ti vselej kaj huda nasproti zakvoče, kolikorkrat se jej približaš. Skozi tri tedne sedi noč in dan na jajcih, toliko da si nekaj hipov potrebne hrane in pije poišče. Ko pa drobni kljunčki luščino prekljujejo in milo čeblijaže iz svojega zapora izkobacajo, koliko novih skerbi navstane za skerbljivo mamico, da čivkajočo družino preživí in obvárjuje! Oko jej ne zgreši ni najmanjšega červička; za vsako nevarnost je odperto. Perje po vratu jej šterli, kedar vodi svojo družino, in perute ima na pol vzdignjene, vedno na boj pripravljene, da za časa odverne vsako protečo nevarščino. Ugleda li jastreba, ki visoko v oblacih nad njo plava, berž zakliče brezskerbno raztresena kureta; ta pa, razumevši svarilni klic, iz vseh kotov pribezlja pod

razpeta krila. Nič pa ne razhudi koklje tako, kakor če jej kak porednež kosmatega čivljančka ugrabiti hoče; oj kako nemilo ga okljuje! Gotovo drugikrat hrabro borivko pri miru pusti.

Koklja vse izležence enako ljubi. S kako živo materino ljubeznijo se ozira po račici, katero je njena telesna gorkota v življenje obudila! Ne vedé, da je tuja podverženica, pelje jo na zeleno loko, da bi jej jesti poiskala in jo razgrebati naučila. Ali, o joj, tam šumljá hladen potoček, silno vabljiv rumenkasti plavarici. Račica se ne zmeni za boječe kvokanje stare koklje, radostno poskačejo vse v vodico ter si prederzno igrajo v bistrih valovih. V koliko skerbéh je zdaj uboga starka za ljubo mladino! Po bregu sem ter tje teka, opominja, prosi in na pomoč kliče, ali zastonj!

Tako živí ta krotka žival vsem lep izgled skernosti in pridnosti; in sam Zveličar jo je že počastil rekoč: „Jeruzalem, Jeruzalem! kolikrat sem hotel zbrati tvoje otroke kakor koklja piščeta pod krila in ti nisi hotelo!“

II. Kdo je ne pozna in se jej ne čudi ponosni domači tici z rudečim grebenom — verlemu petelinu? Znamenita ta žival je večá po pogumu in perji od svoje pohlevne tovaršice piške. To se vé, da serčnost in velikost niste vsem enaki; bolj ali manj pa ju spričuje ponosno vzdignjena glava z rudečim zobčastim vencem, zbočene persi in bistro oko, iz kterega žari neustrašljiva prederznost.

Petelin je rojen gospod. Ako gre skozi duri, ki bi je jezdec s konjem lahko prejezdil, vselej glavo previdno naprej nagne, da bi se ne zadel s prelepim grebenom. Najbolje pa se skaže, kedar poje. Rano, še predno se dan stori, prebudivši se pogleda svoje mirno speče tovaršice, skoči nekoliko više, dene desno nogo pred levo, persi sklone, s perutami mahne, in glasno zadoní njegov klic in zbudi vse tovarše po okolici. Petelinov glas zbudi pridnega na delo, lenemu je svarilo, da je prešel spanja čas, in tolaži bolnika, ki je že težko štel dolge ponočne ure, obetaje mu nov veselíši dan. Zató so visoko nad line pri cerkvah petelina postavili v znamenje, da življenje prenašlo dirja v dolgo večnost, kakor dnovi naglo tekó, ki je petelinovo petje oznanja.

Neprenehoma skerbí petelin za svoje putke, kterim kaj pridno kerme išče in jo veselo kokotaje med nje delí; vendar pa se ni zernca ne sme nobena dotakniti, predno sam ne začne. Zares gospodar je, kolikor ga je; on ljubi in varuje svoje piške in je vedno pripravljen se za-nje tudi hudo bojevati. Če namreč stranski petelin med njegove sili, izlije se domačinu ves žolč in skaže se strastnega borivca. Komaj zagleda na svojem dvoru tujega prederzneža, mahne s perutami, ljubeznjivo tovaršice po-

gleda, za ktere gre v boj, postavi greben po koncu in plane nad nasprotnika. Piške boječe, pa mirno gledajo svojega branitelja. Petelinu se nakersi perje na vratu, iz oči mu serši divji ogenj, močno ostrogo vzdiguje, da bi ž njo nasprotnika poderl ali pa mu persi razparal. Dolgo in terdovratno si dajeta, dokler jima ne začne moč omagovati in peruti počasneje mahati. V zadnji strašni bor si vzameta vso moč in silno planeta skup. Kakor toča padajo kervavi udarci, in kmalo teče kri iz vrata in glave. To podré nasprotniku serce; nekoliko postoji, potem steče s potepenim repom v kak kot, milosti proseč, pa tudi od tod zbeži, da bi se rešil. Se ve da časi tudi domačin kremplje brusi v berzem begu, in potem tujec gospodstvo za nekaj časa prevzame. Boj je končan, in zmagovavec, čeravno ves kervav, skoči na zid in z glasnim petjem radostno naznani svojo zmago.

Ne čudimo se tedaj, da se mnogi narodi evropejski in drugi, kakor Kitajci in Japonci, kaj radi kratkočasijo z boritvami petelinov, nalašč na to priučenih. Še celó omikani in resnobni Angleži z velikim veseljem peteline gledajo, ki si s poostrenimi jeklenimi ostrogami serdito golžune parajo. Strastno stavijo mnogo lepega denarja vsak na zmago svoje živali, ali pa več skup na enega petelina. Vsak giblje borivcev pa jim obraze jasni ali pa oblačí, izvablja krike veselja ali žalosti. Že gerški vojvoda Temistokel je z izgledom petelinske boritve, ki jo je dal pred bojem napraviti, upadajoča serca vojakom vnemal: „Glejte,“ je djal, „serčnost in bojevavnost te živali, ki se le za zmago tepe; vi pa, ki se bojujete za domovino, rodovino, prijatelje, za grobe svojih prededov, hočete li obupati?“ In Gerke je navdušila ta beseda, zmaga je bila njihova.

Zatorej čast in slava petelinu, čegar izgled je v vsakem oziru nasledovanja vreden. Sedmero kreposti so imeli skazati naši stari junaki, sedmero čednosti lepša tudi pravega petelina: pazljiv je, moder, hraber, pošten, ponosen, poln vroče ljubezni do domovja in skušen v svoji vladi.

Sraka in mlade.

(Zložil V. Vodnik.)

1. Sraka mlade je svarila:

„Preveč blizo hiš grestè,
Vas bo nagla smert pobila,
Niste dovolj pametne,

2. Kedar človek se pripogne,
Ali sega dol na tla,
Vsaka naj se hitro ogne,
On pobira kamena.“

3. „„Če je taka,““ rekó mlade,
„„Kaj pa bo začeti nam,
Ak se človek tih prikrade,
Nese kamen za herbtam?““

4. Stara pravi: „To je zmota
Vse po svet' na robe gre,
Doživela kaj sem s'rota?
Jajce več ko puta vé.“

29.

Prijatelji življenja.

(Spisal dr. J. Šubič.)

Človeka na zemlji obdajajo, spremljajo in oživljajo vedno štiri stvari, ktere so varhi in zavetniki njegovega življenja. Te stvari so: svitloba, gorkota, zrak in voda, pravi darovi z nebes, človeku najzvestejši prijatelji.

Najperva je svitloba, iztok solnca in krog solnca plava-jočih svetov. Ona je nedvomno najbliža prijateljica in zavetnica vsega življenja; zakaj vsaka stvar živi toliko popolneje, kolikor več vživa nebeške svitlobe. Odvzemite rastlini ali živali svitlobo, v kratkem bode izgubila svojo čverstost, zaostala bode v rasti ter končno popolnoma umerla, če jo še tako pridno gleštate. Tudi človek obledi, če v temi živi; on obnemaga in izgubi na-posled vso krepkoto. Slavni zdravnik Hufeland celó terdi, da je pravo organsko življenje mogoče le ondi, kjer vlada svitloba; v podzemeljskih votlinah, kjer biva vedna temota, naznanja se le to, kar imenujemo neorgansko življenje. Svitloba je tedaj najperva moč, ktera pomaga življenju; v temi pak, pod ali na zemlji, kamor ne segajo ogrevajoči solčni žarki, ni mogoče pravo življenje.

Druga ne manj dobrotljiva prijateljica životvorne moči je gorkota. Ona sama utegne razviti prvi kal življenja. Ko je zima vesoljno naravo zavila v belosnežno zagrinjalo in je povsod vse tiho in mertvo, kako hitro se obudé spijoče moči, ako le topla pomladanska sapa potegne! Bolj ko se bližamo severnim krajem, po katerih vladata večni led in mraz, toliko bolj mertva

je vsa natora. Ne biva ondi ne mala živad, ne raste bilje; le v globinah nezmerne morja iščejo in dobivajo velikanske živali nekoliko gorkote, kitovi namreč, pliskavice pa morski medvedje. Gorkota daje življenje in od življenja izvira gorkota; obé ste nerazločljivo zvezani. Gorkota budí najpervo življenje, ona hrani pa tudi najmanjšo iskrico v životu človeškem.

Tretja imenitna hrana življenja je čisti podnebni zrak. Ni ga in ga ne more biti nobenega bitja, ktero bi popolnoma brez zraka moglo živeti; odtegni zdravi zrak človeku ali živali, in hipoma ti umerje ali kmalo potem. Vidi se pa, da je zrak kaj velicega vpliva, sosebno iz tega, ker imá dihač žival več životvorne moči ko nedihajoča. Životvorno moč pa hrani najbolj tisti obstojni del zraka, ki mu pravijo kislec; kislec je tudi zares tista stvar v podnebnem zraku, ktera prihaja, ko dihamo, v kri ter jo rudeči in oživlja.

Tudi čista voda je prijateljica življenja. Ona ima tudi nekaj kislega v sebi ter je nam neogibno potrebna za vžitek in za premnoga opravila človeškega življenja.

Po pravici smemo tedaj terdit, da so svitloba, gorkota, zrak in voda tisti pravi pomogljeji, ki hranijo in redé životvorno moč. Brez teh pomogljev življenja ne more živeti nobena stvar, ne človek ne žival; ž njimi se oživljamo, njih se radujemo vedno in povsod na tem prelepem zemeljskem krogu.

30.

Dragotin in njegov oče.

(Spisal A. Likar.)

V nekem mestu na Turškem je prebival v revni hišici Dragotin, kjer od mraza in dežja ni bil varen. Pa v vsem mestu ni bilo pridnišega od njega. Komaj se je danilo, delal je že na vertu, in predno ga je solnce obsijalo s svojimi žarki, že mu je od truda pot lici polival. Pa vedno je bil vesel, zakaj delal je za svojega starega očeta in ljubo svojo ženico.

Pa njegovo veselje se je v žalost spreobrnilo, ko mu je Bog sina dal. Vedno je premišljeval svoje dete in zdihoval: „O nedolžno otroče! glej, rojeno si, da boš terpelo, s potnim obrazom si boš kruh pridobivalo; delalo boš od zore do mraka, pa se ne boš zadosti najedlo, niti si odeje pridobilo, ne mirno v svoji poderti hišici spalo.“

Noč in dan je zdaj mislil Dragotin, kako bi si pomagal in si poskerbel srečnišo prihodnost. Zdaj mu je pervikrat v življenji osemdeset let stari oče nadležen postal. Večkrat si je

misli: „O da bi rajši to, kar za očeta potrosim, na stran djati mogel! Res je, da bi le malo bilo, pa enkrat bi bil vendar lep denar.“ Iz začetka se je sicer prestrašil take misli; pa zopet se je zbudila in zadnjič odloči starega očeta odvreči.

V tistem mestu je bilo več siromašnic za stare ljudi. Tu bi se bili morali starčki dobro hraniti; pa lakomni predstojniki so to lepo ustanovo toliko na zlo obrnili, da je vsakdo trepetal, kdor je moral tu pomoči iskati.

Še pred nekimi mesci je Dragotin sam miloval tiste, ki so tam gladovali; zdaj se je pa prederznil sam staremu očetu svoj namen razodeti in ga v revščino in nesrečo pahnil.

Ko starček misli svojega sina zasliši, zgrudi se strahu in žalosti na zemljo. — Ker iti ni mogel, naloži ga Dragotin na herbet in ga odnese proti bližnji siromašnici. Nobeno breme ni bilo tako težko, kakor to. Sina niso ganile niti prošnje, niti solze sivega očeta. Na enkrat preneha starček zdihovati; obriše si solzni obraz, stegne svoje suhe roke in Dragotina objame rekoč: „Jaz ti odpuščam, moj sin! ker zaslužil sem to kazen. Na današnji dan pred 45 leti sem ravno tako nesel tvojega deda v siromašnico. Ni me ganilo njegovo zdihovanje; nehvaležen sem bil, kakor si ti zdaj, in kakor tvoj sin proti tebi enkrat bode. Dragotin! Bog je pravičen, nič ni njemu prikritega; poprej ali poznej plačuje naša dobra in slaba dela. Češčno bodi njegovo sveto ime!“ Izgovori in obmolči.

Dragotinovo serce se je zbudilo. Vidil je svojo nehvaležnost, vidil solze očetove, slišal njegove besede. Urno se verne z očetom domú, in od tega časa ga je veliko bolj ljubil in za-nj skerbil. Na to ni več mislil, da mu je stari oče na poti, ampak z večim pridom je delal, in vse mu je šlo bolj izpod rok.

Ne dolgo potem mu je posodil armenski tergovec nekaj denarja; s tem je začel kupčevati in kmalo je prišel na tisto blagostanje, ki si ga je želel po očetovski skerbi.

Tako Bog otroško ljubezen večkrat že na tem svetu plačuje, in če tudi vselej tacega plačila ne zadobimo, saj je že veselje, da smo svojo dolžnost izpolnili, več vredno ko zlato vsega sveta!

31.

Cérkvica.

(Po Uhlandu zložil Fr. Zakrajšek.)

1. Cerkvica tam gor saméva,
Tiho zre v dolinski mir;
Dol po travniku prepeva
Deček mlad, vesel pastir.

2. Žalostno zdaj zvonček klenka,
Jok pogrebcev zadoní;
Ni veselja čuti žvenka,
Deček sluša in — molčí!

3. Gori spijo v zemlji hladni,
Ki dol srečni bili so;
Tudi tebi, deček mladi!
Enkrat gori zapojó.

32.

Origen Gregoriju o branji.

(Poslovenil A. Lésar.)

Preljubi moj sin! glej, da boš večkrat kaj bral, zlasti iz svetega pisma. Pri branji pa bodi pazljiv, kajti pazljivosti nam je treba, kedar beremo o božjih rečéh, da brez zrele razumnosti nič ne mislimo in nič ne govorimo o njih.

Pazi na božje reči, ktere bereš; že naprej imej Bogu prijeten in všeč namen in terkaj ondi, kjer je zaklad; — in vratár ti bode odperl. Kajti tacemu, pravi Kristus, vratár odpré.

Pazljivo, pošteno in z živo vero v Bogá išči svetih pisem pravega pomena, kateri je skrit toliko ljudém.

Vendar pa ne bodi že zadovoljen s tem, da terkaš in iščeš; kajti k spoznanju božjih reči je molitve najbolj treba; torej Kristus ne pravi le: „Terkajte, in odperlo se vam bode; iščite, in našli bodete,“ — temuč dalje govori, rekoč: „Molite, in dalo se vam bode.“ —

Toliko se je prederznilo očetovsko moje serce tebi iz gole ljubezni pisati. Ali sem pravo zadel, to Bog sam vé in njegov Kristus in kdor ima duha božjega in Kristusovega. O, da bi tudi ti bil poln tega duhá, in njega vedno deležniši, da boš mogel enkrat reči: „Kristus in Bog sta moj delež.“

33.

Slovenska zemlja v starih časih.

(Spisal P. Hicinger.)

Slovenska zemlja je iz nekdanjega časa do sedanjih dni prenašala razne vnanje spremembe; tudi njeni stanovavci niso iz perva ti isti ostali. Mnogoteri spominki razodévajo, da je bila večina prvotnih stanovavcev, Noričani in Panonci, slovenskega národa; od južne strani je vmes segala vejica traškega

debla z Japodi, od večerne strani so se vrinili odlomki keltskega plemena, zlasti Karni; rimsko gospodstvo je sem ter tje priverгло romanskih nasélnikov.

V dneh velicega preseljevanja evropejskih národov je bila slovenska zemlja hudo potért prehod severnim in vzhodnim ljudstvom, ki so vrela proti jugu in zahodu; mnogo prejšnjih stanovavcev té zemlje so poteptale in pomandrale divje derhali. Ostarelo deblo prvotnega slovanskega ljudstva se je pomladilo in ponovilo s prihodom novega slovanskega národa, ki se je med leti 551 do 592 razširil in naselil poleg Drave, Rabe, Mure, Save in Soče, med Donavo in jadranskim morjem. Ta národ se je v tistih selih ohranil do sedanjih časov, da-si tudi so ga od severja Nemci za velik del stisnili in od vzhoda Madžarji.

34.

Popotnik.

(Zložil J. Strel.)

1. Popotnik pridem čez goró,
Od doma vzamem še slovó,
In kamor se okó ozrè,
Povsod se mi nov svet odprè.
Tud' tukaj solnce gre okrog,
Dolino vidim, hrib in log;
Pa solnce naše bolj bliščí,
In hrib naš lepše zelení.
2. Tud' tu cvetó cvetličice,
Po njih šumé bučelice;
Pa naših rož je lepši cvet,
Bučelic naših slajši med.
Skoz mesta hodim in vasí,
Povsod drugač se govori;
Jaz tuj'c nikogar ne poznám
In sred ljudi povsod sem sam.
3. Dežela ljuba, kje ležiš,
Ki jezik moj mi govoriš?
Kjer znanci moji še živé,
Prijatli moji v grobih spé?
Zdihujem, prašam vedno: kje?
Prijatli! k vam želí sercé;
Perut imeti si želim,
Da k vam domú ko tič zletím.

Vodena kaplja.

(Poleg Grubeja spisal J. Tušek.)

I. Temna noč je pokrivala nemirno morje, kaplje serdite vode so skakljale in se prekucovale, jokale in smejale. Nekterim je bila že sorodna družba predolgočasna, in te so sklenile iti po svetu. Beli dan napoči in prežene černo noč. Počasi se je dvignilo zlato solnce na visoki nebes, prepodilo sive oblake in jako jelo ogrevati nemirno ljudstvo v globokem morji. Komaj začuti naša lahkoživka solnčno gorkoto in zagleda jasno nebo, ki se je raztezalo nad njo kakor drugo morje, že se je polasti želja, podati se v te daljne kraje in priti bliže prijetnega vira vsakterega življenja. Joka, zdihuje in solnce usmiljenja prosi. Solnce zasliši nje solzne prošnje in pošlje hitro nekaj žarkov do nje. Kaj hitro se dvigne kaplja, ki je že dolgo želela svet malo ogledati. Da bi jej pa ne bilo dolg čas, odpeljali so žarki tudi več njenih sester. Pa komaj se dvignejo, že zapazijo, da ne vidijo ena druge. Vendar so se peljale le veselo dalje in dalje in prišle so tako visoko, da se je že vsem v glavi vertelo. Počitka si vendar ne privošijo, ampak njih besede so: „Više, le še više.“ — Pa glej, kmalo pridejo do neke zračne reke, ki jej pravimo veter, va-njo poskačejo kakor žabe in se odpeljejo dalje. Zdaj se niso vozile več kviško, ampak proti severju; vidile so tuja mesta in vasi, neznane dežele in samotne otoke. Naša potovavka bi bila rada razodela svoje občudovanje vsega tega kaki sestrici, pa je ni vidila nobene. V domačiji si ni mislila nikoli, da je drugod svet ves drugačen nego domá. V občudovanji lepe zemlje se je bila pripeljala daleč do severja in ni zapazila, da je solnce že nizko. Ko se je pa kmalo potem pomaknilo solnce za goro, bilo jej je kaj tesno pri sercu. Zebsti jo je jelo in revica izdihne: Oj mraza, ko bi mogla le na zemljo, tam bi našla gotovo kak germiček ali kako rožico, na kateri bi počila! Tukaj mi ni prebiti! Komaj to izgovori, že se začne pomikati proti zemlji s svojimi tovaršicami. Kolikor niže pride, toliko teže se čuti. Noge so jo bolele, pa le poterpljenje, še deset korakov in, hvala Bogu, vsede se na popek lepe rožice, ki se ravno razcveta in jej rada vrata odpre. Vesela kapljica smukne v novo prebivališče, ogleda se, postelje posteljco in tiho zaspi. Ko bi jo bil pa vidil vertnar sedeti na rožici, bil bi rekel, da je padla rosa. —

II. Jutro napoči. Naša potovavka se zbudi, prileze iz spavnice in se vsede na zeleno peresce. Ko se pripelje zlato solnce

izza gore, voši mu dobro jutro, kakor se spodobi. Solnce pa se bliskeče v njenem čistem obličji in jo kinča s šesterim kinčem. Kapljica ogleduje vse reči krog sebe in, ko se nagleda, prosi zopet solnca, da bi jo spet vzelo in peljalo v sinji zrak. Solnce usliši prošnjo, in kapljica se je peljala zdaj v veliki tovaršiji po zraku. Strašno hitro so jo dervile in v eni uri sto ur prehodile. Veliko bogatih mest, prijetnih vasí in rodovitnih krajev so občudovale in tudi sem ter tje vidile globoko doli v morji svoje sestre, ki so domá ostale.

Pride jej spet druga misel in začne nadlegovati solnce, naj jo spusti še enkrat na zemljo, da bi pregledala vse to bolj na tanko. Mili oče jej ustreže in pošlje merzel veter. Kako jej je bilo čudno pri sercu, ko zagleda sebe in druge, poprej nevidljive sestre v podobi mehurčkov. Približevale so se ena drugi in zbrale se v siv oblak. Veter je le bolj merzel prihajal in mraz ni bil več, da bi ga bilo mogoče prestatí. Tiščale so se sicer skup, pa pomagalo ni nič, zeblo je le! Jele so se tedaj pomikati proti zemlji. Kako zadovoljno se je ogledovala naša potovavka od spredej in od strani in se čudila svoji čisto svitli podobi! Kolikor niže je prišla, toliko več se jih jej pridruži. Od leve in od desne priskoči k naši potovavki in gre ž njo proti zemlji; kolikor niže so prišle, toliko bolj so rasle in dovolj dorasle priskakljajo na zemljo. Zdaj ni mirú nikjer. Po gozdih in po travnicih, po listji, po pusti persti in po terdem kamenji se čuje veselo šumenje, veršenje in šeptanje nove armade. Amazonke naše si napravljajo namreč posteljce, da bi prenočile v njih, in zraven se pogovarjajo prijazno, ah, pa tudi pričkajo. Naša kapljica in njene tovaršice so padle na nek hrib; pastir pa, ki je tam pasel ovce, je skočil pod bližnjo smreko, da bi se ubranil dežju.

III. Lezla je kapljica skoz travo do terde skale in po skali navzdol. Pridruži se jih več k nji in vse skupaj jo vderó po bregu. Od leve in od desne priskakljajo tovaršice in druhal se naraste počasi v divji potok. Vsaka hití, kar se da; pa najperva je naša amazonka, ki je pelje v vojsko. Kar ne dá se prekositi nobeni, in kakor iz ošabnosti skoči časih še na kako jelševo peresce, ki se priklanja nad mimotekočim potokom. Pa kmalo puhne nazaj k svojim tovaršicam, in spet se lové in dervé, ravni dolini se približevaje. Postavi se jim časih v bran visoka stena in je hoče zadrževati v hitrem teku. Pa prvi skoči druga na ramo, drugi tretja in tako dalje, da jih mnogo pride kmalo skali na verh, in zdaj še le prav hité, ker hočejo dohiteti, kar so bile zamudile. V enem hipu so čez visok rob. Globoki padec jim je pretresel sicer rebra, pa kaj se če! Ena pada na drugo, da persé pene na vse strani. Marsiktera si je polomila vse kosti;

pa mnogo in med njimi tudi naša potovavka jih je premagalo nevarnost srečno in peljalo se dalje. Z veseljem zagledajo druge romarice, ki se jim bližajo iz bližnje dolinice. Precej velik potok šumi po prijetni dolini. Naša kaplja, ki se je peljala po verhu, zagleda blizu potoka hišo in pred hišo dva v voz vprežena vola, in kako na voz nosita bele žaklje dva možaka v beli obleki. K voglu hiše je prislonjen mlinski kamen, kaj to pomenja? In tu toliko koles, čez ktere bode nam gotovo treba skočiti! Kdo drugi vertí vsa ta kolesa, kakor kaplje, ki stopajo tako terdo na kolesa, da se verté pod njih nogami. Kapljica samica je res revica in malo premore, pa zedinjena moč vseh goni kolesa.

Ko se je bila opočila kaplja od hudega padca čez kolo, hoče potovati dalje z drugo druhaljo, pa dopade jej kraj in ostane v mlinarjevem bajerju. V družbi rac in gosí se vozi po gladkem jezeru, skoči tudi na kako raco in se greje na solncu, in ko jej je prevroče, puhne spet na glavo v vodo. Igra se tako in drugače; pa vsaktero razveseljevanje izgubi počasi svojo prejšnjo prijetnost, če je prevsakdanje; zato je želela tudi kaplja kmalo, da bi jo vzelo solnce s seboj in iz bajerja odpeljalo v druge kraje. Rada bi ga bila poprosila, pa se upala ni, ker ga je že preveč nadlegovala.

Sreča nanese, da pride mlinarjeva hči vode zajemat in da tudi njo s korcem zajme in brizgne na kos platna, ki ga je belila na vertu. Zdaj je bila priložnost ubežati in kapljica se dvigne res v zrak. Solnce pa jej hoče pregnati za zmiraj veselje do popotovanja in imeti mir pred njo, pošlje jej torej zlo merzel veter nasproti. Oj, kako je zeblo! Tovaršica se k tovaršici pritiska, pa vse zastonj; burja ne jenja pihati in zanese je v visoke planine. Zobjé se jim tresó od mraza, pa, oj veselje! kakor bi trenil, zagledajo se spet in sicer v novih podobah, ki jih do zdaj še niso imele. Burja je je spremenila v lepe šestvoglate zvezdice, v šestvogline in enake lične podobice. Ni bilo več prebiti v zraku in reče: „Pokažimo svojo lepoto tudi na zemlji! in se napotijo navzdol. Pa zdaj ni šlo tako hitro, kakor popred. Sem ter tje so letale bele snežnice po zraku, dervar pa, ki je dervaril v planinskem gozdu, je otresel sneg s klobuka, sekiro del čez ramo in se napoti proti domu.

IV. Naša kaplja je padla z mnogimi svojih sestrá v velik gozd. Vedela je, da one varujejo zemljo z vsemi rastlinami mraza, ki ga sama tudi ni čutila, akoravno so pokali hrasti, ker spala je, in skoraj pol leta je ležala brez znamenja, da je še živa. Solnce ni zahajalo več na visoko nebo, ampak plazilo se le ob hribu; in ledeni mesečni žarki so obiskovali bele gore. Čez dolgo, dolgo časa je zadobilo solnce spet svojo staro moč in mladost, jelo se vzdigovati na prej tako žalostni nebes in ogrevati naše

zaspanke. Naša kaplja se je zbudila najpoprej, skočila kviško, poklicala prijatlice in jim velela, da vstanejo in bežé. Kmaló so se vse predramile in preoblekle, in vse skupaj so se podale na pot.

Nekaj jih je zlezlo v tla, in neslo živeža rastlinam; ker pa naše kaplje ni bilo med njimi, pozneje od neke druge povemo, kaj se jej je tam godilo. Nekatere so se dvignile v zrak, ogernjene s plaščem, ki je je delal nevidljive. Naša kaplja in velika množica ž njo jo vdari proti dolini; ne kamenje, ne velike skale jih ne morejo ustavljati v njih namenu. Kakor Černogorci nad silnega Turka, spusté se z velikim šumom po ozki grapi. Vodnica je bila naša kaplja, ki je kmalo priložnost imela, da je vošila iz bližnje doline prišlim sestram dobri dohod. To je bilo veselje, da jih je spet toliko skupaj v podobi velike reke. Ena čez drugo so skakale in poskušale svoje zdrave ude. Velike, ladije obložene z blagom, so plavale po njih herbtu, pa to jim je bila teža kakor nič.

Naša kaplja se vsede na kermilo ene barke in ogleduje lepe bregove kraj reke. Zagleda visoke stolpe, krasna poslopja in tanke dimnike černih fabrik. Kakor prevzetni trinog je oral parobrod blizo nje med sestrami. Kaj je pa to? Velik gozd čudnih dreves z banderi, ki se vijó v vetru! Vsa ta drevesa stojé na plavajočih hišah, vse kakor povodno mesto! Tu bi bilo veliko treba, da bi se ogledalo, pa želja do doma je pri naši kapljici še večja, ko radovednost. Peljala se je torej mirno in tiho po široki ravnini. Boleli so jo že vsi udje od dolgega potovanja in silno željna je že bila počitka v domači hiši. Oj veselja! umikajo se bregovi, ki so tesnili do zdaj reko, in čez malo časa pride domu kaplja, ki je obhodila toliko sveta. Od vseh krajev priskakljajo domú ostale prijatlice, podajajo jej roke in jo poprašujejo, kaj je vidila. Ona pa ne more nehati, da bi ne pravila o lepih deželah, o velikih mestih in o neprecenljivih dobrotah, ki so je ona in njene tovaršice delale ljudém. Gonile smo mline, nosile ladije, rastline smo mraza varovale in Bog vé kaj še!

V. Zdaj se oglasi ena izmed njenih poslušavek in pravi: Ne hvali se preveč; še veliko več bi bila lahko vidila in dobrega storila. Ti si premalo skerbela, da bi se bila seznanila z imenitnimi tujci, ki bi ti bili še marsiktero pot odperli, da bi bila lahko še več poskusila. Poslušajte:

Nekega jutra sem padla izpod nebesa na zemljo. Tovaršice so se peljale dalje, jaz pa sem zlezla v tla, da bi vidila, kaj je notri. Našla sem tam mnogo prav prijaznih tujcev, s kterimi sem se kmalo seznanila. Živeli smo v miru skup, kar se tiho, tiho priplazi koreninica in nas vse poserka. Kdo bi bil to

misli, pa zdaj ni bilo pomagati; vjeti smo bili in peljali se skozi koreninico v steblo in po stebelu dalje kviško. Ko bi vé vidile, kak umetne stvari sem tam delati pomagala! Nekterim izmed nas delavek se je bilo stožilo in ušle so. Tudi mene se je bila prišla misel na beg, in bila sem že v perescu blizu vrat, kar pride velik jelen z dolgimi rogovi, peresce uščipne in ga z menoj vred požrè. Hodila sem zdaj na vse strani po jelenu in marsikaj za-nj podelala. Ni se mi godilo ravno slabo; kar začutim nekaj, kakor silen potres; kaj je bilo, tega ne morem prav vedeti. Mislim, da je jelen mertev padel na tla, zadet od merzle kroglice. Takrat nas je jako podpihoval naš stari znanec kislec, naj bi mu pomagale truplo razdjati, v katerem smo bile vjete. Ubogale smo ga, pa komaj smo delo začele, že pridemo v strašno vročino, kakoršne se ne spomnim ne pred in ne pozneje. Takrat sem imela priložnost uiti iz peči in skozi dimnik v zrak. Kako sem spet na zemljo prišla, tega ne bom pravila; zadosti naj bo, da povem, da sem sklenila verniti se domú. Ravno sem se bila napotila s hriba v dolino, ko pride kerčmar in me zajme v verč, nese me v klet in v velik sod med vino telebi. Tu mé je imel trinog zaperto dolgo časa, pa prišel je tudi za mé čas odrešenja; pritekla je namreč v klet deklica, natočila me v lepo posodico in nesla na mizo, kjer se mi je čast godila, kakoršne bi ne bila pričakovala. Krog mize so sedeli mogočni možjé in med njimi so bili tudi oče župan. Lahko si mislite, kako me je lomil smeh, ko oče župan glažek nastavi in me v gerlo spustivši pravijo: Hvala Bogu, dvajset let že nisem pil vode! — Zdaj sem dolgo krožila po županovem trupu, kar zapazim na čelu luknjico in koj skočim ven. To zagledajo druge sestre in tudi te zlezejo na beli dan in vse skup jo pobrišemo proti domu.

VI. Zdaj se oglasi spet druga kaplja. Meni se je še vse huje godilo, ker sem bila vjeta veliko, veliko let in vključena tako terdo, da se še ganiti nisem mogla.

Na svojem popotovanji čez zemljo sem prišla globoko med skalovje, da nisem mogla več dalje. Tu sem čakala, kdaj bom zapazila kod kake spokline, skozi katero bi ušla; pa preden se mi je spolnila želja, začne se moja okolica terditi in iz majhnih stvari, ki so kapale med nami kapljicami, jel se je svitel kamen terditi in v sredo sebe je potegnil mene in obdal me s terdimi oklepi. Kaj sem takrat prestala! Le enega uda nisem mogla ganiti! Tako sem bila vjeta v črni zemlji, Bog vé koliko let. Kar zaslišim votlo bobnenje, kakor bi kdo v daljavi kopal. In res pririjó rudokopi tudi do mene, in ker je menda tudi krog moje jetnišnice bilo mnogo rude, naložili so tudi njo z menoj vred na voz in peljali na beli dan. Pa svitli kamen, ki

nas je vjete imel, menda ni bil za rabo, zato so ga vergli rudokopi na zeleno trato.

Ko začutimo, da smo na prostem zraku, začnemo gruditi kamnito zidovje, pa se dolgo ni dalo. Ko smo pa z zedinjenimi močmi gradile terde oklepe in debelo zidovje, dosegle smo vendar svoj namen. Vrata jetnišnice se odpro in zidovje se zruši v siv prah. Akoravno zlo upehane, počitka si vendar nismo privošile, ampak hitro smo zletele v zrak in od ondôt po raznih potih semkaj, od koder smo se bile podale na pot in kjer je naša prava prosta domovina. Tu nam noben svitel kamen ne pertí z verigami in jetnišnico, ampak prosto potujemo proti severju ali proti jugu ali kamor je nam po vseči.

36.

Mornar in rudar.

(Spisal J. Jurčič.)

Kako drugačno in nasprotno si je pač spremenljivo življenje mornarjevo in pa tiho enomerno rudarjevo! V razpeta jadra se mornarju sapa vpira ter ga tira od brega do brega. Zdaj piše lahka sapica in vesel se ziblje visoko gori na veršelu pri jaderniku ter gleda v nezmerno prazno daljavo med morskim poveršjem in sinjim nebom, gleda, kako se solnce v zahodu v vodi vtaplja, vidi, kako morske rastline mahu podobne, zelenim travnikom enako brez korenine rastejo na vodnem zercalu; zdaj zopet vihar tuli, da jaderniki pokajo in velikanski valovi mečejo ladijo, kakor igračico. Veselo vidi mornar v tujih ladijostajah pridna kerdela ljudi, nove noše in navade. Vedna sprememba je v njegovem življenji, dokler mertvega s svinčeno kroglo ne pogreznejo v globočino.

Dolgočasno in tiho pak je življenje rudarjevo. Kakor kert rije in tiči vedno pod zemljo, dan na dan vihti svojo rovnico v podzemskem črnem votlem preduhu, pri berleči svečavi koplje in odbija rudo iz zemlje. Kakor je globoko doli pri njem vse osamelo, temno in pusto, tako mu tudi duh oterpne in otemni. Le malokdaj se spravi pod milo solnce, to je o prazniku, in tačas si ogleda, kako neumno svet gori živi in vihrá. Tudi njega popade morda za kratek hip želja, da bi ostal med svetom; ali navada mu je priljubila podzemski svet, zato ga je kmalo zopet viditi, kako po notranjih hodnikih v zemlji rudo s kladvom in rovnico kljuje in maha, in to tako dolgo, da mu bližnja roka z drugim kladvom zabije poslednji žrebelj v mertvaško rakev.

Mornarska.

(Zložil A. U m e k.)

1. Ladija meni domovje,
Polje neskončno morjé,
Klasi rumeni valovje,
Kedar ga žarki zlaté.
2. Ladijo veter poriva,
Mokri odpira se tir;
Jasno nebó se odkriva,
Luči nešteti izvir.
3. Mnoga mi znana dežela,
Zemlje široke okrog,
Znana na nebu kerdela,
Celi neskončni obók.
4. Bog silovito mi geslo,
Sredi nemirnih vetróv
Roka obrača mi veslo,
Gledam grob temnih valóv.
5. Ladija hipoma plava,
Vstaja — odhaja vihár,
Čversta je moja postava
Zdrav in vesel je mornár.

O zdravem zraku.

(Spisal M. Vertovec.)

Kakor riba ne potrebuje popolnoma čiste vode, tako tudi človek ne tacega zraka. Če je v navadnem podnebnem zraku nekoliko vode in zeló malo družih reči raztopljenih, tedaj mu sploh pravimo: čist in zdrav zrak; če je pa v njem preveč vode ali če je navdan z mnogimi, v njem raztopljenimi ali plavajočimi rečmi, rekamo: da je nečist in nezdrav. Čistega in zdravega zraka smo si pod milim nebom povsod v svesti, če ga kak očiten vzrok ne spridi; tako je zrak nezdrav blizo kake smerdljive luže ali kakega močvirja, v katerem gnjijo mnoge reči, nezdrav na pokopališčih, kjer leži veliko merličev pre-

plitvo zakopanih i. t. d. Škodljiv zrak smerdí, težko dé in na persi tišči.

Največ skaženega zraka se nahaja v človeških in živinskih prebivališčih. V delj časa zapertih hišah se zrak spridi kakor stoječa voda; v nizkih in mokrotnih stanicah, v novo sezidanih ali pobeljenih in ne še zadosti posušenih hišah je zrak vselej škodljiv; tako tudi po vseh shrambah, v katerih se hranijo puh-teče reči, po vseh majhenih, tikoma zapertih ali z mnogo robo zašarjenih ali založenih stanicah, kjer preveč ljudi stanuje ali če še celó, kar se pri ubozih ljudéh velikrat primeri, bolniki z zdravimi vred prebivajo; v tacih stanicah se mora zrak kar hitro in močno spriditi.

Nikar ne misli, da popraviš skaženi zrak s kajenjem; s tém utegneš kako v njem plavajočo škodljivo reč na tla potlačiti in se nosu prikupiti, zraka pa ne bodeš popravil, škodljivega z zdravim ne namestil; če hočeš to storiti, moraš po letu in po zimi vrata in okna po gostem odpirati, da tako sprideni zrak ven zbeží in se stanica z novim in zdravim napolni. Ti nikjer ne bodeš lože dihal in boljše se počutil, kakor v čistem in zdravem zraku; tega ti bodi vedno mar, ako si hočeš ljubo zdravje ohraniti in visoke starosti doživeti.

39.

Madonna della Sedia.

(Spisal. A. Umek.)

Dela slavnih umetnikov imajo dostikrat prav čudno zgodovino; tako je tudi s slovečo podobo matere božje, ki je znana pod imenom „Madonna della Sedia“ in jo je izdelal najslavniši umetnik vseh časov — Rafael Sanzio. Pripoveduje se o tej podobi tako-le:

V globokem, prav pustem zakotji neke doline na Laškem je živel pobožen star puščavnik. Skušal je prej veliko med svetom, izgubil marsikaj drazega, na stare dni pa je hotel v miru živeti, zato je šel v samoto. Tudi tam ni bil zmerom sam, veliko ljudi ga je spoznalo in hodili so k njemu iskat tolažbe, dobrih svetov in blagih nauk. Vsi so ga radi imeli ter častili kakor svetnika. Puščavnik pa je najbolj ljubil dve stvari, govoril je namreč rad in mnogokrat tako-le: „Tu v tej samoti imam vendar še dvoje otrok, eden je ném, eden pa govori.“ Némi otrok mu je bil velik hrast zraven šotora. Živel je v zavetji tega drevesa, odganjalo mu je vročino, nalive in kar še neprijetnega pada od neba. Na-nj so sedale drobne tice ter mu pele radostne pesmi. Zató pa je bilo drevo puščavniku jako ljubo, zató je čuval, da

ga ni nihče posekal, zato mu je prinašal vode iz bližnjega potoka, kedar je bila suša, da ga je zalival in čverstega ohranjal.

Drugi, govoreči otrok puščavnikov je bila mlada hčerka nekega vinogradnika v tistem kraju, po imenu Marija. Hodila je k njemu skor vsaki dan, prinašala mu kruha in družega živeža in pripovedovala, kaj je novega pri ljudeh v okolici. Največkrat pa je puščavnik ž njo govoril o Bogu in o naravi. Razlagal jej je božjo mogočnost in ljubezen do vseh stvari, ter jej kazal čudno lepoto v naravi. Tako je sejal v mlado serce blago seme kerščanske modrosti, in hčerka Marija je ljubila starčka kakor svoje lastne starše.

Enkrat nastane huda zima. Dolgo biva puščavnik sam v dolini in mala Marija ga v tem času ne more obiskati. Med tem se bliža pomlad in Marija željno pričakuje prvega vgodnega dneva, da bi mogla iti v dolino. Kar že proti pomladi pride južno vreme, naglo se jame sneg tajati in proti dolini šumi voda, da se potok narašča kakor velikanska reka.

Marijin oče pride od hrama domú in pripoveduje, kaj se godi. Vsi izdihujejo v hiši: Ubogi puščavnik! —

Puščavnik pa se reši. Ko silna povodenj prihaja, spleza najprej šotoru na streho, voda ga dosega tudi tû, tedaj se spravi — na hrast. Marsiktero drevo so izruvali hudourniki, močni hrast pa je terdno stal. Ni se bilo puščavniku vode bati, ali žugala mu je druga poguba: živeža je zmanjkalo, ker družega ni imel, kakor kar je bil v naglici kruha vzel seboj.

Tri dni je bival na drevesu. Tretji dan voda upade in starček spleza na tla. Oslabljen pade na zemljo, obleži in moli smerti pričakovaje.

Ali ni bilo smerti, prikaže se mu rešiven krilatec — mala Marija. Da ravno neradi zavoljo vremena, vendar so jo pustili starši, da je šla v dolino. Seboj je prinesla košarnico polno krepčavnih jedil in tako je puščavnika otela smerti. Poživljen se starček zahvali mali Mariji in moli vpričo nje na glas: „Bog, ki si me ohranil po mojih zvestih otrocih, po tej mladi hčerki, in po čverstem hrastu, prosim te povelíčaj té stvari pred drugimi na zemlji!“ — Potem ga pelje Marija na svoj dom, tam ostane tako dolgo, da se breg v dolini posuši in da more zopet nazaj v samoto. —

Puščavnika ni bilo davno več na svetu. Marija je zrasla in bila pridna gospodinja, imela že tudi dvoje prav zalih otrok. Hrast v dolini so posekali in ga razžagali za dóge. Ali kako se je v tem izpolnila prošnja puščavnikova? Poslušajte.

Iz dóg onega hrasta so napravili sod, ki ga je kupil Marijin oče. Neko poletno jutro gre Marija s svojima sinčkoma proti hramu. Pred hramom se je sušil veliki sod. Tje sede mati,

derže mlajšega sina, še dojenca, v naročji, veči pa se skakljaje krog nje igra. Zamišljena gleda Marija proti dolini, kjer je kedaj živel puščavnik, ter objema in poljubljuje mila otroka, češ, to je sad puščavnikovega blagoslova.

Med tem pride mimo mladeneč, ves zamišljen. To je bil Rafael Sanzio, najslavniši umetnik vseh časov. Marija ga pozdravi in mladeneč se zdrami iz svojih sanj. Dolgo je iskal prave slike, da bi izdelal mater božjo z Jezuškom, pa ni mogel prave zadeti. Ono jutro se je šel sprehajat, da bi v duhu snoval zeleno sliko. In ko zagleda mater z dojencem, ostermi in si misli: „Tù imam, česar sem davno želel.“ Toda papirja ni imel. Vzame tedaj svinčnik in narisa mater in dojenca — na sod. Potem vzame desko seboj in izdela slavno Marijino podobo „Madonna della Sedia“ Marijo z Jezuškom in zraven sv. Janeza, ki prinese palico s križem, kakor bi hotel mladega Kristusa že v mladosti igrati s križem seznaniti.

Tako se pripoveduje o sloveči podobi, in tako se je izpolnila prošnja puščavnikova: V poslavljenje nebeške Device sta po roci umetnikovi čudno pripomogla hrast in hčerka vinogradnikova, tista dva otroka puščavnikova, ki sta ga o povodnji bila smerti rešila.

40.

Na goro.

(Zložil M. Vilhar.)

1. Na goro, na goro,
Na sterne verhé;
Tje kliče in miče
In vabi sercé.
2. Na gori cvetlice
Najzalše cvetó,
In tice preljube
Najslajše pojó.
3. Na gori pod mano
Oblaki visé,
Nad mano višave
Bliščijo vedré.
4. Na svobodni gori
Ni zemskih nadlog;
Nad mano, pod mano,
Krog mene je Bog.

5. Tedaj le na goro,
Na sterne verhé!
Tje kliče in miče
In vabi serecé.

41.

Svizec ali marmotica.

(Po Giblu poslovenil A. Lésar.)

Svizec ali marmotica (Murmeltier) prebiva na viših Planinah in na Karpatih (nad 8000 čevljev visokih), in se še celó na snežnike med skalnate otoke preseljuje, če mu dadó le pičle hrane. Njegova hrana so planinska zelišča, pa tudi trava; vjete tega kermijo s kapusom, koreninami in sadjem. Jedé na zadnjih nogah sedi kakor veverica. Po letu o solncu svojo luknjo zapušča in se s svojimi mladiči igra, z bistrim očesom, ušesom in vohom opazovaje nevarnost. Ko se mu bliža nevarnost, zažene svarilni žvižg do svojih tovaršev in puhne v svojo luknjo. Torej je jako težko vjeti ga; vlovíš ga pa, ako ga uro na uro dolgo čakaš pred luknjo, v past, po zimi pa s tem, da ga izkoplješ iz luknje. — Svizca jako zalezujejo zavolj mesa, ki je, dobro prekajeno, okusna jed, zavolj njegove masti, ki je dobro zdravilo, zavolj kožuhovine itd. Planincem s svojim vedenjem tudi za vremenskega preroka veljá. —

Po letu svizci posamezno prebivajo ali po dva skupaj v posebnih luknjah, do katerih vodijo vhodi po dva čevlja dolgi. V jesen si na gorskih brežinah niže izkopljejo svoje zimsko stanovanje, kake štiri čevlje pod dernom (rušo), prostorno za vso družino, ki šteje pet do petnajst glav. Tesne vhode s suho travo zamaše ter je od znotraj še s perstjó in kamenjem zagradé. Luknja je navadno jajčasta, podobna peči, v kateri se peče kruh, od znotraj obložena s suho travo, ki si je že mesca avgusta nagrizejo in v velikih kupih suše. Kakor svitek zavita leži vsa družina 7—8 mesecev v trdnem spanji. O vsem tem času tolikrat ne dihnejo, kolikorkrat v čuječem (bdečem) stanu v dveh dneh. Da-si ravno tudi po letu po noči spé in po dnevi delajo, vendar še nikdo ni zapazil njihovega preseljevanja iz visocega poletnega v niže zimsko stanovanje.

Svizci so sploh pohlevne in krotke živalice, in le v sili grizejo ali praskajo.

Polšja lov in polharji po Slovenskem.

(Spisal J. Jurčič.)

Marsikak hribec, koder zdaj veseli sedemletni slovenski pastir domače koze pase po goli košenini, gospodaril je nekdam volk z drugo zverjadjo. Družebna omika in vedno naraščanje in razprostiranje človeškega rodú je prepodilo divje zveri iz naših gozdov; zató dan današnji ne moremo govoriti o velicah lovih. Celó zajcev in lisic, ki se jih čedalje manj nahaja po naših hostah, ne sme kmet prosto loviti; on mora gospódi v najem dati lov po svojem zemljišču. Ali druga živalica prebiva po našem, vzlasti dolenskem gabriji in hrastji, za katero sme hoditi in hodi že od starodavnih časov tudi kmet; ta živalica je mala, podgani podobna glodavka, polh.

Slovenski polhar ne hodi tolikanj zavoljo prida in dobička na lov te živalice, ampak največ zavoljo tega, ker ga veseli, rekel bi, romantični in nekaj čudoviti način, kako polhe lovi. Stare pravljice, ktere Slovenec kakor mladeneč rad posluša in kakor sivoglav starec rad pripoveduje, črna polnoč in samotni temni gozd, zbujajo mu živo domišljijo, in to ravno je večidel vzrok, da ljubijo stari in mladi polharji svojo lov nad vso.

Ko jesensko solnce že zahaja za žalostnimi gorami na zatonu, zberó se polšji možjé za vasjó. Vsak ima na herbtu v naramnem košu ali v mavhi premetavnici ali pa na tertu v rešto nabrane polšje pasti, samostrine ali škatlje imenovane. Cela zbrana tovaršija stopa počasi za vodnikom, starim polharjem, v hosto. Medpotoma sodijo in ugibljejo na boljši ali slabejši vspeh nocojsne noči. Kakor je že to leto več ali manj želoda, gábrice in drobnic (živeža polhom) obrodilo, kakor je dnevno vreme, in čas dalje ali bliže svetega Simona in Juda, tako sklepa izvedeni starec svoje razsodke.

Prišedši sred gozda, izberó si kraj navadno v globoki dolini na starem kurišču, kjer suhe bersti nanesó za ogenj, potem se razidejo okoli in okoli nastavljat.

Samostrine so lesene izvotljene škatlje, s podolgastim, ukrivljenim železnim, špičastim repom, za kterega se pasti v rogovilo na izbrano drevó zapičijo. Z oljem ali mehko hruško namazana notranja stran privabi tolsto žival iz drevesnega dupla ali z veje zvedávo pogledat in povohat v odprto past. Komaj pa potakne polh rejeni vrat v luknjo, sproži se železno raztegljivo peró in zgrabi ubozega stanovavca žlamborov. Zastonj

cvili in berca z vsem životom, železne klešče ga zmerom tesneje prijemljejo, kmalo pade zadavljen polharju v požrešno vrečo.

Ko je vsakteri ali z roko ali pa z dolgo palico obesil past na rogovilo starega gabra, ternjeve drobnice ali krivenčastega želodovega hrasta, zberó se zopet v naznamovani dolini.

Nastane noč. Veselo poka ogenj, poskakuje plamen in čudovito odseva od obrazov krog sedečih polharjev. Tam sedi seženj od ognja na terhlem panju star očanec z malo pipico v sesušenih čeljustih in počasno in pretergoma pravi svoje in svojih prednikov čudozgode na polšjih lovih in druge stare pripovedi. Mladeneč pak, mlade fantazije, ki peče in z utrinkom preobrača v žerjavici krompir, ali pa zleknjen po praproti tiho leži, skerbno posluša starčeve besede in verjame njegovim vražam malo manj ko svetim resnicam.

Mnogoverstne polharske pravljice se oslanjajo večidel na vražo, ki je domača med Slovenci že iz starodavnih časov, kakor že pred dvesto leti živeči kranjski zgodopisec Valvazor terdi, da namreč hudič pase polhe in gospoduje čez-nje. Kdor je bil na polšji lovi, v černi oblačni noči, kedar se polhi posebno radi lové, in kdor je slišal čudovito praskanje in derdranje te živalice po hrastovi skorji, kleščenje ostrega, želod in gábrico teročega polšjega zoba, in je čul zraven pisk in pišburje po žlamborih in duplih: ta si razloži to vražo lahko po naravni poti. Samoten polhar, ki je kedaj zadremal pri svojem ognju in je vezal resnico okrog sebe s svojimi sanjami, menil je zares viditi kosmatega groznega moža, ki je z bičem podil nakopičeno tropo polhov po gošči, mislil je v resnici viditi velikana, ki se je k njemu k ognju prisedel, mu pečene polhe pojedel ali ga iz hoste podil. Od ust do ust je šla potem njegova pripoved mnogo premenjena in z dostavki pomnožena.

Enake pravljice in druga pripovedovanja se pretergajo le tačas, kedar stari vodnik reče, da je čas iti v pastí pogledat okrog in polhe pobrat, kar se ne zgodi čez štiri ali petkrat v eni noči, če ni lov posebno dobra.

Še le ko se jutranja zarija začne žariti izmed sivobradih lišajevih hrastov in vlažna megla zmerom bolj moči, poberó samostrine in gredó domú s polnimi vrečami ali koši. In da razumeš slovensko polharstvo do zadnjega, znati ti je še poslednji prigon, ki pešenogega starca kakor čilega mladenča žene namesto v gorko postelj v temni gozd in hladno meglo: mislim namreč — polno skledo tolstih polhov, v krompirji kuhanih, ktera pride drugo jutro polharju in njegovi družini na mizo.

43.

Lovec.

(Po Fr. Schillerju zložil Fr. Cegnar.)

1. Z lokom ino strelo

Lovec preletí

Goro in globelo,

Ko se dan budi.

2. Zračni visočini

Orel je vladár,

Breznu in stermini

Lovec gospodar.

3. Dalja se mu klanja, —

Kar dospé mu v lov,

Serna ali kanja,

Vse je plen njegov.

44.

Alboin in Gizulf.

(Národna pripovedka; spisal L. Hiti.)

Nekega dne gre Alboin, kralj Longobardov, s svojimi junaki na lov na Nanos. Divjáčine je bilo tačas veliko; celó divji voli ali bivoli so bili tukaj. Lovci se kmalo razkropé; le Gizulf, Alboinov konjar, ustopi se ne daleč od kralja. Alboin zagleda bivola ter se spustí za njim. Bivol nekoliko pobeží, pa svest si svoje jakosti, oberne rogova proti kralju in plane hipoma na-nj. Kralj, dobro vajen sukati svoje težko kopje, sune ga z vso močjó bivolu v čelo; ali čelo je preterdo, kopje podersne po buči in kralj pade pod zver. K sreči prileti v tem hipu Gizulf, sune z močnim kopjem bivola v gobec in ga tako usmerti. Ko se Alboin vzdigne in potem od silnega truda in strahú nekaj opočiije, pelje svojega rešnika Gizulfa na goli verh, od koder se je ravno vidilo v Furlanijo. Tu postojí kralj in reče: „Gizulf! perva vojvodina, ki pred nama leží, je tvoja in tvojih otrôk, ker si me rešil; koža bivolova pa naj ti bode poročno pismo za tvojo vojvodino.“ — In res, Gizulf je bil prvi vojvoda frijulski in koža mu je bila vojvodski gerb.

Kako narava pričuje.

(Po Schubertu poslovenil A. U me k.)

Sloveč naravoslovec pripoveduje: „Rad se še spominjam, kako sem v prvi mladosti potoval z modrimi in dobrimi možmi. Enkrat, ko smo potovali prej vso noč, počivali smo proti jutru poleg necega gozda. Dan se je zaznanjal ter budil spijočo vonjavo pomladnih cvetlic, petje slavčerkovo in veselo meketanje divjih živali. Kar se nekdo odstrani iz naše družbe, in čuli smo ga od daleč na glas in veselo moliti. Vernivšega se k nam poprašam, zakaj je na glas govoril? Odgovori mi: „Mladi moj prijatelj! glej okrog sebe jutranji svet, ki zbudi vsi se hvaležen oko odpira proti Bogu; oblaki se žaré kakor se obraz pobožnemu sveti; cvetlice in rože pomladnje hvaležne proti Bogu razprostirajo mladiče in perje; slušaj slavčerkov glas, veselo meketanje gozdnih živali, čuj, kako buče buče ter si zapomni, kako vse le Boga imenuje, le Boga poveljuje! Glej, tudi jaz sem ž njimi vred povzdignil svoj hvaležni glas, ž njimi hvalil in ljubil Boga!“

Zapomnil sem si besede dobrega, modrega moža. Od tistih dob razumem žarni pis jutranje zore, ljubeznjivi vetrov piš, vonjavo cvetlic in glas veselih živali. Mnogokrat se mi je vzdigala duša hvalé in ljubé z glasom naravinim, in Stvarnik vseh stvari mi je polnil, čistil in posvečeval mlado serce.

Hodi, moj otrok, tudi ti, uči se premišljevat naravo, čitati v knjigi njeni ter umevat njen jezik; ona naj te vodi k Očetu! Narava je knjiga polna spričevanja, vsaka čerka v njej govori o Bogu. Posamne besede so zvezde na nebu, gore in vode, živali, rastline in kameni na zemlji, in vse, kar je v naravi. Vse pričuje božjo moč in milost, uči nas minljivost človeškega življenja. Glej staro, nespremenljivo nebo z zvezdami, glej stare gore s sivimi pečinami, kakor pred tisoč in tisoč leti, tako gledajo še dan danes doli na ravní, tū je izginil rod za rod, tū so se vzdigala, cvetela in razpadala mesta, sedaj ležé v razvalinah. Pa predno so bile gore, predno so zvezde migljale, bil je On, ki je vse vstvaril, Bog, Gospod, ki je bil in je od veka do veka.

Kam in kje.

(Zložil M. Valjavec.)

1. „Kam derži na desno cesta,
Kam derži na levo pot?

Mož, povejte mi po skušnji:
Kje se lože ognem zmot?"

2. „„Pôt, ki vidiš jo na pravo,
Te prinese v mesta kras,
Ki derži na levo steza,
Te pripelje v prosto vas.
3. Če nameriš jo na mesto,
Kras zidovja najdeš hiš,
Če se pa na vás oberneš,
Tam nasprotno vse dobiš.““
4. „Kam tedaj se naj obrnem,
Al se v mesto naj podám,
Ali naj na vas jo mahnem,
Srečo boljšo kje imam.“
5. „„Vidiš, to ti je vse eno:
Kakor se obnašal boš,
Lahko v mestu, lahko v vasi
Si, če hočeš, srečen mož.““

47.

Živali popótnice.

(Spisal Fr. Erjavec.)

Če se govori o popotovanji živali, skor vsakdo misli le na tiče, ker njih selitve so najbolj navadne in najbolj znane; ali tudi pri četveronogih živalih se nahaja ta prikazen. Opice hodijo v družini od kraja do kraja, kjer je ravno kaj boljšega ugrizniti. To je pač vesela družčina! Zdaj se lové v prederznih skokih od drevesa do drevesa, zdaj kobacajo počasi po tleh, vedno so vesele, zmiraj se jim ljubi cukati se in burke uganjati. Gotovega cilja in konca na svojem poti opice nimajo; na mestu ostanejo, dokler imajo dovolj živeža; ko jim tega primanjka, napotijo se dalje. Černi medved severne Amerike gre v hudih zimah v velicih družčinah iz severja daleč v zedinjene države; to se vé, da se le malo teh kosmatinov verne na leto v svoje berloge, ker je zavoljo lepe kožuhovine in zavoljo okusnega mesa zelo zalezujejo in pobijajo. Ravno taka se godi severnim lisicam.

Izmed živali, katere glodavkam prištevamo, potuje jih več plemen, na primer: poljske miši, katerih celó velika reka ne uderži;

vidili so je plavati čez Reki Rajno in Majno. Prava popotnica je kamčadalska miš. Brezštevilne trume teh živali zapusté s pomladi Kamčatko in gredó po več sto milj daleč na zapad proti reki Ostralsk, kamor pridejo sredi avgusta. Tega merčesa je toliko, da je časih en sam trop po dve uri dolg in še več. Mesca oktobra se vernejo, kar jih na poti ni poginilo, v Kamčatko nazaj. Za Kamčadalce so to veseli dnevi; mesojedne roparske živali namreč spremljajo te popotne miši in te živali Kamčadalci zavoljo imenitne in dragocene kožuhovine pridno zalezujejo.

Ne tako redovni, pa vendar znameniti so tudi potje norveške miši, leming imenovane. Leming je čudna žival. Včasih se vzdignejo z merzlih, nerodovitnih bregov ledenega morja, planejo v doline laponske in romajo po šestdeset milj daleč. Na poti jih nič ne uderži; široke reke in jezera preplavajo, stermo skalovje preplezajo in tako gredó s trebuhom za kruhom zmir naravnost naprej. Če pridejo do kopice sena, ne gredó okoli nje, ampak naravnost jo prerijó; če jih na vodi barka sreča, ne ognejo se jej, ampak splezajo na barko in na drugi strani poskačejo zopet v vodo. Te miši so za deželo prava šiba božja in ljudje se jih bolj bojé, ko slabe letine. Kedar priromajo, ne pomaga nič zoper nje; vse, kar je rastlini podobno, vse pokončajo te požrešne živali. Pa ne da bi samo travo do korenin postrigle, celó zemljo prerijó in poberó sleherni semensko zerno. Tisoč in tisoč jih na poti pocepa in potone, ostale se potem pozgubé, domú se pa nobena ne verne. K sreči pridejo k večjemu enkrat v desetih letih.

Ko vročina prehudo pritiska, beží sedlon pred trumami silnih brenceljnov in komarjev, ki živino in ljudi nadlegujejo. Žival sama prisili svojega gospodarja, da se preseli na hladne morske bregove ali pa v više doline, kjer merzle sape razkajajo oblake silnega merčesa. Komaj pa se približa jesen, začne se sedlonu tožiti po gorah in po snegu, in zastonj bi si človek prizadeval živali zadrževati; vsa čreda bi po sili ušla in bi s svojimi prostimi brati po gorah pohajala.

Antilope so urne in gibčne živali, ki prebivajo po neizmernih planjavah gorkih krajev. V Evropi imamo samo eno pleme te rodovine, namreč stepno antilopo, ki v velicih družčinah prebiva po poljskih in ruskih ravninah, po zimi pa gre proti črnemu morju. V Afriki je čez 60 antilopinih plemen. Posebno znamenita med njimi je skokonoga antilopa, zato tako imenovana, ker v begu po 4–6 čevljev visoke skoke dela. V južni Afriki se klatijo neizrekljivo velike črede teh živali po 20–25000 repov skupaj. — Ko pritisne suša, obernejo se na jug proti evropejskim seliščem in kakor kobilice planejo nad

žita in seljakom veliko škode napravljajo. Za žito je nekoliko odškoduje okusno mesó teh antilop, katerih veliko pobijejo; meso zrežejo na tanke koščeka in ga na solncu posuše.

Tudi morski psi gredó na pot, da-si tudi znabiti ne prostovoljno. Ko se namreč na leto začne taliti led v ledenem morji, plavajo velike ledene plošče v gorkejša morja, in na teh ploščah ležé morski psi. V preteklem stoletji jih je prišlo v belo morje na Rusovskem kakor listja in trave; kakor daleč je seglo oko, nič drugega se ni vidilo, kakor morski psi.

48.

Boljša dežela.

(Spisal A. Slomšek.)

Živela sta oče in mati z dvema otrokoma na pustem otoku sredi širocega morja. Burja jim je bila barko razbila in morje je je verglo na suho. Korenine in zelišča so jedli, studenčnico pili in v nekem berlogu prebivali.

Otroka nista več vedela, odkod sta prišla na ta otok; nista več pomnila une suhe zemlje; kruha, mleka, sadja in kar je še drugih dobrih reči nista poznala.

Priveslali so neki dan štirje zamorci do otoka. Močno se jih starši razveselé, ker upajo rešeni biti svoje siróščine. Bil je pa čolnič premajhen, da bi vse kmalo na suho zemljo preselil. Zató so hteli oče prvi poskusiti. Ko se oče v rahli čolnič odpravljajo in je štirje črni možjé odpeljávajo, oh kako se jokajo mati in otroka! Oče pa pravijo: „Kaj se bodete jokali, saj je tam bolje — v kratkem pridete vsi za menoj.“

Kedar s čolničem po mater pridejo, otroka še hujše plakata. Ali mati so tudi rekli: „Ne jokajta! V boljši deželi se vidimo zopet.“

Poslednjič s čolničem tudi po otroka pridejo. Močno sta se bala črnih môž, in se po čudnem morji peljaje vsa treseta.

Strahoma in trepetaje se bližata boljši deželi; ali s kolikim veseljem zapazita na pomorji svoje starše, ki jima roke podajajo. Peljali so ju pod lepo košato drevje, in jima na mehki zeleni trati sredi rožic z mlekom, sterdjó in žlahtnim sadjem postregli. „Oj, kako neumen je bil najin strah!“ djala sta zdaj otroka. „Ne bala, le veselila naj bi se bila, da so prišli črni možjé nas v boljšo deželo preselit.“

„Ljuba moja otroka!“ rekli so oče, „naša preselitev z unega pustega otoka v to lepo deželo nam še kaj imenitnišega pomenja. Še na drugo daljšo pot se bomo vsi podali — v eno — še veliko lepšo deželo. Vsa zemlja, na kateri živimo, je otoku enaka; in

ta lepi kraj je slaba podoba nebes; preselitev v taisto črez nevarno morje je smert. Mali čolnič nam kaže slabo mertvaško hišico, ktero nam bodo iz štirih dilj naredili, in v kateri nas štirje možjé odtod ponesó. — Kedar zadnja ura udari, da bom moral jaz, vajina mati ali eden iz med vaju se ločiti, — oj ne strašita se. Smert vse dobre ljudi v boljšo deželo preseli.“

49.

Zaterti.

(Zložil M. Kastelec.)

1. Tjekaj gori se ozrimo,
Kjer svetov ne zmer' okó;
Jarma žulje preterpimo,
Tam verige se razspó.
2. Tam kraljuje oče mili,
Vidi, šteje nam solzé,
Ž njim se bomo veselili,
Ker nam poka tu sercé.

50.

Puščava Sahara.

(Spisal A. Janežič.)

Pod pekočim solncem gorke Afrike se razprostira v neskončni daljavi neljudna, človeku in živalim strašna puščava Sahara. Dolga je okoli 500, široka 144 zemljopisnih milj in se raztega enaka velikemu peščenemu morju, iz katerega se le tu pa tam kak zelen otok, oasa imenovan, prikazuje, od pustega obrežja atlanskega morja tje do rodovitne Nilove doline. Nobena rosa ne poji tal tej peščeni planoti, nobena kaplja ne moči žejnega krila tej peskovini; vsako oblačico, ki se vzdigne iz sosednega morja, popije že na robu puščave lakomo solnce, ki leskeče v pekoči žgalini z vedno jasnega neba.

Debela lega drobečega peska in reznega grušca, ki pokriva tla, zamori malo da ne vse rastlinsko življenje; le po nekterih krajih se stiska izmed pešcevja puščavska rastlina šeh, ki v cvetu prav prijetno diši kakor pri nas materna dušica, ali kako drugo revno, bodljikavo zelišče, tod potujočemu velbljodu všečen poživek. Skoraj vse živoče stvarstvo se ogiblje teh strahotnih peskovin, le da je zdaj pa zdaj kak velikanski noj preletí ali tropa lahkonomih gazel v urnem diru predirja. Od časa do časa

se pokaže tudi kaka karavana, ki se v dolgi versti pazno pomika za obloženimi velbljodi po neizmernih prostorih. Bujno rastlinsko in živalsko življenje se vendar razodeva po oazah in po drugih krajih, katerim z bližnjih holmcev ali gorá potrebna vlaga doteka. Po teh živé razni divji narodi, ki se s svojimi čredami večidel brez stanovitnega ostanka z otoka na otok za pašo pomikajo. Najimenitniša rastlina teh krajev je datlova palma; zemlja in nebo pa je ugodno tudi setvi pšenice in drugega žita, s čimur se pa tamošnji prebivavci kaj malo pečajo.

Kakor daleč sega zgodovina v starodavnost, vedno so hodile karavane skoz puščavo in na velbljodu prenašale imovino daljnih krajev v domače dežele; brez velbljoda bi bili ti neizmerni prostori človeku popolnoma nedohodni ostali. Ali strašne so nevarnosti, ki žugajo karavanam v puščavi. Drobní pesek jim na često zasiplje znane pote in hodnike; po več dni morajo bloditi po neznanih daljavah in pravega pota iskati. Med tem jim voda poide, poslednja zaloga v velbljodjih želodcih se poserka in vsa karavana pogine strašne smerti za žejo. Ne manj strahotni so v puščavi tudi peščeni oblaki, ki je včasí vihar s silno močjó sem ter tje preganja. Ko se prikaže peščena oblacija na obzorji — naznanja jo pa smertna tihota v naravi in blede-rumeno plamikanje električnih prikazni — prepade strahú človek in žival; vse se verže z obličjem na tla, da se ubrani zadušnim valovom, ki so že marsiktero karavano živo pokopali. — Razun teh žugajo človeku še razne druge nevarnosti po samošnih krajih; zató se oberne vselej, ko nastopi dolgo pot skozi puščavo, v gorki molitvi do Tistega, čegar mogočna roka ga more edino obvarovati vseh nevarščin strašanske puščave.

51.

Velbljod.

(Spisal Fr. Erjavec.)

Neizmérne peščene planjave, ki se razprostirajo med Azijo in Afriko, ločile bi prav takó ondotne prebivavce, kakor loči nas Evropejce altantovo morje od Amerike, in vsa njih kupčija bi zastala, ko ne bi bila božja previdnost tem krajem podelila velbljoda.

Misli si lepega arabskega konja, kako kmalo bi se pogreznil v valovih peščenega morja in poginil! Kopita bi se mu razpokala in noge ohromele. Velbljod ima pa na podplatih kos mesa, ki je z debelo kožo prevlečen. Ta mesnata in vendar ne preobčutljiva noga mu lajša težavno hojo po pesku. Konj ne bi

mogel težkih tovorov nositi, posebno zato ne, ker bi se mu moralo razun tovara tudi veliko kerme za živež nalagati. Velbljod pa za sé le malo potrebuje; s kropivami in z osatom je zadovoljen, pa lahko dvanajst stotov nosi in na dan pride po dvanajst milj daleč. Velbljodovi gerbi ste sedlo samo ob sebi. Velbljod je sedem—osem črevljev visok, tedaj viši ko največi konj. Ta visokost pa pri nakladanji ni prav nič na poti, ker velbljod vselej na kolena pade, kedar mu nakladajo ali razkladajo.

Puščava ne rodi ne ovsa, ne ječmena, ki sta tovrnim konjem potrebna; le tu pa tam poganja izpod peska kako bodeče zelišče, in s tém je velbljod zadovoljen. Modri stvarnik mu je dal terde ustnice, da ga ne bodó osorne koprive in pusti osat. Velbljod lahko štiri in dvajset ur strada, konj pa tega ne more; še več pa je vredna velbljodova lastnost, da v najhujši soparici osem ali pa še več dni lahko žejo terpi.

Prežvekovavci, katerim tudi velbljoda prištevamo, imajo po štiri želodce, velbljod jih ima pa pet. Peti želodec je posebno imeniten; v ta želodec namreč velbljod lahko veliko vode shrani. Čudno je posebno to, da voda zmeraj čista ostane in se nobe nega duha ne navzame. Če so tedaj popotniki v nevarnosti od žeje konec vzeti, zakoljejo velbljoda in se tako rešijo strašne smerti za žejo.

Če verh tega še pomislimo, da ta žival spanja le malo potrebuje in noč in dan lahko popotuje, tedaj lahko zapopademo, zakaj je velbljod prebivavcem jutrovih dežel najljubša domača žival. Bogastvo Arabljanovo je večidel le število velbljodov; cenijo pa velbljoda po 90—120 kron. Arabljanu je velbljod to, kar je nam konj, ovca in govedo; on ga ravno tako čislá, kakor konja najlepšega plemena.

Da bodeš pa velbljoda prav ceniti vedel, moraš si vse njegovo življenje, jutrovo deželo in ondotno podnebje živo pred oči postaviti. Ako si je Arabljan pristojno mesto izvolil in šotor razpel, poležejo živali pred šotorom; potem zveže gospodar staršim kolena z vervjó, da vstati ne morejo, mladi pa poležejo zraven njih po pesku. Tako počivajo blizo do polnoči; o tem času se namreč začno Arabljani spet gibati. Gospodar pomolze kobile, potem jim spet noge zveže in je pusti tako do solnčnega vzhoda. Med tem gospodinja s hlapci in deklami šotor podere in ga s hišnim orodjem vred naloži velbljodu. Najmočnejšemu velbljodu privežejo na herbet velik usnjat koš, va-nj sedejo starci, bolniki in otroci — in tako odrinejo. Gospodar jezdi z nabito puško popred, da si izbere pripraven kraj; gospodinja pride kmalo za njim in razstavi šotor. Staro mesto zapuščajo navadno že pred solnčnim vzhodom, in ob štirih popoldne je šotor že na novem mestu postavljen.

Solnce je zatonilo na robu puščave; velbljodje se pasejo do terde noči. Na paši ima velbljod nekaj mičnega in priljudnega na sebi. Čudna podoba, rumena polt, varna hoja, dolgi vrat, ki ga zdaj steguje zdaj kerči, in nedolžni pogled — vse to nas opominja na starodavne čase očakov in pastirskih kraljev; človeku se zdi, kakor bi vidil pred seboj boljši svet in boljše čase, — in močno ga gane ta prikazen.

52.

Tolaž.

(Po češkem zložil A. Umek.)

1. K nebu zri, ko solze toči
Oko, blede od britkosti,
V slavo svete božje moči
Zvezde tam goré v svitlosti.
2. Več migljá jih v svitem pasu,
Ko imajo solz očesa,
Té vsahné ti v kratkem času,
Večno krasna so nebesa.
3. V njihovem prežarnem lesku
Božje oko zre z višine,
Šteje zvezde v čudnem blesku,
Šteje solzne bolečine.
4. Gori zri, ko solze toči
Oko, blede od britkosti,
V slavo svete božje moči
Zvezde tam goré v svitlosti.

53.

V nedeljo popoldne.

(Spisal A. Lésar.)

I. Vsemu svetu je dobro znano, kako rade da imajo stare matere ali babice otroke svojih sinov in hčer, kaj torej čuda, da je priserčno ljubijo tudi otroci, da so najrajši pri njih in da se jih z veseljem in z nekako žalostjo spominjajo še v poznih letih. Kdor je bil tako srečen, da je kaj let rastel na strani zlate svoje stare mamice, gotovo se je prepričal, kolika dobrotnica da mu je ona bila.

Živo mi je še v spominu, kaj mi je Marjetica, zdaj žena pri tridesetih letih, pripovedovala o svoji stari materi, koja že deset let mirno spi v Gospodu. Ne morem si kaj, da ne bi saj nekoliko priobčil, kar sem slišal o Marjetini stari materi.

„Tako živo se še spominjam svoje stare matere, kakor bi še živa stala pred menoj“ — tako je govorila — „nikoli je ne bom pozabila, zlasti živo je pa še zdaj pogrešam ob nedeljah popoldne, kajti to so bile najslajše ure rajskega mojega detinstva.“

„Ko so prišli oče, mati in družina od druge dopoldanske službe božje, čakalajih je že na mizi, z belim pertom pogernjeni, južina; skuhali so jo stara mati, ki so od mladih nog imeli navado, da so k rani službi božji hodili; tudi mene so tako vadili, da sem jim, tako so rekli, pri kuhi in malih otrok varovati po slabi svoji moči pomagala. Berž ko ne, vodila je je pa želja, da bi mene navadili lepe svoje navade, rano vstajati tudi ob nedeljah in o praznikih.“

„Predno smo se vsedli za mizo, vselej sem jaz naprej molila, tako so stara mati želeli, jaz pa sem jim serčno rada spolnovala to željo, kajti oni so me prvi učili moliti. Da so med jedjo vselej popraševali, o čem so gospod pri prvi maši govorili, tega ni mi treba praviti; kajti bila je taka navada pri nas, odkar se spominjajo stara mati in gotovo tudi že od prej. Ko smo pojužinali in po obedu odmolili, vselej so se k meni obrnili, ljubeznjivo rekoč: „Marjetica! zdaj pa idi in praznično se obleci, da pojdeve h keršanskemu nauku malo poprej ko drugi, da ne mudive; stari ljudje in otroci bolj počasi hodijo.““ Kaj urno sem ubogala, kajti najrajša sem hodila s staro materjo, menda zato, ker so mi gredé vso pot toliko lepega pripovedovali. Komaj sve se praznično oblekli, jel je ob uri zvon vabiti k popoldanski službi božji. Odpravive se na pot skoraj vselej prvi iz naše vasi; toda nikoli se ni zgodilo, da bi bili tudi prvi dospeli do cerkve, nekoliko že zato ne, ker so stara mati res počasi hodili, večidel pa zato, ker sve sem ter tje postajali: zdaj da sve si odpočili, — večidel pa so imeli kak drugi namen —, zdaj da so kako povest s tehtnim naukom sklenili, zdaj da so mi povedali, o čem bo danes keršanski nauk, zdaj da so mi daljne vasi razkazovali, mi je imenovali ali kaj o njih pravili, zdaj da so meni popraševajoči odgovarjali, kam ta pot vodi ali una cesta, kako da se reče tej gori ali unemu hribcu, kateri kraji da so za to ali uno goro; kako da se zove ta ali ta cvetica, zelišče ali drevo; tudi o ljubih tičicah, ki so naju spremljevale mile svoje pesmice prepevaje, sve se radi pogovarjali. Ob rumenem polju gredé so mi govorili o kmetovem trudu in blagoslovu, ki ga dobrotljivo Bog razsiplje na zemljo, da nam preskerbuje kruhek. Kedar sve stopili na pisano trato, rekli so mi: „Glej, glej, kako krasno

je ljubi Bog oblekel zeleni travnik, vse je belo, rumeno, modro in rudeče; pa še lepše so čednosti, ktere pomenjajo krasne te barve. Bela in rumena,““ rekli so, „„so kaj lepe podobe nedolžnosti in čistosti: modra zvestobe, rudeča ljubezni, zelenje pa upanja, ktero nam klije iz njih. To pa so ti čednosti, ki so Bogu najprijetniše. Stopi, stopi na livado, natergaj šopek nježnih cvetlic, da boš spotoma splela venček ter ga za mali darek položila na oltar materi božji.““ Kdo je rajša tergal cvetlice, kakor jaz, ki sem tako rada na gredici pod domačim oknom sadila in polivala cvetlice.“

II. „Predno sve med tacimi pogovori in opravili dospeli do hiše božje, došlo naji je že bilo dokaj ljudi iz naše in družih vasi; nekteri izmed njih so se nama pridružili ter se vdeleževali najinih pogovorov, nekteri pa so naji sprehajali in se ve da pred nama dospeli do cerkve; todo v hišo božjo stopivši, nisve jih zapazili nikjer. Navado so stara mati imeli, da se pred cerkvijo niso nikdar mudili. Mene je sicer marsikdaj mikalo češ, da bi bila pri vaških otrocih rada ostala pred cerkvijo; bila sem, kakoršni so sploh otroci; ali stara mati, zapazivši moje želje, posvarili so me, rekoč: „„Gerde navade, pred cerkvijo ostajati, dokler ne odzvoní, nikdar ne posnemaj, strah pred cerkvijo ni strah božji, ki je začetek prave modrosti; medve le precej v cerkev idive, in z molitvijo pripravljajve se k službi božji, da se beseda božja bolj prime najinih serc.““ In šli sve zdaj pred ta, zdaj pred ta oltar, največkrat, se ve da, pred oltar matere božje, gotovo pa vselej takrat, kedar sem ji jaz v dar prinesla cvetlični šopek ali venec.“

„Ko je jelo zvoniti z vsemi zvonovi, vsedli so se stara mati v svoj stol, od koder so božjo besedo tako verno poslušali, da so se mi včasi zdeli kakor zamaknjeni.“

„Bolj na staro mater kakor v pridigarja sem gledala jaz, pa saj so mi bili oni najboljša pridigarica, ker so se njihove besede najbolj prijemale mojega serca; kajti dobro so poznali mene in dušne moje zmožnosti in potrebe, vedeli so pa tudi na serce govoriti tako, kakor bi bili rožice sadili. Zdelo se mi je, da jim berem na ustnicah, kaj bodo gospod na leci povedali.“ Po keršanskem nauku so bile litanije, pri nas o Marijinih praznikih pete, katerim je vsa cerkev navdušeno odpévala. Po zadnjem blagoslovu s presvetim rešnjim Telesóm zapustil je veči del zbrane množice cerkev, manjši pa, to je, mladina in pri nji nekoliko odraslih in starih, med temi vselej tudi stara moja mati je še ostala, kajti tedajšnji gosp. fajmošter, pravi ljubitelj nedolžnih otrôk, — Bog jim daj večni mir in pokoj —, vpeljali so bili keršanski nauk za otroke, ali kakor so ga sami imenovali, „mali keršanski nauk.“ Kakošno veselje je zaigralo v naših sercih, ko

so v dolgi črni halji stopili med nas otroke, sredi cerkve zbrane, in jeli popraševati, o čem da so na leci govorili. Vsakteri je hotel najbliže pri njih biti, da bi bil odgovoril na prvo vprašanje, kajti otroci smo bili radi pohvaljeni, vedeli smo pa že, da so vselej pohvalili vsacega, ki je prav odgovoril. — Vsako četrto nedeljo so prinesli seboj nam na veselje podobščin svetnikov, kakor so djali, „tistim, ki so najboljše odgovarjali.“ To smo na uhó vlekli, koga bodo po imenu poklicali! To je bila tihota! Vsako miško bili bi slišali, ko bi bila tekla po cerkvi. Izročevaje podobščine, dajali so nam vselej tehtne nauke, mi pa smo jim hvaležno poljubovali blagoslovljeno desnico. S kakošnim veseljem so otroci vreli iz cerkve!“

„Medve s staro materjo sve se pa še nekoliko pomudili v hiši božji, rekli so, zató da odide mladi norčavi svet. Kakor me je tudi mikalo, da bi bila urno domú tekla tudi jaz s svojimi verstnicami in prej materi in očetu pokazala zlati darek, vendar sem vselej spolnila stari materi voljo. Pa mi tudi nikoli žal ni bilo, kajti domu gredé pravili so mi življenje svetnika ali svetnice, ki ji je kazala podobščina, ali pa kaj mičnega iz življenja svoje mladosti. Med tacimi pogovori sve prišli vselej zadnji domú okoli štirih.“

„Pervo moje opravilo domá je bilo, da sem dragi darek pokazala očetu, materi in drugi družini, in da sem pripovedovala, na katero vprašanje da sem odgovorila. S tem pa sem dala priliko, da so se jeli pogovarjati o keršanskem nauku na podučevanje njim, ki zavolj domačih opravil niso mogli biti pri popoldanski službi božji.“

„Po doveršenih teh pogovorih sem slekla prazniško obleko ter soprazniško oblekla, posnemaje staro mater, ki so rekli, da se prazniška obleka spodobi le za cerkev. Po mali južini, katero so stara mati prinesli na mizo, razšli smo se družina. Oče z mojimi bratci so imeli navado, da so šli na polje gledat, kako rastó žita in sadeži, da so vedeli vrediti dela za ponedeljek, včasi pa so šli pod staro vaško lipo, da so se na njenem oklepu sedé z možmi pogovarjali o srenjskih zadevah, ali da so poslušali kovača, ki jim je prebiral „Novice“ ali „Zgodnjo Danico.“ Tudi žene so rade prisedale k možakom, otroci pa so se kje blizo njih igrali. Toda čemu bi dalje pravila o rečéh, ktere me ne spominjajo stare matere, rajša hočem povedati, kam sve medve ta čas do večerje najrajši zahajali.“

III. „Blizo naše vasi na vzhodno stran stoji zal hribec, obrasen z zelenimi smerekami in debelimi hojami, ktere hladno senco delajo z drobnim peskom posutemu potu, ki se med njimi po kačje vije na plani, z nizkim zidovjem obzidani verh. Med cerkvico, ki je na severni, in kapelico, ki stoji na južni njegovi strani,

postavljen je velik lesén križ, vzvišan od tal, na katerem visi umetna podoba križanega Jezusa; okoli tega razpela na obrasenih gomilah pa je veliko majhenih nizkih križcev, ki je je vsadila hvaležna ljubezen. Ta prostor je pokopališče za našo malo sosseko; revno je sicer, ne kinčajo ga dragi spomeniki bogatih mest, vendar pa je, kakor vsako drugo, drago v očéh nebeškega Očeta, ki je obseva s trupli, ktera so bila živi tempeljni svetega Duha.“

„„Marjetica, idive na Hribec““ — rekli so stara mati večkrat ob nedeljah popoldne, zlasti v postu tistega leta, v katerem so umerli; — „„med tem, ko se, če tudi nedolžno kratkočasijo tvoje verstnice, kaj boljšega storive.““ Zadovoljna s tem predlogom vzdigneve se na pot; po vasi gredočima pridružilo se nama je več mož in žen s svojimi sinovi in hčera. Ko Hribcu dospemo do znožja, bili smo pri znamenji, v katerem visi prva podoba križevega pota, po katerem je hodil ljubi naš Izveličar. „„Idimo po njem na „Kalvarijo, premišljujmo sveto njegovo terpljenje, da bomo tudi mi častiti od smerti vstali ž njim,““ djali so stara mati. Ker sem že poznala njihovo navado, da so v nedeljo popoldne najrajsi hodili na Hribček, jemala sem seboj malo knjižico, ki jo je blaženi „a Porto Mavrici“ spisal obiskovavcem križevega pota. Iz te knjižice sem brala pred postajo kratko premišljevanje dogodbe, ktero nam je kazala podoba, v znamenji viseča, potem smo pokleknili in po tri „očenaše“ in „češčenemarije“ odmolili. In tako smo šli od postaje do postaje. Trinajsta s podobo: „„Jezus s križa snet in Mariji v naročje položen““ stoji ravno pod zadnjo smereko poleg omreženih vrat na pokopališče; štirinajsta, večja od trinajsterih, s podobo: „„Jezus v grob položen““ pa je na pokopališču v kapelici, kjer na podolgasti kamen, ki je sredi nje vstavljen, postavljajo mervške truge med tem, ko nosci merliča kopljejo jamo ali grob.“

„Ko odpravimo molitve, pri vsaki postaji navadne, vzdignemo in podamo se sred pokopališča pred véliki leseni križ, znamenje našega odrešenja in milo zastavo častitega vstajenja, da se zahvalimo ljubemu božjemu Rešitelju, čegar podoba je razpeta na njem, potem pa se razidemo, kakor ovčice na paši, kajti vsakterega je kam drugam peljalo serce, na gomile namreč, pod katerimi počivajo dragi mu sorodniki, prijatelji, znanci. Da smo ondi molili za duše svojih ranjcih, ako še potrebujejo kakošne pomoči, ni mi treba opomniti. Poslednjič se zopet snidemo pred velicim križem, da smo skupno molili za vse duše v vica, zlasti za tiste, katerih trupla počivajo na našem pokopališču. „„Bog jim dodeli večni mir in pokoj, in večna luč naj jim sveti,““ s temi besedami so sklenili stara mati vselej skupno to molitev in znamenje križa nad vsem pokopališčem naredili z

desnico. „„Predno se ločimo od tega svetega kraja,““ rekli so dalje, idimo še za se prosit pomoči k onim, katerih trupelca tam le trohniijo,““ in peljali so nas k malim cvetečim gomilicam, pod katerimi počivajo trupla nedolžnih otrok. „„Hvalimo ljubega Bogá, da je je v kerstnem oblačilu poklical s tega sveta. — Prosite pri ljubem Jezusu in njegovi blaženi Materi, da tudi mi srečno dospemo v sveti raj, kjer ví kot angelčki gledate obličje božje ter uživáte veselje, ktereга nobeno človeško okó ni vidilo, ni občutilo še nobeno človeško serce.““ Pri teh besedah stare moje matere izginila je vsa žalost iz serc tudi njim, katerim so britke solzice na grobéh svojih ranjih zalivale oči, in nekako oveseljeni zapustimo kraj, ki je tolik strah, tolika grôza grešnikom, zlasti njim, katerim je iz serca izginilo častitega prihodnjega vstajenja sladko upanje, katero le iz žive vere klije.“

„Da domú gredé nismo molčali, čemu bi pravila, vendar pa naj še povém, da so se naši pogovori večidel sukali o smerti, o kateri so stara mati včasi tako govorili, kakor bi se je kar nič ne bali; pa saj se je menda res niso, sicer ne bi bili mogli tako sladko govoriti o njej. Imenovali so jo svojo prijateljico in dobrotnico, ktera je bo preselila v pravo večno domačijo, rekli so jej še celó rešiteljica iz vseh križev in nadlog, ki jim bode odperla vrata v sveti raj. To govorjenje je mojemu sercu tako dobro delo, da bi bila pri isti priči rada umerla. — Toda včasi so pa o smerti in o tem, kar pride za njo, govorili tako, da sta nam groza in strah prešinila kosti in da smo se tresli na vsem životu; še zdaj me strah spreletava in merzel pot mi na čelo stopa, kedar se spominjam sklepnih besedi: „„Strašno je, pasti v roke živega Bogá!““ Pač res je, da bi človek nikdar ne grešil, ako bi v skušnjavah, ki ga vabijo v greh, živo premišljeval poslednje reči. — Kedar je kdo napeljal govorjenje o tem, da je smertna ura negotova, rekli so, da se kakor tat najrajša tiho prikrade ob uri, ko se je človek najmanj nadja. „„Varujmo se, ljubi moji, da nas ne zasači nepripravljenih! Tega nas vari Bog in sveti križ!““

„Še veliko pogovorov bi vam vedela navesti, za zdaj jih pa bodi zadosti; mislim, rekla je Marjetica, da že iz teh spoznate, kakošnega duhá je bila moja stara mamica, Bog jej daj večni mir in pokoj!“

Premaguj se.

(Spisal M. Vertovec.)

Duh je božje žlahte, duhu gre gospodariti telo, kri in vse počutke. Dokler duh telo vlada, nosi človek podobo božjo na sebi;

če se pa duh telesu podverže in njemu v sužnost dá, izbrisal je človek, zapravlil podobo božjo in se je — bodi si tudi najviši gospod — ponižal k neumni živini in se njej enacega storil; zakaj tudi živina ravna le po svojih nagibih in občutkih brez premisleka. Od nekdanj jo terdijo vsi modrijani, da niso tisti, ki so po strašno kervavih vojskah mesta posuli, dežele razdjali, ljudstva premagali in v sužnost podvergli, največi in najčastiljiviši premagavci, ampak tisti, ki so svoje telo z vsemi njegovimi željami pod strah pameti spravili. Težko je duhu, pa mu vendar ni mogoče, vselej nad telesom in njegovimi počutki čuti in je gospodariti. Uči se tedaj in vadi že iz mladega nikoli nič brez premisleka storiti; pri vsaki želji precej pamet — po sveti veri razsvitljeno pamet — za svet poprašaj, ali bi to tudi po vesti šlo in koliko bi se moglo taki želji dovoliti. Ne misli, da te bode konec, ako svoje želje zatareš ali zamoriš, marveč če želiš mirno, veselo in srečno živeti, pomni, da gorje ti bode, ako se vdaš nagibu k lenobi, igri, k nezmeri v jedi in pijači, k jezi ali k maščevanju, k nesramnim delom, k slepariji, goljufiji ali tatvini, k prevzetnosti ali napuhu, k hlimbi, k potuhi in drugim strastim; — da boš s tem zapravlil zdravje, naklonil si mnoge bolezni, izgubil ljubezen in spoštovanje ljudi in svoje ime in da ti ne bode ostalo drugega ko hudo ranjena, skeleča vest in dostikrat težka smert veliko pred časom.

Kdor se že iz mladega navadi svoje nagibe in želje strahovati in berzdati, ta je bode ukrotil, kakor se dá divja živina ukrotiti. Dobra navada bo tudi pri njem železna srajca; on zadobi mirno in pokojno serce in osrečevavno enakodušnost; s takim srcem, s tako enakodušnostjo se bode pa obvaroval veliko telesnih in dušnih bolezni, uterdil si bo zdravje in pripeljal čolnič svojega življenja v najhujših viharjih skušnjav in skozi najnevarniše skalovje srečno na breg častite starosti.

55.

Nova in stara kopa.

(Češka, poslovenil Fr. Cegnar.)

Novo naložena slamnata kopica
Čez kopice druge napihuje lica,
Zasramuje kope stare, poležane,
Nizke, vele in na eno stran ugnane.
Pa potegne strašna burja čez planjavo
In odterga bahajoči kopi glavo.
Govoré jej kope stare, poležane,
Nizke, vele in na eno stran ugnane:
„Vidiš, sestra naša! Bog ga ponižuje,
Kdor prevzetno svoje starše zaničuje.“

Svila.

(Svobodno po nemškem.)

Iz česa je lepi trak na tvojem klobuku? Iz česa je pisana, mehka ruta za tvojim vratom? Iz česa je oblačilo bogate gospé, ki se na solncu lepo spreminja? — Vse to je iz svile. Od kod pa je svila, kako se neki dela? Smejal bi se tí, ko bi ti kdo rekel, da je iz vode, zraka in zemlje! Mislil bi, da se šali, in da je to nemogoče — in vendar je tako? Poslušaj, kako se ta reč godí. Človek se vé da ne more iz vode, zraka in zemlje svile narejati; vendar pa je to Bogu mogoče, in on k temu le dveh majhnih zernic potrebuje.

Pervo zernce je v sladki jagodi, ki je podobna malinicom in je bela ali pa rudeča. Imenuje se murba in ravno tako tudi drevo, na katerem raste. Majhno zernce pride v zemljo, kalí in rasti začne. Pridno serka svoj živež, ki je voda, zrak in zemlja, in iz njega dela v tla terdne korenine, na kviško pa iz zemlje deblo, veje, perje, popke, cvetje in iz cvetja jagode. Od kod pa se vendar svila nareja? — K temu je treba še družega zernca, ki je še manjše od prvega. Ljubi Bog že poskerbí, da na drevo pride. To zernce, ki je dosti manjše ko pšeno, je jajčice. Obdaja ga terda lupina in v sredi je mehko. Solnce, njegova mati, ono ga na murbini vejici izvalí; le malo dni, kedar ga s svojimi žarki pregreje, in mehki sok v jajčicu se spremeni v gosenčico, ki skerčena v njem leží. Tako majčkina je, da ima v majhni lupinici dosti prostora. Toda kmalo se jej v njej začne tožiti; lakota se je loti, in želi si na hladno sapo kakor jetnik iz ječe. Kako pa bo iz terde lupine prišla? Ljubi Bog jej je dal dva terdna zoba, in s tema začne lupino grizti. Kmalo je toliko pregrize, da beli, svitli dan zagleda, in v poli dné toliko luknjico naredi, da se lahko splazi iz temne ječe. Zdaj se črna gosenčica odsope, potegne se in se veseli gorkega solnčica, prijetne sape in zelenega murbovega peresca. Po težkem delu pa tudi hudo lakoto čuti. Dve očesi na glavi jej kažete živež, in s šestnajsterimi nogami, katerih šest ima na sprednjem, deset pa na zadnjem životu, leze na mlado, mehko peresce, ki je ravno kar iz popka pogledalo — in to je njeno kosilce. Zdaj noč in dan ne preneha žreti, da se jej trebušek napne, da bi komej bilo, ko bi ga jej s tertó prevezal. In v resnici jej je kmalo koža pretesna; zató preneha žreti, pri miru obsedi, obledí in je viditi, kakor bi bila bolna in bi poginiti hotela. Pa kmalo začne spet čudno z glavo viti in glej! koža jej verh glave počí. Kmalo se vesela gosenica izmota iz nje, in svoje staro

oblačilo, ki jej je bilo pretesno postalo, za seboj na veji pusti. Kaj pa, ali je morebiti zdaj naga? Kaj še! Nova koža jej je bila pod staro zrastle, predno je staro slekla. Novo oblačilo je lepše in tudi dosti širje, ko je bilo poprejšnje. Zdaj spet noč in dan neprenehoma žre, dokler jej koža na novo pretesna ne postane. In spet zaspí in se preobleče; in tako še dvakrat, torej to štirikrat stori. Nova koža je vselej svitlejša in večja od poprejšnje. Iz majčkinе gosēčice, ki je bila komaj viditi, ko je iz jajčica prilezla, zrastle je v šestih ali sedmih tednih gosēnica velika in debela kakor mazinec na roki, iz sočnatęga murbovęga listja, ktero je požerla, pa je naredila v sebi veliko svilnatęga soka. Iz tega soka napravi tanko, svitlo nitko, pripne jo na vejico in okoli sebe zavije. Zdaj začne plesati, da je kaj. Na vse kraje se v kolobar vrtí, in tanke nitke prede ter napravi tako rekoč klobčič; vendar s tem razločkom, da se klobčič od znotraj začne navijati, — gosēnica pa ga od zunaj proti sredi vije. Tako se sedem ali osem dni vrtí, in iz ene same nitke, ktera se nikoli ne preterga, naredi bel ali pa rumenkast podolgljat meh, ki je kakega pol persta dolg. To prejo imenujemo mešiček, kokon ali galeto. Vnanja preja obstoji iz debelih, sesukanih nitek; precej pod njimi pa se da odločiti tanka nitka, ki je kaci h 900 čevljev dolga, in pravo lepo svilo dá. V sredi kokona pusti gosēnica prazen prostorček, v kteręga se po končanem delu trudna vleže. Šest tednov je žerla, štirikrat se je preoblekla, osem dni plesala, nit spredla in zmotala — na zadnje jo prime zaspanec. Zatorej se spet in sicer zadnjikrat sleče; šestnajsterih nog jej tudi ni več treba, ker iz klobčiča nikamor ne more — zatorej je s hlačami vred odloži. V njenem kotičku je temno; torej oči ne potrebuje in si je izdere; tudi zoba, s kterima je marsikako peró požerla, sta jej odveč, in zató je od sebe verže. Tako kožo in noge, oči in zoba k sebi na kup spravi, kakor delavec, ki je celi teden pridno delal, o delopustu svoje topo orodje in umazano obleko odloži. Gosēnica zaspí in je kakor mertva; brez glave in nog, brez ust in oči leži nepremakljiva. Mehka koža se čez dalje bolj poterdi. Temno je vse okoli nje, nobena sapica ne more do nje, v grobu leži in se ne premakne. —

Toda ravno zdaj, ko bi vsak mislil, da gosēnica od dolęga žrenja trudna počiva, da spí ali je že celó mertva, godé se ž njo pod terdo lupino puže — tako se namreč gosēnica v tem stanu imenuje — čudne reči. V štirinajstih dnéh lep metulj iz kokona prileze, v kteręga se je bila gosēnica zapredla. Na glavi se mu bliskate dve veliki očesi, dve kocasti tipavnici od njęga visite, v mehko kožuhovino ima život oblečen; štiri perutnice ima za letanje in šest nog za tekanje in sejo. Vse to

kaže, da je namenjen, razveseljevati se v gorkem zraku v čisti, božji sapi! Kako pa je prišel iz meha — iz ječe, v kateri je bil zapert? Njegove noge so preslabe, da bi stoterikrat prepleteno nit ž njimi pretergal; zób kar nima, in jeziček, ki ga ima, ni za drugo rabo, ko zato, da méd iz cvetlic serka. Gotovo bi bil moral poginiti v ječi, ktero si je sam napravil, ko bi mu Bog ne bil drugače pomagal. Iz svilnatega soka je gosenica meh napredla; ostala jej je pa še druga mokrota, ktero je dozdaj metulj v sebi ohranil. Kedar se je bil zgodil, spustil je bil mokroto od sebe in ona je pregrizla prejo in je jetniku odperla vrata, skozi ktera je ročno izferčal.

Le malo svilnim metuljem, ktere pri nas po hišah redimo, pušča se to veselje, ker luknja, skozi ktero metulj iz temne ječe zbeži, prejo razterga in jo pokvari, da ni za rabo. Metulji, ki izferčé, se kmalo sparijo, in babice poležejo po tri do pet sto jajčic na vejice murbovih dreves, ali kjer se po hišah redé, na platno ali popir, in iz teh jajčic se spet gosenice izvalé. Druge puže pa z vročino umoré; tankega konca poiščejo, in več nitek vkup v močno nit spredejo in v štrene zvijó, ktere barvajo ter draga svilnata oblačila, lepe rute in pisane trake iz njih delajo.

Tako se je napravila svila iz gosenčnega svilnatega soka, ta sok iz murbovega perja, to pa iz zemlje, zraka in vode — torej je draga svila postala iz zemlje, zraka in vode s pomočjó dveh zernic murbovega semena in metuljevega jajčika.

57.

Tri rožice.

(Češka pravljica; poslovenil J. S.)

Na severnem Češkem je v začetku minulega stoletja živel ubog, toda blag pastirček. Roditelji so mu bili že davno odmerli, njegova žlahta pa so bili preubožni, da bi mu bili mogli kaj pomagati. Vsak dan je pasel malo čredo ovác pod Borenom, silovitim hribom, ki visoko iz planjave moli. Neko nedeljo jutro je solnce prijazno vzhajalo izza kop visocih gor, rožno bliščobo razliva je po obližji, ktero je krasotila komaj porojena pomlad. Solnce še ni bilo vse nad gorami in že je pastirček svojo čredo gnal proti skalovju. Danes je mnogo više; hotel je na verhu opraviti svojo molitev. Ko je odmolil, potem se je radoval prelepega razgleda in skakal je poslednjič kakor serna od skale do skale na planjavo. Ko doli pride, zagleda na samem košat germ, na katerem so rasle rože. Na eni vejici so bile tri lepe rože. Utergal je te tri rože in pripel si je za klobuk. Neko-

liko stopinj je šel strani, pa že zagleda v steni železna vrata, katerih poprej nikoli ni vidil. Bliža se jim, da bi je odperl in glej! bila so prislonjena. Serčno vstopivši, pride v temno, toda prostorno dvorano. Ko se ozrè, vidi tam berleti lučico. Vedno dalje gredé prispè v prostorno jamo. Nadzemeljska svitloba jo obseva. Po stenah in po stropu se leskečejo biserji z dragimi kameni; v sredi pa na zlatem stolu sedi veličastna ženska. Glavo jej objemlje dragocena krona, ovita z dišečimi cveticami; zlati lasci se jej spuščajo po belem, kakor srebro bliščečem zatilniku; velike, plave oči svetijo kakor dve zvezdi na sinjem obnebji in usta se jej žaré ko najpolnejše črešnje. Obleko je imela iz krasnih srebrnih tkanin, katerim so bile všite zlate cvetice; v rokah je držala zlato vreteno, na katero je sukala sreberne niti.

Mladenču se je bliščilo od te krasne prikazni; stermel je nad čudeži, ktere je njegovo oko prvič vidilo. Ko ga ženska ugleda, ustavi zlato vreteno, prijazno se mu nasmehljá in migne mu k sebi. Blaga prijaznost visoke gospé mu je dala pogum, da se je bližal in globoko priklonil. Ženska je odperla usta in govorila, kakor bi žvenkljali srebrni zvončki: „Verl deček si, priden, zvest in pobožen; zató prejmeš plačilo. Pristopi in vzemi si teh kamenov, kolikor jih moreš nesti.“

Reče mu ter z roko pokaže sod, ki je ležal blizo nje. Plaho se je deček bližal ženski, pa s klobukom si igral; zató ni zapazil, da so mu rože padle na tla. Obotavljal se je, da mu je morala gospá še enkrat veleti: „Napolni si žepe z dragimi kameni iz velicega soda.“ Potem hoče oditi, ali ona mu reče: „Ne zabi najboljšega!“ — On pa ni menil, kaj bi pomenile te besede in hitel je, kolikor je mogel, proti vratom. Bil je komaj čez prag in vrata se za njim zalopnejo, da se je vse potreslo. Ko se ozrè, ne vidi vrat, ampak same gole stene. Seže v žepe, ali namesto dragih kamenov potegne le nekoliko suhega listja. Zdaj še le je vedel, kaj je mislila ženska, rekoč, da je pozabil najboljši; žalosten je ogledoval zdaj klobuk, zdaj suho listje. Zavoljo zlata in bogastva je bil pozabil rože, tri čiste bele rože nedolžnosti, ki nam samoedina delí srečo in blagost.

58.

Traven.

(Zložil M. Ravnikar Poženčan.)

1. Borja po hribih
Megle snežene
Suče hudó;

Rožic ne vidi,
Kamor pogleda,
Moje okó.

2. Milo zdihuje
Virov vodica,
Led jo teží.
Živi studenček
Mahnate skale
Še ne merlí.

3. Pevčki pomladni
Nam še po gozdih
Redko cverčé;
Medved, ris, jelen
Še po berlogih
Mirno ležé.

4. Živo te prosim,
Traven ovenčan,
Daj nam rokó!
Reci prijazno
Žalostni zemlji:
Cveti lepó.

59.

Pomlad.

(Spisal A. Umek.)

Najlepši čas življenja je mladost, najlepši letni čas je pomlad. Ko začne solnce više na nebu voziti se, prihaja več toplote na zemljo, led se jame tajati, sneg odhaja, viharji postajajo mileji, in v malo dnevih gledamo namesto zime rajsko pomlad.

Travniki in gozdi so zeleni, cvetlice cvetó po tratah in po drevji se razvija cvetje. Blage dišave nas razveseljujejo, tice prepevajo vesele pesmi, vse je polno življenja, polno veselja.

Pastirji jemljó v roke piščali in gonijo črede na pašo. Ljudjé hodijo delat na polje in v vinograd. Po zimi je bilo povsod vse tiho, s pomladi se povsod razlega radosten glas. Otroci se zbirajo na travnik, tergajo zale cvetlice, spletajo lepe vence, skačejo za metulji ter si delajo kratek čas.

Iz zamórskih dežel se vračajo tice, ki so nas bile v jeseni popustile, nanašajo gnjezda po germovji in ljubeznjivo gojé svoje mlade. Škerjanec žvergoli po zraku, slavec prepeva v gozdu; noč in dan je vsa narava polna slave Stvarnikove! —

O radostnem pomladnjem gibanji tudi starec popušča zimski zapeček ter se hodi na solnce ogrevat. Milo se mu dela pri sercu, ko gleda, kako igrajo in skačejo otroci po pisani trati. Budé se mu nekdANJI spomini in misli si: Vse mine na zemlji, mine pomlad in — mine mladost.

60.

Mravljišče.

(Spisal Fr. Erjavec.)

I. Pomladansko solnce pripeka in pregreva mravljišče na kraju smrekovega gozda, iz katerega je sneg večidel že zbežal pred solnčnimi žarki; in vendar je mravljišče še mrtvo, kakor bi bila kuga pomorila njegove prebivavce. Le ene mravlje ni viditi, vse še spé v gorkem stanu, kjer se skerčene ena druge tiščé. Kakor silna vojska kralja Matjaža v votlem hribu, tako čakajo tudi one povelja od zgoraj.

Pa solnce pripeka bolj in bolj in eden zaspanecv se prebudi. Vzdigne glavo iz črne trume in z zaspanim očesom krog sebe pogleduje — vse še spi. Ali se je zmotil? Ali še ni čas se vzdigniti z ležišča? Pa saj vendar čuti, kako gorkota od zgoraj puhti. Stegne torej nožice, pomane si oči in še na pol zaspan se napravi iti gledat, ali je že čas zapustiti gorko postelj, v kateri je že štiri mesce tičal. Gre po veliki cesti, pa ne more dalje; terdne pregraje, ktere je jeseni sam napravljati pomagal, jezé mu pot. Nekaj časa hodi okoli male terdnjave in išče kake špranje, da bi se skozi njo splazil, pa ni je dobiti. Jezen zgrabi eno brunce in si prizadeva ga izdreti, vleče in vleče — pa nič ne opravi; popade drugo, tretje, pa vse njegovo prizadevanje je zastonj. Vse je umno in terdno sezidano.

Nejevoljen gre tedaj nazaj in zgrabi s čeljustmi prvega zaspaneta, na katerega po sreči naletí, za vrat in ga strese. Zaspanec se prebudi in debelo gleda, kakor bi hotel reči: „Da bi te! kaj mi hočeš?“

Ta ga pa začne s tipavnicami tipati in božati — in zaspanec se predrami in v trenutku vé, kaj mu je početi. Oba gresta družih budít. Kmalo jih je deset na nogah in vsi gredó nad barikade, ktere se združeni moči deset korenjakov ne morejo več ustavljati. Pridejo ven, solnce je iz konca bliščí, pa se ga kmalo privadijo, in želodec, kateri je čez in čez z debelimi pajčevinami preprežen, oglašá se tudi močno. Da bi ga utolažile, poiščejo kake sladkarije in zraven se veselja na glavo postavljajo, cukajo se in druge burke uganjajo. Potem gredó

domú in tu je kmalo vse na nogah; kakor hudournik vró ven pri vseh vratih in na mravljišču se vse giblje in mergolí, kakor voda, ki v kotlu vre in kipí.

II. Po leti nahajamo v vsakem mravljišču troje živalic. Perve so moške mravlje, ki se od navadnih mravelj le po perutnicah ločijo, potem najdemo babice, ki so večje, ko moški in tudi krilate; zadnjič so navadne mravlje, ki nikoli nimajo perutnic. Teh je največ, té tudi navadno le mravlje imenujemo, ker moški in babice sploh ne hodijo iz mravljišča, ampak so le domá in navadne mravlje jim strežejo, donašajo jim jed, zidajo tudi pohištva itd. z eno besedo, one skerbé za vso nasselbino. To so delavci, kateri nimajo nobenega spola.

Navadno mesca velicega serpana zleté moški in babice iz mravljišča in se dvignejo v zrak, kjer se semtertje švigaje ženijo. Ko so nekoliko časa veselja pijani okoli ferkali, popadajo na tla. Moški, ki niso zdaj za nobeno drugo rabo, kmalo poginejo, babic pa že delavci čakajo; berž ko eno zagledajo, zgrabijo jo, polomijo jej perutnice in jo tirajo slovesno v stan. Eni delavci ostanejo za stražo vedno pri babicah, pitajo je pridno in jim strežejo na vso moč, ker one so zdaj upanje cele nasselbine, brez njih bi rod pomerl.

Ko začno babice jajčeka leči, že so delavci pripravljeni, ki jajčeka v nalašč za to odmenjen kraj nosijo in lepo vredijo. Babica potem tudi kmalo umerje, le maloktera zime ali celó pomladi dočaka.

Pomladi je delavcem prva skerb jajčeka na solnce nositi; če je solnce prevroče, hité ž njimi v mravljišče v prvo nadstropje, potem v drugo itd.; proti večeru pa, ko solnce že medlí, nosijo je spet kviško in na zadnje, ko se je solnce že skriló, nesó je spet v dno na odmenjeno mesto, zapahnejo spet vse duri, postavijo k vsakim vratom stražo in trudna družina gre k pokoju.

III. Noč je minula, zlato solnce je že vzšlo. Tudi v mravljišču se je jelo gibati, straža odpahne duri in pokuka ven, pa gosta megla pokriva zemljo, vreme je neprijazno in kmalo deževati začne. Straža zapahne spet duri, zadela vse špranje in gre v stan. S tipavnicami ošverka vsacega, ktereга sreča, ta se precej oberne in oba gresta naznanovat vremena. Tipavnice švigajo od kraja do kraja in kmalo vsa družina vé, da dežuje in da bo treba danes doma ostati.

Pa pridna mravlja nikoli rok križem ne derži. Čeravno dež vnanja dela ovira, vendar je domá to ali drugo reč treba popraviti. — Tu se je poderl steber, ki je do zdaj strop podpiral, treba ga je na novo postaviti; pot, ki v drugem nadstropji do malih vrat pelje, ta se je po zimi tu in tam zasul,

treba ga je otrebiti in v zgornjem nadstropji bi bilo tudi še drugega novega potreba. Vse to mora biti še danes storjeno.

Pridno se lotijo dela, postopača med njimi ni viditi; v tem kotu eden s čeljustnicami koplje in rahljá zemljo, drugi jo odnaša, tam spet tretji postavlja terden zid in včasih pride tudi polir pogledat, kako gre delo od rok. Če kaj ni dosti terdno, morajo podreti in iz novega začeti.

Pa po terdnem delu je tudi dobro počivati, to vsak dobro vé in nobeden mravlji ne bo zameril, če si od dela malo oddahne in svojemu želodcu kaj boljšega privoši.

Vsako mravljišče ima nekaj tujih majhnih živalic v svojem stanu. Imenujemo je zeljšine uši, ker so res ušém podobne, in vsakdo je je že po bezgu ali po kaki verbi laziti vidil. Tem živalicam so mravlje posebno dobre, nosijo je na solnce, gleštajo je in jim strežejo, kakor le morejo, tudi hrane jim donášajo in rajše same stradajo, da le njih živinica pomanjkanja ne terpi. Te uši so res domača živina vsega mravljišča, od ktere dobiva sladek vžitek. Te živalice imajo na herbtu dvoje cevi, v katerih se nabira neka sladčica, po kateri mravlje posebno hrepené. Ko pride mravlja do uši, začne se jej prilizovati, boža jo in gladi s tipavnicami toliko časa, da spusti uš po vsaki cevi kapljico one sladčice, ktero mravlja željno poserka. Tako gre mravlja od ene uši do druge, da ima dosti. Uši so pa tudi rade pri mravljah, saj se jim nič hudega ne zgodi, mravlje lepo za-nje skerbé, kakor kmet za svojo molzno živino, in res, kar je kmetu krava ali ovca, to so mravlji te uši.

IV. Topli pomladanski dnevi, ki se zdaj versté, zbudili so življenje v jajččkih, ki so do zdaj pri miru na mestu ležala, na ktero so je delavci spravili. Začnó se gibati in iz vsacega jajčeka zleze červíč ali gosenica. Pridnim in skerbim mravljam dá to posebno veliko opraviti, ker družina se je hudo pomnožila in novorojenci imajo vedno lačne trebuhe in le gledajo, kje bode kaj ugrizniti. Ker si sami še ne morejo potrebnega vsakdanjega kruhka poiskati, donášajo jim ga mravlje pridno od jutra do hladnega večera. Domá je vedno sto in sto ust odpertih, ki željno pričakujejo svojih strežnic. Mravlja prinese hrano v čeljustih in červíč odpre svoja usta na široko in zija kakor žejni srakoper v gnjezdu. Mravlja ga pita po malem s prinesenim jedilom, ktero bliskoma zgine v požrešnem žrelu. Ko bi to dolgo terpelo, moralo bi vseh mravelj biti konec. To je še njih sreča, da terpi to pitanje le nekoliko dni, ker potem se leni trebušniki zapredejo v tenko kožico in iz gosenic postanejo bube, kakor se zapredejo svilodi v kokone.

Te bube ljudjé navadno mravljinja jajca imenujejo in je nabirajo za tiče, katerim ta hrana posebno tekne. Bube se mo-

rajo pa popred v soparju zadušiti, sicer bi nabiravcu čez nekoliko dni kašo upihale.

Mravljam je kaj zelo všeč, da so ti požeruhi upokojeni, ker zdaj se zamorejo oddahniti in tudi za sé bolj poskerbeti, posebno pogosto hodijo zdaj k ušém v vas, vse je spet veselo in zadovoljno.

Pa to prijetno življenje terpi le nekoliko dni, ker potem se začno bube spet premikati in iz tenke kože prikobacajo mlade mravlje. Torej se zdaj mravlje spet bolj doma derže in pazijo na bube. Ko mislijo, da je prišel čas, pretergajo s čeljustmi lahno tenko kožico na onem koncu, kjer ima mlada mravlja glavo. S pomočjó strežnic se izmotajo mlade mravlje iz tesnih celic, pa so še slabe in neukretne. Po vsem životu se jih derži ozka srajčica iz tenke bele mrenice in starše mravlje jim slačijo to srajčico počasi in skerbljivo, da bi mehkih udov ne ranile. Ko so te zadnje vezi odpravljene, dajo jim precej kaj dobrega jesti in potem, ko so se pokrepčale, vodijo je po mravljišču in jim skazujejo vse kote in pote, ker zdaj bodo morale same za sé in tudi za druge skerbeti. Iz jajček namreč so se izvalile razun navadnih mravelj tudi moške mravlje in babice, ktere nikoli iz mravljišča ne gredo, torej jim morajo delavci donašati potrebnega jedila. Novinci so kmalo spoznali svoje dolžnosti in se privadili službe in vsa družina živi veselo in srečno.

61.

Slavček.

(Zložil S. Jenko.)

1. „Kedar mlado leto
Pride z novim cvetjem,
Zopet prideš, slavec,
Praznovat ga s petjem!

2. Kake nove pesmi
Nam prineseš v gaje?“
Drobni tič odgovor
Dal mi je skakljaje:

3. Z mladim letom pride
Cvetje kakor lani,
Jaz pa vam prinesem
Petje kakor lani.

Štorklja.

(Prosto poleg „Žive,“ spisal dr. V. Janežič.)

Zvesta, vselej z veseljem sprejeta tovaršica človekova je mimo lastovice tudi štorklja, ki je z ono vred tako rekoč srednica med domačo podverženo perutnino in drugimi svobodnimi letavci.

Štorklja je žlahne kervi in visocega rodú. Njeno gnjezdo se nahaja ob strehah in slemenih, ob stolpih in zidinah visoko nad celo vasjó; večkrat pa se vgnjezdi na obsekanem, debelovejnatem drevesu blizo vasi ali poslopja na samoti. Ali to drevó mora biti visoko; zakaj štorklja ljubi prost, neomejen razgled po vseh svojih oblastih, po lokah, njivah in kalužah.

S prvo pomladno sapico prileti tudi štorklja nazaj do svojega sela, in mladi in stari jej vriskajo nasproti. Vesele pesmice in prijazni klici pozdravljajo dolgo pogrešano prijateljico; zakaj sladko upanje je prinesla vsem, da se verne nova lepa pomlad.

Štorklja je kaj čudna, vse hvale vredna tica; ona je vojvodica, prerokinja — vse v eni osebi. Ktera druga tica bi se neki mogla ž njo meriti! — Že njena postava ti kaže neko prednost pred drugimi ticami. Na visocih nogah, v ozkih rudečih nogavicah se v eno mér ziblje njeno v belo oblečeno truplo. Rep je černo obrobljen, kratek in prisekan; pa toliko daljši in bolj stegnjen je njen vrat, na katerem jej počiva glava v tihi častivrednosti. Togo, pa gladko perje se prilega njeni glavi kakor skerbno počesani lasjé. Izpod černih obervi gleda rujavo oko! Obličje se končuje v dolg rudeč kljun, ki je silno oster in špičast. Hoja, oprava in vsa njena obnaša kaže, da je terdovratna starokopitnica iz davnih časov. Globoko zamišljena korači kakor po berglah ob potocih in po lokah; pri vsaki stopinji povzdigne visoko k truplu svojo nogo, da jej kake nesnage ne obvisi; vrat in glava jej pa v smešni resnobi sem ter tje vaguta. Molcé koračita samec in samica po lokah in močevinah.

Kakor se pri kočovavnih narodih neizmernih step gospodar rodovine popred podaja, da si poišče novih paš, in še le potem svojo družino pripelje: enako pride tudi samec dva—tri tedne pred samico do naših krajev, da pogleda, ali je še vse v starem redu, ali pa da si, če sta nov par, prikladnega mesta za gnjezdo poišče. Ako je našel še vse: staro gnjezdo na svojem mestu, stari studenec na dvoru in poleg njega košato drevó, zopet zgine za nekaj časa. Ali kmalo se pripelje s svojo družico. S čudnimi prikloni jo vpeljuje v staro gnjezdo kakor svojo gospodinjo. Na vso moč se lotita zdaj dela. Staro gnjezdo se v kratkem po-

pravi ali v potrebi novo nanosi. Tako se prav po domače vredita v starem posestvu in kmalo se pričnó očetovske skerbí in radosti. V lovi potrebnega živeža pretekajo samcu dnevi v selski tihoti.

Ali včasi se skali domači mir in pokoj tudi v tem tihem domačinstvu. Zavid, izdaja in sila ne razsevajo pogubnega semena samo med ljudmi, tudi v mirno štorkljino družino se vri-vajo. Ne redko se prikaže sredi podedovane lastine kak prekanjen potepin; proti vsej pravici in po sili se polasti njenih lok in mlakuž. Včasi se pritepe kak samski kalin in s pohotnim očesom obleta samico, ktera v nepričujočnosti gospodarjevi za svojo še v luščini zavarovano rodovino skerbí. Že od daleč je zagledal samec, ki se vrača domú, zopernika in v mogočnem silovitem letu se zažene proti njemu, da si ohrani dom in rodovino. Oba se nakeršita in z ostrim kljunom spopadeta. Globoke rane si sekata v persi in pleča. Divje se spet popadeta, in dokaj časa mine, predno se spustita. Sedaj zletita na kviško, silno s perotmi mahata in se z vso močjó eden v drugega zaletujeta; grozen šum in hrum napolnjuje ozračje. Eden je globoko ranjen in beží, uni derví v silovitem letu za njim, dokler se oba v daljavi ne izgubita. Pa boj še ni končan. Spet se ustavita in nov hud boj se vname. Z vso močjó se napadeta, napade odbijata in se spet gnjezdu približujeta. Samica čepí tiha v domačem stanu; včasi vendar zaklepeče s kljunom, kakor bi samca na sterpljivost izpodbadala. Še enkrat zahrumi nekaj silnih udarcev, in že pade nasprotnik ranjen na tla, boljše hrabremu samcu prepustivši. Boj je slavno določen, dom in rodovina oteta in zmagavnega samca slavi vse pleme kot hrabrega junaka.

Mladiči se izvalé in samec jim postane skerblijv in dobrasrčen oče. Svojim roditeljem in dobrotnikom je štorklja jako hvaležna; zato so jo že starodavni Rimci imenovali pobožnega tiča in jo kot izgled domačih čednosti visoko čislali. Kmetu, na katerega strehi je gnjezdila, popušča vsako leto kak dar kot stanovnino: prvo leto pero, drugo jajce, tretje celó mladiča. Kjerkoli se vseli, tam nikdar, kakor pravijo, ne pogori. — Tudi čistota v domačem življenji je štorklji lastna; ona je tako rekoč znamenje njenega narodskega življenja; pa jej je tudi v resnici potrebna; zakaj najmanjši madež bi ogerdil nje belo oblačilo. Dolgi kljun jej služi za ščet in glavnik; zdaj se tu obira in popravlja, zdaj tam, zdaj na suknji, zdaj na opersniku, zdaj na nogovicah. Pa njena čistota ni samo vnanja; ona ne spada k tistim, ki pod svitlo suknjo nesnažno srajco nosijo. ves čas se koplje; celó znotraj se s svojim kljunom čisti in snaži.

Štorklja je v svojih opravilih v marsičem človeku podobna;

zató jo pa tudi človek in ona človeka rada ima. Brezskerbno korači po loki in ogradi ratarjevi; v severnih primorskih mestih se celó med ljudstvom spreha, derzno od vsacega zahtevaje, da bi se jej umaknil. Ponosno stopa od terga do terga, od studenca do studenca: ona čuti, da je med svojimi. — Pri vsej krotkosti in privadnosti ljubi štoklja vendar svobodo čez vse.

Kedar se o letni soparici močevine in kaluže posušé, zapusti štoklja svoje dosedanje stanovanje in se umakne do lesov, kjer se še nekaj časa ob vrelcih, potokih in mlakah spreha. Ko pa jeseni tudi tam potrebne hrane zmanjka in se zlatoperi detal, mična konoplišica in drugi pevci na odhod odpravljajo, začno se tudi štoklje zbirati po samotnih lokah in planjah in se pomenkujejo o poti v drugo toplejšo domovino. Klepetaje s kljunom se nekaj časa posvetujejo, potem se kar naravnost vzdignejo visoko pod nebó in splavajo v gostih trumah proti jugu. Posamezna plemena prezimujejo v južni Evropi, kakor v Carigradu, Sevili in drugih mestih, kjer imajo svoja zimska stanišča; druga se obernejo v malo Azijo, kjer v brezštevilni množini po mestih svoja gnjezda imajo; pravo zimsko stanišče priljudni štoklji pa je nilska dolina, kamor ravno po odtoku Nilovem priletí in spet bogato pogernjeno mizo najde. Z veseljem jo pozdravi tudi rujavi sin Egipta, kakor jo je s pomladi Evropejec. Štoklja je vsem mil in ljub gost.

63.

Nevihta.

(Iz „Babice“ Božene Nemcove; poslovenil Fr. Cegnar.)

Jutro je bilo soparno. Kdor je mogel, stari in mladi so delali na polji, da se spravi vsaj to, kar je bilo požetega. Solnce je pripékalo, da je zemlja pokala pod pekočimi žarki. Ljudje so se potili, cvetice so venele, tice nizko letale, živina je sence iskala. Že od jutra so se delale kope na nebu, s početka majhne, sive, belkaste, sem ter tje raztresene; čim više je vstajalo solnce, tim bolj so se množile, valile, vzdigale, sprijemale, puščaje za seboj dolge repe, temnele in temnele — in o poldne je bilo vse nebo proti zapadu zakrito s črnimi, težkimi oblaki, ki so se proti solncu valili. Strahom so se ozirale ženjice proti nebu; če tudi so že težko sople, vendar so hitele z žetvijo, kolikor se je dalo.

Bábica je sedela na klopi pri pragu in boječe se ozirala na oblake, ki so viseli že nad hišo. Dečka in Nežka so igrali za poslopjem, ali bilo jim je tako vroče, da bi dečka bila vse pometala s sebe in v strugo poskakala, ko bi jima bila babica

privolila. Sicer vedno glasna in kakor živo srebro nemirna. Nežka je zévala, ni hotela več igrati in naposled je zaspala. Tudi babica je imela težke oči. Lastovke so nizko letale, skrivale se celó v gnjezda; pajek, ktereга je babica zjutraj gledala, kako muho opreda in davi, skril se je v pajčino, perutnina po dvoru se je v hlad stiskala, psa sta ležala babici pri nogah in hitro soplja in jezik iz gobca molila, kakor bi bila prišla z divjega lova. Drevesa so stala tiho, noben listek ni trepetal. Prišel je Prošek z ženo iz gradu. „Ljudje božji! grozen vihar se bliža, ali so vsi domá?“ prasha gospodinja že od daleč. Platno z belišča, perutnina, otroci, vse se je spravljalo in nosilo v hišo; babica je položila na mizo hleb kruha, pripravila hudournu svečo, okna zaperla. Vse je bilo kakor mrtvo, solnce so zakrili oblaki.

Kar naglo je potegnil veter; blisk je švignil po črnem oblaku, zamolklo je zagermelo. Začele so padati debele kaplje, bliski so švigali po črnih oblakih, grom je bobnel, vihar strašno tulil. Prošek je šel v hišo. Babica je užgala hudournu svečo in molila z otroki, ki so pri vsakem blisku in gromu obledévali. Prošek je hodil od okna do okna in gledal vèn. Lilo je, kakor bi se bil oblak pretergal, nebó je bilo vedno odperto, blisk je švigal za bliskom, kakor bi se goreče kače po nebu vile. Na hip nastane tišina — zdaj spet zablisne plavorumena svitloba križem po nebu in — tresk! — ravno nad hišo. Babica je hotela reči: „Bog se usmili!“ ali beseda jej ostane na jeziku; Proškova gospá se prime mize, Prošek obledi, Urška in Jerica padete na kolena, otroci se v jok spusté. Vihar se je na to polegél, kakor bi si bil s tem treskom jezo ohladil. Slabše in slabše se je čulo germenje, oblaki so se razganjali, ménili barvo in že spet so se kazale med sivimi oblaki jásnice. Nehalo se je bliskati, dež je ponehal, vihar se odtegnil.

Kaka prememba zunej! Zemlja še kakor v omedlevicah počiva; udje se jej še tresejo in solnce gleda na njo še z rosnim, ali žarečim očesom; sem ter tje je še na njegovem licu oblaček, ostanek strastnega serda. Trava, cvetice, vse je na zemljo potlačeno, po potih tekó potoci, v strugi je voda skaljena, drevesa otresajo tisoč kapelj, lesketajočih po njih zeleni obleki. Tice letajo zopet po zraku, gosi in race se veselé v lužah in potokih, ktere jim je ploha nalila; kokoši skačejo po žužkih, kterih zopet dosti po zemlji gomzi, pajek lazi iz pajčevine; vse žive stvari hité vživat novega življenja in veselja. Prošek gre iz hiše, obide poslopje, in tu, lej! strela je razklala staro hruško, ki je s svojimi vejami toliko let streho krila. Polovica je je ležalo na strehi, polovica se je k tlam klánjala. Ta stara drobnica že mnogo let ni rodila, in njen sad ni bil dober; ali imeli so jo radi, ker je streho od pomladi do zime z zelenjem

krasila. Tudi na polji je škodovala ploha; ali ljudje so se vendar veselili, ker ni bilo veliko kvara; hujše bi bilo, ko bi se bila toča vsula.

64.

Zastavica.

(Zložil M. Vilhar.)

Med zemljo in nebom
Se dete kojím,
Od hriba do hriba
Veselo ferlím.
Oblake in megle
Preganjam na ples,
Pometam in pišem,
Brez metelj, perés.

65.

Svitloba.

(Spisal M. Vertovec.)

Svitloba je nekaj, kar le z očmi občutimo in s česar pomočjó bližnje in daljne reči vidimo. Tèma ni sama na sebi obstoječa reč, ona je le pomanjkanje svitlobe; vendar nikjer ni taka tèma, da ne bi bilo še nekaj svitlobe. Mačke, čuki, sove itd. vidijo tudi v največi tèmi, imajo pa drugače stvarjene oči, ki se jim v tèmi tudi bolj odpirajo.

Svitloba se od vsake reči neprenehoma na vse kraje raztega ali razširja; ona je čez vse človeške zapopadke tanka in nevagljiva reč; vidil boš celó skozi luknjico, s šivanko na popirju storjeno, ob enem več ljudi, živine ali drugih reči; svitlobni žarki tedaj neprenehoma in ob enem od vseh teh reči skozi luknjico v tvoje oči prihajajo, da je vidiš. Med vsemi znanimi rečmi je svitloba najhitrejša v svojem teku; od zemlje do solnca je 20 milijonov milj in kroglja iz topa bi potrebovala, ko bi zmiraj naprej z enako hitrostjo letela, za to pot 26 let; svitloba pa pride od solnca do nas v osmih minutah; stori tedaj v eni sekundi, ki je 60ti del ene minute, 40,000 milj pota.

Neke reči same od sebe svetijo, kakor solnce, nekatere zvezde, goreče in žareče reči, mnogi merčesi, červiči, trohneči les, gnijjoče ribe itd.; druge reči pa, ki je zató temne imenujemo, morajo od drugej biti razsvitljene, da je moremo viditi. Naravoslovci in kemikarji menijo, da je svitloba obstojni

del vseh pozemeljskih reči. Pri veliko kemijskih opravilih ločenja in druženja se prikaže svitloba; prikaže se pa velikrat tudi brez gorkote, kakor pri trohljivem lesu. Ko je svitloba z gorkoto sklenjena, pravimo jej ogenj.

Svitloba močno tekne človeku, živalim in vsem rastlinam; če bi človeka delj časa v črni temi redili, hiral bi in hiral, in morda še poginil. Svitloba pobarva vse rastlinsko perje z zeleno barvo. Nič bi prav ne rastlo in se ne pobarvalo brez svitlobe; to lahko vidiš s pomladi v hramu pri korunu in pri drugi zelenjavi. Mnoge rastline se od jutra do večera zmiraj proti solncu obračajo, kakor solnčna cvetlica; prav mikati je mora po svitlobi!

66.

Dva draga kamena.

(Spisal J. Cigler.)

Priprost kmetič pride po opravkih v hišo bogatega tergovca. Ni bilo ravno zgodaj, pa gospod je bil še le vstal in se umival. Prijazno reče tergovec kmetiču: „Oče! le vsedite se na ta-le stol in počakajte, da se umijem, potem se bova kaj pomenila.“ Kmetič se vsede in ogleduje perstane, ki je je bil gospod s perstov snel in na mizo položil, dokler se ne umije. Dva perstana sta kmetiča posebno v oči bodla, ker sta bila posebno lepa in se zeló lesketala. Kmetič reče: „Žlahtni gospod! ne zamerite, da vas vprašam: koliko veljata ona dva lepa perstana?“ — Gospod pravi: „Saj mi ne boste verjeli, če vam tudi povem. Oba veljata petsto goldinarjev.“ Kmetič se začudi in pravi: „Dà-tè lepi denarci! Saj ni toliko zlata, pa toliko veljata!“ — Gospod pravi: „Res ni toliko zlata, pa le kamenci so tako dragi, ki so v perstana vdelani — to so dragi kameni, zató se tako svetijo.“

Kmetič pravi: „No no, to pa že verjamem; saj sem že včasih slišal, da so taki kameni zeló dragi. Pa žlahtni gospod! povejte mi še, koliko dobička vam pa nesó ti-le žlahtni kameni na leto?“ — Gospod se nasmeje in pravi: „E, kakošni ste vendar, ki mislite, da mi morajo kaj dobička nesti? Perstane natakнем na perste, da se ž njimi pobaham, kedar med ljudi grém.“

Kmetič pravi: „Tudi jaz imam domá dva kamena, pa mi prinašata vsako leto čistega dobička petsto goldinarjev, da-si ne veljata več ko 25 gold. obá.“ — Gospod se začudi in pravi: „Oho! kako je to mogoče?“

Zdaj se pa kmetič nasmeje in pravi: „Prav lahko — moja dva kamena sta mlínska kamena.“

67.

Biserji.

(Zložil M. Vilhar.)

1. Milo zvon po dolu poje,
Se razlega čez verhé;
Mlado mamico zakopat
Štirje nesejo možjé.
2. Glasne molijo molitve:
„Naj lahka jej zemlja bo!“
In s perstjó na vek molčečo
Mamico zasipljejo.
3. Zvon že davno več ne poje,
Tiho krog in krog je vse;
Le na mladem grobu joka
Sinek mertve mamice.
4. Solza mu kapljá za solzo,
Sam, oj sam je sred svetá!
In molitev za molitvo
Izdihava do nebá.“
5. Neizmerna milost božja
Odpre blažene roké;
Solze britke, nade polne
V biserje se spremené.

68.

Memento mori.

(Spisal A. Umek.)

„Veselimo se, saj smo mladi!“ tako in enako vriska mladina. Mladost, bogastvo, slava, mogočnost in druge enake okolnosti res rade slepé serca ljudém, da zabijo, kaj nas čaka ob koncu življenja — namreč smert. Temu nasproti nam hrani vesoljna zgodovina nektare izglede, kateri kažejo, da so včasih najmo-gočniji vladarji resno mislili na smert. Tako n. pr. se pripo-veduje, da je starodavni perzijski kralj Kserks, ko je neiz-merno vojno peljal nad Gerke v Evropo, tik morja rekel na-praviti visok prestol. S tega prestola je gledal brezbrojne vo-jake, ko so iz enega dela svetá prehajali v drugega, po mostu

iz bark sestavljenem na morji. Radost je s perva obhajala mogočnega vladarja, češ: Toliko jih je, vsi so moji in bojevali se bodo za mojo slavo. Kmalo pa so vidili krog stoječi, da solze tekó kralju po licih. Prašajo ga, kaj mu je, in kralj odgovori: „Kako bi se ne zjokal, če pomislim, da izmed toliko tisoč ljudi čez sto let nobenega izmed nas ne bode več na svetu!“

Še pred Kserksom je v Aziji živel Krez, najbogatejši kralj na svetu. Ponosen je razkazoval svoja bogastva vsem, ki so ga obiskovali, in se ve da je želel, da so ga hvalili in slavili zato. Enkrat pride k njemu gerški modrijan Solon. Tudi temu razkaže Krez svoje imetje, pričakovaje Solonove hvale. Ali Solon molči. Na zadnje mu nevoljen reče kralj: Solon, ali ne porečeš, da sem jaz najsrečnejši na zemlji? Modrijan pa mu odgovori: Nihče ni srečen pred smertjo. To kralju ni bilo všeč in merzlo se je poslovil od Solona. — Kmalo za tem pridejo sovražniki v deželo, vzamejo vsa mesta in vjamejo tudi Kreza. Perzijski kralj Cir ga hoče na germadi sežgati. Germada že gorí in Kreza dosega plamen, kar slišijo vojaki klic: Solon, Solon, Solon! Cir želi izvedeti, kaj to pomenja, in reče Kreza vzeti z germade. Ko Krez pové, kako se je nekdam pogovarjal z gerškim modrijanom, tudi Cir gane ta povest takó, da izpusti Kreza.

Lepo se piše tudi o Sala-Hedinu, sultanu v Egiptu in v Siriji. Le-tá je bil najmogočnejši sultan 12. stoletja. Osvojil si je bil vse jutrove dežele. Vendar je bil vedno pravičen in zméren, in o zemeljski mogočnosti človeški je vseskozi imel tako zdrave misli, da zavoljo tega slovi še dan danes. Ko je ležal na smertni postelji, ukazal je, da so sneli bandera ž njegove palače. V tem času pa je moral pred palačo hoditi mož z mrtvaškim pertom in klicati ljudém: „Glejte, Sala-Hedin, zmagavec jutrovih dežel, ne vzame nič družega seboj v grob ko ta pert!“

Če so pa že neverski kralji mislili na smert, potem ni čudo, da med kerščanskimi vladarji nahajamo še lepše izgleda. Slavni cesar Karol V. na stare dni ni samo prestola zamenjal s samostanom, tem več je še živ dal prevajati se v mrtvaški trugi, da bi se bolj živo spominjal svojega resničnega pogreba.

Tedaj bodi si kdor koli, ne zabi smerti. „Dolgost življenja našega je kratka,“ pôje pesnik, in:

„Zna biti, da, kdor zdaj vesel prepeva,
V mrtvaškem pertu nam pred koncem dneva
Molcé trobental bo: „memento mori!“

Molitev.

(Spisal A. Globočnik.)

Ali ne čutite svojega serca, da bolj lahko in bolj zadovoljno v persih utriplje, kedar ste lepo opravili svojo molitev? Molitev ohladi serčne bolečine, težko breme nam ona polajša, med veselje pa vlije neko nebeško vonjavo.

Kaj so vaša opravila na zemlji in ali mar ne potrebujete ničesa, česar bi morali prositi od Tistega, ki vas je na zemljo poslal? — Popotniki ste vsi, ki iščejo prave svoje domovine. Ne pobešajte po tleh svojih oči; kviško je treba pogledovati slehernemu, da ne zgreši pravega pota. Vaša domovina so visoka nebesa; mar ničesar ne čutite v svojem sercu, kedar se ozrete v nebó? Ali se mar nobena želja ne gane v vaših persih? Ako se pa gane, je li ona morda mutasta?

Kedar živali lakoto terpe ali je stiska kaka druga potreba, naznanjajo svoje bolečine z žalostnimi glasovi. Ti glasovi pa niso drugega, kakor prošnje, ki je pošiljajo Bogu, da jih usliši. Bode li tedaj človek edina stvar, da bi njegov glas ne smel seči do ljubeznjivega stvarnika?

Časi veje po travnikih in poljanah nevgodna sapa, ki travam posuši stebila in cvetlice žalostno pobesijo svoje glavice; kedar pa hladna rosa pade po noči na nje, zopet zadobé svojo moč ter se veselo ozrejo na kviško. Tudi nad človeško dušo hodijo sape britkosti, ki jo moré; molitev pa je tista hladna rosa, ki dušo oživlja.

Pred Bogom bomo vsi enaki

(Serbska národna, poslovenil Fr. Cegnar.)

Znali se ne bodo kralji,
Ne poznali se cesarji,
Zanič'vali ne ubogi,
Ne štimali se bogati,
Ko pred sodbo bomo stali,
Kjer Gospod Bog sodil bode
Vse pravične ino grešne.

Noč.

(Po Dräseck-u spisal A. Lésar.)

Kaj lepo nam tudi noč oznanuje Bogá, ki nikdar ne počiva.

„Noč je,“ tako navadno pravimo, „mir vlada v stvarjenji, gozdi, mesta in tergi počivajo, ves svet miruje.“ Ali je pa temu v resnici tudi tako, kakor se zdí kratkovidnemu vsakdanjemu človeku? Je li mar naša zemlja vse stvarstvo? Ali življenje tudi na višavah zaspí, kedar se nam na mehki postelji stisnejo oči? In pa tudi, se li res vsa zemlja na počitek pripravlja, kedar nas jame noč zavijati v temno svoje zagrinjalo? Ali solnce, zapustivši nas, ne potuje k našim ljubim bratom, ki bivajo na oni polovici okrogle naše zemlje? Za koga je tedaj noč, ljubi moji prijatelji? Noč je le za nas, ki o večnem dnevi še ne moremo živeti. — Za Boga ni noči; tema njemu ni temna, noč mu je svetla ko dan, temina svetloba.

Od kod neki to izhaja, da ljudjé sploh mislijo, da po noči vse počiva na zemlji? Ali res vsa delavnost praznuje? Ali tudi vi, prijatelji moji, ne opazite nikacega sledú ponočnega življenja? — Mar li Bog, neskončni, čisti, večni Duh, ki vlada svet, zemlji po noči odteguje svojo sapo, vsemogočno stvarivno svojo roko? Le idite o ponočni tèmi nekoliko po svetu in prepričali se boste sami od ponočnega življenja. Kmaló boste kje zaslíšali petje in vesel šunder. Tu je zbrana vesela družbica, ki jej bolj ljubi plesišče, ko sladko mirno spanje. Tù vidite razsvetljena okna kake jedilnice, kjer obilna svečava gostom razsvetljuje gostí, ktere še le o pozni noči mislijo zapustiti. Tam boste zapazili drugo lučco, kako samotna berlí. Ona sveti ali tihemu učenjaku, ki se je zamislil v učene svoje preiskave; ali marljivemu delavcu, kteremu je bil dan prekratek, da bi si bil prislužil, česar mu je treba za ljubo družinico; ali milovanja vrednemu bolniku, ki se o urah splošnega počitka bori s hudimi svojimi bolečinami.

O poletni noči pa idite na polje in travnike. Zdaj striček začverčí, zdaj prepelica zapoje, zdaj keber zabrenčí; kmalo v tersji zašumí, kmalo kaka zver skoči iz goščave. Od ondó se glási kakor iz čuvajskega roga, nad vami sova leta, iz germa pa vam tiho na uho šeptajo sanje spečih tičkov. Ako bi pa vidili, česar ne morete, in slišali, česar vam ni mogoče, gotovo, zapazili bi, kako da kalí, klije, raste in se giblje v vseh delih narave, le na videz spiyoče. — Stopite iz hiše in tudi ponočni zrak opazujte, pa se boste prepričali, kako tudi ponočna sapa

pihljá nad dremljóčo livado. Tudi o mesečni svitlobi, kakor o poldne vodica v rečni stružici šumljá ter se dalje valí.

Ozrimo se tudi na kviško. Mične zvezdice, — ž njimi tudi solnce —, svoja pota hodijo ter se nepremakljivo derzé odločenega svojega reda, kakor rastline na polji svojega časa. Če nastavimo ušesa na zemljo, ako bi nam bilo mogoče, opazovati naravo v njenih skrivnih hramih, kmalo bi zapazili, kako mati zemlja sadeže in drevesa, nam na videz spijoče, na redivne svoje persi pritiska tako, da prihodnji dan veselejše rastó, ker so se po noči napili hladivne tečne hrane. Tako se narava ravna in zemlja s sadeži polni po povelji Njega, ki jo je vstvaril in v njej še zmiraj stvarja travo za ljubo živinico, žito človeku na korist, vino, da mu razveseljuje sercé, in kruh za krepčalo trudnim njegovim udom.

Bližajmo se spijočemu in le nekoliko pri njem ostanimo. Kako je vse mirno in tiho okoli njega! Toda tako ni v njegovi skrivni delavšnici? — Le poslušajmo, kako da pluća delajo! Kako se mu persi vzdigujejo? Kako sôpe? Kako mu serce tolče? Kako mu žila triplje? Kako se mu lici žarite? Kako kri kroží ter se po vsem telesu raztaka!

Ali hoče kdo še več prič, da tudi po noči ne umerje življenje? Počiva sicer, toda ne povsod, in še ondi, kjer počiva, miruje le na videz. Sredi pokoja je vendar povsod živo gibanje.

Kdo neki ziblje upehane in trudne stvari tudi po noči na svojem sercu? Kdo živi, kjer je na videz ugasnilo življenje? —

Ljubi moj kristjan! padí na kolena in moli, če ne najdeš primernih besedí, pa saj misli: „Vsegamogočni, modri Bog vse svoje stvari v svoji roki derží. Marsiktere močí so, toda vse so od njega, ki je edini Bog in v vsem dela vse. Med zapertimi očmi Očetovo oko čuje, med sto in sto tisoč spijočimi je nebeški Oče edini, ki nikdar ne spí, nikdar ne dremlje, On, ki je bil Izraelov varh, stvarnik in varh je tudi vsej naravi.

72.

Nočne pesmi.

(Po Herderju spisal J. Vesel.)

Ko je v mladosti David hodil po lokah betlehemskih, prišel je duh Gospodov nad-nj, in odperli so se mu počutki, da je slišal nočne pesmi. Nebesa so pripovedovala božjo slavo in zvezde stopile v kolo: brenk njihovih strun se je dotaknil zemlje, do konca zemlje je plavala njih tiha pesem.

„Luč je obraz Jehovov,“ djalo je zahajajoče solnce, in večerna zarja mu je odgovarjala: „Jaz sem njegovi obleki obrobek.“

Oblaci nad zarjo so se kupičili in djali: „Mi smo njegov močni šotor,“ in vodé v oblacih so veršele v večernem germenji: „Glas Gospodov gre po oblacih; častiti Bog germí, častiti Bog germí visoko.“ „Gospod plava na mojih perutih,“ pravi šumljajoči veter, in mirna sapa mu je odgovorila: „Jaz sem božja sapa, jaz sem dihanje njegove krepčavne mogočnosti.“

„Slišimo hvalospeve, pravi засуšena zemlja, in jaz sem tiha in nema!“ Hladna rosa jej je odgovorila: „Krepčala te bodem, da tvoji otroci v novem življenji vriskajo, da tvoji dojenčki cvetó, kakor roža.“

„Veselo cvetemo,“ pravi okrepčana loka; polni klasje pa vmes zašumé: Mi smo blagoslov božji! Gospodova vojska zoper lakoto.“

„Mi blagoslovljamo vas od zgorej,“ pravi mesec; „blagoslovljamo vas,“ odgovoré zvezde. Kobilica škriplje: „Tudi mene je blagoslovil z rosno kapljico.“

„In pojíl me v žeji,“ reče pesica. „Okrepčal me je,“ pravi serna in veselo poskoči.

„In nam daje hrano,“ senjale so divje zverí; „in oblaci jagnjeta,“ beketala je čeda.

„Uslišal me je,“ — krokal je krokar, „ko sem bil zapuščen.“ „Uslišal me je,“ odgovorí mu divja koza, „ko je prišel čas in sem rodila.“ Gerlica zagruli in lastovka in vse tice so ponavljale speče: „Našle smo gnjezda, svoje hiše, stanujemo na božjem oltarji in spímo v senci njegovih perut v tihem pokoji.“

„V tihem pokoji,“ odgovorila je noč, in dolgo vlekla glas; kar je zapel jutranje zarje budivec: „Odprite duri, vrata svetá; prihaja častiti kralj. Zbudite se ljudjé in slavite Boga; častiti kralj je tukaj.“

Vzhajalo je solnce, ko se je David zbudil iz sanj, polnih krasnih psalmov; dokler je živel, čutil je v duši glasove te soglasne stvaritve in vsak dan; je je izmikal lepoglasni harpi. —

73.

Lastovki v slovó.

(Zložil V. Orožen.)

1. Merzel veter tebe žene,
Drobna lastovka! od nas,
Ki iz lipice zelene
Si mi pela kratek čas.
Vsako jutro, tička moja!
Zgodaj si prepevala,
Vsako noč je pesem tvoja
Sladko me zazibala.

2. Kolkokrat si priletela
 V svoje malo gnjezdice,
 Tolkokrat si mi zapela
 Milo pésmico v serce;
 Zdaj z visoc'ga turna line
 Zadnjo pesem žvergoliš,
 Ki čez hribe in doline
 V tople kraje si želiš.

3. Pride spet pomlad vesela,
 Prideš, tička, ti nazáj;
 Spet boš meni žvergolela,
 Oj, to bode vesel raj!
 Da bi cvetje mlad'ga leta
 Skoraj se prikazalo!
 Ah, znabiti da boš vjeta,
 Viditi te več ne bo.

4. Zdaj boš zapustila mene,
 Ah, kak serce me bolí;
 Merzel sever tebe žene,
 Pojdi, kam te veselí.
 Oh, da mi ni perje dano!
 Rad, o rad bi spremljal te;
 Pa v te kraje zakovano
 Moje revno je sercé.

74.

Tice popotnice.

(Spisal A. Gorenec.)

Najboljše selivke v živalstvu so tice. Tice so sploh zeló občutljive, kmalo je prevzame mraz in vročina. Ako jim zmanjka pa še hrane, ne čaka jih nič drugzega, slovo morajo dati svoji domovini. Povodne tice primora led na vodah, da pobegnejo; mnogo se mora seliti tudi tistih, ki zobljejo zernje, mnogo tacih, ki živé od žížkov, tiste pa vse, ki leté merčese lové. Narava jim je bogato preskerbela vse, česar jim je treba za dolgo in nevarno pot: dala jim je urne peruti, s kterimi kar splavajo od nas po gladki cesti, po zraku tje, kamor je žene nagon; tem ticam rekamo popotnice ali selivke. So pa tudi tice, kterih ne prežene niti mraz niti vročina, naj jim tudi za živež sila prede; rajše stradajo, ko da bi zapustile ljubo domovino. Poterpežljivo čakajo pri pičli hrani boljših dni, prijetne pomladi;

tacim rekamo stalne tice. Najnavadnejše stalne tice pri nas so: vrabec, najzvestejši prijatelj kozelcu in skednju, družina krokarjev itd. — Še drugi gredó počasi za živežem in ostajajo tako dolgo na istem kraju, dokler jim ne zmanjka hrane. Ko pa pride pomlad, vernejo se zopet valit v tiste kraje, kjer so domá, n. pr. navadni škorec, cizek itd. — Vsa druga je pri pravih selivkah, ki ob istem času prihajajo in zopet odhajajo. Potovanje je tako vkoreninjeno v njihovi natori, da jih ne zaderži nobena zapreka, samo sužnost. Ni jim mar niti za hrano, niti za gorkoto. To se vidi pri zapertih tičih, ki so zelo nemirni, kedar pride čas za selitev.

Tice začnó potovati s pomladi sredi mesca svečana in nehajo sredi mesca majnika. Takrat pridejo nekatere iz južnih dežel k nam nazaj, druge pa pobegnejo proti severju. Na jesen pa se zopet začne romanje sredi mesca avgusta in terpi do srede septembra; takrat pride nekaj tic iz severnih krajev, druge pa odleté od nas proti jugu s svojimi mladiči, ki so je izvalile pri nas. Sploh odidejo tiste poprej, ki so pozneje prišle.

Ali pridejo tice kmalo na pomlad k nam, ali jeseni kmalo odidejo, iz tega ne moremo zanesljivo soditi, kakovo vreme bode nastopilo. Mnogokrat nas zapusté, ko je vreme še čisto lepo, pa tudi često prileté, posebno zgodnejše, ko jim zaradi mraza še primanjkuje hrane. Različno je tudi, o katerih urah tice potujejo; nekatere leté le po dnevi, kakor lastavica, nekatere le po noči, n. pr. race, gosí, prepelica; še druge pa najrajše zjutraj n. pr. poljski škerjanček.

Predno tiči odleté, zberó se navadno na kakem odločenem kraju; po poti se jim druge pridružijo ali pa napravijo nove trume. Navadno jih leti mnogo skupaj, pa tudi samo po dva in celó posamezno potujejo. Kedar se jih zbere mnogo ene družine, leté ali neredno, ali pa v lepi versti, ki je podobna dolgi ridi ali pa ima trivoglato podobo, kateri pa vselej manjka zadnje ride. Na čelu letí večidel samec ali pa močna babica. Ko načelniku moč opeša, umakne se nazaj in nasloni glavo na svojega sprednika; na njegovo mesto pa nastopi drugi.

Tice potujejo iz dveh razlogov: da si ohranijo življenje in da se ohrani zarod; zato gredó v jeseni proti jugu, ker jim pri nas primanjkuje hrane, na pomlad pa zopet pridejo valit v severne kraje nazaj. Pri teh selitvah nikoli ne zgreše pravega pota; tudi ima vsaka družina že odločen kraj, kamor pojde in kjer bode ostala čez zimo.

Najnavadniše selivke med ticami pri nas so te-le: kljunač, drozeg in brinjevka; te tri prileté še le na zimo k nam iz severja, kjer so valile. Gavec (Ibis), štoklja, žerjav in lastavica gredó v Afriko, pastaričica potuje celó do Senegala. V Afriko

gre tudi kukovica in vdeb, ki pa večkrat ostane že pri Carigradu. Poljski škerjanec potuje na južno Francosko, na Laško, na sredozemske otoke, v Afriko, Egipt in Sirijo. Premili pevec po naših logih, slavček, gre z gerlico in golobi proti vzhodu v Perzijo, Kino in na Japonsko. Celó prepelica preleti sredozemsko morje; kolibar in srakoper jo potegneta v Afriko.

Tudi drugi deli sveta imajo med ticami selivke, najvažnije so pa selitve severno-amerikanskega goloba. Ta golob živi v severni Ameriki, po trikrat ali štirikrat na leto valí in se tako razplodi, da severna Amerika nima za-nj dosti živeža; zató mora zapustiti svojo domovino in seli se v tolikih množicah, da goste trume solnce zakrivajo. Kamor sedejo ti golobje, tam pokončajo vse; drevje se polomi in poljščina gre vsa pod zlo. Kedar leté, pada blato od njih tako gosto, kakor sneg. Kolika mora biti škoda, ki jo napravijo, to si lahko vsak sam misli.

75.

Egipt.

(Spisal M. Verne.)

Egipt je dežela, res da ozka, pa sila sila dolga; sega namreč od juga proti severju čez dve sto milj na dolgo, široka pa ni nikjer. Meje so jej proti vzhodu sueška ožina, ki jo od kanaanske dežele sebi, in pa rudeče morje, ki jo z Arabijo in Indijo veže; proti jugu Nubija in Abisinija; proti zahodu afriške puščave in tako imenovana Berberija, proti severju pa sredozemno morje.

Imenitno egiptovsko deželo delé v zgornji, v srednji in v spodnji Egipt. Zgornji Egipt je bil prvi naljuden. Glavno mesto so mu bile sloveče Tebe s stoterimi vrati, čuda veliko in nedopovedljivo krasno mesto, čegar razvalinam se še dan danes čudijo vsi umetniki in učenjaki. Že nori Kambíz ga je oropal, pa ne razdjal. Hudobniši ali norejši je bil Korneli Gal, prvi rimski deželni poglavar v Egiptu, ki je Tebe 28 let pred Kristusom ne samo oropal, ampak tudi razdjal. — Malo pozneje ali znabiti enakočasno je dobil tudi srednji Egipt svoje prebivavce; zakaj o Memfi, glavnem mestu srednjega Egipta, pripovedajo mnogi zgodovinarji in starinoslovci, da ga je osnoval in utemeljil Menes ali Mizraim, Kamov sin in Noetov vnuk, prvi egiptovski kralj. Tudi v srednjem Egiptu je mnogo čudovitih spominkov človeške zmožnosti in nečimernosti, ki stojé in bodo stali, dokler bodo stale skalovite gore, v katerih se je za-nje kamenje lomilo. Glavno mesto Memfi pa je imelo teršo osodo, ker se komaj še kraj pozna, kjer je stalo.

— Gledé zanimivih in krasnih spominkov je spodnji Egipt, ki se mu tudi Delta pravi, veliko revniši od srednjega in gornjega; gledé važnih zgodovinskih prilogov pa je enako bogat. Deltino glavno mesto je bilo Heliopol ali po naše solnčno mesto s krasnim, veličanskim, solncu posvečenim tempeljom. Pa tudi solnčno mesto, ki ni bilo daleč od sedanje Kahire, zginilo je kakor Memfi z obličja zemlje, in le težko se najde še kraj, kjer je stalo.

Vso imenitnost, lepoto, plodnost in bogastvo ima dan danes Egipt zahvaliti Nilu, čudoviti, dobrotljivi, veličanski reki, ki od juga proti severju po nji teče in jo namaka. Brez te reke, brez njenega občasnega naraščanja in njenih rednih razlivov bi bil ves Egipt le prazna puščava. Nil pa, za Nigrom največa reka v Afriki ne izvira v Egiptu, ampak daleč daleč proti jugu na mesečnih gorah; še le pri nekdanjem mestu Siene doseže po nekoliko bolj slovečih, ko zanimivih slapih Egipt in tu začne namakati in rodoviti dolino, ki se vleče med grozovito peščeno puščavo in strašnimi skalovitimi gorami po vsem gornjem in srednjem Egiptu in se razširi poslednjič v veliko krasno planjavo. Pod Kairo se razdeli Nil v dva glavna odrastka, ki se daleč razsebita in katerih eden se pri nekdanjem Peluziju, eden pa bolj proti zahodu pri nekdanjem Kanopu v morje izliva. Med tema glavnima odrastkoma je pa še nekoliko drugih.

V tej dolgi Nilovi dolini živi sedaj čez poltretji milijon duš, večidel muhamedanov, med kterimi je do 136000 Koptov ali zarodnikov nekdanjih Egipčanov in do 24000 katoličanov, razkolniških gerkov in judov, in vse te redi previdnost božja s čudovito reko, ki je Egiptu v resnici največi blagoslov božji. Ko o našem poletji med točnima krogoma hudo in skoraj neprehoma dežuje, naraste Nil, ki v tistih krajih izvira, malo po malem in zalije vso planjavo, da je ves Egipt kakor sila veliko jezero, polno lepih prijetnih otokov, ker stojé vasi in sela na umetno napravljenih gričih in krasno iz vode šterlé. Kmalu pa — navadno že 17. septembra — začne se voda spet utekati, dokler reka spet v navadno strugo ne stopi. Egipt je sedaj za novo setev in letino ne samo dovolj namočen, ampak tudi pognojen, ker popušča voda pri vsakem razlivu mnovega rastlinskega blata za seboj. Mesca decembra je že vse polje vnoveč obsejano in o novem letu je vsa Nilova planjava že spet lepo zelena kakor najlepši travnik ter redi in napravlja za prihodnji maj bogato žetev — in to se versti občasno vsako leto.

76.

Mladosti.

(Zložil dr. J. Zupan.)

Tebi svet še vse obeta,
Kar sercé si poželi;
Varuj brez sadú se cveta:
Sad osreči, cvet slepi.

77.

Karol Veliki v šoli.

(Poleg Adama z Veleslavina spisal Fr. Celestin.)

Karol, cesar mogočnih Frankov, vstanovi v Parizu imenitno šolo in skliče va-njo nekaj bogatih in plemenitih, nekaj pa tudi ubogih otrok, ter vse nekemu Klemenu izroči. Premnoga opravila mu branijo, da jih dolgo ne more obiskati. Ko se pa verne v Pariz, skliče vse pred sé, da bi se prepričal, koliko so se že naučili. Začne izpraševati, in kmalo spozna, da so se ubozih staršev otroci, na ktere ni dosti zaupal, skerbno in pridno učili, bogateji pa se zanašali na bogastvo staršev, uk lahko-miselno na kljuko obesili in letali od veselice do veselice. Ukaže jim v dve versti razstopiti; uboge dene na desno, bogate in žlahtne na levo. Ubogim reče: „Bog daj srečo, ubogljivi mladenci, ki ste ravnali po mojem ukazu in se pridno učili; s časom dosežete najboljše službe in najviše časti v moji državi. Vzajem vas na svoj dvor za svetovavce, po deželah in po mestih vas sodnike izvolim, in vas naredim slavne in bogate.“ — Potem se oberne k gosposkim, ter je z jezo besedo nagovori: „Vi pa razvajeni in zanemarjeni mekužci, ki ste zidali na veljavo in premožnost staršev, ter lenobo, norost, ošabnost in nevednost bolj čislali, ko pošteno znanje in blage čednosti; vi nimate od nas nobene reči pričakovati, ni darov ni drugih dobroti, če se pa ne poboljšate in prejšnje nemarnosti s posebno pridnostjo ne poravnate, kaznoval vas bodem po svoji moči, da boste vsem drugim svariven izgled.“

78.

Moč znanstev in umetnosti.

(Spisal dr. Dragotin Lavrič.)

Znanstva in umetnosti so krasne sestrice, ki človeka kot svojega brata ljubijo in ga podučevaje osrečujejo. Njih moč na člo-

veka je pa ta, da mu bistrijo um, krepčajo dušne moči, da mu zmiraj bolj razodevajo skrivnosti narave in ga peljejo v neskončne daljave neba, da ga razsvitlujejo in povzdigujejo. Zatorej veljá v vseh časih in po vseh krajih človek obširnega vedenja več od drugega, nič ali malo učenega; vidimo tudi, da obdaja nenehjljiva slava može izverstne učenosti ter je štejem med največe dobrotnike človeštva. Kdo pa našteje vse take može od Aristotela do Humbolta, ki so se odlikovali v raznih znanstvih in si zaslužili neumerlo slavo. Trikrat srečna tista ljudstva, ktera se morejo ponašati s tacimi možmi! Ti razširjajo znanstva med rojake, rod za rodom razsvitlujejo in prenarejajo in ves narod od stopnje do stopnje povzdigovaje oslavlajo na veke. Židi, Gerki, Rimljani — zdaj Italijani, Francozi, Angleži in Nemci so bili in so še nosivci omike s pomočjó svojih učenih môž, ki delajo, da ti narodje vsemu svetu neprestano svetlijo in človeštvo žlahtnijo.

Znanstva tudi bogaté narod. Matematika, mehanika, fizika, kemija itd. kažejo nam tisoč potov, po katerih nahajamo nove izvirke blagostanja, po katerih prihajamo do tisoč novih iznajdeb, ki nas bogaté. Znanstva vekšajo narodu tudi vojaško moč, ker podpirajo pogum in hrabrost z novimi iznajdbami in učé toliko znanosti v boju potrebnih. Zató je zmogel Pirh, kralj gerško omikanih Macedonov, še sirove Rimljane, zató so nadvladali Evropejci nevedne in revne Indijane in Azijate: znanstva so velika moč.

79.

Angelj tužnih.

(Zložil S. Jenko.)

Ko obide strah duhá,
 Angelj stopi iz nebá,
 Pride v hali žalostni,
 V hali temnovišnjevi.
 V levi roci verč imá,
 V verču solz je do verhá;
 Zliva je na vse stezé,
 Koderkoli človek gre.
 Kamor solze padajo,
 Rožam glave sahnejo,
 Trava hitro se suši,
 Zemlja pusta ne rodi.
 V desni roci pa imá
 Ogledalo iz zlatá,

Pred oči mu ga derži,
 Kaže v njem pretekle dni,
 Mu svetlosti jasni spet
 Kaže čas prihodnjih let;
 Upu serce se odpré,
 Duh otožni zjasni se.

80.

Fenicija in Feničani.

(Spisal M. Verne.)

Sloveča Fenicija je bila majhena, peščena in nič kaj rodovitna deželica med sredozemnim morjem in visokim Libanom; na dolgost je merila le kakih 25 do 28, na širokost pa 5 do 8 milj. V tako majheni, kameniti in peščeni okrajini ni bilo veliko opraviti s poljedelstvom; zato so se poprijeli umni Feničanje precej poštene in mirne kupčije in umne obertnije, in sv. pismo je imenuje zato Kananejce, to je, tergovce ali kupčevavce. Kmaló so v mirni prijazni zvezi z bližnjimi sosedi in malo po malem z vsemi národi takrat znanega sveta, in kar jim ne more majhena nerodovitna domovina dajati, to si pridobivajo z umno pridno delavnostjo in kupčijo. Nikdar jim ne pride na misel, da bi se s silo razširjali, in kar kaplje kervi ne prelijó, da bi si kako ljudstvo podvergli. Ko se doma preveč ljudi naraste, pošiljajo naselnike na vse kraje, in ni je menda v sredozemnem morji okrajine, v kateri bi kake feničanske naselitve ne bilo. Čez 300 se jih lahko našteje, in med njimi je bila ena, ki se je v treh dolgih in kervavih vojskah celó z mogočnimi silovitimi Rimljani merila in ošabni Rim toliko da ne pogubila.

Po vseh okrajinah so kupovali in prodajali razno blago, in so je prevažali na svojih brodovih v vse kraje, kjer je bilo tega bolj ali unega treba. To se vé, da so pri svojem trudu veliko dobička imeli in si v kratkem velike bogatije pridobili. Najvažnije pa je bilo, da so umeli prisvojevati si razne znanosti, umetnije in rokodelstva, ki so je tó pa tam pri raznih narodih nahajali, ter je sebi v prid obračati. In kolikor bolj so v znanostih in umetnostih napredovali, toliko več koristnega in potrebnega so tudi sami iznajdovali; iznašli so, na primer, steklo in iz njega mnogoverstno posodo delati, sukno in drugo tkanino kaj krasno barvati itd. Kakor so si pa tuje znanosti prisvojevali, tako so razširjali tudi lastne iznajdbe po svetu, in po vsej pravici se more reči, da so bili Feničani po svojem brodništvu in po umni kupčiji svoji mnogim mnogim národom pravi blagoslov božji.

Da so si pri tolikem bogastvu tudi velika in zala mesta stavili in zidali, ne bode menda nihče dvomil. Njih najstarše mesto Sidon je že stalo, ko je še Jakob s svojimi sinovi v obljubljeni deželi pastirčeval. Dolgo pozneje, pa vendar še 240 let pred kraljem Salomonom, osnujejo in utemeljé drugo krasno mesto z imenom Tir, ki naglo in tako čversto raste in napreduje, da celó Sidon za seboj pusti. Mesta rastejo in se vzdigujejo eno za drugim, in ob času največe slave in blaženosti Feničanov, od leta 1000—600 pred Kristusom, bilo je tako rekoč celo primorje eno samo krasno mesto.

Pa tudi ta dolga doba sreče in blagostanja je začela pojemati in umirati, kakor vse na svetu. Zaveza Feničanov z bližnjimi Izraelci, ki so se večidel nespametno vedli, in njih veliko bogastvo jim nakoplje veliko nesrečo. Okoli leta 730 pred Kristusom pridejo mogočni Asirijani, ki se z Izraelci vojskujejo, v deželo, in kralj njih Salmanasar vzame Tir ter odpelje z Izraelci tudi mnogo Feničanov v asirsko sužnjost. — Še hujše napade, kakih 130 let pozneje, babilonski kralj Nebukadnecar Jude in Feničane ter razdene Jeruzalem in pelje obé ljudstvi v babilonsko sužnjost. Tira pa ne more nikakor vzeti, ampak je prisiljen po trinajstletni oblegi sramotno kopita pobrati. — Pozneje pride Fenicija Perzijanom, potem Macedoncem in poslednjič Rimljanom v roke.

Pri tolikih spremembah zgine, se vé da, bogastvo in sreča.

81.

Kerščanstvo na Avstrijanskem.

(Pisal J. J.)

Ob času, ko je naš Zveličar po svetu hodil, bile so dežele našega cesarstva večidel pod rimsko oblastjo. Prebivavci teh dežel so bili ajdje in so molili izmišljene bogove. Še le pozneje so prinesli pobožni oznanovavci sveto vero v deželo.

Najpervo se je začelo kerščanstvo po južnih deželah. V Ogleji blizo Gorice je oznanoval sv. Marka že v prvem stoletji Kristusovo vero; njegov učenec sv. Mohor je razširil sv. vero tudi čez Kranjsko, Koroško in Štajersko. V sredi tretjega stoletja sta bila v Celji in v Ptujú škofovska sedeža. Pa tudi tu je močila kri mučeniška rodovitno zemljo. V Celji je bil l. 284 sv. Maksimilian ob glavo djan in v Ptujú l. 303 sv. Viktorin kri za Kristusovo vero prelil. Ob tem času je bilo že nekaj kristjanov v deželah, ki je imenujemo zdaj Tirolsko in Hrovaško.

Preseljevanje narodov, ki je v petem stoletji rimsko cesarstvo razdjalo, vsekalo je sv. veri globoke rane. Ob tem času

je prišel sv. Severin ob Donavi sv. evangelija oznanovat; prišel je bil iz jutrove dežele. Nosil je, kakor mnihi, ostro oblačilo, v roci pa je imel palico in znamenje sv. križa. Skozi celih trideset let je hodil med Dunajem, Solnogradom in Pasavo, je učil in svaril in veliko duš Kristusu pridobil. — Enako vnet za Kristusa je bil sv. Rupert, iz kraljeve rodovine. Prišel je bil iz Bavarskega ob Donavi in je veliko nevernikov spreobernal. Sezidal je v Solnogradu cerkev in samostan ter vstanovil ondi škofijo, ki je marsikterega oznanovavca poslala med ajdovske Slovence.

Na Moravsko sta prišla v devetem stoletji iz Soluna sveta brata Ciril in Metod. Umela sta slovanski jezik; učila sta Moravce brati in pisati; predstavila sta tudi sv. pismo, da bi se sv. vera med njimi še bolj razširjala. — Odtod je luč sv. vere tudi Čehom zasvetila; ali tudi tu se je prelivala kri za Kristusovo vero. Vojvodinja Ljudmila in njen vnuk sv. Venceslav sta bila zavoljo Kristusove vere umorjena; še le pod Boleslavom so jenjale moritve zavoljo vere. — Od tod se je širila sv. vera čez Poljsko, Silezijo in Galicijo.

Okoli leta 1000 je zasvetila prava luč tudi Ogrom, potem ko je bil kralj Štefan malikovanje zaterl in več škofij vstanovil. — Tako se je s časom po vseh deželah našega cesarstva razširila sv. Kristusova vera.

82.

Metod in Atila.

(Zložil A. U m e k.)

1. Metod, vladika novi, v slovanski pride svet,
Za božje veličastje spet dela mnogo let;
Po zemljah raznih hodi, odpira vsem nebó,
Ki v grehah se topijo, podaja njim rokó.
2. In hodijo po svetu učenci vneti ž njim,
Naloga jim oblast je, ki jo podelil Rim:
Hodíte, posvečenci! k Slovanom krog in krog,
Da bo častil med njimi se sveti trojni Bog.
3. Kerdelo posvečeno serec mnogo omeči,
Ljubezen pred neznano pri množicah budí,
Pa moti selovanje narodov raznih boj,
Slovanskim bliža zemljam se marsikteri roj.
4. Al tudi v stiskah hudih pri miru ni Metod,
Nevtruden srečo seje med veri vdani rod;

Za Rastislava dela, ko vlada Svatopluk,
Bog daje mu tolažbo v grenkosti raznih muk.

5. Enkrat slovanski zemlji požuga Hunov roj,
Kralj, ljut kot besen tiger, kristjane hoče v boj;
Iz ogerske dežele zahodu žuga strah,
Pred divjo trumo dviga meglén se kviško prah.

6. In groza na večeru navdá slovanski rod,
Rešitelj se prikaže, rešitelj je Metod;
Nebesa mu podajo Kerubov svetlih moč,
Strahove svoje skrije pred njim neverska noč.

7. Ob Donavi v berlogu blišči se Hunov meč,
Že menijo Slovani, da ni rešitve več;
Al iz nenade pride Metod med hunski roj,
Ki v ljutosti se peni, kristjane hoče v boj.

8. „Kristjanov mi ne draží,“ apostelj govórí,
„Obstoj v deželi svoji, miruj mi hunska kri!
Vsej zemlji Večni daje preblagi rajski mir;
H kristjanom če zapreti neverskim rojem tir.“

9. Vladar, kot tiger besen, prestrašen ostermí,
Metodova beseda prečudno ga vkrotí,
Ponižno se približa in mu podá rokó,
Ter rahlo beseduje Metodu prošnjo to:

10. „Metodi! ker sprevidim, da je mogočen Bog,
Ki ti ga oznanuješ rodovom krog in krog,
Naj hrani me v spominu besede tvoje glas,
Saj bomo mirovali, ko ločiš se od nas.“

11. In v ogerski deželi potihne hunski strah,
Na zemljo zopet pade pred divjo trumo prah;
Vesel Metodi verne k Slovanom se domú,
Radujejo kristjani se blagega mirú.

83.

Domorodne misli.

(Spisal Fr. Zakrajšek.)

Govori vedno rad svoj materni jezik; če ga pa vselej govoriti
ne moreš, vendar vselej spoštljivo o njem govori. Kako je neki

tvoja ljuba mamka s teboj govorila, ko si bil v zibeli? Ali ne v svojem jeziku? Kdor zaničuje svoj materni jezik, ta je neumniji od neumne živine. Lev rujove kakor njegov roditelj, in tako tudi vsaka žival.

Mimo maternega uči se tudi drugih jezikov. Nobenega ne zaničuje; vsak jezik je dar božji in vsak človek je tvoj bližnji, božja stvar. Kolikor več jezikov znaš, toliko več človekov veljaš, pravi star pregovor. Pred vsemi svet pa ti bodi materni jezik.

Ne terpi, da kdo iz oholosti domače šege in navade obira; prijazno mu je razloži in pojasni. Kdor se more s tujimi navadami norčevati, utegne tudi tuji narod čertiti in zasmehovati.

Glej, da svoji domovini čast delaš, po tebi jo bodo drugi radi sodili. Če si boš s svojo obnašo njih spoštovanje obudil, povikšal boš tudi domovino v spoštovanji.

Ljubi svojo domovino in ostani jej zvest vse žive dni. Kdor jo utegne kedaj zapustiti, ta je hudobnež, bodi si kdor koli hoče.

Ako bodeš tako ravnal, vredno boš obhajal tudi spomin svojih staršev, ki ti morda že v hladnem grobu spé.

84.

Spremembe na zemlji.

(Spisal Fr. Marn.)

Kakor človek, tako se je tudi zemlja v teku dolgih stoletij mnogo spremenila in preuredila, da je obraz sedanjega sveta brez dvombe le malo podoben obrazu, ki ga je kazala zemlja v začetku svojega obstoja. Spremenile in prestvarile so jo nekoliko natorne moči, nekoliko pa ljudje sami.

Najbolj so jo predrugale velike povodnji in potresi; mnogo pa tudi vulkanske moči.

Hude povodnji izpodkopujejo najtrdnjša poslopja, odnašajo hiše in pokončavajo polja in gozde. Kjer je bila nekdanj rodovitna planjava, tam je zdaj jezero in močvirje; najkoristnejše rastline so zamerle, drevja in germovja ni več in najpotrebnejši živali so poginile.

Prestrašne so moči zemeljskih potresov. Ne razdenejo ti samo posamičnih poslopij, ampak pogreznejo dostikrat cele vasi in mesta na različnih krajih zemlje, da ni sledu več po njih. Kjer so bili poprej hribje in velikanske gore, nahajamo po potresu prostrane doline. Mogočne reke zginejo popolnoma ali pa si izvolijo drugo pot, jezera se posušé in druga se prikažejo; nezdrava močvirja so najti ondi, kjer je bila poprej rodovitna zemlja. Vulkan zasuje vso okolico z nerodovitim peskom ali

pepelom, z žveplom in smoljó. Tako razdene vse natorne lepotine in vse umotvore človeškega duha; daleč na okoli se spremeni zemlja v nerodovitno dolgočasno puščavo.

Tako se je nabrala voda ondi, kjer je bilo nekdanj rodovitno polje in iz vode se je prikazala suha zemlja. Otoki so se pogrezni, drugej so se novi prikazali iz vode. Hribje stojé zdaj tam, kjer so bile prej planjave in doline, razprostirajo se po krajih, kjer so bile prej visoke gore. Marsikje je morje ali kaka reka pretergala suho zemljo, in kraji, poprej naseljeni, zapuščeni so zdaj vsi. Z zemljo se je spremenilo tudi zračje in prikazale so se vse drugačne živali, kakor so prej živele po onih krajih!

Zelo je pa tudi človek s svojimi rokami spremenil zemlji obraz. Pridni in delavni ljudjé so najstrašnejše divjote in pustine spremenili v prijetne krajine. Znižali so hribe, naredili ravne ceste, omejili struge mogočnim rekam ali jim odkazali drugo pot, izruvali so cele gozde, posušili široka močvirja in je spremenili v rodovitno zemljo. Kjer so prej moča in nezdravi soparji odganjali človeka, tje je je vabil po tej spremenitvi čist in zdrav zrak.

Puščave so se oživile, divje zverí so se pogubile, namesti njih so nastopile druge koristne živali; osat in divje germovje so izpodrila sadna drevesa in druge koristne rastline; celó gole skale je pokrila neutrudna roka človeška z rodovitno zemljo, in zrasla so na njih sadna drevesa, vinske terte in za življenje potrebna zelišča. Delavnost človeška veliko premore.

Kjer pa so stanovali leni in zdivjani ljudjé, tam so razpadli človeški umotvori in tudi zemlja se je predrugačila. Zarasli so se gozdi in polja, reke so prestopile svoje meje in zapustile močvirja in mlake za seboj. Zrak je postal vlažen, zdravju škodljiv, prebivavcev je bilo čedalje manj in cele vasi in mesta so razpadla. Tako so postali kraji, kjer so bila nekdanj bogata mesta, prebivališče divjih zverí, in neprijazne puščobe dežele, katerim so se pred sosednja ljudstva čudila zavoljo njih velike rodovitnosti.

85.

V gozdu.

(Zložil Fr. Levstik.)

1. Po lesu listje trepetá,
Drevesa ziblje groza tiha;
Po vejah mračni duh šumljá,
Pod njimi hladen pokoj diha.

2. Za goro pade solnce že,
Po gori še stojé drevesa,
Po vejah tiči vsi molčé,
Po vejah ne molčé peresa.
3. Tvoj duh šumeče je drevó,
Ki v tebi nikdar ne počiva;
Ko v spanji gasne ti okó,
Šumljanje sanj ti v serce zliva.

86.

Lisica.

(Spisal J. Tušek.)

Komaj pol tretji čevelj dolga lisica je lepa žival. Šibko telo nosijo hitre noge tiho, skoraj brez sledú skoz germovje. Dobro se jej podajo košati rep, ki ga posebno čislá, gosti rujavi kozuh in beli podbradek. Njen nos je posebno tanek, njeno sivkasto-zeleno oko s podolgasto punčico je bistro kakor mačje, in okoli širocega gobca nosi posebno občutljivo brado, kakor mačka. Lisica je čedna, urna in gibka, ne močna, pa polna prekanjenosti. O nobeni drugi živali nima narod toliko pregovorov in basni, kakor o lisici. Ona je tatinka in roparica, kakor prava sestra volkova, pa zna se zatajevati in čakati, da pride prava priložnost. Celo njeno življenje, vsi njeni opravki jo silijo, da mora premišljevati tudi bolj zamèršene stvari. V novih okoliščinah si vedno ume izmisliti novih pripomočkov, zna zatajevati navado in berzdati notranje poželenje; strast jo malokdaj premaga. Ko se je tiho približala zajcu, skoči na-nj mirne duše in lahkega serca. Na svojih potih derži nos vedno proti vetru, pozna vse kote in plotove in vé, skoz katero luknjo bode zbežala, če pride nevarnost. Prestanih nevarnosti ne pozabi nikdar. Stvarém, ki jih še ni nikdar vidila, bliža se le plaho in počasi; pri vsakem koraku premišljuje: ali bi ali ne?

Vjeti jo je mogoče v skopec le z nastavljeno vado, ki je še ni okusila; če je je pa enkrat okusila, ne opraviš nič več ž njo. Ovoha ti skopec in ukrade ti vado iz njega brez vsake nesreče. Ona je tudi neizmerno sterpljiva. Če jo kdo napade v njeni jami in jo zalezuje, rajša bode najhujšo lakoto terpela, kakor da bi ven prišla. Po cel teden je časih ni iz jame; le smertna sila jo na zadnje primora, da se poda. Pa kako težko jo je ubiti! Če jo kot popolnoma mrtvo pustiš ležati, časih ti bo še utekla, ker serčnost in zavednost je ne zapustite do zadnjega dihljeja.

Če nima mirú, gre iz tistega kraja in poišče si mirnejšega stanovanja. Beží vselej le po najgostejši šumi; če ovoha lovca pred seboj, ne bode bežala mimo njega, ampak umakne se, če je le mogoče. Le močna ljubezen in silen strah za mlade premagata vso previdnost lisice in lisjaka.

Lisici dobro diše zajci, mlade serne, vsakoverstna perutnina, pa tudi ribe. Kakor dobra gospodinja nabira si za hude čase zaloge v svoji jami, ki ima vselej več vhodov in predelov, kar vse kaže, da je umne, previdne glave.

Lisica živi po Evropi, Aziji in severni Afriki. Po poljskih gozdih jih je brez števila. Tam je slišati v nekterih nočeh tako strašno lajanje lisičje, da je groza. Med njih hripavo lajanje se meša tudi tuljenje volkov tako, da prestrašeni kmetje hodijo z dolgimi kolmi po dvoriščih in terkajo po trikrat na vsaka vrata. Potem obesijo od zunaj na hišna vrata kako sveto podobno, prekrižajo se z blagoslovljeno vodó in se ne vležejo spat, dokler ne izide solnce in se ne poleže to divje tuljenje.

87.

Jež in lisica.

(Spisal A. Slomšek.)

Bila je huda zima, da je drevje pókalo. Vsaka zver se v svoj kotec stiska. Medved počiva v svojem berlogu, zajec čepí pod svojim germom, in lisica v svoji votlini kosti obira, ki si je je od daleč nanosila; le ubogi jež s svojo ostro suknjo ne more strehe dobiti. Vsakdo se ga bojí.

Ves zmerznjen lisici na prag prileze in prelepo prosi, naj ga vzame pod streho, da ga velikega mraza konec ne bode. „Hodi le dalje,“ velí lisica, „bila bi nama luknja pretesna; poišči si lepšega prostora.“ — „Imejte usmiljenje, dobra mamka,“ prosi jež, „ne bom vam nobene nadlege delal. Lepo čedno se bom v kotec stisnil, pa tiho dihal, da bom le na toplem; saj vidite, da sem strehe potreben. Rad bom ubogal, kar koli mi porečete.“

Lisica, če ravno sama zvita, dá se preprositi in ježa pod streho vzame. Nekoliko dni sta se dobro imela; bil jima je kratek čas. Ko se pa jež svojega stanú privadi, začne se stegati in pikati ubogo lisico s svojo ternjevo kožo. Lisica mu jame očitati: „Ali ne veš, kaj si mi obetal?“ Jež se pa le stega in lisico zbada rekoč: „Starka! če ti ni prav, pa drugam idi.“ Lisica se umika, dokler more; poslednjič pobegne, jež si pa vso luknjo usvoji.

Tako se starim godí, ki mladim gospodarstvo prehitro izročajo.

88.

Trepetlika.

(Legenda, zložila Luiza Pesjakova.)

Po trati hodila je sveta devica,
 Nebeška edina in večna kraljica.
 Cveteli so gozdi, livada in log,
 Cvetela narava je krog ino krog;
 Cvetela je spomlad, ko nikdar popred,
 Veselje poživiljal in mir je pogled.
 Vijole dihljajo Mariji naprot,
 Ponižno jo spremljajo rože povsod;
 Metulji in hrošči, bučelice vse
 Priklanjajo nežno jej svoje glavé;
 Škerjanci in slavčki jej hvalo pojó,
 In rib'cam se bliska od sreče okó.
 Rastlinje in klasje, in trava in les
 Se nagne globoko le hčeri nebes.
 In tis se upogne in jelka in bor,
 In javor in smreka, clo hrastovi štor —
 Dreves eno samo, prevzetno stoji,
 Dreves eno samo, nagnilo se ni;
 Ošabno drevó — trepetlika je bila,
 In le trepetlika se ni upognila.
 Po njej se ozira Marija devica,
 Po njej se ozira nebeška kraljica,
 In mirno jo gledajo rajske oči,
 Pred kterima solnee na nebu bledí,
 In drévo strepeče — trepeče do zdej,
 In bo trepetalo brez konca naprej.

89.

Deklica s kozo.

(Poslovenil Fr. Zakrajšek.)

Kar sem že vidil malanih podob na svojih potih, tako dopadla se mi ni nobena kakor ta, ktero hočem tukaj na kratko popisati. Res da ni bila kaj posebna malarija, prizor je bil tak, kakoršnega lahko vsak dan vidiš; ali morda ravno zató se mi je tako močno prikupila.

Na desni je bil prijazen germiček, ki so ga krasile barve rajske pomladi. Poleg germiča se je zvijal majhen potoček, in na njegovih bregih je rastle tu pa tam tako visoka trava, da

se je srebrobela voda na več mestih očém prikrivala. Čez zeleni pašnik, na katerem so se pogosto vzdigale rujave kertine, peljala je od potoka sèm ravna stezica do priproste kmečke bajtice, ki je bila tik podobinega okvirja namalana. Po tej stezi prihaja deklica, na glavi ima snopič sočne trave, s cveticami namešane. Kar pride za njo koza s precej dolgimi rogmi. Vidi se jej, da se jej sline cedé po travi; torej pomalja glavo, kakor bi htela skokoma sneti dišečo pičo deklici iznad glave. Ali vse drugače misli deklica; ona bi rada travo domú prinesla; zato se jej odpirate majhni ustnici, kakor bi na pomoč klicala. V tem pa se blizo bajtice čern pes prikaže, obrnjen proti deklici; na pragu stoji dekličina mati, ki je, kakor se zdí, psa na pomoč poslala. Nasmehljej pa, ki se ženi na ustnicah igra, očituje jasno, da se nekako ponorčuje s praznim strahom priproste hčericice.

Vse je bilo tako lepo in živo namalano in tako naravno razpostavljeno, da sem menil slišati hčerko: mamka, mamka! vpiti, in viditi psa kozo napadati in kozo se psu z nastavljenimi rogmi braniti.

Malar je morda ta prizor v resnici vidil, in ker mu je na prvi pogled dopadel, vzel je čopič in to podobo vstvaril. Ker mu je to iz serca prišlo, sega tudi njegova podoba globoko v serce, da bi se je človek nikoli ne nagledal. Marsikteri misli, kaj bi tacih podob ogledoval, vsaj se lahko povsod vidijo v naravi; ali ravno ti hodijo mimo najlepših prizorov v natori, kakor bi celó nobenega občutka za njo več ne imeli.

Ali, mladi bravci! da-si tudi je kaka reč na videz le majhena in malopomembna, vendar boste, dobro se ž njo seznanivši, občudovali njeno lepoto in modrost božjo.

90.

Zimsko življenje.

(Spisal A. Zupančič.)

Debel sneg je pokrival zemljo, in drevje v gozdu se je šibilo pod težko snežno odejo. Mlada debela so se uklanjala težkemu jarmu, stare temne smreke pa se niso htele upogniti — v svojo pogubo; poderte in polomljene so ležale pod težo. Gosta megla se je vzdigovala iz bližnjega potoka in zakrivala zimsko solnce, ko stopim v tihi kraj.

Kako lepo je bilo tukaj s pomladi, kako lepo po letu! Kako življenje v vsacem germu, kako letanje po gostem drevju! Mnogoverstne tice, velike in male, v lepo pisanih suknjicah in v

borni obleki, tice izurjene pevke in tice slabejšega glasú so se podile od vejice do vejice, so stvarniku hvalo pele in razveseljevale človeku serce. Ob robu so stale razne cvetlice in ponosno vzdigovalle, z jutranjo roso posute, lepopisane svoje glavice. Še celó v germiču, v travi je bilo vse živo. Žičci v mnogoverstni opravi so brenčali, mermrali, šumeli po nji in nad malo lužico se je ponosno zibal v krasni obleki metulj!

Pa zdaj? Vse tiho je kakor v grobu! Kje so marljive živalice, kje pridni moji pevčki? Prazno je vaše stanovanje, ledene sveče visijo od pobeljenih vej in ivje pokriva germiček, v katerem je sladko prepeval slavček, kjer so šumele pridne bučelice. Led se je vdiral pod mojo nogo; čudno se je razlegalo pokanje in motilo je sveto tihoto.

Ali glej! Krivično sem tožil merzlo zimo; tudi ona ni brez lepote, brez življenja. Solnčni žarek predere meglo in kakor čisto zlato zaleskečejo se sveče po vejah in ivje na germiču — oj to ni več led! Sto in sto dragocenih biserov se zasveti. Kako se leskečejo, kakó barve spreminjajo lepobrušeni krasni demanti! In snežna odeja? Kakor zlato so se razlili solnčni žarki po njej.

Tudi življenje ni popolnoma zginilo. Čuj! Tok, tok, tok razlega se med temnimi hojkami. Žolna je, terdna žolna, ktere tudi najhujši mraz ni mogel pregnati. Kako sključena sedi na starem deblu v zeleni suknji in rudeči kapici! Kar me zagleda, gerdo se nad menoj zareži, ker sem jo pri delu motil, in odleti. Zopet je tiho, vendar ne dolgo. Čivkanje na bližnji hojki se sliši; stopim bliže. Tropica je malih senic, hrane iskaje plezajo gori in doli po deblu; v vsako luknjico pokuka drobna živalica, v vsako razpoko vtakne tanki kljunček, da bi našel červička ali staknil kak mešiček — pa kaj, ker je pred vami že vse te kote detal preberskal! Tam na visokem, golem drevesu sedi debeloglavec krokar. Na eni nogi se ziblje, drugo je pod gorki kožuh potegnil, da si jo malo ogreje. Vrat steguje in enolične, žalostne svoje glase siplje čez les.

Dalje stopim. Na razvoženem poti skakljá nekaj sternadov, ali slaba je menda njih bira; ne godí se jim tako dobro, kakor prederznim njihovim bratom, debeloglavcem vrabcem, ki človeku pod streho silijo in tù in tam kako zernce zmaknejo. Kaki glasi pa so to? Iz bližnje mejice bije mi na uho tiho, pa milo milo petje. Varno se bližam, da bi ne motil malega pevca, pa slišal me je — omolkne — iz germiča švigne mala taščica. Verli tiček, še celó zima te ne stori klavernega in ti petja ne odvzame!

Polno življenja sem našel, kjer se mi je poprej tiho in mervto dozdevalo kakor v grobu. Tudi zima nam daje veselja obilo.

91.

Sreča.

(Ukrajinska narodna, poslovenil Fr. Celestin.)

Sreča moja! kje si koli
 Si-li v gorah ali v polji?
 Gore htel bi razkopati,
 Polja htel bi preorati.
 Al pri morji se v nižini
 S suhim makom razcvetevaš?
 Ali v germu na kalini
 Ti z veselim tičem spevaš?
 Zleti k meni, moja sreča,
 Dalje mi nikar bežati!
 Oh ti sreča, mila sreča,
 Kdaj češ moja ti postati?

92.

Resnice.

(Spisal A. Umek.)

Ni draže reči kakor je čas. Treba je pa, da ga rabiš prav, ker najhuje te bo kdaj tožil — izgubljeni čas. Tit je bil najblaži vladar, kar jih je carovalo na Rimskem. Ko je enkrat večerjal s svojimi prijatelji, pride mu na misel, da isti dan ni nič dobrega storil nikomur. Otožen zakliče: Oh, prijatelji! izgubil sem današnji dan. —

Navada je železna srajca. Gorjé mu, kdor se vda slabi navadi, ki je najemnica hudobiji. Gerški modrijan Platon je vidil mladega človeka pri igri, ter ga zarad tega prav živo okaral. Mladeneč se je izgovarjal: „Saj igram prav nedolžno igro.“ Ali ustavi ga Platon: „Tega pa ne pomisliš, da si s tem nakopavaš navado k igri!“ —

Nehvaležnež vžije dobroto samo enkrat, hvaležni človek pa jo vživa zmerom. Kolikorkrati se je spominja, tolikokrat ga navdaja prvo veselje. —

Nevednost je sama po sebi prav huda reč in zapleta v brezkončne zaderge. Kdor nič ne vé, mora se zmerom uklanjati drugim in je za podlago zvitemu svetu. —

Mirna vest je krilatec nezmagljivega miru. Dokler se krog tega solca sučejo tvoja dela, tedaj si kos vesoljnemu svetu; ako pa ti ugasne ta luč v središču, potem te vstrahuje najmanjša senca. —

0 lastnostih gorkote.

(Spisal M. Vertovec.)

Kaj je gorkota, to bode vsakemu lastni občutek bolj živo razodel, nego bi se mu koli z besedo dopovedati dalo. Če preveč gorkote izgubljam o ali veliko pomanjkanje gorkote čutimo, pravimo, da je mraz; ako je je pa čez mero veliko, pravimo jej vročina. Gorkoto, sklenjeno s svetlobo, imenujemo ogenj. Brez gorkote je ni in je ne more biti nobene rastljivosti, nobenega življenja. Kjer je večer mraz, tam je tudi večna smertna tihoata.

Gorkota nima nobene teže, da bi se vagati dala; hitroma prešine vse pozemeljske reči; ko je je kjer bodi v veči meri, precej se razširja okoli in okoli na vse strani in v vse reči. Če vročo železno kroglo v škaf merzle vode deneš, hitro bode jela krogla gorkoto izgubljati, voda jo bode pa dobivala, dokler niste krogla in voda enako gorki. Gorkota pa ne bode zdaj v škafu ostala, ampak se bode še dalje širila in izgubljala; nihče je ne more tako shraniti ali zapreti, da bi mu ne ušla in izginila.

Nektere reči gorkoto veliko hitreje serkajo ali požirajo mimo drugih; tako posebno vse rude. Železna peč se hitro segreje ali gorkote navzame, pa tudi kar hitro ohladi, to je, gorkoto naprej dá ali izgubi. — Vse živalske in rastlinske reči jo bolj počasi v se jemljó, in tudi počasi od sebe dajejo. Tiče perje, živinska dlaka, volna, slama, les itd. ne pusté gorkoti skozi iti; torej so lesene in še s slamo krite hiše veliko bolj gorke od kamnitih in z žganim ilom kritih. Stvarnik je tiče s perjem, štirinožno žival z dlako ali volno oblekel; človek se oblači z lanino, volnato suknino, irhovino, kožuhovino itd. Navadno pravimo, da taka obleka nas in živino greje; to pa ni res — obleka le brani, da gorkota iz telesa prehitro ne uide. Pod dvema volnatima plahtama 20 funtov teže bodeš v hudem mrazu prav gorák in dobro spal; ko bi si pa dal železno plahto iz 20 ali pa še celó iz 40 funtov narediti, mraza boš pod njo umerl, zakaj hitro bo gorkota iz tebe po železu odšla.

Gorkota razžene vsako reč, da na prostoru po primeri toliko večja postaja, kolikor več gorkote je va-njo prišlo. Železna krogla, ki gre hipoma skozi luknjo, ne bode več skozi šla, če jo razgreješ. Najbolj se da zrak po gorkoti razgnati ali na vse kraje razširiti; na to gorkotno lastnost se opira gorkomér.

Po gorkoti se morejo mnogoteré terde reči stopiti, da kapljivotekoče postanejo; pa vse ne potrebujejo v ta namen enako veliko gorkote; sirovo maslo se pri manjši gorkoti stopi od

svinca, svinec pri manjši od železa. Če pa stoplina kaj več gorkote izgubi, tedaj se vnovič sterdi. Da imamo na svetu tekočine, to je, na kaplje tekoče reči, kakor so voda, vino, mleko, mnogoverstna olja, živo srebro itd., moramo le gorkoti zahvaliti; če le-tá zbeži, hitro se olje zgosti. Če je pa še manj gorkote, sterdila se bode ali zmerznila tudi voda.

Nektere reči se ne dajo stopiti; pri veliki gorkoti se pa ž njo tako združijo, da ž njo pod podobo puha ali zraka beže, da malo ali nič od njih ne ostane. O tacih pravimo, da zgoré. Nobena reč pa ne bode gorela, če se popred v veči ali manjši meri ne segreje.

94.

Planinar.

(Zložil Bl. Potočnik.)

1. Visoko verh planin stojim;

V veselji rajskem tú živim;

Tam dol ljudje prebivajo,

Veselje redko uživajo;

Prid' verh planin,

Nižave sin!

2. Men' prvo solnce zablišči,

Ko zajde, meni še svetli;

Mrakovi dol stanujejo

In serca omerzujejo,

Prid' verh planin,

Nižave sin!

3. Je poln čverstih cvetic moj stan,

Stojé viharju, zimi v bran;

Tam dol mehkužne hirajo,

Se razcvetó, že umirajo;

Prid' verh planin,

Nižave sin!

4. Men' čiste sape zrak vedré,

Mi bistrijo glavo, sercé;

Tam dol meglé se vlačijo,

Duha moré in tlačijo;

Prid' verh planin,

Nižave sin!

5. Studenci tihi mem' tekó,
 Pojé mi čedo in travó;
 Tam dol se reke zbirajo,
 Jezove preg podirajo;
 Prid' verh planin,
 Nižave sin!

6. Po jasnem meni solnce gré,
 Al zvezde migljejo svetlé!
 Tam doli strele švigajo,
 Med gromom hiše vžigajo;
 Prid' verh planin,
 Nižave sin!

95.

Gorska jezera.

(Poleg Tschudija spisal J. Jurčič.)

Mnogo prekrasnih, zelenih, sinjih ali rujavkastih gorskih jezer je stvarnikova roka bogato raztrosila po vzvišenih in izbuknjenih Planinah. To so le male, navadno po jajčji podobi okrožene kotánje, s kamenitim, mnogo razpokanim dnom. Pobrežje, sredi gozda, obraščajo in obtakajo temnotne smreke; obrobje jezerskega zercala delajo zdaj verste stermo zveženih skal, izmed katerih se naravnost kameniti holmi dvigajo, zdaj mokrotni kisli travniki, kateri segajo do njega. Krasno in jasno se v kristalnem zercalu slikajo večne Planine s svojimi zelenkastimi visečimi okrajki, merklimi globelmi in koriti, bliščečimi sneženimi odejami. Podoba je, kakor bi oko planinskega duha derzno bliščelo iz vodnega svita, in kedar se v poznem poletju s popasene zelene šterline zvonci v dolino gredočih čed vjemajo z otožnim in termastim vriskanjem planšarjevim, zdi se pač popotniku, da je oni duh, s svojo životvornostjo, s svojim pogumom na življenje in smert, s svojo vablјivostjo in mogočnostjo, tudi govoriti začel.

Gorenji vodostoki, ki večidel od velikanskih snežnikov hrane dobivajo in na svojem obrobju nobenega drevesa, ali k večemu samo nekaj pritlikavih in starikavih verbovih, črešnjevih ali jelševih germov redé, ali pa čisto pusti med sivimi prodi in skalnatimi stenami ležé, imajo mračno in resnobno podobo. Navadno gladkega poveršja z lepo ubranimi temno-zelenimi barvami se strinjajo s pustinskim duhom skalnatega okrožja. Noben čolnič, nobena plav se ni še nikdar tega poveršja dotaknila, nobena navódna cvetlica ni na zercalu širocih peres zibala; nobena riba

ne pluje po zeleni globini, nobena povodna tica, dostikrat ni žaba, ne sedi na samotnem kamnenem pobrežji. Veči del leta je pokriva sneg in led, in nektero plitvo izdólbno korito zmerzne do dna. Težko in počasi je taja pomlad in poletje in male plošče plavajo še po njih, kedar že v germičji planinske rože po skalovji vesele svoje šopke v sapici majajo. Včasi jim zalúči še pozna plaz velikanske snežene grúče v korita ali pozni pómraz prevleče komaj stopljeno poveršje z bliščečo iz kristalnih iglic stkano odejo.

96.

Gavran ali krokar.

(Spisal J. Tušek.)

Ako pomislimo na bistri pogled, tanki sluh, silno moč, veliki pogum in neusmiljeno serce gavranovo, mora se nam dozdevati, da imamo pred seboj tico roparico; pa on vendar ni družega, kakor člen vranjega rodú. Se vé, da je največi izmed vseh sorodnikov, ker dolg je $2\frac{1}{4}$ čevlja in razpet meri $4\frac{1}{4}$ čevlja. On doživi tudi med vsemi vranovi največe starosti in ima v največi meri vse dobre in slabe lastnosti prirojene temu zloglasnemu tičjemu rodu. Njegovo černo perje, neprijetno krokanje in velika požrešnost, njegova moč, pogum in neusmiljenost so vzrok, da so ga ljudje od nekđaj imeli za bitje, obsedeno od kakega hudega duha. Pripisovali so mu posebne moči in vidili so v njem napovednika smerti. Ni tedaj brez pomena, da so ga Normani na svojih obhodih na rop in moritev nosili pred seboj za bojno znamenje in da so angleški templjarji na svojih zastavah imeli ga naslikanega z mertaško glavo v krempljih in z napisom: varuj se gavranov (garde le corbeau).

Na druge njegove lastnosti pa se oslanjajo misli naših prededov, da je gavran moder, preróški tič. Ogerski Slovenci pravijo, da postane prerok, kdor pojé serce in čreva gavranova. Pri prerokovanjih iz ponašanja tičev, ki so bila pri Rimljanih v navadi, bil je on najslajšega pomena. Stari Germani so pravili, da njih boga Odina spremljata dva gavrana, ki mu oznanjata vse dogodbe celega sveta. Tudi mornarji so jemali gavrane s seboj na široko morje in je spuščali v zrak, ne bi li bistre oči ali nagon živali zasledile zaželeno suho zemlje. Tako je bila iznajdena Grenlandija. Vse to priča o pameti, da ne rečem, o bistroumnosti gavranovi.

Pa je res čudo velika! Da se tega prepričaš, le glej njegovo bistro oko, ki nič ne prezre, ki za vse mara, vse razume. Se ve da, ta stran gavranovega značaja se še le prav dobro razvije

v šoli privaje. Ako je v prostosti vedno le bolj ali manj divja, neprijetna prikazen, je privajen gavran smešno priljuden drug, zabavljivo prijazen malopridnež. Pa privadi ga, izreaj ga, kakor hočeš, prekanjen cigan ti vendar vedno ostane, kar je bil zunaj v samoti: Martin v Zagreb, Martin iz Zagreba! Prepiral, tergal in ruval se bode z vsakim in ukradel, kar bode vidil.

Pred dvema leti sem imel priložnost, da sem se prepričal sam o vseh teh gavranovih lastnostih. Župnik Š. iz Martinske vasi blizu Siska je poslal nam za zagrebško realko privajenega gavrana, ki ga je moral dati od hiše, ker ni bila nobena stvar več varna pred njim. Zdaj nameni svojo hudobijo ali na pišanca, ali na mačko, ali na kakega dečka. Nevkretno cokljá za njimi, pa nenadoma kakor strela jim tiči ostri kljun v mesu. Kakor bi trenil, izgine po doveršeni hudobiji, in zagledaš ga kje v kakem kotu globoko zamišljenega sedeti, ali se pa dela nedolžnega, kakor ne bi se bilo nič dogodilo. Nobeden ne bi sumnjičil tega kislina, če ne bi ga izdajalo hudobno bleskeče oko. Samo če napravi kako posebno zanikernost, samo tedaj se posmehljivo na vse gerlo krohota.

Ravno tako je počenjal pri nas na šolskem dvorišču. Kdo bi mu zamerjal, da se v človeški družbi navzame tudi človeških slabosti! On je termast, je zdaj dobre, zdaj slabe volje; tega dečka ima rad, za unega ne mara, tretjega pa popolnoma sovraži. Gospodariti pa hoče čez vse, kar je živega pri hiši. Še v dvorišču priklenjeni lisici se je ustavljal z razpróstertimi perutnicami in s široko odpertim kljunom va-njo krokotaje. Vidil sem tudi, kako je enkrat na ozki poti zavernil precej velikega psa. Pes je skušal zdaj tu zdaj tam pri strani mimo njega uiti, pa povsod mu je režal nasproti široko odperti gavranov kljun. Ko je po dolgem trudu pes previdil, da tukaj ni mogoče naprej, obrnil se je in šel nazaj, od koder je prišel gnan od zmagavca gavrana. Kmalo se je bil seznanil skoraj s celim Zagrebom. Povsod je bil znan in rad sprejet „realin bedak.“ Imel je navado, da je zjutraj zgodaj odletel iz mesta v Tuškanec k Švabici, kjer se je pri zajutreku sedeči gospôdi že od daleč napovedal z žvenketanjem zvončka, ki ga je nosil na vratu. Tu je dobil bele pogače in sladkorja. Mašil je vse skupaj v gerlo in kljun, dokler je bilo prostora. Ko ni nič več noter šlo, je pa šel, da bi zakopal, kar je dobil. Če se mu je s perstom na zemljo terkalo in reklo: tu koplji luknjo, bedak! položil je vse kosove in kosce iz gerla na to mesto, izkopal luknjo, položil kruh in sladkor va-njo, ter prinesel papirčkov in kamničkov, da je z njimi zakril svoj zaklad.

Pred začetkom šole ob osmih je bil že spet na šolskem

dvorišču, kjer so ga pričakovale učencev radodarne roke. Kterega je posebno rad imel, temu je skočil na rame, na glavo; če je bil posebno dobre volje, jel je tudi kramljati ž njim, ga včasih tudi iz šale vščipnil s kljunom za nos ali ušesi, kar mu je bilo že bolj pri redi. Gospôda ga je rada hodila gledat. Pri nekem gospodu zagleda enkrat, da molijo mu smodke iz stranskega suknjinega žepa. Precej mu je bil na rami, ukrade smodko in hajdi ž njo na streho lisičine kolibe, kjer jo mesari in terga, da leté kosci na vse strani. Če se mu je roka ali palica na tla položila in se mu reklo: Bedak! tu sem hodi, priletel je, vsedel se na položeno stvar in dal se dvigniti k višku. Ko so učenci odšli po svojih razredih, odpotil se je on k mesarjem v dolnje mesto, kjer je imel posebno mnogo veselja. Pozneje ga je bilo viditi kje v kaki ulici, kako je hitel, da bi še dopoldne raztergal pobrani papir ali kerpo. Ko se je poldne približavalo, šel je v bližnji gostilniški vert, kjer je od gospodarja dobival mesa, zato mu pa raztergal kake novine, če jih je ravno na mizi našel. O poldne je pa hitel do doma k šoli, da se je še nekoliko zabavjal z učenci, ki so ravno o tem času hodili iz nje. Potem je še pil navadno nekoliko vode, stisnil se v kako senco in mislil: dulce far niente po tolikem trudu v toliki vročini! Ko se je približal večer, šel je spet na zanikerna svoja dela, ki so mu bila v zabavo. Kar se je svetilo, ni se mu dalo, da bi na miru pustil, ampak odnesti je moral in zakopati. — Ukrade se enkrat skoz okno v ravnateljstvo pisarnico. Iznosi vse, kar je bilo na mizi, pečatni vosek, nož, peresa, škarje, svinčnike, papir itd. na kup v najdaljnji kot sobe. Ravno se maliči, kako da bi prijel tintnik in ga odnesel, ko ga ravnatelj zateče in mu dalnje delo zabrani. Gavran pa se serdito postavi in krokotaje zagotavlja, da ga ni volja, umakniti se, dokler ga ravnatelj ne pograbi in skoz okno ne iztira. Šel je, ker je moral, pa za plačilo je pošteno vščipnil sovražnika svojega v roko.

Volja, vsako tujo stvar spravljati v red, če se je pa svetila, ukrasti jo, bila je vzrok prezgodnjega in žalostnega pogina. Hudobni jeziki so govorili, da je o šolskih praznicah priletel skoz okno v neki tuji stan in odnesel uro z mize. Ali je res to hudodelstvo storil, ali ne, tega ne vem; morebiti da je bil nedolžen in da je šolski sluga, ki mu je malopridnež mnogo jeze prizadeval, le vzroka iskal odpraviti ga. Pa naj bo, kakor hoče; sodba mu je bila izrečena: „Bedak, moraš od hiše!“ Vzel ga je k sebi lastnik nekega kopališča in mu — peruti pristrigel. To je bila velika sramota in ponižanje za nj. Potem pa tudi: pri nas v šoli je imel mesa, sladkora in družih dobrih jedil v obilo, tu pa so mu metali le repne olupke; v šoli je

imel dovolj zabave, tukaj ga pa tare le dolg čas! To naj kdo drugi prenaša, mislil si je mnogokrat in tudi djansko skušal, da pobegne k nam nazaj v šolo. Pa, kaj češ, s pristriženimi perutnicami se je le počasi hodilo po uglajeni cesti; torej so ga vselej lahko vjeli in nazaj prinesli. Da bi pa ne uhajal več, priklenili so ga pa z železno verižico k hišnemu voglu. To vse si je pa tako vzel k sercu, da mu je počilo v kratkem od žalosti in sramote zavolj tolikega nezasluženga ponižanja. —

97.

Domovina.

(Zložil A. Praprotnik.)

1. Beseda sladka, domovina!
Ne prideš več mi iz spomina;
Kot iskra živa v sercu tliš,
Ljubezen k sebi mi budiš.
2. Ko solnca žar na tebe sije,
Serce veselo v meni bije;
Al žalost terga mi duhá,
Meglá nesreč ak te obdá.
3. Obličje ak je jasno tvoje,
Veselo moja struna poje;
In če oko se ti solzí,
V potokih moje se topí.
4. O sijaj, sijaj, solnce milo!
Na ljube domovine krilo;
Obličje jasni jej temná,
In krasi s cvetjem jo ljubó.

98.

Vstanavljanje goratanskih vojvodov.

(Spisal A. Einspieler.)

Dobro uro hodá od Celovca blizo ceste, ki pelje na Šent-Vid, stoji prestara in prelepa cerkev Gospe svete. Pol ure odtod proti zahodni strani je farna vas Kernski grad. Tu pod kernsko goro blizo cerkve sv. Petra so se svoje dni vstanavljali goratanski vojvodi. Vetrinjski opat Janez, ki je živel ob koncu 13. stoletja, popisuje nam to staroslavno svečanost blizo tako-le:

Pod kernsko goro, blizu cerkve sv. Petra, je stal kamen, na katerim je sedel prostorjen kmet. Z eno roko je držal morogastega bika, z drugo pa enake barve kobilu. Ne daleč od njega v sivi suknji in v kmečkih črevljih je stal vojvoda z deželno zastavo, v sredi svojih žlahtnikov in vitezov. Ko se približa vojvoda, na palico naslonjen, kmetu na kamnu, popraša ga kmet v slovenskem jeziku: „Kdo se tam približuje?“ — Na to odgovoré vsi okoli sedeči: „To je deželni knez.“ Kmet dalje popraša: „Ali bode pravičen sodnik, ki išče sreče domovine? Ali je prostorjen? Ali je prijazen varh prave vere?“ — Na to vsi odgovoré: „Je in vselej bode.“ — „Pa, po kateri pravici,“ reče kmet, „more me pregnati z mojega sedeža?“ — Vsi odgovoré: „Dobiš 60 beličev, marogastega bika, kobilu in obleko, ktero zdaj knez nosi, in prosta bode tvoja hiša vseh davkov.“

Zdaj kmet kneza rahlo v lice vdari, opominjaje ga, naj bode pravičen sodnik, odstopi in odpelje živinčeti. Po tem stopi knez na borni, neokinčani kamen, potegne meč, mahne ž njim na vse štiri vetrove in se zarotí: vsem biti sodnik po dolžnosti in pravici.

S kernske gore se podá vojvoda v gospesveško cerkev, kjer prvi med duhovniki poje veliko mašo in vojvoda po cerkveni šegi blagoslovi. Do zdaj je vojvoda še zmiraj nosil kmečko obleko; potem se pa preobleče in k obedu sede. Pri obedu je vse veselo in dobre volje in vsakoverstne zdravice se napivajo. Po dokončanem obedu odrine vse na bližnje gospesveško polje; vojvoda se vsede na kameniti prestol, deli najeme in dela pravico vsacemu, kdor je pri njem išče.

99.

Bitva s Tatarji.

(Po kraljedvorskem rokopisu spisal J. Majciger.)

Slovanski národi so bili Evropi od nekdam tista mogočna jez, o kateri so se razbijali divji valovi vzhodnega barbarstva. Slovan je bil drugim evropskim národom vedni graničar: on je stal na straži, drugi so pa mirno živé se razvijali in napredovali. V tem zavetji so se zahodni rodovi: Italijani, Španjolci, Francozi, Angličani in tudi Nemci lahko povzdignili na ono stopnjo izobraženosti in blagostanja, na kateri je nahajamo dan današnji. Res da večina pisateljev in zgodovinarjev o tacihi zaslugah našega naroda le malo ali celó nič noče vedeti; tem živejše so se pa taka slavna dela narodu v serce vtisnila, in stoletja in stoletja pozneje je še prepeva in opeva národna pesem slovanska. Ena

izmed obilne množice slovansko junaštvo slavečih pesem se bere med mnogimi drugimi pod naslovom „Jaroslav“ v „kraljedvorskem rokopisu“ in povzdiguje slavno zmago Slovanov nad Tatarji v bitvi pri Olomucu na Moravskem.

Dolga leta — pripoveduje pesem — so cvetele slovanske dežele na severji v miru in blagostanji, kar vstane v vzhodnih pokrajinah nenadoma silna nevihta zavoljo lepe hčere Kubljaja, tatarskega kama, katero so bili blagohlepni ljudje zavolj dragih kamenov, zlata in biserov ubili.

Mlada Kubljajevna je bila namreč slišala, da prebiva po zahodnih deželah mnogo mnogo kristijanskih narodov in, hoté na tanko spoznati njihove šege in navade, napotila se je v daljne kraje proti zahodu. Deset mladih junakov in dve devici, vsi kakor mlada kneginja na bistrjih konjih, bili so jej spremljevalci. Tako se je vzdignila Kubljajeva hči v kraje, kamor solnce teka, v svoji krasoti in bliščečem kinču samo solncu pri-spodobljiva, kedar zjutraj vzhaja nad mračnimi lesovi. V oblačilih, bogatih vtkanega zlata in prepletenimi s kitami biserov in žlahtnega kamenja — tako je prijezdila. Toda ta lepota je zbudila pohlepnost lakomnih hudobnežev, kateri so jo, v nemških gozdih prežé, umorili ter jej vse bogastvo pobrali.

Kakor tresk podnebnega groma je zadela novica o strašni osodi ljubljene hčerke uho Kubljaja kama. Po vsem kraljestvu zbira neštevilno vojsko in vdari ž njo proti zahodu. Kristijanski knezi in kralji začuvši, da se tatarski kam z maščevavno vojsko pomika nad njih ljudnate dežele, so se združili drug z drugim, zbrali silno vojsko in se vzdignili v boj sovražniku nasproti. Na široki planjavi se vtaboré in pričakujejo trum Kubljaja kama.

Kublaj pa skliče vse svoje čarodejce, zvezdarje in vedeževavce, naj mu pozvedó, kakošen bode izid namenjene vojske. Nemudoma se ti zberó, v dve versti razstopijo in černo palico podolgoma med se položé. Razcepivši jo v dve enaki poli, dajo eni ime: Kubljaj, drugi ime: kristijanski knezi. In nad njima stare pesmi pojó in čudne besede govoré; palici ste se pa jeli med seboj bojevati in Kubljajevi je ostala zmaga. Zaveseli se vse ljudstvo, vsak zasede konja in v red postavijo vojsko. Kristijani pa, prezaupni na svojo moč, zaženó se brez prevdarka in uma v verste paganov. Strašen boj se vname. Strelice leté kakor toča iz mračnih oblakov, kopja se lomijo, kakor bi germelo, in meči se bliskajo kakor živi ogenj; vojsk nobena se drugi za korak ne umakne. Kristijani pagane hudo stiskaje sekajo in zmogli bi je bili, da se niso zdajci spet prikazali čarodejci in prinesli poli razcepljene palice v rokah. Ta pogled Tatarje v novo navduši; besnim enaki planejo nad kristijane in je razkropé kakor plaho živád. Tu leži ščit, tu dra-

gocena čelada, tu vleče konj vojvoda v stremenu po kervavi zemlji; uni dirja med Tatarje, v obupu iskaje smerti od sovražnikove sulice in ta ga spet prosi usmiljenja. Vsled te kervave zmage so postali Tatarji gospodarji v deželi in nakladali kristijanom davke in plačila. Dve kraljestvi, stari Kijev in Novgrad so podvergli svoji oblasti.

Ta žalostna novica se je raznesla berž po vseh deželah in kralji in knezi kristijanski so se pripravljali na nov boj. Štiri mogočne čete postavijo na noge zoper tuje nasilnike. Ali Tatarji so se zdaj obrnili na desno; kakor čern oblak, ki žuga s točo posuti rodovitna polja, — tako so hrumele njih trume. Ogri so se naglo zbrali v velike trope in se ž njimi junaško sprijeli; ali vse zastonj; tatarske trume prederó njihove verste in poplavijo, vse pokončevaje, celo deželo.

Kristijani so izgubili vse upanje, in žalost je bila čez vso žalost. Obrnili so se zdaj v molitvah k Bogu, da bi je rešil divjih sovražnikov. „Vstani, o Gospod, v jezi svoji, oprosti nas sovražnikov, reši nas pogube! Pokončati hočejo naše duše, že so nas zajeli kakor volkovi ovce.“

Ali izgubili so spet prvo, izgubili so drugo bitvo. Na Poljskem je sovražnik hudo razdevaje z ognjem in mečem vse pokončal in potem derl proti Olomucu. Še groznejša sila je nastala po vseh pokrajinah, nič ni bilo varno pred divjimi naselniki. V tej sili so se kristijani bojevali prvi dan in bojevali drugi, ali zmaga se ne nagne ne na to ne na uno stran. Med tem pa je naraščalo vidoma število Tatarjev, kakor jeseni večerni mrak narašča.

Sredi teh trum, ki so kakor valovje deželo topile, zibala se je vojska kristijanska, podobna lahkemu čolniku. Prizadevali so si kristijani z vso močjó priti na hrib Hostajnov blizu Olomuca, na katerem mati božja čudeže dela. — „Gori bratje, tjekaj gori!“ kliče Vneslav in vdarja z mečem na srebrni ščit in nad glavo si vije visoko zastavo. Vsem se verne pri teh besedah pogum in v gostih trumah udarijo na Tatarje; kakor ogenj iz tal se izvijó iz premnoštva sovražnikov in srečno prispejo tje na sveti hrib. Na holmu se na široko razpostavijo, spredaj zožijo v oster klin, na desni in levi se pokrijó s ščiti. Bojna kopja si položijo na rame, drugi pervemu in drugemu tretji, in oblaki ostrih pušic peršé na Tatarje. Med tem pogerne temna noč vso deželo, pokrije tudi nebó in zatisne razserjene oči kristijanom in Tatarjem. V gosti temi naspó kristijani okoli in okoli verha visoke nasipe.

Ko se na vzhodu jutro razsveti, vzdigne se ves tatarski tabor in žuga napasti hrib od vseh strani. Kakor daleč je segalo

oko, mergolelo je vse berzih kónj in krog kamovega šotora so šterlele kristijanske glave na sulicah proti nebu.

V gostih trumah so zdaj vsi na isto stran vdarili in naglo derli na hrib s strašnim krikom in hrupom, da je gora in dolina odmevala. Okoli po nasipih so stali kristijani. Zaupovaje na božjo mater, so napenjali toge loke, sukali britke meče in tako hipoma odgnali silne Tatarje. To razkači divje ljudstvo in iz oči besnečega kama švigajo strele divje jeze. V tri kerdela se razdelé in v treh kerdelih ponové naskok. Zdajci poderó kristijani dvajset orjaških hrastov, kakoršnih je po lesu rastlo, in vseh dvajset privale kraj nasipa. Spet se zaganjajo Tatarji proti nasipu, da se zrak stresa njihovega rujojenja, kristijani pa zavalé debla z nasipov, in ta mečkajo Tatarje kakor červovje; še daleč spodaj na ravnini je mandrajo. Dolgo je še terpelo divje klanje, dokler ni vojske temna noč končala.

Oj, hrabrega Vneslava je zadela smertna pušica in zvern timer se je čez nasip. Ta nesreča je prizadela vsej vojski hud strah in britko skerb. Temu strahu se zdaj še pridruži druga nič manjša nadloga, grozna žeja, ki je bojnike gonila v strašno obupnost. Suhih ust so lizali roso s trave. Tihi večer pride, pride tiha noč, ktera obupovajočim nekoliko hladú prinese, slednjič se zasn timer, ali v šotorih tatarskih ostane še vse pri miru. Nič se ne gane. Dan narašča, poldne pripeka in stiskani kristijani cepajo žeje; zevaje odpirajo izsehla usta in z hripavim glasom molijo k materi božji. Roke sklepaje pogledujejo k nebu in marsikteri je upil: „Zavolj prevelike žeje ne moremo več! Komur je življenje milo, naj gre in išče milosti pri Tatarjih. Tako so govorili eni in drugi. Vestonj se jim postavi na čelo in je nagovarja: „Hujše je žeje umreti nego pasti pod mečem; v sužnosti bodemo vsaj imeli vode!“

Zdaj Vratislav kakor jari tur kviško skoči, Vestonja popade z močno roko in se zadere: „Izdajavska duša ti! večna sramota vsem kristijanom! Mar hočeš junake pogubiti? Usmiljenja iskati je le pri Bogu lepo, v sužnosti pa nikdar ne!“ Na to se k bojn timer oberne in roti je, naj ne tekajo sami v pogubo, ter pravi: „Že smo prestali najhujšo vročino, Bog je nas krepil o žgočem poldnevi, Bog nam upajočim pošlje pomoč. Sram vas bodi tacih besedí, če se hočete junake zvati. Ako žeje poginemo na tem holmu, manj strašna je ta smert, od Boga poslana; ako se pa damo svojim sovražnikom pod meče, sami sebe umorimo. Sužnost pa je Bogu gnjusoba, in greh, samega se v sužnost dati. Kdor je mojih misli, za menoj pojdi tje pred mater božjo!“

In zvrelo je za njim vse ljudstvo pred mater božjo.

„Vstani, o Gospod, v svojem serdu in povzdigni nas v domovini nad nasprotnike; usliši glasove, k tebi vpijoče! Zajeti smo

krog in krog z neusmiljenimi sovražniki, otmi nas iz oblasti ljutih Tatarjev. Poživi s krepivno vlago naša gerla, in darovali ti bomo imenitna darila. Potri po deželah naših vse sovražnike in potrebi je iz njih na večne čase!“ Tako je molila z Vratislavom vred cela vojska.

In glej! na soparnem nebu se prikaže oblaček. Vetrovi zadmo in grom zagermi strašno. Vse obnebje se zagerne v černe oblake, tresk za treskom vdarjajo ognjene strele na tatarske šotore, in obilna ploha spet oživi studenec na hribu.

In minila je strašna burja, in od vseh strani širokega domovja so vele zastave bojnih čet tje k Olomucu. Težki meči rožljajo bojnikom po bokih, polni tuli jim ropočejo po plečih, jasne čelade se jim bliskajo na hrabrih glavah, pod njimi pa skačejo berzi konji.

Rogovi, bobni zabučé in obe vojski se iznova spopadete. Valé se k nebu oblaki prahú in ta bitva je hujša od poslednje.

Hrum vstane in žvenk ostrih mečev, vstane strašen sik pušic, lom sulic in prask ostrih kopij. In bilo je klanje, bilo je bodenje, in bilo je ječanje in radovanje. Kri teče kakor hroudournik; tu mertvi leže kakor drevje v starem gozdu; temu je glava na dvoje precepljena, temu ste obé roki odsekani, ta se prekucne s konja čez drugega in uni mlati svoje sovražnike, kakor ljuta nevihta v gori drevesa. Globoko v serce se poriva sovražniku meč in kopje. Vpitje se razlega glasneje in glasneje in stokanje ranjenih in umirajočih prihaja vedno strašnejše, in že se obernejo kristijani v beg. Zdaj prileti kakor orel Jaroslav s terdim jeklom na mogočnih persih, pod jeklom hrabrost in pogumnost, pod čelado bistroumnost, jeza mu plamika iz oči. Kakor razdražen lev, kedar gorko kri zagleda, ko jo nastreljen za lovcem dere, tako razkačen vdari na Tatarje. Za njim pa Čehi kakor toča. Jaroslav zadirja proti Kubljajeviču; s sulicama se vkup zaletita in oba ju zlomita z velikim krehom. Jaroslav ves v kervi vdari z mečem nasprotnika in preseka ga od rame do stegna, da mertev pade med mertvece in zarožljá nad njim tul in lok.

Groza zvije prestrašene Tatarje; dolga kopja pomečejo do sebe in pobegnejo tje, od koder jasno solnce vstaja.

Morava pa je bila prosta divjih sovražnikov.

100.

Otročje oblačilo.

(Zložila Luiza Pesjakova.)

Vsaktera mati šiva

Obleko sprelepó,

Pobožno va-njo veze
 Molitvico gorko.
 In nade žlahtni biser
 Preskerbno jej vloží,
 Da krasno oblačílo
 Ko zvezdica bliščí.
 In blagoslov največi,
 Vošila in solzé,
 Pridene mu in zadnjič
 Mu všije še — sercé.

Ko dete je rojeno,
 Odperto je nebó,
 In blažna mati vije
 V obleko ga gorkó.
 Obleka mu je bramba,
 Obleka mu je vek, *)
 Strežajka je v bolezni,
 In varh in močni lek.
 Z otrokom zvesto raste,
 Je večá vekomaj,
 O smerti ga zakrije
 In spremlja v sveti raj.

Obleka je: ljubezen,
 Nebes presladki dar,
 Ki svoje dete varje
 Ko vérník sveti oltar.

101.

Pravljica o materi.

(Po Andersenu poslovenil Fr. Erjavec.)

Mati je sedela pri svojem malem detetu; bila je zelo žalostna, ker se je bala, da bi jej ne umerlo. Lice mu je bilo blede, in mala očesca so se zaperla. Težko je soplo in včasih je tako globoko pojemalo sape, kakor bi zdihovalo, in mati je še bolj žalostna gledala malo bitje.

Zdaj nekdo poterka na vrata, in v hišo stopi revna stara žena, ki je bila zavita v veliko konjsko plahto; plahta je topla in ženi je je bilo treba, ker je bilo v merzli zimi. Zunaj je bilo vse z ledom in snegom pokrito, in burja je hudo rezala v obraz.

*) Vek — moč, krepkost.

Ker se je žena tresla od mraza in ker je dete v tem trenutku zaspalo, odide mati po juhe in jo dene gret za tujo ženo. Stara žena se vsede in ziblje, mati pa sede zraven nje na stol, gleda na svoje bolno dete, ki tako težko sope, in ga prime za rokico.

„Kaj ne, da tudi ti meniš, da mi ostane?“ vpraša mati. „Ljubi Bog mi ga ne bo vzel.“ — Stara žena — bila je sama smert — tako čudno prikimlje, da se ni vedelo, ali pravi da ali ne. Mati pobesi oči in solze jej kapljajo po licih. Glava jej postane težka, tri dni in tri noči ni očesa zatisnila; zdaj je zaspala — toda le en trenutek, pa se spet prebudi in se trese od mraza. „Kaj to pomenja?“ vpraša plaha ter se ozira na vse strani; ali stara žena je zginila in tudi deteta ni bilo več, ona ga je vzela s seboj. In v kotu je zaherščala stara ura, težki svinec je zderčal do tal — šterbunk! — in zdaj je tudi ura obstala. Uboga mati pa teče ven iz hiše in vpije za detetom.

Zunaj v snegu je sedela žena v dolgi črni obleki in ta jej reče: „Smert je bila v tvoji hiši, vidila sem jo, kako je bežala s tvojim otrokom; ona beži hitreje od vetra in ne dá nikdar nazaj, kar je vzela.“

„Samo povej mi, kod je šla,“ prosi mati, „le povej mi, in jaz jo bom našla.“

„Jaz vem, kam je šla,“ odgovori jej žena v črni hali; „ali preden ti pokažem pot, zapoj mi vse pesmi, kar si jih zapela bolnemu detetu. Kaj rada je poslušam, slišala sem je že drugod, ker jaz sem Noč in sem tudi vidila tvoje solze, ki si je jokala med petjem.“

„Vse, vse ti zapojem,“ pravi mati, „samo zdaj me ne mudi, da je dotečem in da dobim svoje dete.“

Noč jej ne odgovori ničesa, ona je nema in tiha. Mati vije z rokama, poje in joka, napela je veliko pesem, ali še več solz je najokala. Zdaj pravi Noč: „Pojdi na desno v temni smrekov gozd, tjekaj sem vidila bežati smert s tvojim detetom.“

Globoko v gozdu so se križali potje in mati ni vedela, po katerem bi šla. Pri poti je stal črn ternjev germ brez listja in brez cvetja — bilo je v merzli zimi — in srež je visel po njegovih vejah.

„Ali nisi vidil smerti z mojim otrokom mimo iti?“

„Pač, vidil sem jo,“ odgovori jej tern, „pa ti ne povem, preden me ne pritisneš na svoje persi in me ne ogreješ, sicer umerjem od mraza, sicer obledenim.“

In mati pritisne črni tern na svoje persi, pritisne ga prav terdo, da bi se otajal. In terni so se jej zabodli v meso, in kervave kaplje so padale v sneg. Tern pa požene novo zeleno

listje in začne cvesti v merzli zimski noči — tako vroče je serce žalostne matere! In tern jej pokaže pot, po katerem naj gre.

Zdaj pride do velicega jezera, na katerem ni bilo ne barke ne čolna. Jezero ni toliko zamerznilo, da bi jo deržalo, pa tudi ni bilo tako plitvo, da bi ga mogla mati prebresti — in vendar tje čez mora, ako hoče dobiti svoje dete. Verže se na tla in hoče jezero izpiti — to je pač enemu človeku nemogoče! Ali uboga mati misli, znabiti se čudež zgodi.

„To se nikakor ne bo dalo!“ reče jezero. „Stoj! znabiti se pogodiva. Nabiram bisere, in tvoje oči so najčistejši biseri, kar koli sem jih še vidilo. Izjokaj si je, in jaz te ponese na uno stran k hiši, kjer stanuje smert in kjer goji cvetlice in drevesa, in vsaka cvetlica, vsako drevesce je življenje enega človeka.“

„O, kaj bi ne dala, da bi prišla do svojega otroka!“ veli objokana mati in še huje joka, joka tako dolgo, da jej padete očesi na dno jezera, kjer postanete dragocena bisera. Jezero pa dvigne mater, kakor bi sedela v gugalnici, zasuce jo in ko bi trenil, bila je unkraj vode. Tu je stala čudna, več milj dolga hiša. Ne more se prav razložiti, ali je to obrasen hrib z votlinami ali je tesano pohoštvo. Uboga mati pa ni mogla ničesar viditi, ker si je bila oči izjokala.

„Kje najdem smert, ki mi je vzela dete?“ vpraša mati.

„Tu sem je še ni bilo s tvojim otrokom,“ odgovori stara siva žena, ki je hodila sem ter tje in pazila na cvetlice v smertni hiši. „Kako si prišla do sem in kdo ti je pomagal?“

„Ljubi Bog mi je pomagal!“ odgovori mati. „On je usmiljen, bodi tudi ti. Kje je moje dete?“

„Jaz ga ne poznam,“ pravi starka, „a ti ne vidiš! — To noč je usehnilo veliko cvetic in veliko dreves; kmalo pride smert, da je presadi. Gotovo ti je znano, da ima vsak človek svojo cvetlico ali svoje drevó, kakor je kdo ustvarjen. Te so sicer take, kakor druge rastline, samo da v njih bije serce. Tudi otroška serca bijejo, po tem se ravnaj, morebiti spoznaš detetovo serce. Pa kaj mi daš, če ti povem, kaj moraš še storiti?“

„Nimam stvari, da bi ti jo dala,“ pravi žalostna mati. Pa če hočeš pojdem za té do konca svetá.“

„Tam nimam nikakoršnega opravka,“ pravi starka. „Ali lahko mi daš svoje dolge črne lasé, saj sama veš, da so lepi, meni se dopadajo. Jaz ti dam svoje sive za nje, to je vsaj nekaj.“

„Če družega ne tirjaš, z veseljem ti je dam.“ In dala je svoje lepe lase starki, ta jej pa dá svoje, ki so bili beli ko sneg.

Potem ste šli v veliko smertno poslopje, kjer so rastle cvetlice in drevesa vse križem. Tu so cveteli nježni hiacinti

pod steklenimi zvonci, ondi velike, ko drevesa čverste potonke. Tu so rasle povodne cvetlice, nektare prav zdrave, nektare bolehe; povodnje kače so polegale po njih in černi raki so se prijemali po njihovih steblih. Tu spet so stale sprelepe palme, košate lipe in gladke platane, dišeča melisa in materna dušica. Vsaka cvetlica, vsako drevó je imelo svoje ime, in vsaka rastlina je pomenila življenje enega človeka. Ljudjé, katerih so bile te rastline, živeli so še eden v Kini, eden v Grenlandiji in tako naprej po vsem širocem svetu. Tu so bila velika drevesa v malih posodah, da so bila prav na tesnem, toliko da niso razgnala posod; bila je pa tudi marsikaka majhena slaba cvetlica v mastni zemlji. Žalostna mati se pa pripoguje čez vse najmanjše rastline, v vsaki je slišala, kako bije človeško serce, in izmed milijonov je spoznala serce svojega deteta.

„Tu je!“ zavpije in stegne roko po majhenem polesku, ki je bil bolehen in je visel na eno stran.

„Ne dotikaj se ga!“ svari jo starka, „ampak vstopi se le-sem in ko pride smert — zdaj, zdaj mora priti — ne pusti jej, da bi izruvala to cvetlico. Žugaj jej, da jej izruješ vse druge rastline, in smert se bo prestrašila. Ljubemu Bogu mora biti porok za vse, nobene ne sme utergati, preden jej Bog ne dopusti.“

„Kako si našla pot do sem in kako si ravnala, da si prej prišla, ko jaz?“ vpraša jo smert.

„Jaz sem mati!“ odgovori ona.

In smert stegne svojo dolgo roko po nježni cvetlici; ali mati jo zakrije z rokama prav tesno in vendar tako skerbno, da se ne dotakne peresca. Ali smert jej dihne na roke in mati je čutila, da je smertna sapa merzlejša od burje — roki jej oterpnete.

„Saj ne moreš ničesa proti meni opraviti!“ reče jej smert.

„Pa ljubi Bog premore!“ odgovori mati.

„Jaz storim le to, kar on hoče; jaz sem njegova dekla. Hodim po vse njegove cvetlice in drevesa ter je presajam v veliki rajski vert, v nepoznano deželo. Kako se jim ondi godí in kako je tam, tega ti ne smem povedati!“

„Daj mi nazaj moje dete!“ prosi mati jokaje. Pa na enkrat zgrabi dve lepi cvetlici z rokama in zavpije: „Vse cvetlice ti izrujem, ker nimam upanja.“

„Ne dotikaj se nobene!“ veli jej smert. „Ti praviš, da si nesrečna in zdaj pa hočeš še drugo mater ravno tako nesrečno storiti?“

„Drugó mater!“ ponavlja žalostna mati in spusti cvetlici.

„Tu imaš svoje oči,“ reče jej smert. „Vločila sem je v jezeru; kaj lepo so se svetile, nisem vedela, da so tvoje. Vzemi je, zdaj so čistejše, ko so bile poprej, in poglej v ta-le globoki

studenec. Povedala ti bom imeni teh dveh cvetic, ki si ji htela izruvati, in vidila boš, kaj si htela pokončati.“

Mati pogleda v studenec in vidi, kako je ena cvetlica blagor za ves svet, in srečo in veselje siplje krog sebe. — Vidi pa tudi življenje druge cvetlice; skerb in potreba, žalost in britkost jo obdaja.

„Oboje se godi po božjem sklepu in po božji volji,“ reče jej smert.

„Ktera teh dveh cvetlic je cvetlica veselja in ktera cvetlica britkosti?“

„Tega ti ne povem,“ odgovori smert, „ali vedi, da ena teh dveh je cvetlica tvojega lastnega otroka. Kar si vidila, bila je osoda tvojega otroka, bila je prihodnjost tvojega sina.“

Strahoma zdaj mati zavpije: „Ktera teh dveh je mojega deteta? Povej mi! Reši nedolžno dete, reši ga vseh teh rev! Vzemi ga rajša in ga nesi proč, nesi ga v božje kraljestvo! Pozabi na moje solze, pozabi na moje prošnje in na vse, kar sem delala.“

„Ne razumem te!“ veli smert. „Ali hočeš dete nazaj ali ga mar nesem v deželo, ktere ne poznaš?“

Mati vije z rokama, pade na koleni in prosi ljubega Boga: Vsegamogočni! ne usliši me, če prosim zoper tvojo sveto voljo, ki je vedno najboljša. Ne usliši me!“ — In v tihi britkosti nagne mati svojo glavo v naročje.

Smert gre z detetom v nepoznano deželo.

102.

Moč prave molitve.

(Sv. Janez Zlatoust; poslovenil A. Lésar.)

Molitev je najmočnejša bramba; ona je zaklad, kteremu nikdar nič ne primanjkuje, neusahljivo bogastvo, zavetje, kjer se lomijo valovi, korenina, vir in mati brezštevlnih dobrot, in mogočnejša od vsacega kraljestva.

Velikrat se zgodi, da on, komur kraljev venec obdaja glavo, na postelji leži za merzlico ali vročino; zdravniki, strežniki, svetovavci in vojevodi okoli njega stojé; pa niti umetnost zdravnikov, niti pričnost svetovavcev, niti postrežba strežnikov, niti različna zdravila, niti krasota kraljevskega hišnega orodja, niti obilno bogastvo — nič izmed vsega tega, kar je človeškega, ne more zljajšati bolečin ubozemu bolniku. Toda naj k njemu pride kdo, ki v Boga stavi vse svoje zaupanje, in le dotakne naj se njegovega telesa ter pošlje naj za-nj čisto molitev do Bogá, pa mu odžene bolezen.

Česar ni premoglo niti bogastvo, niti množica strežnikov, niti skušnja zdravniška, niti visokost kraljevske moči, to je storila molitev kacega ubozega reveža. Jaz pa ne menim lahko-mišljene in lene molitve, ampak gorečo in pobožno, tedaj pravo molitev, ki izhaja iz skesanega in pobožnega serca; kajti le taka molitev se v nebesa vzdiga. Voda, ki se razliva čez ravno plano polje ali razprōstira čez širok prostor, ta se na kviško ne vzdiga; če jo pa umetnikove roke v tesni prostor stisnejo in tlačijo, hitrejša od loka na kviško brizgne; ravno tako se človeško serce, ako vživa preveliko prostost, tako rekoč po zemlji razlije; toda če ga tlači in stiska nesreča, čiste in lepo-glasne molitve do Boga pošilja.

Da se tudi ti naučiš, da je najpoprej uslišana molitev, ki v sili puhti iz serca, poslušaj preroka, ki pravi: „V Gospoda sem klical, ko sem bil stiskan, in — uslišal me je.“

103.

Sirota.

(Zložil Fr. Cegnar.)

1. Zunaj veter brije,
Plan in goro krije
Črna noč.
Jadno dete kliče
Iz grobov merliče
Na pomoč.

2. Mati mu umerla,
Oča v grob zaperla
Bela smert.
Samo je ostalo,
Tužno pribežalo
V božji vert.

3. „Zlata mama moja!
Glej sirota tvoja
Tu stoji;
Nima kaj obleči,
Nima kam se vleči,
Glad preti.

4. Vzemi mene k sebi,
Dobro je pri tebi;
Mamica!

Nimam druge mame,
Da bi ona na-me
Gledala.“

5. Dete se sklonilo,
Vleglo na gomilo
K mamici.
Zarja rumenila
Ni ga prebudila
V posteljci.

104.

Cerkniško jezero.

(Po češki čitanki spisal J. Božič.)

Kdor gre popotovat po Kranjskem, naj nikar ne zamudi pogledati znamenito cerkniško jezero. Ni ga neki enacega na vsem svetu: v enem letu plavajo tu na enem istem kraju čolni, lové ribiči ribe, in čez nekaj časa kmetič s plugom brazde reže, kosec travo kosi in ženjice zrelo žito žanjejo.

Jezero, ki je od Cerknice oddaljeno pol ure, dolgo je dve milj in široko eno. Od vseh strani ga obdajajo velikanske skale, kakor bi ga htele svetu prikrivati ter pot do njega zadelati radovednosti ljudski. Ali ne dajo se ugnati ljudjé: kakor so si pripravili v merzli Severiji in pod ognjebljivavnim Vezuvom stanovališča in plodna polja, tako so si obernili in obračajo tudi to naravno čudo na svoj prid.

Z brega ugledaš sterme pečine ali skale v vodi. Nahajajo se tû skrivne podzemeljske votline, po katerih navadno voda priteka in odteka. Kedar nastane čas, da začne odtekati, sliši se iz teh votlin temno bobnenje, podobno daljnemu gromu. Ko se njene skrivne moči odvežejo, začne spet voda od vseh krajev pritekati; neizrečeno veliko je pridere iz teh podzemeljskih votlin v kacih 48 urah; in ko te pretekó, neha na enkrat teči.

Odteka pa voda po 18 večih ali manjih razpoklinah, ki se v dnu jezera nahajajo. V te zbobni voda z velikim šumom po skrivnih votlinah in jezero postane zopet suho. Kakor hitro voda odteče, glej! vodne tice, vse preplašene, sfercé na kviško in se zbirajo skupaj, z žalostnimi glasi žalovaje po nekdanjih jim priljubljenih prebivališčih. Kam je pošla voda? Kakova čarobna moč jo je spravila v zemeljske votline do tistihmal, ko jo spet nasprotna, nič manj čudna moč iz njih posili?

Ko voda zgine, podoben je ves veliki prostor, v katerem se vidijo še semtertje kaluže, velikemu ribniku, v katerem je

vse živo in se ribe in druge živali lové. Prav lahko si marsikdo brez velikega truda mnogo okusnih rib naloví. Ko je vse suho, pripravijo prostore za travnike. V šestih tednih že raste povsod lepa trava, kjer je bilo prej široko jezero in so švigale ribe po vodnih prostorih. Drugi prostori se odmenijo za njive; tedaj vidiš po njih tudi vole, ki s počasnimi koraki vlačijo drevo ali plug tam, kjer so še pred dvema mesecema poganjali ribške čolne. Seje pa se navadno proso ali ječmen, ki hitro raste in delavnim rokam tri četertinke vžitka daje. Kolikor pa to kmeta veseli, toliko mu pa tudi naredí strahú in skerbí; kajti večkrat se prigodí, da predno je še žito dozorelo, nastane voda in vse poplavi, tako da ni nič požeti mogoče in se lahko reče, da je vse upanje bogate žetve po vodi splavalo. Ko je pa žito zrelo, žanje se noč in dan, da se vodi odtegne in v pravem času spravi.

Pervi veter, ki potem čez sternišče popihne, prinese tudi burjo: zatemni se nebó z gostimi oblaki, sliši se germenje in vidijo se bliski. Vodeni potoki deró s hribov, kažejo se dolge ognjene proge, ki prečudno razsvitljajo černe oblake; vse to pa je eden izmed najlepših naravnih prikazkov. Voda, ki je zginila pred pol letom v zemljo, bobni spet iz vseh votlin v mnogoterih podobah in polni jezero, ki se kaže iz konca jako nemirno, kmalo pa se vleže, ko je polno in burja poneha. Pervi, ki se spet vernejo nazaj, so vodni tiči. Gotovo so čuli bobnenje vodá in da jim spet prebivališče povrača, ki so je prej morali s tako tužnimi glasi zapustiti. Ni pa menda peresa, ki bi moglo vse to prav živo popisati.

105.

Voda.

(Spisal K. Robida.)

Vodo prištevamo tekočinam ali kapljinam, ker se odtaka navzdol in ker v malih koščekih dela okroglijaste kaplje. V tekoči podobi jo nahajamo večidel na zemlji po rekah, ribnjakih, jezerih in v morji. Veliko je je v zračni podobi, v kateri plava po zraku in iz katerega pada na zemljo, kakor megla, rosa, dež, slana, sneg ali toča. Veliko je tudi leži po snežnikih v podobi snega ali ledú, kateri se po letu deloma taja in studence napaja. Tedaj poznamo vodo v trojni podobi: kot tekočino, kot zračljino in kot terdino. Vzrok razne podobe je gorkota. Kolikor več ima voda gorkote v sebi, toliko redkejša postaja, ako se more razširjati; zmanjšaj njeno gorkoto in zgostila se ti bode. Vendar ne raste ta gostoba v vedni razmeri, v kateri zmanjšuješ gor-

koto. Po božji previdnosti je vodna gostoba največa pri četerti stopnji Celzovega gorkomera in se zmanjšuje o nižji kakor tudi o višji gorkoti. Iz tega vzroka globoke vode ne morejo zmerzniti noter do dna. Kedar se voda namreč ohladi pod četrto stopnjo, tedaj bolj redka postane, in kar je je na verhu, tudi na verhu ostane in o hujšem mrazu zmerzne. Tako dobí voda ledeno odejo, ktera notranjo gorkoto v vodi zaderžuje. Z mrazom vred raste led, vendar o naši najhujši zimi nikdar ne seže do globokega dna. Ribe in druge živali živé zdrave in vesele v merzli vodi, če jim le zraka ne pomanjkuje. S tem je preskerbiš po luknjah v ledu. Pomladanska gorkota zopet raztaja ledeno odejo; samo po visocih snežnikih je poletna gorkota pre-slaba, da bi mogla raztopiti debelo lego snega in ledú.

Voda se nahaja tudi v živalih in rastlinah. Mehke živalske snovi, postavim meso, imajo več ko polovico svoje teže vode v sebi. Mlade rastline obstojé večidel iz vode; celó hrastov, topolov, brestov les ima kakih 50 odstotkov vode. Zatorej rastline o suhem vremeni glavnice pobešajo in je po pohlevnem dežji zopet povzdignejo. Pa tudi v perstenini se najde voda. Živo apno, ktero poškropiš z vodo, oddaja nenavadno gorkoto, ktera pride iz vode, premenjene v apno. Preden apno vlažno postane, veliko vode poserka.

Jasno nam je tedaj, zakaj je Bog toliko vode vstvaril, ker je potrebujejo živali, rastline in perstenine. Težko dene človeku terpeti lakoto, vendar še hujše mu je žejo terpeti; in pomanjkanje vode prej človeka umorí, ko pomanjkanje kruha. — Najboljša voda za pijačo je studenčnica ali merzla, čista, nekoliko ogelnokisla voda, ktera nima ne duha ne okusa. Vodnjaki blizo hlevov imajo več ali manj organskih snov, in njih voda ni dobra, ni zdrava. Nekoliko ogelnokislina je vodi treba, da ona človeku služi in ga okrepča. Deževnica po visocih gorah je bolj čista od studenčnice; vendar na ravnem ima deževnica, ktera o začetku dežja pada, nekaj prahú, semen, ktere je veter v zrak zanesel, in nekoliko amonijaka v sebi in dobro služi pericam in nekterim tvornicam, vendar ne v pijačo. Deževnico, ker je brez apna, brez drugih solí, imenujemo mehko vodo; bolj terdo vodo imajo reke in najbolj terdo studenci. — Voda nam je dalje potrebna pri pripravljanji kruha in drugih jedil, pri snaženji trupla in obleke, pri ozdravljanji mnogoverstnih bolezni.

Nahajajo se tudi kisli in rudninski studenci, kteri so v nekterih boleznih prav hasnjivi. Le-ti pridejo globoko iz zemlje, kjer so se napili ogelnokislina, žvepla, železa, magnezije, glavberjeve solí, kuhinske solí, lugaste solí, joda itd. Kislo vodo, iz ktere ogelnokislina kakor iz mošta puhti, ima Slatina na Šta-

jerskem. — Morska voda ima toliko raztopljene kuhinske soli, da se iz nje, ako vodni deli v zrak izpuhté, sol pripravlja. Torej je morska voda teža od naše sladke vode in ne služi ne v pijačo, ne pri pranju, ker se v njih mjilo ne raztopi; nosi vendar teže ladije od rek, po katerih gre naše blago v daljne dežele in se nam odtod dovažajo razne reči.

Iz navadne vode se pripravi popolnoma čista voda, ako uno po toploti v sopar premeniš, in sopar po merzloti zopet v vodo preoberneš. Le-tá voda nima nič v sebi, razun kisleca in vodenca; v 9 lotih vode 8 lotov kisleca in 1 lot vodenca. Popolnoma čista voda vendar ne tekne ne živalim, ne rastlinam.

106.

Lesena riba.

(Zložil M. Vilhar.)

1. Tam, kjer valovje rénsko
Med gorami šumí,
Da Švajcu, zemlji prosti,
Do dna sercá doní,
2. Tam hišica je stala,
Oj hišica 'z lesá,
Pokrita z revnim bičjem,
Na breg postavljena.
3. V tej hišici leseni
Stanuje siromak;
Otroke, njega, ženo
Hranjeva ribji vlak.
4. V tej hišici leseni
Ni srebra, ni zlatá;
Pa biva v nji družina
Pobožnega sercá.
5. Odhajalo že solnce
Za sterme je goré;
Oblaki černosivi
Nad bajtico visé.
6. In pogubljive strele
V oblacih švigajo;
V berloge izpod neba
Zveri se umikajo.
7. Za mizo svojo ribič
Z družinico sedi:
Od zunaj dež uliva;
On v hiši kruh delí.
8. Tačas nekdo na vrata
Terdó poterka kar!
Od mize naglo vstane,
Odpira gospodar.
9. Čez prag duhoven stopi,
In v roci križ derži;
Pa brada se mu bela
Ko čisti sneg bliščí.
10. „Oj hvaljen bodi Jezus!“
Popotni mož je djal,
„Na večne čase, amen!“
Ribar odgovor dal.
11. „Preljubi moji! prosim,
Naj tu se posušim;
Pri vas do zore bele
Pod streho naj zaspím!“
12. Pošteni ribič pravi:
„Čestiti moj gospod!
Nocoj hudó je vreme
Zadelo vašo pot.“

13. „Postreči vam ne morem;
Pa kolikor imam,
To vam z rokó veselo,
Z veselo dušo dam.“
14. Vlomite kruha z mize,
Ak vam je z nami všeč;
Potem se z nami grejte,
Na gorko pojte leč.“
15. Že vstaja zora zlata,
In sije nad goró;
Popotni mož pa jemlje
Od ribčevih slovó,
16. In gospodar še spremi
Do ceste ga vesel;
Tam sede trudni starec,
Ker hod ga je prevzel.
17. Rezilo v roko prime,
Odreže palico,
Iz palice pa dolbe
Leseno ribico.
18. Nad ribo čudno moli,
Nareja sveti križ,
Potem velí ribarju:
„Glej, da je ne zgubiš!“
19. „Privezana ti v mrežo
Bo srečo klicala,
Veliko rib in ribic
Iz reke dvigala.“
20. „Al kedar več ne bo je,
Tud več loví ne bo;
Vsa tvoja sreča pojde,
Ves blagoslov za njo!“
21. In ribič je hvaležen
Leseno ribo vzel;
Domú se je povernil,
Za vado jo pripel.
22. Nalovil ž njo je blaga,
Nalovil dobrih dní;
Ko tolstemu županu,
Obraz mu zablíši.
23. Že nekaj let ni rezal
Več kruha črnega;
Naložil v svoje hrame
Srebra je in zlata.
24. Sosedje so poznali
Ribarja nekadaj;
Al s čim si je pomogel,
S čim obogatel zdaj?
25. Skrivaj za njim so vedno
Obračali oči;
Pa kaj se jim pokaže?
Da mnogo rib loví.
26. Natočijo mu vinca,
Serce se mu odpre;
Za ribico leseno
Povedal jim je vse.
27. Sosedje preveseli
Hité od njega preč;
Al drugi dan pa v mreži
Ni bilo ribe več.
28. Zastonj je solze točil,
Zastonj se je kesal!
Z družino je ubožen
V prezgodnjo jamo pál.

Kerk in Kerčani.

(Spisal J. Terdina.)

Kerk je domače ime otoku, kteremu Lahi in po njih drugi Evropljani Veglia pravijo. Mera mu je 7 štirjaških milj in

duš živi na tem prostoru blizu 18000; Kerk ima torej med vsemi kvarnerskimi otoki največ ljudi.

Izmed vseh kvarnerskih otokov je Kerk za kmetijo najbolj pripraven; zato se ljudje najbolj ž njo pečajo. Orodje jim je prosto in starodavno, kakor je bilo pred 1000 leti. Za umetno obdelovanje se nihče ne meni in ga tudi nihče ne pozna; vse iznajdbe in vede pridna roka nadomestuje. Zemlja je rodovitna, le sem ter tje preplitva, da jej je dosti dežja treba. Olja in vina na otoku ne raste preveč. — Velika nadloga za otočane in dostikrat škodljiva za sadež je silna burja; velika nesreča je tudi toča, ki se pogostoma na otok usiplje.

Poleg kmetijstva imajo Kerčanje velike črede lepih ovac. Pod južnim nebom in blagim zrakom zori najslajša trava; zato pa je tudi ovčje meso tu prava slaščica, da ga ljudje nad vse drugo čislajo. — Med mornarje pa ne hodijo dosti Kerčanje, pa tudi ne drugi otočanje iz Kvarnera, razun Lužinjanov (Lussin piccolo). Z ribštvom se nekaj upirajo; večkrat sem je gledal in se čudil njih poterpežljivosti.

Z ovčjim mesom se Kerčanje najrajši in najbolj hranijo; sicer pa jim je v jedi ta-le red: Za kosilo imajo kašo iz turščice, zabeljeno s svinjskim lojem, le malokje z maslom; za južino zelje in krompir z ovčjim mesom, za večerjo ravno to, pa tudi krompir s solato in svinjskim mesom. Tudi močnate jedi radi jedó, posebno si ob nedeljah ž njimi strežejo.

Nošnja je vsem Kerčanom črna, pravijo, da iz žalosti za zadnjim Frankopanom. Frankopani so bili blezo kerške kervi, gospodarji tudi po Vinodolu in še dalje. Bila je to blaga rodovina; ob njenih časih so tekli za Kerk najsrečnejši dnevi: kmet je delal za sé, ne za druge; soseske so bile svobodne, da so si celó postavlo same volile. Frankopani so zidali lepe cérkve, pa znali tudi meč sukati; v miru in v vojski so bili národu dobrotniki in pomočniki. Zató pravijo, da so Kerčanje, ko je njih rod pomerl, pustili bela in pisana oblačila in se še dan današnji v černo oblačijo.

108.

Národní jézik.

(Spisal Fr. Struželj.)

Národní jézik je najdraže blago národovo; on je duša národova. Národní jézik je najmočnejši sredstvo za ohranitev národove samostalnosti, zercalo njegove duhovne moči in véрно merilo národove izobraženosti. Ako se národ vzvišuje, vzvišuje se tudi jézik; ako je jézik omikan, omikan je tudi národ. Národní

jezik je dar božji; zato je že v našo naravo vcepljena neka tajna ljubezen do njega; kedar se izgubi ta ljubezen v narodu, izgubi narod ž njo vred tudi nagib k svoji národnosti. Narod tedaj, kateri ne ceni svojega jezika, sramoti samega sebe, narod, kateri prijemlje jezik tujega naroda, vali na sétežko robstvo duševno; narod, kateri pozablja svojega jezika, postaja tropa ljudi brezi čutja in življenja. — Kdor svoj neuglajeni národni jezik žrtvuje tujemu, izobraženemu, oni izdaja svetinjo svoje časti in domovine, to je sramotno; še večja sramota pa je, če kdo tuji jezik više ceni, nego lastni národni jezik.

109.

Prijateljstvo.

(Poleg Herderja zložil Fr. Cegnar.)

Kakor dopoldanska senca
Je prijateljstvo hudobnih;
Vsako uro se pomanjša.
Pa prijateljstvo pobožnih
Raste ko večerna senca,
Da življenja solnce vgasne.

110.

Pravi prijatelji.

(Poleg Tomaža s Štitnega poslovenil J. Božič.)

Ne odpiraj vsakemu dóma svojega serca. Kaj prazno, pusto serce ima tak človek, ki vsakemu skrivnosti svoje razodeva. Bodi tedaj, kedar si voliš prijatelja, pameten in prizadevaj si veliko, da si pravega dobiš. Posebno pa glej na petero lastnosti, ki naj jih ima ta, ki si ga za prijatelja izbrati misliš. Perva je, da je moder ali razumen. Prilizovavci, hinavci ti nikdar ne bodo dolgo prijatelji. Taki so namreč jako nestanovitni in se kaj hitro razodenejo, da zavolj najmanjše reči postanejo iz prijateljev veliki neprijatelji in sovražniki. Kdor pa se more kako tako v neprijatelja sprevreči, ta ti gotovo nikdar resničen prijatelj ne bode. Tudi ljubezen tacih ljudi, ki so lahkomiselnji pa otročji, ni stanovitna. Hitro je po nji, ker nič ne gledajo na čast in poštenje. Bodi pa terden in stanoviten in ne menjaj po otročje prijatelja, ki si ga enkrat izbral, zakaj kjer ni stanovitne pa resnične ljubezni, tam nastane kaj lahko kreg in prepir in slednjič sovraštvo.

Druga lastnost je, da je prijatelj krotkega in dobrega serca. Hudobni niso za prijateljstvo. Rimljan Ciceron piše: „To priznavam najprej, da nikjer drugod ne more prijateljstvo biti, nego samo med dobrimi.“ Kakošen more neki tak prijatelj biti, ki resnice in pravice ne ljubi? In kako more tak družega resnično ljubiti, ki ne ljubi tistega, ki je človeka vstvaril? Vedi pa, da se tudi med dobrimi nahaja večja ljubezen, kedar so na tujem in kjer se ljudje iz ene in iste domačije ljubijo, kakor bi bili bratje po kervi. Pri hudobnežih ni nikjer take ljubezni zapaziti. Če se tedaj dobri resnično med seboj ne ljubijo, ne bodo si tudi nikdar pravi prijatelji. —

Tretja lastnost je, da prijatelj ni jezi podveržen. Jezen človek ni za prijateljstvo. On je kakor ogenj, ki osmodi vsakega, ki se mu bliža ali ima kaj ž njim opraviti. Kako pa boš tega ljubil, ki se ga pri vsaki priložnosti ogibati moraš? Tak je pa tudi kakor osat ali ternje, ki zbode tega, ki se ga dotakne. Prijateljstvo naj tedaj sklepajo krotki, mirni in stanovitni, kakor veli Modri: „Sin moj! v krotkosti doprinašaj dela svoja, in ljubljjen bodeš od vseh.“ —

Cetertič se zahteva od prijatelja, da ni ošaben ali prevzet. Ošabnega si nikar ne voli za prijatelja. On namreč hoče vsigdar več veljati in vsem gospodovati, tedaj ti ni v stanu biti dober tovarš in prijatelj. Najbolje je za prijatelje, da so si kolikor mogoče v vseh rečeh enaki. Prijateljstvo združuje v resnici enake z enakimi; ali pa tudi nareja, da postanejo vsi enaki; ošabnež pa nikdar noče poznati enakosti, ker se vedno le povišuje, zato ni za prijateljstvo, ampak samo za zdražbo. —

Petič pa je še potrebno, da je prijatelj zvest, t. j. da ohrani stanovitno ljubezen vsaki čas, v sreči in nesreči, v bogastvu in revščini. Pusti tacega, ktereга zlato ali srebro t. j. denar omami ali nesreča odpodí ali nezvestega stori. Zvest prijatelj je vsigdar na pomoč in dobrotljivo pomaga, kjer in kar koli more, pa ne samo v življenji, ampak tudi še celó po smerti. Cesar ne stori ni zlato ni srebro, to stori zvest prijatelj v vseh — dušnih in telesnih — potrebah, zato pravi nekdo, da je zvest prijatelj zdravilo življenja. To zdravilo pa bode tolikanj boljše in gotovejše, kolikanj bolj so vsi pravega in kerščanskega duha navdani in da se zvestó deržé Zveličarjevega nauka: „Ljubite se med seboj, kakor sem jaz vas ljubil,“ ali „izgled sem vam zapustil, da tudi vi storite, kakor sem jaz storil.“ To je prav za prav ogledalo in krepčalo za vsako pravo in resnično, in ne hinavsko ali celo pregrešno prijateljstvo.

Peter Klepec.

(Narodna pripovedka; zapisal A. Š.)

Peter Klepec je bil v Čubru rojen. Na zelenih tratih čubranskih je v mladosti ovčice pasel. Bil je šibkega telesa, in močen prav malo, zatorej so mu neporedni tovarši radi nagajali. Vsem je bil revež hlapček, za plačilo pa mu je večkrat kaka vroča priletela. To se je ubogemu Peterčku za malo zdelo, in ko je neki dan sam bil na trati sredi svojih ovác, povzdigne oči proti nebu in moli in prosi Boga, da bi mu dal moči zoper hude tovarše. Še preden odmoli, zadoni glas iz oblakov: „Peter! tvoje ude sem pokrepil in uterdil; primi za germiček in ga izderi!“ In on prime za germiček in ga izdere s korenino.

In zopet se čuje glas: „Peter! moč ti je dana, primi za brezo, in izderi jo!“ Peter vesel brezo zgrabi, in breza gre iz tal, kakor izpodgrizeno žito.

In tretjič zagermi: „Peter! ude sem ti okrepil in moč sem ti dal — izderi hojo!“ Peter stori, in stara debela hoja leži pred njim kakor slamna bilka. Kako vesel je bil pastirček zadobljene moči, kako iz serca mu je hvala puhtela proti nebu! In tovarši so se tresli pred njim kakor šiba. On pa je bil usmiljenega serca, in jim je odpustil vse burke ki so je dostikrat počenjali ž njim, in je rasel, in božja moč je rasla ž njim.

Hudi časi so prihajali. Ošabni Turek je gnal svoje čete nad kristijane. Cesarju je vroče stopilo v glavo, ko je zaslišal hude novice. Njegova vojska je bila že v prejšnjih bojih večidel razbita. Kaj početi? V Reko gre naproti sultanu, da bi kako mir sklenil s kervolokom. Ali zastonj! Ošabni Turek se ne vda lepim besedam. Vendar pa toliko odneha, ako cesar velike vojske noče, naj bi se dva, eden Turek, eden nas po samezi počila. Imel je pa turški car grozovitega orjaka v vojski, na tega se je zanašal. Kakor Golijat Izraelce, zasmehoval je nejeverni zmaj pravega Boga in vse kristijane. Tako je rekel turški cesar našemu cesarju, naj si urno tudi on izbere svojega možaka.

Po vsem križanem svetu razpošilja cesar pisma, pa nihče se ne oglasi, nihče se ne upa s Turkom skusiti. In kdo bi se bil? Povsod so dobro, dobro znali, kakošen grozovitež je turški pesoglavce: Sultan pa ga v tem le še bolj pase, komaj pričakuje dne, ki je bil za boj odločen. In že se bliža predvečer. Cesar v tej zadregi malo da ne obupa. Solnce je davno potonilo za gorami, rudeča zarja je plavala na večernem nebu; tičeje petje v logu je potihnilo, in natopir je sferfotal iz gnjezda, —

v neznani muki je cesar v svoji sobi glavo podpiral na zlati mizi; čelo mu je bilo vroče kakor žerjavica; pot mu je curel po obrazu, in roke so rile po zmeršenih laséh. V njegovih persih so razsajali hude boli, kakor ostri meč ga je suvalo v blago serce, in obupljiva tuga ga je tlačila.

Zdaj stopi mladeneč v zlato sobo, borno je bil oblečen, in strahljivo se je bližal — Peter Klepec. Komaj in s silo se je pririnil do cesarja. Zdaj pa stopi k njemu, ponižno ga pozdravi in mu razodene namen svojega dohoda. Blagi knez pa se bridko nasmeje in z glavo maja, misleč, tako mlad in tako šibek mladeneč kakor je Klepec bil na videz, kako, kako bi mi ta premagal orjaškega Turčina! Pa ga popraša dalje to in uno, in verli junak mu dobro odgovarja. Pové mu tudi, da je močen, in kako mu je Bog ta prečudni dar podelil, — zdaj se cesar zdrami iz grozne zamišljenosti, v katero je bil vtopljen; kakor mornarju v megleni daljavi zelen breg, zasveti se mu veselo upanje. Zopet se oddahne, našemu junaku pa velí postreči z najboljšimi jedmi, kar jih koli dobé krog in krog. Toda Peter popije malo vina in pojé za groš kruha — to mu je bilo zadosti. Pri jedi pa so se mu posmehovali cesarski služabniki, ki so mu streči imeli, pa jih ni dosti potreboval, ančes, Bog se usmili, kaj ti bo to šemešče proti Turku; saj nam ga bo mohamedanska pošast kosmatega snedla v capah, kakor je. In tako v smehu mu prinesó staro konjsko podkev in ga prosijo prav lepo, naj jo zlomi, če je res tako močen, da si nad Turka upa. Klepec se jim pa tudi zaničljivo posmehljá, kakor oni njemu, pa jim velí, sedem podkev prinesiti, pa novih, in on — vse je zdrobil v eni roci ravno tako, kakor kak cesarski fant kos kruha. Vsi so se mu čudili, vsi so ga debelo gledali, cesar sam, on pa se je koj spat spravil, urno ko je povečerjal. Tako se je pripravljaj na boj, ko je v tem turški zmaj vole hental.

Ko se je zjutraj za rana v turško ležišče zvedelo, da je dobil cesar bojevavca, berž gre turški namestnik svojemu zoperniku naproti. Na planjavi blizo turškega ležišča se snideta. Ko Turek mladega Klepca zagleda, hej! za trebuh se prime, in res malo da mu počil ni, tako se je hahljal. „Dobro jutro, stric!“ pozdravi ga Klepec. — „Da si mi zdrav, mili momče!“ odgovorí Turek, ter Klepcu rahlo v roko seže. Čak! misli si Klepec, pa mu jo odterga. Be! zatuli zdaj Turek, kakor lev zatuli in udari prvi. Toda Klepec, uren, se mu umakne. Na to počí pa on, in Turek se zverne, in se valja in tuli po tleh, kakor ostreljen medved, pa ne vstane več. Sultan čuti, da je zmagan, zareží to hrabro besedo: „Nisem zmagan, zavoljo enega strahopezljivca; še celo vojsko imam zdravo!“ in zapové svojim Turkom, Klepca pomandrati in vse kristijane, ki jim pridejo na

pot. Komaj je torej Klepec zopernika polomastil, že pade celo Turško nad-nj. On pa se dolgo ne pomišlja, — zgrabi, zdere prvo bližnjo hojo, pa je opleta in treska in bije, in Turki padajo kakor dež; ne eden je ni odnesel. — Tako je klepal Peter Klepec, vreden svojega imena, na tešče zjutraj za rano.

In to je vse zgolj resnica, to vam rečem, ne da bi lagal. Meni so jo lani o veliki noči ali kdaj je bilo, moj oče povedali; in njim verjamem. Kdor pa misli, da res ni vse to, ta pa naj gre naravnost tje doli v Čuber, tam mu bodo že povedali, in še hlod mu bodo pokazali, kakor jih je rajnki Peter Klepec pulil z eno roko, kakor jih je v butarah prinašal z gore domú. Klepec je bil mož, da malo tacih.

112.

Pogreb.

(Poleg Fr. Schillerja zložil J. Koseski.)

Votlo v turnu

Klenka bron,

Smertno pesem

Poje zvon;

Žalostno z glasovi temi

Potnika na zadnji cesti spremi.

113.

Črna kuga na Dunaju.

(Spisal A. Zupančič.)

Jako so se prestrašili Dunajčanje, kakor nam pripovedajo zgodovinarji, ko jim dojde glas, da se je na Madjarskem prikazala kuga. Pa kak je bil še le strah, ko se prihodnje leto t. j. l. 1679 strašna bolezen na Dunaj preseli! V predmestji Leopoldovem so najpoprej zapazili morivko. Plazila se je nekaj časa le po predmestjih in obiskovala le bolj stanovanja revežev; mislili so torej, da ima bolezen svoje korenike v nesnažnosti in zanikernosti revežev, kar derzno prestopi tudi prag bogatinov in se vseli tudi v palače velikašev!

Gospôda in tujci so bežali iz mesta, in poslanci tujih vlad so hiteli vsak na svoj dom, da bi utekli smerti. Véno ljudstvo je hitelo v množicah v cerkve, da pomoči poprosi Onega, kateri le pomagati more; mertvaški zvon je pel neprenehoma. Očitno so oklicovali, da je treba bolnim strežajev in da primanjkuje

ljudi, ki bi mertve pokopovali; očitno so ponujali visoke visoke plače njim, kateri bi se ponudili taki službi — zastonj! Siliti je morala gosposka ljudi in loviti je po kotih za taka opravila; celó zdravnike so morali loviti in siliti je k bolnim v bolnišnice. Naposled so izpustili vse jetnike, da bi po bolnišnicah stregli bolnim in umirajočim, in bi pokopavali mertve. Že so bile bolnišnice polne, marsikterega je morivka na ulicah dohitela: v mestu in po predmestjih, na tergih in po ulicah povsod vse polno bolnih, umirajočih, mertvih.

Govorica je le bila: ta je umerl, uni umira, po unem bo kmalo! Kakor v vojake, lovili so ljudi, da so mertve pokopavali. Ti so derdrali s svojimi vozovi po ulicah, nakladali mertve in umirajoče, vse na en kup in je sipali v eno jamo.

Na ulicah je vse hitelo, vse teklo, kakor bi jim gorelo za petami. Skerbno so se varovali, da ni drug drugemu preblizo prišel, koga se dotaknil in se tako okužil; zapuščene so bile torej tudi cerkve, zapuščene spovednice, kjer bi bili reveži edinega tolažila zadobiti mogli.

In kaki prizori na ulicah! Tukaj hiša zaklenjena, vrata in okna priperta, ker vse v nji je pomerlo; pred uno je ležalo nakopičenega blaga, obleke in hišnega orodja, lepega in slabega brez reda eno verh drugega. Tam zopet so vzdigovali ravno na voz umerlega očeta, na pragu je čepela njegova žena v zadnjih dihljejih, temno je zerlo vodeno njeno oko za njim — krog nje je lazilo malo dete, jokaje objemalo mater in okuženo kmalo mertvo obležalo. Tam je letelo število otročičev za vozom, na na katerem so jim starši, znanci mertvi kakor polena eden verh drugega nakopičeni ležali. Naposled se je vlačilo toliko malih zapuščenih sirot po mestu, da je je gosposka na deželo peljati in tam oskerbeti dala.

Tako silno je razsajala nemila črna smert, da jih je od mesca januarja do novembra samo v mestu umerlo 49486, še več pa v predmestjih. Zapustila je naposled strašna morivka Dunajčane. Preiskovali so hiše in po njih so našli še veliko veliko trupel, se ve da že na pol gnjilih, nekaj kar v posteljah, veliko na tleh: sorodniki so jim pomerli, posli je zapustili, ostali so brez jedi, brez pomoči — tako so strašno konec vzeli.

Res strašen izgled božje kazni! Taka šiba pa ni zadela le posameznih mest in krajev, ampak romala je večkrat od mesta do mesta, iz dežele v deželo po vsej Evropi. Tudi naše kraje je večkrat zadela, zlasti v Ljubljani je večkrat razsajala. Vzroka torej imamo, da pri cerkvenih molitvah prav iz dna svojih senc kličemo: „Gospod, reši nas kuge!“

Jeza.

(Spisal J. Šuman.)

Jeza je huda strast. V jezi je človek nemiren, nekako besen ali ljut, razkačen, strupén; on ne misli, ne sodi, ne dela po pameti. Jezen človek strašno pretepa živino, včasi celó po krevcih. Enok je nek hlapec pretepal škrinjico, ki mu je na vozu bila na poti. Nekteri razbijajo v jezi svoje lastne reči, pretepajo svoje otroke ali hlapce, ali celó ženo.

Kakor v vsem, razločujejo se ljudje tudi v jezi; ta si jezo ohladi z razsajanjem, s krikom in ropotom, uni pa postane tih in žalosten, ne more govoriti, se joče ter jezo kuha, dokler si je ne razkuha. Silna jeza je bila že dostikrat vzrok moritve bližnjega ali samega sebe.

Jeza se redi in goji, in pa odpravlja in zatira v mladosti. Ni boljšega vračila proti jezi od brezovega olja. Če jezljivega otroka s šibo ob pravem času le ene kratki potegneš, gotovo mu to kaj koristi. Že pri nežnem detetu je treba to strast zatirati. Dve — triletno dete po šibi mirno zaspí in se zbudi brez jeze, brez svaje, brez sovraštva; fantin in odrasli človek pa razsaja, se huduje in vganja, česar se pozneje sam sramuje, da ne govorim o kvaru na zdravju, premoženji, časti. V mladosti ne zaterta ali še celó prigojena jeza je potem človeku velika nadlega in nadloga, celó izobraženi se imajo z njo včasi boriti z vso močjo.

Se ve da je govor le o hudi jezi, ktera se mora zatreti, kajti pravična jeza sme in mora biti. Pravična jeza je dušni ogenj, ki plamtí le za to, kar je prav in dobro in lepo, ter zatira z vso močjo in vedno s pametjo vse, kar je krivo, zlobno, gerdo. Pravično jezo imajo starši proti otrokom, kedar je morajo kaznovati; pravično jezo imajo učitelji proti nemarnim in zlobnim učencem; v pravični jezi preganjajo postave in sodniki razuzdane in hudodelne ljudi. Ta pravična jeza izvira iz ljubezni in vlada jo pamet. Toda huda strastna jeza nima ljubezni, ampak le sovraštvo; nima pravice, kajti dela le krivico; nima koristi, kajti vedno le kvári; ne vladata je um in pamet, ampak le nemnost in nespametnost.

Vsi vemo, da je jeza glavni greh, in da se je imamo ogibati in sramovati, ali vendar se izgovarjamo in pravimo, da nas včasi zgrabi, in da se jej ne moremo ubraniti. Kaj je storiť? Ko te jeza zgrabi, reci si sam, da si jezen in jeza te mine. Nekteri pravijo šaljivo; sedi jezen na merzel kamen, in ta ti jezo izvleče. Res je, tako gotovo ne stori vsaj nič nespametnega. Priporočajo tudi kruhovo skorjo žvekatí, dokler jeza

ne mine. Tudi prav, kajti žvekaje gotovo ne kolneš, nikogar ne žališ, ne govoriš hudih nespametnih besedi. Pomaga pa gotovo, da si v jezi vsak zmisli in se zavé, da je jezen. Vsaj nam je Bog dal pamet in dušno moč, da se moremo premagati, tedaj premagajmo se.

Ne preklinjajmo, ne tepimo živine, ki nam jo je Bog dal, ki nam pomaga delati. Če pa koga vidimo jeznega, mislimo si, da je jeza strast, da je dušna bolezen, katero glejmo iz ljubezni do bližnjega zvraciti, ne da bi je podpihovali. Ne da bi jeznega dražili, dajmo mu lepo besedo, da se pomiri.

115.

Senoseška.

(Zložil V. Kurnik.)

1. Dozorjena trava zadosti je že,
Raz odrov na svitlo, senoseki, kosé!
Preglejte kosišča,
Čeljusti grabljišča,
Da jutri poprave nas kaj ne mudé.
2. Kosó oklepati zná vsaki kavsán,
Ostríno jej dati, je redko vsejan;
Jaz bom je nakačil,
Jim tumpe potlačil,
Da bodo ko britve žvižgale čez plan.
3. Le kviško, tovarši, že svita se dan;
Molimo na srečo, pa pojmo na stan!
Bogu bodi slava!
Prelepa je trava;
Vodirje krog ledja, — vse drugo na stran!
4. Obrijmo naj pervo ledine ravné,
Potem pa, tovarši, v senožeti stermé!
Če trava je gosta,
Visoka ko hosta,
Kosci mi tega ne strašimo se!
5. Zapijmo, vriskajmo, tovarši na glas,
Da grabljkam zjasnil se bode obraz,
Da bode kaj smeha;
Brez jeze in greha
Gre delo od rok nam, pa kratek je čas.

6. Cvetlice dišeče, travé in osat —
 Kar kosa doseže, se zverne nakrat.
 Enaka nas čaka,
 Ko smert prikoraka.
 Da! nji se ne vstavi, je star ali mlad!

116.

Nezadovoljni kmet.

(Spisal Fr. S. Pirc.)

Živel je svoje dni na prostem Krasu ubožen, reven kmet, Kamenšek imenovan. Od mladih nog ni bil vajen nič dobrega, kakor je to sploh navadno pri siromašnih Kraševcih. Imel je veliko družino, pa malo polja, in še to je bilo nerodovitno, kamnato in skoraj golo. Moral si je tedaj res v potu obraza pičli vsakdanji kruh služiti.

Kamenškova hiša je bila revna in borna, pa vendar snažna in čedna. Živine je imel malo, pa bila je dobro gleššana. Pri vseh teh revah in nadlogah je bil ubogi Kamenšek vendar-le zadovoljen, jasnega obličja in večidel dobre volje, dokler je rad molil, rad v cerkev hodil, svoje nadloge in stiske ponižno Bogu tožil, revščino poterpežljivo prenašal in mirno med svojo družino živel; kajti žena mu je bila mila tolažnica in marljiva pomočnica pri delu. Z rahlim svojim sočutjem mu je pomagala nositi težko breme siromaško. Otroci so pridno delali, radi ubogali in očetove nauke poslušali, — z eno besedo: Kamenšek je bil reven, pa vendar srečen kmet.

Ali skušnjava ga premaga. Neki dan, ko v hudi poletni vročini iz motiko pusto perst prekopuje in terde kepe tolče, sede ves truden v senco, da bi si enmalo počil. Zdaj se ga loti tužna boleost. Začne premišljevati svoj revni stan, nemilo osodo svojo in svojih nepreskerbljenih otročičev. Misli in prevdarja to in uno — kako se noč in dan trudi in ubija, da bi si kaj pridobil, da bi lože izhajal — pa vendar mu ves njegov trud nič ne zaleže. Skušnjavec mu njegovo revščino še bolj černo naslika, nego je v resnici bila in ga k nezadovoljnosti sili.

Med tem ko naš kmetič, v tožne misli vtopljen, pred sé stermí, pride po poti, ki je ravno čez polje deržala, po opravkih potovaje, na videz prav bogat gospod. Ko zamišljenega kmeta zapazi, približa se mu prav prijazno. Morebiti ga je hotel poprašati, ni li pota zgrešil; ali koliko je še do tega ali unega sela; znabiti, da je uganil njegov notranji boj ali pa je bil sam otožen in tolažbe potreben. Cloveku je namreč prirojen naravni

nagon, da si v veselji in žalosti rad poišče enakočutnega serca, v katero zlije svojo radost ali bolest.

Tuj gospod stopi tedaj h kmetu, ne sramovaje se njegovega nizkega stanu. Zdramivši kmeta, nagovori ga prijazno: „Kaj premišljujete, oče? Videti je, da ste otožni. — Kaj se vam je pripetilo, po čem žalujete? — Vas je mar kaka nesreča zadela?“

Kmet dvigne glavo in boječe v tujega gospoda oči vpre; ko pa zapazi tujčevo priljudnost in dobrodušnost, polasti se ga zaupanje, da mu začne prav pogumno tožiti svoje reve in nadloge.

„Kaj ne bi bil človek žalosten in pobit,“ pravi, „če se mu vse njegove žive dni tako slaba godi, kakor meni. Drugi ljudje z manjšim trudom dobro živé in si vendar kaj opomorejo; jaz pa naj se še tako trudim, nikakor se ne morem iz nadlog izkopati. Ne tirjam sicer in ne želim, da bi se okoli vozaril v krasni kočiji ali da bi visoke službe opravljal, niti da bi zmagoslavne vojne v kervave bitve vodil, ali da bi denarjev imel na kupe — ne, tako lakomen, tako prederzen nisem; ali to se mi vendar čudno zdi in mi serce stiska, da sem in ostanem reven kmet, naj že delam in gospodarim, kakorkoli hočem. Nikjer nimam sreče in blagoslova. Res, da sem pode-doval po starših še precej polja; ali kakošno je to polje? — Takošno, da se Bogu usmili. Tu na Krasu kmet na treh oralih ne pridela toliko, kakor drugod, kjer je zemlja plodna, na enem. K temu se pridružijo še druge nadloge: lani mi je toča veliko škode napravila; žita sem tako malo pridelal, da nisem mogel nikakor izhajati in sem bil primoran še semena si kupiti. In Bog vé, kako se bode letošnja žetev obnesla; zavoljo hude suše se ni veliko nadjati. Otroci domá kruha vpijejo, kako jim ga bom rezati mogel, če žita ne pridelam! Kaj ne častiti gospod! to je vzrokov zadosti, da se človeku raztoži in milo stori, če premišljuje žalostno svojo osodo, če le enmalo v nemikavno prihodnost pogleda? Pa kaj še vse to, kdo bo za moje otroke skerb, če jaz umerjem? Premoženja jim bom le malo zapustiti mogel, in če jim nebo ne bode milejše ko njihovemu očetu, čaka jih sama beraška palica.“

Tako potoživši glavo pobesi in umolkne; kajti serčna tuga ga vsega prevzame. Tujec globoko ginjen začne ubozega seljaka tolažiti s prijaznimi, milovavnimi besedami, rekoč: „Kakor pravite, res huda se vam godi; nadlog in križev imate dovolj. Ali pomislite, da ima vsak človek na tem svetu težave in marsikaj preterpeti. Pojte k cesarju ali kralju, k bogatinu ali revežu, vsak bo vedel o nadlogah govoriti, vsak bo tožil čez osodo svojo. Pod solncem menda ni človeka, ki bi bil vedno in v vsacem oziru zadovoljen. Ta ima več, uni manj rev. Nobeden jih pa nima toliko, da bi jih ne mogel nositi. — Bog gotovo

nobenemu pretežkega bremena ne naloži. Tudi jaz sem večkrat premišljeval osodo človeškega rodú; marsikterega sem mislil srečnejšega od mene. Ali če sem samega sebe prašal: bi li hotel svoje mesto za njegovo zamenjati? — vendar sem si moral obstatiti, da rajši ostanem to, kar sem.“

„Vi lahko tako govorite“ zaverne ga kmet, „ker vam ni treba pomanjkanja terpeti in se z revščino utepati; ko bi pa v mojih stiskah bili, govorili bi drugače.“

„Vi se motite, če tako sodite „odgovori gospod.“ „Revščina ni edino hudo. Koliko je nadlog, ki človeka morebiti še bolj tepó! Da vas pa tega prepričam, hočem vam le nekoliko okoliščin iz lastnega življenja omeniti. Glejte! starši so mi pomerli, ko sem še otrok bil — očeta še poznal nisem. Skerb za-me so prevzeli moj stric, sicer prav dober mož, ali očeta mi niso mogli nadomestiti. Starši so mi zapustili precej premoženja in lep gradič. Ko sem dorastel in šole doveršil, prevzamen gospodarstvo, ter se zaročim z bogato Teržačanko. Ali kmalo mi umerje draga soproga in mi zapustí majheno dete. Odsehal mi je bil mali sinček edino veselje v žalostnih dneh. Pa tudi sina mi Bog vzame — umrl je lansko jesen. In zdaj ni za-me več radosti na zemlji. Kaj mi pomaga čast, visoki stan, kaj bogastvo in premoženje, ker je vse prazno! Bogastvo mi le skerbí dela in me še bolj terpinči.“

Tako rekši, oterne si solzo in globoko ginjen zdihne. Kmetič je pa spoznal, da se je motil, ko je bogato oblečenega gospoda na prvi pogled presrečnega štel in ga v sercu zavidal. Spoznal je, da se je pregrešil, godernjaje zoper previdnost božjo.

„Prav imate blagorodni gospod“ povzame po kratkem molčanju kmetič. „Vsak človek ima svojo butaro, ktero mora z vdanostjo v voljo božjo nositi. Vaše besede, vaše resnično podučenje hočem si globoko v serce vtisniti; nikdar ne bom zabil, kar so mi moj ranjki oče večkrat rekli: bodi, kar si, bodi le pošten; delaj pa moli rad — in zadovoljen bodeš vekomaj.“

Na to pravi tujec: „Tudi jaz hočem svojo osodo poterpežljivo prenašati in si tolažbe iskati v spolnovanji besed, ki so mi je mila mati na smertni postelji sporočili: delaj vselej in povsod le to, kar je pravično in dobro, in imel boš vedno mirno vest in veselo serce. Pravično je pa, da vam revščino nekoliko polajšam. Zató vam obljubim, da hočem od zdaj z naprej od vsega vašega posestva davke za nekaj let plačevati; vi pa pridno delajte, da si svojo in svojih otrók osodo polajšate in zboljšate.“

Golob.

(Poleg J. Krejči-ga poslovenil J. Božič.)

Najmilejši izmed vseh krilatcev ali tičev nam je golob; z golobi se vkvarjajo najrajše nježne in krotke dušice. Že med slovitiimi Rimljani je bilo dosti golobarjev, vendar pa nikjer toliko, kolikor med slovanskimi národi. Povsod po vseh mestih in cerkvah živi golob svobodno. Belejša ko je hiša, rajši jo golob ima. Ni tiča, da bi ga slovanske pesmi tako pogostoma spominjale, kakor je golob, ali to vedno le v lepem smislu.

Golob je krotka, prijazna živalica, poln odkritoserčne ljubezni. Poterpežljivo in brez zlobe prenaša vse, tudi smert, in ni nikdar nesterpljiv. Kakor stari menijo, nima golob želca; pri delu se jako nedolžno vede, kakor govori stara pesem slovaška:

Golobiček sivi

Ne dela ti škode,

Sede na količek

Napije se vode.

A golob na Noetovi ladiji! Kako tolaživna podoba, kedar leti čez velikansko peneče morje do ladije, z zeleno vejico v kljunu v znamenje, da so vode pojenjale. Sv. Duhu je bila tudi ljuba podoba golobova, ker se je v nji prikazal pri kerstu v Jordanu.

Mil pa lep tiček je golob in človeku tako zelo prijazen, pa vendar svoboden, oblačila vedno čednega, barve svitle, večkrat leskeče; vse njegovo gibanje je nježno, živahna mu je hoja in let. Eden nosi lepo rožo, drugi majhen šopek. Eden kruli, drugi se smeje, spet drugi se lepo v kolobarji suče. Kako lepo teka belo obvita nožica po suhem pesku; kako pametno pa bistro gleda rudečkasto njegovo oko, kako tužno vabi golob golobico iz zelene lope! In kedar prileti k njemu, kako se jej priklanja, ter naznanja s skakljanjem in gruljenjem svojo ljubezen. Prijateljstvo njuno ne terpi, kakor pri družih tičih, samo eno leto, temuč golob in golobica živita zvesto in serčnovdano skupaj celó do smerti.

Kakor z golobom ravná golobica tudi s svojimi mladimi ter skerbí zvesto in pridno za nje; vsako zernce jim prej v golžunu razmoči, in kedar že odrasli sperva zleté, obleta je starka od vseh strani. Nič ni žalostnejšega, kakor viditi goloba pri požaru; skozi gosti dim in plamen letajo ubogi golobje v vedno ožih in hitrejših kolobarjih ali krogih okoli golobnjaka, dokler ožgani in omamljeni na zemljo ali v ogenj ne popadajo. Svojim dobrotnikom pa so hvaležni in zvesto vdani. Že večkrat

se je vidilo, da so golobje po smerti svojih gospodarjev nad hišo, in potem o pogrebu in na pokopališču kakor na ločitev kaj žalostno grulili. Golob lepo in hitro leti, najhitrejše izmed vseh tičev. Po življenji mu streže sosebn sokol. Če se le-tá visoko pod nebom vertí, da ga človeško oko še ugleda ne, golob ga je že ugledal, in če se ne more kam poskriti, vzdigne se berzo s celo trumo na kviško. Vedno hitreje in hitreje se suče gosto zapletena kita, da bi omamili sovražnika. Posamezni golob, ki ga lovi sokol, pa zleti ko blisk naglo do najbližega drevesa, kjer ga sovražnik doseči ne more.

Sešteli so, da golob v 10 minutah leti 3 ure daleč; tedaj leti skoro 3krat hitreje nego hlaŕon ali parovoz. Ker golobje tako hitro leté, posluŕevali so se jih ŕe v davnih ŕasih za pismoŕosce. Pervi med Rimljani, ki se je goloba za ta posel posluŕil, bil je D. Brut. On ga je iz mesta Mutine, od Antonija obleŕenega, k svojim prijateljem s pismom spustil. Elijan pa pripoveduje od Tavrostena z Œgine, da je dobil v olimpiŕskih igrah zmagovavni venec in da je to po golobu na svoj rojstni otok sporoŕiti dal.

Tako je tedaj golob kaj dobrotljiva tica, simbol ali znamenje tihote, mirnosti, ljubezni, edinosti, z eno besedo: vsaktere ŕistote in svetosti ŕivljenja. — Zatorej naj nam bode v zgled poleg Zveličarjevih besed: „Bodite priprosti kakor golobje!“

118.

Zvonikarjeva.

(Zloŕil B. Potoŕnik.)

1. Ko dan se zaznava,
Danica priplava,
Se sliŕi zvonjenje
Œez hribe, ŕez plan:
Zvonovi, zvonite!
Na delo budite,
Ker naŕe ŕivljenje
Je kratek le dan.

2. Kdor hoŕe ŕiveti
In sreŕo imeti,
Naj dela veselo,
Pa moli naj vmes.
Zvonovi, zvonite!
K molitvi vabite,
Ker prazno je delo
Brez sreŕe z nebés.

3. Če delav'c se vpeha,
 Terpljenje mu néha,
 Ga delopust vabi,
 Večer ga hladi:
 Zvonovi, zvonite!
 Nedeljo znanite,
 Gospod ne pozabi,
 Plačilo delí.

4. Oh! naglo nas mine
 Ves trud, bolečine;
 Utrujen se vleže
 Na pare terpín:
 Zvonovi, zvonite!
 Domú ga spremite;
 Gre z dela in teže
 Adámovi sin.

119.

O slovenskem petji.

(Spisal A. Kos.)

Vsak narod na svetu se odlikuje s kako lepo lastnostjo, ki ga slavi pri bližnjih in daljnih sosedih; pri Slovencih pa zasluži posebno njih ljubezen do petja splošno hvalo in priznanje. Če Slovenca veselje navdaja, sili ga neka tajna moč, da v pesmi razodene svoj čut; če ga pobožnost in hvaležnost proti vsega močnemu stvarniku prešine, zahvali se mu spet v mili pesmi za prejete dobre. Če je sam, zapoje si rad; če je v družbi, mora si z drugimi zapeti.

Povej mi, mladi prijatelj! kaj bi te utegnilo bolj ganiti k pobožnosti, kakor skupna pesem zbranega ljudstva v cerkvi! Združena moč povsod veliko premore; tako tudi združena molitev in skupno petje. Dobrotljivi Bog ne zapira svoje milosti pobožno molečim, on usliši njih vbrano petje in jim podeli svoj blagoslov, brez kterega bi bila zemlja le žalostna puščava — solzna dolina.

Če je Bog tiam glas podelil, da mu hvalo pojó, toliko več je človek dolžen, stvarniku s svojim glasom čast dajati, če je taisti za petje prikladen. Kralj David je ubiral strune in je pel psalme v slavo svojega stvarnika, in Bogu se je dopadlo njegovo petje. Sveta cerkev gojí že od nekdaj s posebno ljubeznijo cerkveno petje ter ima za razne čase v letu tudi razne napeve. Kakor cerkev žaluje v svetem postnem času, tako ža-

lostno doné tudi orglje in petje, dokler ne potihne v veliki čertek v znamenje največe tuge. Pri vstajenji se zapoje vesela „aleluja,“ orglje se zopet oglasé in pesmi doné veličastne — v znamenje, da je od mrtvih vstal Zveličar sveta. O božiču so napevi veseli, skoro otročji, v znamenje, da se je zveličar rodil, da so mu angeli peli pesme vesele — otročje nravi.

Kakor v cerkvi, tako je priljubljeno našemu narodu petje tudi zunaj cérkve. Slovenska gospôda rada popeva poštene slovenske pesmi ter se ž njimi razveseljuje in požlahtnuje; izmed kmečkih ljudi so pa seosebno naše dekleta tiste, ki slovó zavoljo čistega in ubranega petja daleč okrog. Malokje se sliši toliko in tako lepega petja kakor med našo žensko mladino, pa so tudi naše slovenske pesmi tako mile, da je rajsko veselje poslušati je. Sosebno veliko imamo zdravic, kar kaže, da je Slovenec rad dobre volje; pa zakaj bi ne bil tudi kmet včasih vesel? Saj dosti terpi in se trudi za vsakdanji živež; zato mu mora vsak razumni človek privošiti tudi trohico veselja.

Naše umetno zložene pesmi razpadajo a) v junaške, med katerimi sloví čez vse Jenkova „Naprej zastava Slave!“ — b) v pesmi veselega zapopadka, ki niso tako veličastne kakor pesmi perve verste, pa se dajo lože peti in so prav prijetne za uho. V to versto spadajo vse zdravice. — c) Pesmi tretje verste so one, v katerih se nahaja tista posebna milina, ki je lastna edino slovenskim pesmam in je loči od pesem družih narodov. Sploh so mile in tožne, da se človeku pri marsikteri solze prikradejo v oči, če je sliši ganljivo peti, in vendar niso brez tolažbe. Te verste pesmi se našemu narodu najbolj prilegajo in med ljudstvom se najprej vdomačijo. „Kje so moje rožice“ je vzor in biser naših pesmic; vzeta je pesem kakor napev, rekel bi, iz serca narodovega. Le-sem spadajo vse pesmi o zvonovih, ki so ljudstvu posebno všeč, kakor „zvonikarjeva,“ „žalostni glas zvonov,“ „zagorski zvonovi“ itd.

Duh slovenski je pohleven in serce slovensko je milo; zato so pa tudi pesmice naše pohlevne in mile. Le prepevajte je, dragi Slovenci in Slovenke! pesem poštena razveseljuje serce in varuje nas hudih misli; kajti skušnja nas uči, da človek, ki rad poje, ni in ne more biti hudoben.

120.

Jan Sobieski svojim vojščakom pred bojem s Turki.

(Po poljskem poslovenil J. Navratil.)

Kervoločni Turčini so bili leta 1683 že drugič prilomastili pred dunajsko mesto, ter so je hoteli upleniti. Že dva mesca so je

oblegali, strašno na-nj streljaje in razstreljano obzidje mu zaskakovaje. Dunajčani so bili v neizrečeno veliki stiski. Mesto in prebivavci bi bili prišli divjemu sovražniku v pest, ako ne bi bilo kake stranske vojske še nekoliko dni na pomoč. Ali v največi sili jim pride na pomoč tedanji kralj poljski po imenu Jan Sobieski. Vsa poljska vojska z drugo vred se je zbrala na Golovcu; tako se pravi neki gori blizo Dunaja. Na tej gori se je veršilo 12. septembra 1683 za rana pred bojem sveto opravilo za vso zbrano vojsko. Ko to mine, stopi junaški Sobieski v svetli opravi vojaški pred svoje ljudi, in je oserčuje s temi besedami, ki je je govoril po poljski:

Vojščaki in prijatelji!

Sovražnika tù doli je res da veliko, skoraj več, nego ga je bilo pri Hočimu,*) kjer smo ga poteptali v prah; res, da so to tuja tla, na katerih se nam je bojevati: vendar se borimo tudi tukaj za domovino, — pod obzidjem mesta dunajskega branimo h krati tudi premilo našo Poljsko. Danes ne rešujemo enega samega mesta, danes rešujemo vse kerščanstvo, preganjaje sovražnika od najimenitniše terdnjave kerščanskega sveta, — od dunajskega mesta. V svetem boju se vojskujete, in v takem je tudi neplačano delo slavno; smert pa prinese venec nebeški. — Ne za kralja svojega, — za Boga samega se borite. Vsemogočnost njegova vas je pripeljala na te sterme goré, in vam je dala zmago v roke že na pol. Že vas vidijo nad glavami svojimi ošabni nevérniki; že jim serčnost upada; po dolinah se skrivajo in po jarkih, ki jim bodo skoro jame mertvaške. Nič drugega vam ne vелеvam nego to: „Posnemajte kralja svojega! Serce veljá! torej le berž in brez straha za menoj, junaki! za menoj plemenitniki in častitniki! danes je dan za to, da si zaslužite ostroge.“

121.

Človeško življenje.

(Zložil Fr. Svetličič.)

1. Kot val za valom po potoku šine,
Otroku, kedar sit igrač se vleže
V naročje materi, ki ga pristreže,
Za uro ura, dan za dnevom zgine.

*) Hočim (po poljski Chocim) je zdaj terdnjava ruska na meji besarabski. Nekdaj je bila terdnjava poljska, in ondi je bil našgal Jan Sobieski Turke že leta 1673.

2. Mladenč a serčna radost kmalo mine,
Ker zdajci mu življenje rane reže;
Prijatelj mu je, ki mu je obeže
In ga uči terpeti spečenine.
3. Mož skerbni vihtam krepko v bran se stavi,
In varje zlega rod svoj in družino,
Kot hrast cvetlice, ki pod njim so v travi.
4. Vesel, da je prenesel let vročino,
Ozira v grob se starček beloglavi,
Kot trudno solnce v morja globočino.

122.

Ris.

(Spisal J. Kosmač.)

Risi so pikaste, ne pa pasaste in marogaste mačke. Navadni ris, ki mu tu in tam tudi bistro- ali ostrovid pravijo, je rujavo-rudeče, pozimi precej temne, po leti pa bolj svitle dlake in s precej gostimi in temnimi pikami po životu opikan. Život doraslega bistrovida je navadno po 3 čevlje, rep njegov pa le kakih 6 palcev dolg, po tem takem precej veči od divje mačke. Glava njegova je, kakor sploh mačja, okrogla, gobec precej stegnjen, okó veliko, krasno in nekako temnobleščeče, gledalo pa pa podolgovato navpično. Ušesa ima ris rujava, trivoglata, in in po verhu s čopom olepšana. Po čeljustih ima na vsaki strani po 4 vretenaste čerte. Krajci okrog trobca so černi, bradne kocine pa bele.

Ris biva z riso v skalnatih berlogih in votlinah ali v drevesnih duplih. Njegov živež je precej enak živežu divje mačke. Kakor mačka preži tudi on po plenu divjih zverí, in dostikrat tudi po ljudéh. On ne napada samo zajcev in mnogoverstnih tičev, ampak sega tudi rad po ovcah, sernah, jelenih, divjih kozah in še po drugi zverad; zato je pa tudi precej visoka strelščina za-nj odločena.

Ris se nahaja po merzlih in srednje-gorkih krajih evropskih, posebno na Poljskem, Rusovskem, v tiringiških in pirenejskih gozdih, v Švediji, na Ogerskem itd. Tudi pri nas na Kranjskem ni bela vrana, in se po Jávorniku, Hrušici in družih obraščenih gričih potépa kakor volk in preži po ropu domačih živali in divjačine.

Risov je več plemen; med njimi ima rusovski najzlahtnejši kožuh. Mladič se lahko ukroti in privadi, da okrog stika, kakor

domače ščene; mačke se pa ž njim tako malo pajdašijo, kakor psi z volkom. Koža njegova je po zimi lepa in draga in se plačuje po 20 do 30 gld., dostikrat še više.

Če se v kakem kraju zasliši, da se je ris prikazal, zasačijo ga največkrat takole: Napové se gonja, kakor na medveda, da se ta nevarni in kervoločni ropar pokonča. Pa če so mu gonjači in lovci še tako za petami, vendar ga le težko dobé, ker se dobro vé skriti. Toliko časa, dokler ima v doraščenih gozdih in goratih prepadih kerme dovolj, ne pomika se dalje; tū se derži v samotnih in temnih tokavah z riso, in se malo kdaj ovadi po zopernem tuljenji. Derži se, kolikor časa le more, skrivnih goščav in čaka največkrat na kakem gosto obrašenem teršu, na kaki veji ležé svojega plena. On živi prav za prav po zvijači, ker po slabem vonju, kakor mačke, in počasni urnosti ni zmožen, da bi si drugače potrebne kerme pridobival. Poterpežljiv preži, pazi in pazi, predno dospé do tolstega bedra. Ris ni tako zvit in prekanjen, kakor lisica, pa poterpežljiviši; ne tako prederzen, kakor volk, pa stanovitniši; ne tako močen kakor medved, pa bolj bistroid in pazljiv. Največo moč ima v nogah, čeljustih in tilniku. Kar v skoku zasači in popade, to je gotovo njegovo; če pa živali v skoku ne zasači, pusti jo, da mu peté odnese, in se nekako klaverno zopet na svojo vejo poverne. On ni velik požeruh, toda po prisni kermi jako koprni. Ako čez dan nobenega bedra ne stakne in ga že glad mori, tako stika in terbiži celo noč, večkrat tako na daljavo, da dostikrat po tri planine preorje po širokem in dolgem.

Glad ga dela pogumnega, da poojstruje opaznost in čute svoje. Če leti na ovčjo ali kozjo čedo, plazi se kakor mačke po vampu zvijaje se sém ter tje proti nji, in ko se že blizo čede priplazi, plane ročno na noge in se v čedo zakadí, popade ovco ali kozo, verže jo na herbet, pregrizne jej cipnico in žival na mah pogine; potem jej kri poserka, vamp preterže, čeva požrè nekoliko glave, vratú in pleč, vse drugo pa popusti. Merhovine se nikdar ne loti. Večkrat razterga, ako se nagloma ne odpodi, po več drobnice na enkrat; če ga pa hud glad pesti, napada tudi teleta in še celó krave.

Če ima ostroid dovelj divjačine, derži se nje in ne napada domačih živali. Po visocih planinah zalezuje posebno rad divje koze, pa le malokdaj ktero zasači; ta žival risa že od daleč zavoha in mu večidel peté odnese. Večkrat dobí kakega jazbeca, marmotico, planinskega zajca, jerebice, divje kokoši in še drugega kaj; včasí so pa tudi veverice in miši dobre.

Risi se v naših krajih jako ne zaredé. Mesca prosenca ali svečana se brez vsega ostudnega mačjega drenja pariyo in čez 10 nedelj poverže risa v kakem skrivnem berlogu, dostikrat pa

tudi v kaki prostorni jazbini ali lesičini, pod kako spodmolo korenino ali skalo po dva ali tri slepe mladiče, katerim donaša miši, kertov, malih tičkov itd.

Risji lovi niso navadni, le malo kdaj se gonja napravi. Kjer se pa vendar ta kervoločna zver zasledí, ne čaka, da bi jo lovec na muho dobil, ampak jo po navadi že poprej dalje pobere, predno se gonja osnuje. Če pa vendar le kak strelec po naključbi na-nj naleti, skor z mesta mu ne krene in se prav lahko ustrelí. On ostane na drevesu mirno na kaki veji ležé z odpertimi očmi, kakor divja mačka, dokler mu lovec za pleča ne posmodí, da se z drevesa zavalí. Toda lovec mora na tanko meriti, da ga dobro zadene; ako bi pošast le nekoliko oprasnil, zna se mu na persi zagnati in mu kremplje v život zasaditi, da je ni lahko odpraviti. Včasih se zažené na psa njegovega in ga zdela, da je joj; tudi ga kmalo pod koš spravi, če mu strelec na pomoč ne pride, on se tudi dveh ali treh ne ustraši; če so mu pa kos in ga v kozji rog vženó, pobere jo na bližnje drevó, če jim ne more kožuha v svoj berlog odnesti, kamor mu lovec s puško posveti, da se na tla prekucne.

Sled bistrovidov je popolnoma mačjemu enak, toda njegova stopinja je še enkrat večá. Mladi bistrovidčki se človeka lahko privadijo. Ukročeni risi tako odebelé, da dostikrat od debelosti poginejo; v divjem stanu malo kedaj čez 15 let živé.

123.

Ruski jemščik.

(Spisal Fr. Jeriša.)

Razgovornost naših voznikov obstoji skoraj vsa v njih biču in kletvicah; z bičem in rotenjem se pogovarjajo s svojimi ubogimi konji. To je na Rusovskem vse drugače. Jemščikov konj skoraj ne pozna biča; Rus tudi preveč ljubi to žlahtno žival, da bi tako gerdo ravnal ž njo, kakor ljudjé po drugih deželah. Jemščiku je njegov konj vse: njegov tovarš, njegov drug v veselji in v žalosti, njegov varh po dnevi, njegova blazina po noči.

Jemščik je popotniku dragotina, da je ni moč preplačati. Si se li pogodil ž njim, ter mu še poverh dal razumeti, da se ima nadjati dobre napitnine, postane jemščik tvoj najzvestejši strežnik, tvoj vodnik in razkladavec v tujih mestih, tvoj mešetar in tvoj varh pred vsako nesrečo. On skerbí, da se ti v hiši, kjer hočeš prenočiti, povsod dobro postreže, da te ljubo in prijazno sprejmó, da po noči kolikor moč mehko postelj dobiš. Kakor hitro popotnik kubitko (voz) zapusti, vzame jo on

pod svoje varstvo; po noči spi pred njo s poratom v roci in bodi tat še tako zvit in premeten, ne bode se jej približal, da bi ga ne prebudil iz lahkega spanja. Zjutraj, ko popotnik še mirno in sladko spi, zbudi jemščik gospodinjo in poskerbí, da je čaj gotov, ko se gospod prebudí. On se prepira za svojega gospodarja, on se dá zmérjati in tepsti za-nj, on je njegov svetovavec, on vé v vsaki sili ali nevarnosti pomagati tako ali tako, pri vsem tem je vedno dobre volje in, kar je največ vredno za voznika — vedno trezen.

Jemščik se nikoli dolgo ne pripravlja; par uric in gotov je. Njega ne straši nobena pot, da-si je tudi dolga, da je celó ne pozna ne — on pravi: „Ne boj se!“ in te besede mu vedno vlivajo pogum. Pokriža se, zažvižga svojim konjičem, zvončki zažvenkljajo in kakor veter zleté naprej. Vsaj je Bog povsod, in on se je ločil od svojih prijateljev in žlahtnikov, ne pa od svojih zvestih hraniteljev — konjičev.

Če je tudi zima in sneg pada, da se mi v tople kožuhe zavijamo, nič manj naš jemščik nima skoraj nič drugega na sebi ko svojo srajco. Mi se temu čudimo, on pa se vsede na svoje mestice in prikrije svoje ude, kakor ravno more, s koncem kacega žaklja, ki je oves v njem nosil, ko je bil še cel. Po tem prime za vajeti, katerih je za štiri konje cela roka polna, vtakne bič, ki ga ne potrebuje, pod svoj sedež, oberne kos strehe, ki mu je od klobukovih krajev še ostal, proti vetru, ožrè se še enkrat po potnikih in zavpije nad konji: „Stopajte z Bogom! tecite, tecite, prijateljski! da nam dajo gospodje dober, načaj“ (napitnico)!“ In odslej ne neha pogovarjati se s svojimi konji, piskati in lopotati, da pridejo do perve postaje. „Tako, mladčki, tako! le otresajte se, vi mali gospodički! hurá, le naprej, prijatelji!“ — In zdaj je spet začne karati: „No, no hitreje, hitreje, vé stare babe! Kaj omahuješ, vranko? Bolj pazi, čemú imaš pa oči? Hej serče! kaj se plašiš? Ne bodi beba, jaz ne vidim nikakega strašila!“ Pri slabi cesti ali če gre navzgor, začne žvižgati, dleskati, kričati, z rokami in nogami mahati, kakor bi hotel svoje konje uveriti, da je sam vrag za njimi. Strašno zasuče korobač, toda le, da bi konje ostrašil, — ne pritisne nikoli. Zdaj pa zdaj jim tudi obljubi, da jim bode kaj lepega zapel, in večkrat jim zares, vkljub vetru in snegu, pesmico za pesmico zapoje. — Tako lepo ravna ruski jemščik s svojimi konji!

124.

Lavdon.

(Slovenska národní pesem.)

1. Ej stojaj, stojaj Beligrad,
Za gradom teče rdeča kri,
Za gradom teče rdeča kri,
Da bi gnala mliniske kamne tri.
2. Tam Lavdon vojvoda stoji,
Kervavi meč v rokah derži;
On hoče imeti Beligrad,
In turško vojsko pokončat'.
3. Ošaben Turk se mu smeji,
In Lavdonu tak govori:
„Si prišel mene ti častit,
Al prišel zajcev si lovit?“
4. „Ne prišel zajcev sem lovit,
Al prišel tebe sem častit:
S svinčenimi krogliami te kropil
In s črnim prahom bom kadil.“
5. Cesarske puške pokajo,
In turške gospe jokajo;
Cesarski bombe mečejo,
Se Turki z grada vlečejo.
6. Glej, tak mogočni Lavdon je
Premogel vse sovražnike;
In dokler Beligrad stoji,
Naj slava Lavdona slovi.

125.

Kopica pripovedek iz življenja cesarja Jožefa II.

(Iz Novic.)

Cesar Jožef II., sin cesarja Frančiška II. in Marije Terezije in vladar avstrijski od leta 1765 do 1790, bil je ravno tako pri-ljuden kakor bistroumen mož. Rad je skrivé, da ga niso po-znali, zahajal med ljudi in se ž njimi pogovarjal, da je marsi-kaj izvedel, česar sicer vladar ne izvé; pa vsak, če tudi še

tak prost človek je smel k njemu. Sprejemal je ljudi na posebnem mostovžu. Cele bukve so napisane pogovorov, o katerih se pripoveduje, da jih je imel ž njimi. Nate kopico tacih zanimivih pogovorov:

Neka kmetica pripelje svoja dva sina pred cesarja in reče: „Presvitli cesar ste dali oklicati, da so samo edini sini vojaščine prosti. Jelite, potem sta moja fanta prosta, ker sta moja edina sinova?“ — „Ženica! vi ste še modrejša ko postava; zato naj se zgodi, česar zahtevate,“ reče jej cesar.

Neki prosivec je prišel v obleki iz francoskega sukna. Jožef stopi k njemu, potiplje njegovo obleko z roko in ga vpraša: „Kakošno je to sukno?“ — „„Francosko.““ — „Kaj bi nosili, če bi tega ne bilo?“ — „„Pomagal bi si s tem, ki bi se domá dobiti utegnilo.““ — In vi hočete službo v mojih deželah?“ vpraša ga Jožef merzlo in se oberne od njega.

Uboga žena se je rila do cesarja, da bi mu prošnje pismo podala. Stražnik jo nekoliko ostro zaverne. Cesar pa mu reče: „Ako ubozih ljudi ne poslušamo, kedar nam tožijo, kako bode Bog nas poslušal, kedar njemu kaj tožimo!“

Nekdo je s prošnjo prišel k cesarju na mostovž kaj drago oblečen. Jožef ga vpraša, koliko ga stane ta obleka. — Odgovori mu: 500 goldinarjev. — „„Tako!““ reče cesar — „„vzemite si od obleke penzijo; jaz nisem tako bogat, da bi si mogel obleko za 500 goldinarjev kupiti.““

Mesca novembra leta 1787. sta se sešla generala Lascy in Lavdon na mostovžu pri cesarju. Jožef vpraša Lavdona: „Koliko časa, mislite, bode treba, da Beligrad premagate?“ — Lavdon odgovori: „Presvitli cesar! ako je vse pripravljeno, česar je za obsedo mesta potreba, upam si v desetih ali dvanajstih dneh mesto v svojo oblast dobiti.“ — Lascy je mislil, da je Lavdon pač enmalo preveč govoril; ali cesar ga prime za roko ter mu reče: „Midva, dragi Lascy, morava mu že verjeti; zakaj nobeden naju še ni nikoli nobene terdnjave premagal.“

126.

Postojnska jama.

(Spisal dr. Etbin Costa.)

I. Ni kmalo na svetu dežele, ktera bi na tako majhnem prostoru mogla ponašati se s tolikim številom veličastnih, spomina vrednih naravskih stvari, s kolikoršnim se more kranjska vojvodina, če se opomniš daleč slovečih velikanskih kerških rakov na Dolenskem, ter potem po versti čuda preštevaš do Triglava na Gorenskem, velikana med gorami; najčudovitejše pak so po

Notranjskem neštivilne, raznih zaželek polne votline, med katerimi je najslavnejša postojnska s svojimi dijamanti, ktere je izbrusila že sama narava. Najkrasnejša v cesarstvu je ta jama, kateri bi se dala primeriti samo Baradla pri Agglateku na Ogerskem. V nobeni drugod po Evropi ne dobiš toliko združenih posebnih lastnosti, kolikor v tej, ki ima preobširen prostor, veliko množino raznoverstnih kapnikov, tomune poleg suhega prostora, čist zrak, dobro uglajene poti itd.; torej se tudi postojnski ne dá lahko primeriti nobena. V le-tej se nahaja tud še to, da ne prideš, kakor po drugod, precej v tisto ohlipino (temperaturo), kakoršna se navadno po jamah nahaja, ker nje prvi prostor, velika cerkev, ima, zarad sopare iz Pivke, 5—6 stopinj več gorkote, nego notranja votlina, po kateri je pač le 6—7 stopinj gorkote,

V jami so ti-le razdelki: 1) velika cerkev, od vstopa do spominka cesarja Ferdinanda; 2) stara jama, na levo roko od velike cerkve; precej pri njej pak je 3) stranska jama, ki je malo zanimljiva; 4) jama cesarja Ferdinanda, od spominka Nj. veličanstva cesarja Ferdinanda pa do groba, in stari pot na desno k gori Kalvariji z neko stransko jamo na desni roki precej od začetka; 5) jama nadvojvode Ivana, ki je najbolj na vzhodu med vsemi votlinami; nje se derži 6) malo obiskovana stranska jama; 7) Franc-Jožefova in Elizabetina jama na levo od groba ob razgledu (belvederji) do Kalvarije; 8) votlina od razgleda tje do Tártara; 9) tri stranske votline na levi in desni roki od Kalvarije. Votlina cesarja Ferdinanda je eno z drugim 30 čevljev široka, 20 čevljev visoka, in visi za kacih 20 čevljev. Franc-Jožefova in Elizabetina jama do Tartara je obilo veličastnejša, ker je navadno 35 čevljev široka in še mnogo viša, to je 180 čevljev, samo da ima perva jama le 66 čevljev največe visočine. Vsi kapniki so tod raznoverstniši, pa tudi bolj velikanski, vzlasti gora Kalvarija, ki ima cel gozd stoječih kapnikov (stalagmitov), ki ima dalje romantični vodobér in strašno tartarsko brezno.

Nikjer ni jama nevarna, celó po stranskih votlinah ne, da si tudi pravijo, da va-nje ni priti mogoče; samo do „stare jame“ je pot pomisleka vreden. Do „Kalvarije,“ do „Franc-Jožefove in Elizabetine jame“ so narejeni gladki potje z debelim obzidjem in terdnimi deržaji ob stranéh zarad prepadov in brezen; koder se pa zbira voda po dolgem dežji, ondod je visoko nasuto. Koder ni narejenih potov, ondod je pač treba paziti, ker na opolzlih kapnikih človek hitro izpoddersne. Zrak je povsod čist. Posebno se pa ni bati, da bi kamen kje padel od stropa.

Postojnska jama ima svojo lastno komisijo, da skerbi zanjo. Kdor jo hoče viditi, mora se torej oglasiti pri dnevnem jam-skem blagájniku. Vsako leto pak je na Duhov (binkoštni) po-

nedeljek po poldne jama vsacemu odperta. O tej priliki je veliki pot po jami tje do verha gore Kalvarije tako razsvitljen, da je vsacemu čisto nepotreben kak voditelj. Posebno veliko svečave je po najlepših razdelkih, kakor na pr.: v cerkvi, na plesišču, okoli zagrinjala, po razgledu in po gori Kalvariji, po kateri svéti več sto sveč, na plesišču pa godejo, in ljudjé se verté v radostnem plesu.

II. Kdor koli je vidil jamo tako čaravno olepšano, temu njena lepota ostane do smerti nepozabljena. Ali vse to se vendar ne more primérjati nikakor tistim velikim napravam, ktere so jo krasotile 11. marca 1857. leta, ko sta bila v njej cesar Franc-Jozef in cesarica Elizabeta, tudi tistim ne, ki so bile osnovane, ko se je prvič vožnja začela po železnici od Ljubljane do Tersta. Mislil je človek tačas, da živi v tistih pripovedkah, ki so popisane v „tisoč in eni noči;“ mislil je, da v spanji okrog njega skačejo sanje prijetnih podob; mislil in veroval je vse, le tistega ne, kar je v resnici vidil pred seboj. Vso to krasoto — kdo bi jo mogel tako naglo z duhom objeti! Kdo bi jo mogel popisati! Kdo ima pero, da ne omaga pod tolikim delom! Ti vsestranski lučni žarki, ta obilica povsod razširjene svetlobe, kakoršna je bila marca mesca 1857. leta, ne daje prostora tisti grozi, ktera človeka obhaja, ko le poleg majhne svečave ogleduje veličastne stebre in arabeske, ki se dvigajo od tal gori po stenah, ktere tako čaravno zaljšajo, ker brani, da bi misli raztegnile ta prostor v neskončnost; ali živo se prikaže mnogo krasnih podob, ktere sicer le noč zagrinja. Svetloba od luči, ki pada na vse strani, budí neskončno blesketanje in krasno mergolenje. Obok velike cerkve je podoben, kakor bi neizmerno velicega bila iz čistih dragocenih biserjev mozaično sestavila kaka čarodejna vila, in iz reke, globoko spodej tekoče, ki je druga polovica krasne velikanske školjke, odsvitava se zopet nazaj vsa blisketajoča svetloba. Vsaka stopinja nova čuda podaja stermečemu gledavčevemu očesu. Vse bogastvo raznih podob, ktere sicer zemlja po svojem verhu obilo kaže, imá tukaj shranjeno pod samotno žalostno odejo v skrivni noči. Narava sama sebe ni čutila, ni si bila v svesti, kaj dela, pa vendar je napravila drevo z dolgimi vejami, na kterih vidiš liste, — razpókano ostro skalo, iz ktere tù ali tam klije kaka cvelica ali raste gerčava smreka, naredila je slap, ki skače od skale do skale, dokler v skalbo ne pade, okoli sebe penasto meglo kropeč; celó človeške umotvorine se pred teboj versté: tanki, na kviško se dvigajoči steber, obilo ozaljšan z dletom bistrournega umetnika, goška bogomolja (tempel), jako lepšana z rezanim kamenjem, zagrinjalo, ki so je delale ugibčne roke, grobo obtesana klada, iz ktere bi se imela narediti kaka podoba, toda čaka še umetnika, da jo olika in ogladi z vajeno

roko. Da si tudi naravi pri tem poslu ni človek pomagal, pa vsako njenih del se nam vendar zdi domače; nikjer nič ni tujega. Na videz bi pač sodil, da je vse razmetano brez kacega reda; ali kmalo moraš zapaziti zakon, ki ga najdeš tudi tukaj, kakor povsod v naravi.

In kedar vse to: cvetice narejene iz kapnika, drevje, poslopja, veže, podobe, stebre objemlje svitloba premnogih in mnogih luči, da pred teboj vse leskeče in igra, ko demantna rosa v jutranjem solncu, kaj so tačas pač najkrasnejše sanje najbogatejšega človeškega duha, če je primeriš temu veličastvu!

Ko se pomudiš v jami, čedalje bolj se ti dozdeva, da si prenesen v delavnico pridnega umetnika. Tu se dviga pred teboj steber iz tal, toda še le na pol dodelan, kakor bi ga kdo bil odrezal, a iz bleščečega stropa mu že naproti hití, že mu roko podaja druga polovica; še nekaj let, pa bode iz obeh kosov zlito samo eno, krasno umotvorsko delo. Tam iz tal moli čudovit parobek; še nekaj časa naj prejde, pa se povzdigne do unega kapnika, ki nedodelan visi od kamnene, leci (prižnici) enake, bogato olepšane podobe — in tako bode gotov steber, na ktereга naj se leca opré.

Pri nobeni izmed vseh podob, kolikor jih je naredila jama, pa ne zapaziš, da bi se bila narava tako čutila, tako vedela, kaj dela, kakor pri kapniku, kteremu pravijo zagrinjalo, ki se tako čaravno zavija doli po lesketajoči steni, kakor bi mu kak bistroumen gerški umetnik bil naredil tanke gubice in plete iz mramorja, ki se je lomil na otoku Pafu. Rob je prezeren, pomarančnega, rujavega in rudečkastega cveta, zagrinjalo pa je potlej tako belo, da se sveti. Vse je izdelano, kakor bi prišlo iz rok najbolj miločutnega, najbolj izobraženega umetnika; pa vendar je ta čudež ustvarila v nočni temoti narava brez oči.

127.

Nada.

(Zložil Gr. Krek.)

1. O nada, ti iskrica mila, nebeška,
Ti ude oterpnjene spet oživiš;
Umakne se tebi vsa reva človeška,
Na prestol berača celó posadiš.
2. Mladenču v obrazu veselje se bere,
Ker nada mu lice oživlja, rudi;
Da tudi osóda vso srečo podere —
Je nada, ki žalost z veseljem sladí.

8. Valovi življenja udarjajo grozno,
Ob nadi pa vendar razpeni se vsak;
Če nada posije v grenkosti noč pozno,
Slovó da obupu postavni možák.

4. Ob palici starček še pota prehodi,
Popelje v dni prejšnje ga nada nazaj;
V spominu upira se reví, nezgodi,
V spominu poverne sladkosti se mlaj.

5. O nada! ti iskrica mila nebeška,
Od rojstva do groba ti spremljaš nas zmír.
Umakne se tebi vsa reva človeška,
Le v tvojem naročji dobi srcé mir!

128.

Jesenski dan na severno-amerikanskih pustinjah.

(Spisal Fr. Celestin.)

Naglo begajo nočne tmíne pred belim dnevom, ki ga že rudeča zarija oznanja. Zvezdam ugaša prijazni svit, in kmalo priplava jutranje solnce kakor iz globocega brezna nad neizmerne planjave. Sto in sto kapljic zablíšči po travnem morji. Lahek vetrič pripoguje bilke, kakor bi jim hotel na uho zašepetati, da je zopet Gospod svitlo luč na nebo pripeljal in nov, vesel dan podaril vsem stvarém. Hitreje zatekó prijazni valčki v počasni reki, in premnoge živali, ki tù svojo žejo gasé, veselo skakaje pozdravljajo kraljico na nebesu. Bolj in bolj pa vročina pritiska, čem bliže je poldne. Vsaka zver si išče sence; ali kamor nese oko, ni ga skoraj nikjer gostovejnega drevesa. Pa saj gosta in visoka trava rada jemlje v svoja krila, kar koli se ogiblje vročim žarkom poldanega solnca. Zdaj vse potihne.

Ali čuj, kaj šumi od daleč? Tropa bivolov perha po planjavi, silen velikan naprej in za njim neštevilna množica. Temnokervavo se jim svetijo oči, in repi kviško sterlé. Za njimi pa dirjajo divji Indijani na čilih konjih. Kako žvižga biču podobno jermenje nad ubogimi živalmi; Kako se z divjo silo ustavlja, ki jo je ovilo zmagovavno jermenje! Komaj so to poderli in radostno zavpili, že dirjajo za drugimi naprej. Zopet se čuje vpitje, da se krog in krog razlega, in zamolklo rujovenje kaže, da urni Indijani ne lové zastonj. Le še bolj verši jermenje v zraku, glasneje doní po širjavi zmagovavni indijanski krik. Stotero ubogih živali je že poginilo, ali razgreta kri rujavega Indijana se še ni umirila, kervi se še ni dosti prelilo; kajti boj

mu je največe veselje. Konji že pešajo, solnce se pomika k zahodu, in zdaj divji hrup še le nekaj potihne. Zdaj se ogledajo po lovi; nekterim bivolom gerbe posekajo ter iz kože denejo, druge pa pusté na planjavi. Silne ropne tice že plavajo v višini, vesele preobilne večerje, ki jih čaka na stepi.

Solnce je zatonilo, hitro se zmračí. Svitle zvezdice gledajo na mirne planjave. Vidi se, da je trudna zemlja legla k počitku. Tudi strastnim lovcem se je ohladila kri; okoli ognja, ki jim je spekel večerjo, poiščejo spanja. Le dva, na dolge puške naslonjena, temno v žerjavico stermita, in stražita. — Glej, tam na obzorji se na enkrat zasveti plamen, zamolkel šum se čuje iz daljine kakor burja piska po veršičih dreves, in glas čudenja in strahu se obema izmuzne iz persi. Strel iz puške in glasen krik zbudi tovarše. Više in više pa narašča plamen v daljavi; do neba sega ognjena gora, kakor bi htela zvezde zažgati, in se valí silnemu viharju podobna, hitreje od vetra proti Indijanom. K samotnemu drevesu privezani konji preplašeni tergajo od debla in eden družega jezno bijejo. Indijani kacih tristo korakov na okoli populijo hitro suho travo, in molče vidijo bližati se ognjenega zmaja, ki se je na širjavo in daljavo razširil. Kamor se ozreš, zija ti ognjena kača nasproti, ni ga rešilnega pota. Bolj in bolj razločno ti udarja na uho ognjevo prasketanje, in v silnem diru ti perha nasproti plaha tropa divjih kônj, bivolov in družih živali. Sovraštva nocoj ni med njimi; tigra je pozabila prirojene kervoločnosti, in mirno teče zraven konja; bivol ne misli na roge, da bi je tigri postavil v bran. Zdaj so prihruli le-sem; mirno deró v nasprotni požar. Zadušljiv dim je vse divjake objel, vroč žar je omamil, vsi popadajo na obraze; že je priveršél mogočni ogenj, ali tù ne more dalje. Kakor ognjena streha švigajo plameni nad Indijani, trenutek velike vročine in svitlosti, — in že se je obernil požar naprej drugemu naproti. O kaka silna moč ju bliža, kako se do neba plameni širijo! Eden drugega hočeta ukončati; kako si žugata! Zdaj se spoprime. Neizrekljivo divjata, daleč na okrog padajo iskre, razlega se tresk in pok, oznanjevaje zadnji smertni bor razvozljaníh naravnih močí. Oba jameta vidno pešati, in kmalo le malí ogenjčki še tù pa tam plahitajo; pokončala sta en večer neizmerno travnato planjavo. Luna priplava nad obzorje, žalostna gleda vpepeljeni kras in potoži svojo tugo malim oblačicam, ki jej venčajo glavo. Hitro se razgubé, in tiho zbirajo po nebu temne oblake. Berž se skrije luni obraz, dobrotljiv dež omoči izmerle pustinje, in kmalo zazelení še lepše življenje po neizmernih travanah.

Živalsko zimsko spanje.

(Po češkem poslovenil Fr. Marn.)

Minila je jesen, nastala zima. Široka krajina je pokrita s snegom, le tam pa tam se črne brazde razoranega polja. Listnato drevje se je iznebilo zelene odeje; le krepke veje borove, jelove in smerekove kljubujejo pogubni moči grudnovih mrazov. Kam so se podale brezštevne živali, ki so nam oživljale poletne dni?

Tiče smo vidili na jesen, kako so se preseljevali pod toplejše nebo južnih krajev; ostale živali pa, ktere ne bi prenesle ostrosti zime, oterpnile so večidel v terdem spanji. Po drevji in v mahovji, pod zemljo in v močvirih so si skerbno poiskale pribežališča in pokojnega bivališča.

Nektere živalice obešajo kar v trumah svoja jajčika na gole veje dreves in germovja in jih celó nič ne zavarujejo. Ne samo na berstji sadnega drevja, ampak tudi na lipovih, gabrovih, bukovih in orehovitih popkih nahajamo drobna jajčika rujavega metulja, iz katerih se precej, ko berstje požene, izležejo gosenci, ki se pa potem precej v popke vrinejo. Mlade borove veje imajo na koncu okrogle bule; v njih najdemo majhne gosence, ako je prerežemo; enake gosence so tudi v smerekovih storžih. Za lubje, zlasti pa v globoke razpokline in skrite bezne, zaleze se vsako jesen silo veliko zaželek.

Poglejte oso; ta v zimskem spanji odreveni kakor kost, da je vsa enaka mertvemu truplu. Ako pade na zemljo, zažvenkne, kakor kos stekla; pri vsem tem pa vendar-le dremlje in hrani v sebi skrivno življenje, ki se zopet zbudi, ko se polagoma in mirno ogreje.

Čmerli, po letu v družbah živeči, razleté se večidel na jesen in poginejo; tam pa tam prezimuje v skritem kotičku kaka samica; s pomladi pa se prebudi in vsaka samica zaplodi zdaj novo občino.

Buče si ohranijo s tem, da jih tolika družina skupaj prezimuje, toliko toplote, da ne oterpnejo.

Mravljinci prezimujejo v podzemeljskih votlinah, ki preprečajo vsako mravljišče.

Tudi vé, domače muhe! ne odidete zimskemu spanju, ako-ravno naše gorke izbe preletujete. Kmalo v jeseni ste viditi lene in pospane. Poprej tako glasne in nagajive, zdaj še sledú nekdanje prederznosti nimate na sebi! Tudi ve greste spat; zalezete se v špranje in pokline; spite mirno, ako hočete dočakati pomladi.

Polži se pripravljajo vsi vkup k dolgemu zimskemu počitku. Umaknejo se v mirni kotiček za kako skalo, v germovje pod

listje ali pa v kako luknjo, zlezejo v lupine, svoje apnene hišice, katere izdelajo potem z jako priležnim pokrovom, tako da jih niti veter, niti luč v spanji ne moti. Tako ostanejo štiri mesece od listopada do sušca brez jedi in brez znamenja kakega življenja. Znamenite so zlasti priprave, ki je delajo polži za prezimovanje. Precej ko pade prvi sneg, v vinotoku ali listopadu, nehajo se pasti, ter se zberó v velikem številu na malih gričkih ob prekopih, ali pa v gostem germovji. Pred vsem si izpraznijo čreva in želodec, potem se poskrijó pod travo, ali pod odpadlo listje, in s pomočjó mesnate noge in lepljive pene pa si izdolbejo jamico v zemljo. Na peno na nogi prilepuje se glinja, listje in druge lahke terščice, katere se na krajih zopet stičejo. Tako se lepo obzidajo in s streho pokrijejo. Ko je polž tako s svojim stanom gotov, potegne nogo zopet v lupino, nabere si še zraka v sapnik in potem zadela tudi vrata. Precej potem se jame cediti iz njega belkasta tekočina, ki se na površini sterdi in v apneno deščico spremeni. Ko je prva deščica gotova, naredi se ne daleč pod njo druga, tretja, četrta in potem še več, kakor je zima ostra ali pa ugodna. V poklinah med temi deskami ostane nekaj zraka, da more polž dihati, ko se pomladi prebudi. Sušca ali malega travna, ko solnce zopet gorkeje sijati začne, prebudi se polž; predré z nogo prepono za prepono in diha med posamnimi deskami zaperti zrak, dokler tudi poslednje deščice ne prelomi in se, prišed na beli dan, po dolgem postu zopet ne napase.

Ribe ostanejo po zimi, kakor po letu večidel čverste in bistre; za dne je viditi časi trope karpov, v blato zaritih in stisnjenih; najberže se s tacim druženjem ogrevajo. Kedar pa voda zmerzne do dna, oterpnejo tudi ribe, toda zamró pa ne. Zmraznjene karpe in ščuke lahko z ledom izsekaš in z mesta na mesto preneseš, pa ti ne bodo poginile. Ko se led polagoma raztopi, oživé tudi ribe. Nevarno je pa, ako zamrzne čez in čez voda, v kateri so ribe, ker jim lahko zraka zmanjka in se potem zadušé. Tudi ribje ikre oterpnejo čez zimo ali rodovitnosti s tem ne izgubé.

Tudi merčesi naših krajev spé po zimi po štiri do pet mesecev. Žabe in krastače se zalezejo v votline ali pa v blatu oterpnejo. Tako ostanejo celo zimo, da nič ne jedó in še celó ne dišejo ne. Glej! tu počivajo tudi sovražniki mirno eden kraj drugega; žabi se ni treba bati kače, ki zvita v kolobarji ne daleč od nje dremljé prezimuje. Kakor kače poiščejo si tudi guščarice globocih votlin za počitek, da ne more mraz do njih.

Tice, ki imajo bolj gorko kri in so bolj čile in bistre od drugih živali, niso podveržene zimskemu spanju. Nekatere izmed njih prezimijo blizu naših stanovanj; večina pa potuje, precej

ko jim živeža primanjka, v južne kraje. Časi prehití pa tudi te n. p. lastovke hud mraz, da oterpnejo.

Preglejmo zdaj še kotiče, kateri sesavcem služijo za prebivališča ob času zimskega spanja. Izmed sesavcev prespavajo zimo jazbec, jež, ris, natopir, herček, mala rovka, polh in medved. Njih berlog je podzemeljska jama med drevesnimi koreninami, v duplih in votlinah strohnelih dreves, ali pa v podertem zidovji, opuščenih ograjah, grobljah in v enacih krajih. V berlogu leži éveteronožec zvít v kolobar, glavo ima skerčeno k trebuhu in zadnji nogi naprej stegnjeni. Truplo, jeseni večidel tolsto in rejeno, upade in zmedli med spanjem tako, da je s pomladi vse meršavo in kumerno.

V hosti najdemo v rahlo zemljo zaritega ježa, tako neobčutljivega in oterpnjenega, da se le nerad zgane in zježi, ko se dotakneš njegovih bodic. Ako ga pa vzamemo v gorko izbo, prebudi se in začne kobacati sem ter tje, kakor bi bil domač; toda jedi se ne pritakne nobene. Kmalo začne iskati berloga in ako ga ne izpustimo na svobodo, da bi se po prirojenem nagonu k počitku podal, gotovo pogine.

Herček pa, znan trebuhopasec in požeruh, té lastnosti tudi med zimskim počitkom ne izgubi. Vse poletje in še jeseni nabira za svoj trebuh in vživa od nabranega živeža do poslednjega trenutka, dokler ga spanje ne zmore. Časi se sam prebudi tudi po zimi, a tedaj najprej poskerbi za svoj živež, da bi se mu ne skazil in da bi nobeden do njega ne prišel; ko pa to oskerbí in si želodček zopet napolni, v novo zaspi.

Jazbec se prebudi enkrat v zimi in si gre žeje gasit.

Netopirji pa ne zapusté svojih navadnih prebivališč. Na stolpih in zvonikih, pod strehami ali pa v razsutih zidovih in drugih votlinah ležé v trumah omamljeni, kakor bi bil kdo celo družbo zaklel.

130.

Sreče dom.

(Zložil J. Virk.)

1. Kdor kol' pod milim Bogom živi,
Vsaki pač srečen biti želi,
Cesar na tronu, kmetič na polji,
Prosi od Boga sreče po volji;
Tud' jaz je iščem križem svetá:
Kje nek' prebiva, kje je domá?

2. Tam, kjer cvetlice krasno cvetó,
Mislim, da sreči venec pletó;

Solnce pa rev'ce ves dan pripeka,
Kosec jim slednjič glav'ce poseka;
Koder pa smertna kosa kosi,
Sreče ni prave, jok se glasi.

3. 'Z verta na polje grem je iskat,
Tam se raduje kmetič bogat.
On si bogato žetev obeta,
Sreča pšenice venec mu spleta;
Toča prihruje, žito zdrobi,
Sreča veselja ž njive zbeži.
4. Tice vesele, zelen je gaj,
Mislim, tu ima sreča svoj raj;
Zima prikima, tice zbežijo,
Hribci pod merzlim snegom ječijo;
Glasa veselja čuti ni več,
Gaj le žaluje, sreča je preč.
5. V mestih imajo mnogo blaga,
Tamkaj bo sreča najberž doma;
Res se bogatec tam napihuje,
Pa še več revnih milo zdihuje;
Kjer pa siromaštva solze tekó,
Nihče po sreči prašal ne bo.
6. Cesar mogočni, kakor s'romak,
Otrok in starček, kmet in vojščak,
Srečo si voši, sreče si iše:
Ali le z lica solze si briše;
Človek do groba sreče želi,
Pa si le prazne pene lovi.
7. Kje neki ima sreča svoj dom?
Kdo mi pové, kje našel je bom?
V čistem le sercu ona kraljuje,
Serce nedolžno razveseljuje;
Sreča prebiva v sredi serca,
V sercu poštenem ti je doma.

131.

Kralj in možaka poštenjaka.

(Spisal Rodoljub Ledinski.)

Živel je nekdam kralj tam v deveti deželi. Kdo vé, kako se jej pravi in kje je? Menim da tam, od koder solnce k nam pri-

haja, kedar je najnižje po zimi. Bil je pa ta kralj mogočen in imeniten, da je bilo kaj! Če bi vam pravil, koliko sužnjih, koliko velbljodov, govéd in oslov in kônj je imel, ne prišel bi do konca; če bi vam pripovedoval, koliko žlahtnega blaga, baršunastega, zlatega in pa suknenega je bilo po njegovih shrambah, ušli bi mi vi, nikar pa poslušali me. Le, da bi se kedaj svojih ovác nagledal, postavil si je bil sredi ravnine stolp, ki je segal v oblake. Na-nj je zahajal, kedar so bile ovce zbrane. Pa nikoli ni vidil vseh, toliko jih je imel. Stopnjice pa, ki je po njih hodil na ta stolp, kaj pravite iz česa so bile? Poslušajte! Iz samih debelih, debelih knjig. Kaj je imel neki popisane v teh čudnih bukvah? Ali morebiti zgodovino svoje imenitne rodovine? Nak, časti lakomen ni bil ne sam, ne njegovi dedje; torej tudi niso kaj zapisovali. Ali so bile v njih mar imena njegovih podložnikov in pa njih dacije? Tudi ne. Saj tako bogat kralj ne jemlje davkov! Pa čemu bi jih neki jemal, ker ima sam toliko, da še drugim lahko daje brezi škode. I, no! boste že rekli, kaj vendar se je bralo v tistih bukvah? Poslušajte! Le svoje drago, žlahtno, imenitno kamnjčje, kakor ga gospoda nosijo v perstanih, in pa za pestjó in okoli vratú in na nedriji, le-tó si je bil dal v te bukve popisati. Tu ti je bilo popisano sto in sto tisoč demantov, safirov, hijacintov, smaragdov in kakor se ta druga reč še imenuje. To je že nekaj, kaj ne? Bogat je bil ta kralj, da mu ga ni bilo enacega.

Pa to še ni vse, kar o njem vém. Bil je tudi pobožen, miloserčen in dobrotljiv. Živel je po svojem svetem pismu in pa po izročilu svojega naroda. Po tem izročilu si je bil izbral izmed vseh sedem dni v tednu dva. Enemu je rekel „blagi dan,“ drugemu pa „hudi dan.“ Blagor možu, ki je stopil v hišo tega kralja „blagi dan!“ Kakor kralja samega so ga sprejeli, ali pa kakor kakega čudodelnega mniha. Cimbale so mu pele, trobente donele, bobni in kotli so germeli, da je bilo kaj! Deklice, lepe kakor hrovaške Vile, ali rusovske Rusalke, ali koroške Želikle, ali pa slovenske Rojenice, so mu nogé umivale, ga v zlató in svilo oblačile ter plesale so pred njim, da ni dopovedati. Gostili so ga z jedmí, ki jih mi borni Slovenci še ne poznamo ne! — Kedar se je pa človek, ki so ga tako slavno sprejeli, teh gostí in veselíc že naveličal, spustili so ga in obdarovali, da je bilo strah. Natovorili so mu velbljodov in oslíc, da so uboga živinčeta stokala pod tovari in zdihovala nad človeško nemilostjo, ki je tolikanj obklada. Taka se je godila človeku, ktereга je Bog zanesel v ta grad „blagi dan.“

Gorjé mu pa, kdor je zašel k devetodeželnemu kralju „hudi dan.“ Bolje bi mu bilo, da bi žeje umirajoč pit šel k suhemu studentu, kedar najbolj solnce pripeka. Ali pa, ko bi ves lačen

iskal sadú na tepki, ki je za njegovega deda dni usahnéla. Res, vse to bi bilo bolje za-nj! Saj še svojemu najhujšemu sovražniku bi moj devetodeželni kralj ne bil take storil. Sprejeli so ga, kakor človeka, kteremu je kervavi sodnik zapisal v sodno pismo: „Tvoji dnevi so po potekli; njih je!“ — Briči in rabeljni so ga popadli, vergli ga ob tla, in smuk je odletela glava. Tako je bila ž njim, ki je prišel v ta grad „hudi dan.“

Živel je pa takrat mož, po imenu Ajin; mi bi mu rekli nekako Studenčič. Bogaboječ je bil, tudi bogat nekdej; pa da bi ga poskusil, pošiljal mu je gospod Bog toliko nesreče v hišo, kolikor toče na njegovo pšenico in kuge med živino. Obožal je, in iz oči mu je lilo tolikanj solz, kolikor nekdej dežja na njegov ječmen. Ni bil tedaj zastonj Studenčič. Govoril je: „Moje terpljenje je tako veliko, da ga ne pregledam, če ravno stopim verh Triglava — (nak, tisti gori tam v deveti deželi se pravi drugače, pa sem pozabil,) tako visoko in globoko, tako široko in dolgo je. Obnebje se černi od njega tje proti jutru in večeru, proti jugu in severju. Najglobokejše studence je ostrupenilo, zlató in drago kamnjičje v najnižih rudnikih pod zemljo je pripravilo ob blesk in lesk. Mesec je od njega merknil in solnce je otemnelo in še rimska cesta je motna postala. Jutranje solnce sije na-nj in večerni žarki bledé od njega, tako globoko, visoko, široko in dolgo je moje terpljenje. Tako je tožil Ajin-Studenčič, in po pravici. Žena in otroci so se plakali domá od merzlega glada in od vroče žeje. Šel je tedaj k devetodeželnemu kralju kruha prosit. Veliko namreč je slišal praviti o njegovem bogastvu in dobrotah, ki jih je trosil okrog sebe kakor božje solnce svoje plodne žarke ali pa nebeški dež svoje blagodarne kaplje.

Po božji volji pa, ali ker mu je bilo od nekdej tako usojeno, prišel je ta mož v kraljev grad ravno „hudi dan.“ Motno in nevoljno ga pogleda kralj, in Ajin-Studenčič se zmisli šeg in navad tega naroda; v stiski in revi je bil vsega tega pozabil. Pokleknil je pred kraljem ter djal: „O, devetodeželni kralj! glavo sem zapadel, vém. Kar si zapisal v svoje šege, jok mojih oči ne zbriše. Pa vdam se; toda žena in otroci se mi jokajo doma od glada in mrejo od strada. Hrepeneč gledajo izza duri mojega šotora, ali že ne pridem kmalo in je smerti otmem. Prosim torej, daj mi kruha, da ga jim urno ponesem. Obljubim pa, da se vernem predno solnce zajde za božjo gnado. Potem stori z menoj po svoje. Saj je zapisano: Pravovernik dopolni, kar obljubi. Tudi beremo: Če kaj priterdiš z besedo, pa stori; če pa praviš: nak, vész ti in tvoj bližnji, kaj je od tega misliti, in nihče ti ne poreče: lažnjivec. In tebi in unemu bo dobro pri sercu.“

Ko je kralj to slišal, zasmilil se mu je pobožni mož. Ni se mu hotlo, da bi mu žena in otroci lakote pomerli. Rekel je: „Dam ti kruha, in pojdi ž-njim. Le poroka mi daj, de se verneš ob solnčnem zatonu. Glavo dati pa bo moral namesto tebe, če se ne verneš; to ti povem.“

Ali menite, da so se kar silili v tako poroštvo? Jaz pravim, da ne; tudi vi bi se bili javelne. Neznani človek, in kdo vé, kako nepošten! Zato so pa tudi vsi, ki so tam stali, molče oči pobesili, ko jih je Studenčič milo pogledoval in prosil. Se vé, da so bili sami bogatini in plemenitaži, ker le take služabnike si špogajo kralji. Pa takih kdo naj bi bil porok, in še neznanemu beraču! Ubogi Studenčič kakošna bo? Nič se ne boj; tudi tam se dobí dobro serce. Stal je med kraljevimi služabniki mož, ki se ni imenoval zastonj Abd-ul-Alah. Čudno ime, kaj ne? Po našem bi se reklo poštenemu Abd-ul-alahu Bogoslužič. In res je bil mož po božji volji. Ko je vidil, da Studenčič tako milo prosi z očmi, jela se mu je miloserdnost gibati v persih, kakor se giblje škerjančič v gnjezdu tam sredi cvetočega lanišča. Iz prvega se le malo gane, ko začuti, da bo dan. Po tém pa se vzdigne, in leti više in više, pa poje in poje, in glejte dan je! Tako se je zbudila Bogoslužiču miloserdnost v sercu in je rastla in rastla, ter se spremenila v prijetniši glas, nego je škerjančevo petje.

Pred kralja je stopil in rekel: „Jaz sem mu porok. „Veste, da so se kar vsi zavzeli. Bogoslužič pa je rekel: Čemu bi mu ne poročeval? Ali niste čuli, da je pravovernik, in kako lepo je govoril iz naših svetih bukev? Takemu smé menda človek vendar upati brez skerbí. Veren mora ostati za vernega.“

In kralj je ukazal dati ubogemu možu obilno hrane. Šel je; pred pa je rekel kralju: „Pričakuj me, predno solnce zaide.“ Poroku Bogoslužiču je djal: „Luna dobiva svitlobo od solnca, mož-beseda pa poštenje od božjega sedeža.“

Molijo pa tam tudi, kakor vsak pošteni Slovenec, po večkrat na dan. Ko pride popoldanja molitev na versto, pravi kralj: „Abd-ul-alah! večernice so tu, tvojega možica pa ne bo. Smeje se ti domá v pest, in dobro je in pijé.“ Bogoslužič reče: „Zgovorili smo se do večera, in solnce še ne zahaja.“ Ko se je jelo večeriti, djal je kralj: Abd-ul-alah! stori še, kar misliš; potem se pa pripravi. Ta reče: „Že sem se pripravil.“ — Umivati se je jel, kakor jim je tam navada pred molitvijo. Molil je in pa pokleknil tje, kjer bi mu glavo vzeli. Nekteri so ga milovali in se serdili nad Studenčičem, da je poštenega Bogoslužiča v tako zadrego pripravil. Drugi pa niso obupali nad njegovo besedo in so gledali tje proti jutru, ali že kmalo ne pride. Lej, in vidili so tam daleč nekaj, kakor kakošno pikico. Pa večje in

veče je prihajalo, in hitreje in hitreje se je bližalo, kakor lastovica, ki pravijo od nje, da s tem bolj leti, s čem je bliže domovine. Kaj je bilo to? Ajin-Studenčič je bil, ves poten in prašen. Sape mu je zmanjkovalo, in sigajoč je cepnil tje na morišče, kjer je Abd-ul-alah klečal, pa smerti pričakoval.

Veste, da se je vse čudilo in čudilo. Tudi kralj se je zavzel, glavo priklonil do kolen ter rekel: „V bukvah velikodušnosti berem čudne reči! O Ajin in Abd-ul-alah, mlad sem bil in sem se postaral, pa kaj takega nisem ne vidil, ne slišal. Pismo resničnosti in poštenja sta s svojima pečatnikoma spet podpečatila, in perstan obljube sta na novo zvarila. Živita! Šega pa bodi izbrisana izmed mojega naroda od slej za polovico; „hudi dan“ bodi odpravljen, in le „blagi dan“ naj sije odzdaj vsaki teden po dvakrat med nami. Naj bo svitel, kakor demant, ali pa kakor tvoja poštenost, o Studenčič, lepši, nego smaragd in safir. Življenje vama bodi le dolg, dolg „blag dan!“ Izmed mojih zakladov si vzemita, kar vaju mika, da se vresniči, kar pravijo bukve: „Življenje bodi pravovernim le sama radost in pa veselje.“ Tako je govoril kralj.

In tiste zale deklina so jima noge umivale, mazilile ju z dragim in blagovonnim mazilom, oba oblekle v svilno in zlato opravo, pa plesale so jima na čast lepše, nego bi si kdo mislil. Gostili so se tudi tam, da je bilo kaj, in pili, sam Bog vé, koliko in kaj! Unim kraljevim služabnikom pa, ki niso hoteli poročevati pobožnemu Ajinu-Studenčiču so dali jesti iz lonec brez dna in pa piti iz sít; in to še le v veži, nikar v hiši. To jim je dišalo, kaj ne? Ko sta se pa una dva odpravljala, pač so se tem sline cedile. Ravno to jim je šlo, družega pa nič. Še bolj so se skominili, ko so zagledali, da ženó unima dolge, dolge rajde velbljodov in oslic, otovorjenih z darmí, da so réve stokale nad nemilostjo devetodeželnega kralja, ki je je bil toliko obložil, in pa da so morale proč od tako dobrega gospodarja. Una dva pa sta šla, ko so jima bili odhodnico odgodli; in Abd-ul-alah je ostal, kar je bil, to je: Bogoslužič, Ajin pa se je preimenoval, da ni bil več Studenčič. Saj se mu tudi ni bilo treba več jokati. Rekli so mu odslej Abd-ul-melek, to je: kraljev hlapec.

132.

O slovenskih národnih pripóvedih in pravljicah.

(Spisal J. Jurčič.)

Komaj se začne človeku razvijati um in domišljija, že čuti potrebo tem naravnim nagonom ustreči. Čudé se ogleduje otrok zdaj to, zdaj uno okrog sebe; stermé vidi čudovito djanje in nehanje

človeško. Zakaj to? ali je bilo zmerom tako? S tacimi vprašanji se oberne do mile mamice ali babice, in ona, sama nevedna in ravno tako podučena, vendar noče spoznati svoje nevednosti, odgovarja s pravljičami in pripovedmi. Mlada domišljija poželjivo vzame to hrano v sé — in zmerom več in več hoče vedeti in slišati.

Kako se loči pravljica od pripovedi? Natančno in določno se ne daste razpoznati: obé ste postali med národom brez kacega posamnega imenovanega skladavca; obé mešate navadne in naravne reči s čudovitimi in nezapopadljivimi; obé živite z národom vred. Vendar je bistvo pravljice iskati v poetični lepoti in sestavi, zamotanji in čudnem razmotanji, v terdnosti značaja in nerazumljivi spremembi osode; nasproti pak ima pripovedka zgodovinsko podlogo, navezana je na določeno osebo, na znano ime, na kak kraj. Že iz tega se dá soditi, da je pravljica veliko bolj razširjena od pripovedi, ker povsodi imajo ljudje domišljijo, da iznajdejo in pripovedujejo, nimajo pa povsodi imenitnih oseb ali krajev, ki bi ostali zgodovinsko znani v národovih ustih.

Najstareše pripovedi med Slovenci so gotovo o Pesoglavcih. V petem stoletji so iz vzhoda priderli divji Huni in nemilo gospodarili po zdanjih slovenskih deželah. Kakor nam zgodovina slika Hune neusmiljene in krute, posebno pa nasladne in mesene, take nam je ohranila naše pravljica pod imenom Pesoglavcev. Ker so te pripovedi najstarejše, zato so že tudi redko slišati med národom. — Ko so Franki poderli slovansko Samovo državo in postavili národu slovenskemu tuje plemenitaše za glavarje, ni bilo več govoriti o samostojni zgodovini malega naroda; izgubili so se Slovenci v kolobarju med družimi narodi, zato se iz vsega dolgega časa viteštva in srednjega veka glasi samo okrajna ali lokalna pripovedka, to je tista, ki pripoveduje o kacem določenem kraju zgodbo iz starih časov. — Pa v petnajstem stoletji je prilomastilo ljudstvo, po neusmiljenosti in kervoločnosti popolnoma vredno Hunov ali Pesoglavcev, čez južno mejo, namreč Turki. Ker je dežela dve sto let terpela pred njimi, ima skoraj vsak kraj po Slovenskem, vsaka vas svoje pripovedke iz tistih časov. Veliko teh pripovedek ima po ljudski domišljiji dostavljen čudovit obraz; veliko pa jih je, ki imajo snov namešano s čeznaravnostjo in se torej zgodovinskim ustnim izročilom narodovim bližajo. Razun okrajnih in splošno-zgodovinskih ločimo tudi osebne pripovedi; take so pri nas o kralj Matjažu, o kraljeviču Marku, o Lambergarju itd. Poslednje verste pripovedek je morda še najmanj med nami, ako je hočemo do dobrega ločiti od okrajnih.

Ko je človek vidil natorne prikazni, dobredejni dež, vničevavno točo, grom itd., ni se mogel povzdigniti toliko, da bi si bil vse to z naravnimi vzroki razložil, ampak izmislil si je

osebne, in tem je pripisoval dobro ali slabo, ki ga je zadelo. Tako so nastale, kakor odgovori na vganjke, pravljice o dobrodejnih rojenicah, vilah, morskih deklicah, želik ženah itd., o hudobnem škratu, divjem možu, čarobniku, vedežu itd. Zraven teh, morda iz starega poganstva ostalih pravljic imamo še čisto človeške, to je take, v katerih se nam človek stavi pred oči, ali po lastnem značaju ali po čudni spremembi osode zamotan v zadrege, ktere pa ali z lastno nenavadno močjó, ali še rajši s pomočjó nenaravnega bitja predere in premaga. Ta versta narodnih pravljic je najštevilnejša, in če pomislimo, da je ravno v takih pravljicah naslikan obraz in značaj narodov, njegovo mišljenje, njegova poezija, moramo priterditi, da so za nas najvažnejše. Svoj narod in njegovo lastnijo ljubiti je dolžnost vsacega blagoserečnega človeka. Kako pa boš narod ljubil, ako ga ne poznaš, ako ga le poznaš po verhu, ako ne pogledaš v najbolj skrito in notranjo stran njegovega življenja?!

Veliko je ljudi, ki se zaničljivo strani obračajo, ako slišijo národno pripovedko praviti, ali ki s preziranjem preobernejo list, na katerem je brati priprosta národna pravljica. Toda ko bi to pomislili, kar smo ravno izrekli, ko bi dalje pomislili, da je vse življenje veliko ležeče na tem, kako se v prvi mladosti budi in izobraža domišljija, ko bi pomislili, da ravno take pripovedi imajo do nedolžnega serca veliko moči, da človeka napeljejo na pravo ali napečno pot: imeli bi gotovo drugačno mnenje tudi o tacih poetičnih izdelkih prostega národovega uma.

133.

Podobar in razsojevavec.

(Zložil Fr. Prešern.)

1. Apél podobo na ogled postavi,
Ker bolj resnico ljubi kakor hvalo;
Zad skrit vse vprek posluša, kaj zijalo
Neumno, kaj umétni o njej pravi.
2. Pred njo s kopiti čevljarček se vstavi;
Ker ogleduje smolec obuvalo,
Jermenov méni, da imá premalo;
Kar on očita, koj Apél popravi.
3. Ko pride drugi dan spet mož kopitni,
Pa ne da bi šel delj po svoji poti,
Ker čevlji so po godu, méč se loti,
4. Zaverne ga obraznik imenitni,
In tebe ž njim, kdor napčen si očitar
Rekoč: Le čevlje sodi naj kopitar.“

Valentin Duval.

(Spisal J. Levičnik.)

V Arenaju, neki vasi francoske pokrajine šampanjske, rodil se je okoli leta 1700. revnemu kmetišu Duvalu*) sinček, ki so mu pri sv. kerstu dali ime: Valentin. — Deset let je preživel fantek pod borno streho domače hišice, ko mu hipoma nemila smert predragega očeta z merzlimi rokami objame ter ga za vselej položi v hladni grob črne zemlje. Mati, po smerti očetovi še v večo revščino pogreznjena, štela se je srečno, da je mogla staršega sineka Tineta nekemu bogatemu posestniku v službo oddati. Tu je naš mali znanec opravljal ono delo, ki je po Slovenskem marsikomu v šali svetujemo, ker pravimo: „pojdi na Hrovaško pure past.“ Pure je tedaj Tine pasel. — Pa otrokom pride včasih kar bodi čudnega v um, česar pač resnično omenja národská prislovica v reku: „Brez glave storjena je rada skažena.“

Tudi naš Tinče je to resnico zgodaj spoznal. Slišal je praviti, da so purani rudeči barvi posebno sovražni. Da bi se fant tega prepričal, je li temu res ali ne, pritveze neki dan eni svoji skerbi izročenih živalic rudečo cunjó krog vrata, kar pa je purana tako hudo stogotilo, da ga kerč zgrabi in v malih trenutkih pogine. Tine je zdaj le predobro zvedel, česar je vedeti želel; ali skušnja ta ga je drago stala: ob službo je prišel. Da domú prišedšega pastirčka tudi mati niso pohvalili, to lahko uganemo; rediti ga pri najboljši volji tudi niso mogli, torej se je djalo: „hajdi s trebuhom za kruhom.“

V strašno hudi zimi l. 1709., ko je vse mraza škripalo in tudi lakota silno pritiskala, moral je Tine od doma v daljni svet. Na pol zmerznjen je taval od vasi do vasi, od kočé do kočé; lepo in ponižno se je ponujal v službo, pa: hodi z Bogom! donelo mu je povsod nasproti. Mrazu in lakoti se pridruži kmalo še druga nadloga; začutil je namreč Tine tako hude bolečine v glavi in po udih, da kar nikamor več ni mogel naprej. V tej stiski prosi nekega najemnika za božjo voljo, naj mu dovoli, da bi se pri njem malo ogrel in opočil. Ker se je že noč delala, usmili se ga mož ter ga pelje v ovčji hlev, da bi ondi prenočil. Tinčetu se je sicer hlevska gorkota dobro prilegala; ali pomnožila mu je tudi bolečine v glavi tako, da celo božjo noč ni očesa zatisnil. Ko zjutraj najemnik po Tinetu v hlev pogleda, najde fanta vsega spremenjenega. V obličje je bil rudeč ko kuhan rak; vrat mu je bil zatekel. oči vneta, po životu pa ves v mehurjih. Da se je siromaški najemnik Tineta ustrašil, lahko verjamemo;

*) Govori: Düval.

torej mu pravi: „Fant! ti imaš osepnice (kozé), jaz pa ne premorem ničesa, s čimur bi te mogel živiti in zdraviti. Nikakor ne moreš tu ostati; glej torej, da se spraviš kam naprej, najbolje v bližnjo mestno bolnišnico!“ Tine je bil tako potrupan, da možu najmanjše besedice ni mogel odverniti. V serce se mu začne fant smiliti, torej ga jenja naprej goniti, ampak zavil je bolnička v revne stare cunje, potrosil po njem ovsene slame in na taisto nakidal nekoliko ovčjega gnoja, češ, da bode siromaček saj na gorkem umerl. Ali Tinetu je ravno gnojevo hlapenje in gorkota življenje otela; — toda cele štiri tedne je siromače pod gnojem preležal, živeč le od redkega kašnatega soka in terdega črnega kruha. Borna je bila ta hrana; ali naposled je zmanjkalo še tudi té siromaškemu najemniku. Torej poprosi duhovnika svoje fare, ki so čez pol ure odtlej stanovali, naj fanta k sebi vzamejo, da bi ondi prebil, dokler se popolno ne ozdravi. Mašnik se res bolnička usmili in možu ukažejo, naj jim fanta pripelje. Koj drugo jutro povije najemnik Tineta v slamo in cunje, posadi ga na malega oslička, raz kterege pa je oslabei bolniček gotovo kakih desetkrat cepnil, predno ga je mož skor na pol mertvega do farovža pricefral. Tukaj je dobil Tinče sicer mehkejšo postelj in prejemal bolj tečno hrano; ali kakor hitro je hudi mraz ponehal in je fant malo okreval, svetovali so mu, se vé čisto tujemu, tudi kmalo naprej.

Prehodil je Tine zdaj celo Šampanjo in prišel na mejo Lotrinško, kjer ga je v vasi Clesantine neki ovčar sprejel v službo. Blizo te vasi je stanoval pobožni puščavnik, Pamelon po imenu, in temu se naš Tine, ki je večkrat tam okoli čedo pasel, tako prikupil, da ga je brati naučil, ktera vednost je bila tedaj med priprostim ljudstvom še kaj redka. Dve leti ostane Tine v svoji službi kot ovčar, in zdaj ga Pamelon priporoči nekim drugim svojim bratom, ki so štirje skupaj, v bližnji puščavi sv. Ane živeli. Tine se preseli na novo službo, in odslej se je pričelo za-nj vse drugo življenje. Pasti in oskerbovati je sicer moral šestero kravic; ali — po pravici moramo povedati — le malo mu je bilo v pričetku za-nje mar. Eden izmed puščavnikov, prav star in častitljiv mož, je bil narisal enkrat s tresočo roko Tinetu pisne čerke, in odslej bi bil Tine vedno rad tičal v pisanji. Pozneje mu je začel razkladati tudi računstvo, ter pravil mu nekega dne, da je ta vednost tako imenitna, da po nji celó zvezdogledi prerajtati morejo stanje, tek in daljavo nebeških znamenj in zvezd. —

Tedaj se dá tudi to preračuniti?“ misli si Tine, in odslej je bil vedno bolj zamišljen. Najrajši je bil zdaj v tihem gozdu pri svojih kravicah, in med tem, ko so se po tolstih tratah mirno pasle, premišljeval je on in tuhtal, kaj ljudje pač vsega

ne vedó in ne znajo. Največe veselje pa je bilo za-nj o jasnih poletnih večerih. Takrat je cele ure z nepremakljivim očesom pregledoval čudne svetove na nebeškem oboku in gorel od željá, seznaniti se kaj bolj s temi čudeži božje vseмогоčnosti. Oprasheval je pogosto tudi pobožne samotarce o zvezdoznanstvu; ali nihče mu kaj natančnega o tem ni vedel povedati. —

Nekega dne gre Tine na semenj v bližnje mesto Luneville.*) Tu vidi pri nekem knjigarju razpostavljene razne podobe; med drugimi tudi obraz nebeškega kroga s podobami, imeni in tekom nebeških znamenj in zvezd; dalje zemljovide zemeljskih polkrogel in vseh posameznih delov sveta. Tu je bilo zdaj enkrat nekaj za našega Tineta. Ves svoj denar, 6 frankov, po našem okoli 2 gld. 40 nkr. potrosi za nakupovanje teh reči in ves srečen prisáha domú. Odslej se je učil zvezdoznanstva, kjer koli je hodil in bival. Bodi si v gozdu ali doma, po dnevi ali po noči, ni mu šla ta vednost iz spomina in glave. Ker je nekdaaj tudi slišal, da se zvezde iz goste teme in skoz kako dolgo cev najbolje vidijo, napravil si je prav dolg bezgov pihalnik, natvezel ga na košato obraščeno hrastovo drevo, kamor je o večerih splezal, in skoz va-nj cele ure gledal na nebeški obok.

Precej dobro se je bil tako naš priprosti pastir seznanil z nebeškimi lučmi; pa kaj bi ne, saj so mu bile one najljubše prijateljice. Na to je začel tudi ostale svoje zemljovide bolj globoko pretuhtovati. Spoznal je po njih, da svet je neskončno velik. Neko nedeljo se po naključbi seznanil v mestu Lunevillu z nekim karmeliškim rednikom, v katerih cerkev je Tine navadno ob nedeljah k sv. maši hodil. Omenjeni redovnik, zelo učen mož, posodijo ukaželjnemu Tinetu neko knjigo, ki je govorila o naukih in sredstvih, kako se človek sam lahko zemljopisja vadi. Bral je tu o raznih zemljo-, kraje-, narodopisih i. t. n., in to je spet vnelo v njem ogenj hrepenenja po novih vednostih. Noč in dan je mislil na denarne pripomočke, kako bi si mogel potrebnih knjig za daljno izobraževanje nakupiti. Jel je misliti na lov, in pri tej reči mu je postala sreča posebno mila in prijazna. Napravil si je umetne pasti, ter lovil va-nje lesice, dihurje, kune in zajce, katerih kože je prodajal v Lunevillu. Šlo mu je to tako srečno izpod rok, da si je v nekterih mescih blizo 70 gld. prislužil. Ker v Lunevillu ni bilo nobenega stalnega knjigoteržca, podá se z denarjem v mesto Nancy**), pet francoskih milj daleč, in tu nakupi celo kramo zgodovinskih, natoroznanskih in zemljopisnih bukev. Ves srečen in vesel nabaše svoje breme, ter je vleče z veliko težo domú, da bi bil kmalo omagal od nenavadnega truda.

*) Govori: Lünevillj. **) Govori: Nangsi.

Kmalo za tēm se ukaželjnemu Tinetu sreča vnovič prav prijazno nasmehljá. Našel je namreč nekega dné velik zlat perstan. Kot pošten mladeneč je skerbno pozvedoval, čegav bi bil, in kmalo izvé, da ga je izgubil nek imeniten in učen Anglež, Forster po imenu. Anglež Tinetu dobro plačo ponuja; toda fant se je brani. Po daljnih razgovorih spozná Forster globoki um in gorečo ukaželjnost revnega pastirčka, in ker sprevidi iz njegovih besed, da ves medli po znanstvenih knjigah, podari mu bogati mož čez sto najboljših podučnih bukev, kar je Tineta čez mero srečnega delalo. —

O kratkem času dohití Tineta še večja sreča, o kateri bi pač nikoli še senjal ne bil, in ki je določila srečno njegovo daljno osodo. Ko nekega dne Tine v tihem gozdu svojo čedo pase, in po navadi s knjigami in zemljovidi obdan ter globoko v uk zamaknjen na trebuhu leží, pristopi k njemu tuj gospod in ga vpraša, kaj dela?

„Zemljopisja se učim,“ reče mladi pastir in zaverovano gleda v pred sé razgernjeni zemljovid, ne zmenivši se za vpraševavca.

„Ali mar razumeš kaj o tem?“ vpraša ga tujec dalje.

„Bil bi pač neumen, da bi se pečal s tem, ko bi nič ne umel,“ nekako derzno Tinče zaverne.

„No, pa povej, česa pa iščeš zdaj na zemljovidu?“ vpraša spet neznani gospod.

„Ceste iščem v Kvebek, kjer je prav glasovito vseučilišče,“ odgovorí Tine, „tje se hočem iti šolat.“ —

„Saj imaš bliže imenitnih viših šol, ko Kvebek v severni Ameriki,“ dé zopet tujec. —

„Vem, gospod; to je res!“ odverne Tine; „ali v Evropi je za uk treba veliko novcev; jaz pa sem uboga reva, moram torej v Kvebek v šolo, kajti tam reveži ne plačajo nič za poduk, temveč dobivajo še hrano zastonj, ako so pridni in marljivi.“

Zdaj se Tinče še le kviško ozrè in ugleda sjajno spremstvo, ki je bilo natihoma bliže pristopilo. Mnogo imenitnih plemenitnikov se zdaj ponižno pridruži gospodu, s katerim se je dozdej pomenkoval, ter ga nagovarjajo spoštljivo z naslovom: „Vaša visokost.“ —

Ves osupnjen in preplašen šine Tine kviško in prične jec-ljaje se izgovarjati, pa strah in zavzetje mu ne dasta govoriti; ali gospod ga ljubeznjivo po ramah potaplja, rekoč: „Ne boj se, moj mladi prijatelj! jaz bom odslej za té skerbel.“ In kdo je bil ta gospod, ki je govoril z Tinetom? Deželni knez, vojvoda lotrinški sam.

Blagi knez je ostal mož-beseda. Poslal je ukaželjnega Tineta v jezuitski vstav v Pont-a-Mousson, kjer se je v malo letih izverstno izšolal. Postavil ga je potem za svojega knjižni-

čarja in zgodovinskega profesorja na akademiji v Lunevillu. Pozneje je stopil v službo cesarja Franca I., ki ga je poklical k sebi v Beč, naj bi mu sestavil novo penzovnico (Münzkabinet). — Preden pa je učeni in verli Valentin Jameray Duval nastopil to častno mesto, obiskal je še enkrat svojo rojstno vas Arenaj, kjer pa njegovih ni nihče več živel. Tu je dal sezidati lepo šolsko poslopje in skopati nov vodnjak, ktereга je vas silno potrebovala, ker so stanovniki do tistih dob morali pol ure daleč po vodo hoditi.

Duval je učakal visoke starosti in umerl kot jako čislan prijatelj avstrijansko-cesarske rodovine l. 1772. v Beču. Marsikak viharen dan je že potekel med tem v dolgo večnost, ali še dan današnji more Avstrija ponosna biti na ta biser učenih môž.

135.

Nravnosti visoka cena.

(Odlomek iz T. Morovega pisma učitelju njegovih otrók; poslovenil M. Močnik.)

Nravnost pri meni več veljá, ko vsa učenost. Kaj pomaga človeku učenost, ako ni nraven? Toliko bolj zaničljiv je zavoljo svoje učenosti.

Nravnosti in čednosti pa ne priporočam zavoljo tega, ker človeka slavi. Sicer se čednost in slava spremljate, kakor luč in senca; zavoljo tega ne priporočam čednosti, ampak priporočam jo, ker bode o svojem času dosegla stanovitniše plačilo od unega, ktero odcvete kakor lepo lice in razpade kakor bogastvo.

Kdor je v resnici kreposten, najde že tukaj zadosti plačila; vest mu pravi, da je prav ravnal; plačila si ne išče pri ljudéh. Dober človek se varuje, da bi si graje ne nakopal; svojega življenja pa ne ravná po sapi človeške hvale: to se mu zdi ničurno in nespametno. Serce, pri katerem dopadanje in žalost nad hvalo ljudi kakor voda v morji odteka in doteka, je nepokojno, nemirno in revno. Prava učenost nas uči, pri vsem, kar ravnamo in delamo, gledati na to, kar hasne, ne pa kar donaša hvalo. O zaničevanji prazne hvale sem zató tako obširno govoril, ker praviš v svojem pismu, naj se visoki duh moje hčere ne zanemarja in zatira. Tudi jaz tako mislim, a visokodušje bi se najbolj zanemarilo in zaterlo, ko bi jo učili, naj čisla prazne in ničimurne stvari; visokodušje in blago serce se pa najbolje povzdiguje, če jo učimo, da čednost in vse prave do-brote visoko ceni in da zaničuje vse časno in menljivo; kajti večina ljudi hrepení po dobrotah, ktere minejo kakor senca.

Ker sem prepričan, da je ta edina prava pot, po kateri naj se mladost vodi, zató nisem samo tebe, predragi moj, in ženo, ampak vse svoje prijatelje večkrat prosil, naj se posebno zató prizadevajo pri mojih otrocih in je pred vsem učé, naj se nikdar

ne podajajo na sterme hribe, kjer ničemurnost in prevzetnost vlada, temuč naj hodijo po nizki stezi za ponižnostjo in čednostjo. Kedar denar zagledajo, naj se nikar ne čudijo; nikdar naj ne zdihujejo, da nimajo reči, ktere drugi le iz zmotnjave visoko čislajo. Kedar imajo in kedar se jim dajo vnanje lepote, naj nikar ne mislijo, da so boljši; kedar se jim vzamejo, naj tudi ne mislijo, da so slabeyši. Podobe, ktero jim je stvarnik dal, naj ne razdirajo z nesnažnostjo, pa tudi ne povzdigujejo z zaničljivimi rečmi. Pervo med vsem naj jim bode čednost, obširne vednosti pa drugo. Med učenostjo in učenostjo naj razločujejo; prva naj jim bode tista, ktera uči človeka, da je pobožen do Boga, poln ljubezni do bližnjega, sam za sé pa nraven in keršansko ponižen.

Tako bodo ostali moji ljubi otroci nedolžni in dobri in bodo upanje imeli, da prejmo od Boga plačilo; to upanje jim bode jemalo strah pred smertjo in v slavnih dnevih varovalo napuha, o žalostnih urah pa otožnosti in maloserčnosti.

136.

Korak v življenje.

(Zložil S. Jenko.)

Serce trepeče
Od hrepenénja,
V šumni vertinec
Sili življenja.
Stopil na ladij
Tudi bi eno,
Jadral za srečo
Nerazjasnjeno.
Morje lažnjivo,
Kje so bregovi?
Grozna širjava,
Grom in vetrovi —
Zije slapovje,
Rjove peneče,
Barke razbija,
V brezna je meče.
Zvezde prijazne,
Pot mi kažite,
Srečni vetrovi,
Čoln mi vodite!

© NUK

Narodna in univerzitetna
knjižnica

	gld. kr.
23. Čretnik. Barilo za slov. mladino. Vredil A. Janežič. I. del	— 50
24. Koledarček za l. 1866 z imenikom družbe sv. Mohora	— 36
Ravno po teh bukvarjih se morejo tudi dobiti po pristavljeni ceni:	
1. Lavretanske pridige 1863	1 —
2. Viljem Tell; spisal M. Schiller, poslovenil Fr. Cegnar 1862	— 80
3. Babica. Obrazi iz kmečkega življenja; spisala Božena Nemcova, poslovenil Fr. Cegnar 1862	1 —
4. Platonov Kriton in Apologija; poslovenil J. Božič 1862	— 30
5. Ksenofontovi spomini na Sokrata; poslovenil P. Ladislav Hrovat	— 54
6. Na sv. večer v treh spevih; zložil Gr. Krek 1863	— 24
7. Virgiljevo Poljedelstvo ali Georgikon; poslovenil Dr. J. Šubic 1863	— 40
8. Sofoklov Ajant, poslovenil M. Valjavec 1863	— 36
9. Kitica Andersenovih pravljic, poslovenil Fr. Erjavec	— 30
10. Veronika deseniška v 15 spevih; zložil J. Frankolski	— 36
11. Ciril in Metod; prigodbe in povesti v spevih; zložil A. Umek 1863	— 24
12. Družina Alvaredova; povest iz kmečkega življenja; poslovenil J. Parapat 1864	— 50
13. Pervenci; zložil J. Bile 1864	— 50
14. Lermontov Ismael-bej; poslovenil J. Vesnin 1864	— 30
15. Agapija, obraz iz jugoslovanskega življenja; spisal E. Chocholoušek 1864	— 30
16. Čvet slovenske poezije, sestavil A. Janežič 1863	— 50
17. Zivalstvo, spisal A. Pokorny, poslovenil Fr. Erjavec 1864	— 75
18. Rastlinstvo, spisal A. Pokorny, poslovenil J. Tušek 1864	— 65
19. Marija Stuart, zložil Fr. Schiller, poslovenil Fr. Cegnar	— 80
20. Kirdžali. Podonavska povest. Poljski spisal M. Čajkovski, poslovenil Podgoričan	1 20
21. Pesmi. Zložil A. Umek Okiški	— 70

Natisnil Jožef Blaznik v Ljubljani.